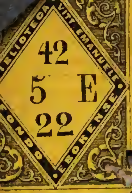
Strype dup.

Lan. D. N° 7.

BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
42
5 E
22
FONDO EBORENSE

J. Fisini 1883

Ex libris Petri
Foggi

COMMENTARIA
IN TRES LIBROS
De Virginis Partu
A SANNAZARO
EDITOS,

DON LAZARI CARDONAE
Presbyteri. V. I. D. Siculi Modicani.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS,
Apud Franciſcum de Franciſcis Senenſem.
M. D. LXXXIIII.

D. CAROLO ARAGONIO,

ADMODVM ILLVSTRI DOM. ET MECÆNATI SVO.

Don Lazarus Cardona Presbyter Siculus. V. I. D. Salutem.

QVAM *vehementi animi desiderio tenear, quibus amoris stimulis impellar, quove demum cordis incendio aßiduè curem, Carole generosißime, atque mi admodum Illu-*

ſtris Mecænas, vt tibi prò viribus aliquatenus gratum facerem, eò quia te nouerim præſertim me, meaq́; omnia ſemper magnifacere, euidentioribus ſignis præter verba, quæ cùm animum oblationibus promptiorē, meq́; ipſum totum tibi, tuiſq́; iußis pluries paratum, quàm libenter obtulerint, ac dicauerint te non latere hucuſque non ignoro. Cùm præterea varijs angar curis, quarum huic humanæ mortaliq́; (quam viuimus) naturæ copiam non deeſſe compertum ſit: Id attamen, quod aliquando ocij datum eſt, id illud ne ingenium debita defraudare-

daretur operatione, & penitus torpesceret, in diuino de partu Virginis Poemate à Sannazaro edito exponendo consumere decreui. At quamuis sanctum hoc, diuinumq; Argumentum meis humeris longè impar, graueq; onus impositurum haud dubiè crederem, Saluatoris nostri ortus, cuius ineffabilis recolitur numine, intactæ eiusdem inuiolatæ Genitricis præsidio fretus, cuius etiam salutifer celebratur partus, inchoaui denique, & absolui. Quod quidem nemini (te excepto) dicandum esse, nec ratio ipsa expostulabat, nec honestas patiebatur.

 De-

Debeo etenim tibi plurimùm, cùm abs te tali, tantoque Heroe clarißima Regum Aragonum progenie, ne dum diligar, verum etiam & amer. Debui insuper, quod quicquam mihi magis decorum, optabiliusq; nec esse potuit, nec poterit deinceps, quod me in tuis nominibus, tuaq; clientela famulum non pœnitendum habuisti. Debebo præterea, quando hoc qualecunque sit opus, quemadmodum mihi ipsi persuadeo, & intrepidè credo à te tanti fieri intelligam, vt non solum huius ætatis hominibus, at posteris ipsis ardentißimi erga me

amo-

amoris tui perpetuum ſit teſtimonium. Sed quoniam bona illa, quam de te concepi, opinio, à die quo incredibilis humanitas tua te mihi comparauit, nunquam falſum habebit, at in dies deſiderio hoc meo magis, atque magis conſonantem facilè ſeſe præſtabit, oſtendetq́;. Ne itaque prolixiori ſermone, ac nimio uerborum concurſu gratiam tuam alicui aucupari, & beneuolentiæ maximæ, quæ me proſequeris diffidere uidear, tacebo. Scio enim quàm optimè in me fouendo te calcaribus non indigere; vale igitur humanitatis decus, atque iterum, &

diu vale, & tui Lazari cuius vnicum, & infallibile es refugium non immemor.

Panormi septimo Kalend. Iulij, Anno à Virginis partu. 1583.

DI-

LECTORI SALVTEM.

DIVINVM *illud de Partu Virginis opus à Sannazaro editum, & a me ferè decem annis ab hinc interpretatum, quod non (ut verum fatear) vti Horatij memor, & eidem in arte Poetica præcipienti obtemperarem, videlicet ne editio præcipitaretur, nonumq; premeretur in annum. Nondum imprimendum curarem. At veluti varijs impeditus negocijs, innumeris irretitus curis, & demum infinitis vexatus tribulationi-*

bus,

bus, quaſi obliuioni mandaueram. eò præcipuè, quod legum modo ſtudijs va candum eſt. Eo verò tempore quo illud interpretatus ſum, nedum iuribus operam nauabam, verum etiam (vt ita dicam) illa non olfeceram. Nunc aſſiduis hortatibus Caroli Aragonij Domini & Mecænatis mei motus, ſed potius eiuſdem iuſſu expreſſo impulſus, cui ſi debeo multum, eidem plurimum velle debere cupio, id perlegere, quo ad potui prius, nonnulla addere, & tranſcribere oportuit. Voluit enim vt is qui mea ſemper magnifacit impreſſioni tradere. Cui vt morem, vti debeo, gererem quoque, & ſeruitutis meæ fideliſſimum redderem erga eum, teſtimonium, ſub nominis ſuo clypeo cùm rationi conſonum mihi viſum fuerit, deſiderio illum non defraudare. Cùm tantopere id ab eo efflagitaretur, deni-

que

que iusta petenti assensum, ut Iuriscon-
sulti in l. secunda. ff. de his qui sunt sui vel alien. iur. sententia utar non denegandum esse volui. Faueat ergo Deus Optimus Maximus cœptis; & si Comes vita erit, deinceps professioni meæ legali consonantia aliqua editurum pollicear.

Vale Panormi Anno a Christiferæ Virginis partu Sept. Kalen. Iulij. 1583.

AD DIVVM LAZARVM CVIVS dies festus decimosexto Kalen. Ianuar. celebratur fuit natalis meus. Anno videlicet. 1533. Modicæ.

VIVENS *uiuebas, bis mortuus atq; fuisti*
Lazare, uixisti mortuus ipse Deo.
Cùm tua festa Dies iam sit Natalis in auras
Qua prodij felix, sæpe uocanda uenit.
Iam uocor & felix, multò felicior almo
Nomine cumque uocer Lazare Diue tuo:
Fac me poße mori mundo, dum uita superstes
Intercedendo, uiuere posse Deo.

Excellentis Domini Michaelis Calui, Artium & Med. Doctoris.

CARMINA.

FELIX Hyppocrates sparsit qui semina tantū
Exoluit praestans inde Galenus opus.
At Sannazarus longè felicior extat,
Quem Cardona graui Lazarus arte polit.
Parthenopaeus hēt Doctus, quae & nobilis author
Parthenij partus, ac monumenta parit.
Quaeve docet, parat, aut quae discutiēda Sacerdos
Doctor, & excellens, lucidiora facit.
Hinc animae, ac animi excerpes solamina lector
Doctrinam, quoniam relligionis habes.
Ergo alacer trutines haec commentaria flores
Tot sapidos fructus, semina & unde leges.

Excellentis Domini Vincentij Fornarij, Artium & Medic. Docto.

DISTICHON.

GABRIEL *hic Maria Christi praenunciat ortum;*
Musaq; Cardonae nunciat ingenium.

AD CHRISTVM DISTICHON.

CHRISTE *Deus lumen verum de lumine vero*
Factus homo verus. tu miſerere mei.

AD VIRGINEM DISTICHON.

VIRGO *Dei Genitrix ſuccurre pijſſima nobis*
Funde preces nato, Virgo beata tuo.

IN SANNAZARII DE VIRGINIS PARTV Librum Primum DON LAZARI CARDONAE V. I. D. SICVLI MODICANI *Commentaria.*

IRGINEI *partus magnoque æquæua Parenti*
Progenies, ſuperas cœli quæ miſſa per auras.
Antiquam generis labem mortalibus ægris
Abluit, obſtructique uiam, patefecit Olympi,
Sit mihi Cœlicolæ primus labor, hoc mihi primũ.
Surgat opus, uos auditas ab origine cauſas
Et tanti ſeriem (ſi fas) euoluite facti.

IRGINEI *partus*, &c. ʒ Perpulchrè Poetarum morem secutus est. Solent nanque in tres partes suum diuidere carmen, videlicet in propositionem, inuocationem, & narrationem, Poeta verò noster proponit, inuocat, & narrat. Proponit ut in principio dum dicit Virginei partus &c, Inuocat, ut ibi. Sit mihi Cœlicolæ &c. Narrat denique vt ibi; viderat ætherea superum, &c. Sanè mos iste obseruandus fuit, & Christiano equidem ritu. Cùm sibi hoc ultra vires, humanamque possibilitatem (quod de Virgineo partu tractat) argumentum præstare uoluit; Sed antequam ad textus constructionem deueniamus, Inquisituris & admiraturis fortasse est respondendum prius. Quære re posset quispiam cur trifariam orsus est Poeta inuocationem? cui breuibus (quò ad poterimus) respondebimus hoc tamen qua sequitur ratione, Si rectè consideretur maximo cũ artificio inuocatum est. Nam dirigens se Poeta ad cœlicolas, quos non latere cœlestia patet tractaturus præcipuè de sublimi, itemque nobili, sancto, celebri; & venerando subiecto (vt diximus) de virgineo partu, inuocat lepidè interponens parenthesim illam (si fas) cũ conditionali adeò cùm absolutè non inuocauerit, sed ea media opinionem non habuisse præcipuam ab eis incipere inuocationem, quod idẽ

videtur

videtur ab ipsis cœlicolis postulasse Poeta conditionali, mediante etiam in secundo, dum dixit Cœlicolæ vos (si merui) monstrate recessus &c. Neque à Musis (vt dicemus) non ibimus inficias. Dicendum insuper est nouo quodam modo (vt ita dicamus) & neoterico alijsq; longè absimili vti voluisse Poetam: Cùm Poetico aliquo iure non inueniatur cautum à quo in principio inchoãdi poematis vnicum numen inuocare debere quisq; cogatur: à Musis nequaquam etiam incipere voluit: ac si earũ numine præceteris, aut neglectis, posthabitisque cæteris indigere videretur, eoq; magis Poetarum figmenta à veritate procul deuia & aliena esse Musas manifestum est. Catholicum istud, sanctumque argumentum, mirabilem, ineffabilemque Virginis partum modulans, quem sanctæ, piæ, veræ, ac orthodoxæ fidei, vnitas pleno ore confitetur, earundem suffragia non appetit. valuit itaque illarum imploratum auxilium, in eo quod Etymologia vocabuli (videlicet Poema) in se tantum continet requiritque. in quo cùm quis poetatur fabulosam, fictitiam Poesim (& ut ita dicere audeamus) laicalem scribendo, vt fictorum numen aliquod Deorum, Dearumque inuocet necesse sit. Si ut ad conclusionem perueniamus hæ nostræ veluti præludiales, præuidentialesque rationem quas Poetæ nomine & (iu

dicio nostro) rationi consonantes hucusque adduximus cuipiam forte non placerent, quiescat, obmuteat, adhæreatque demum Poeticæ illi sententiæ, quam hic ad verbum subdimus velle suum cuique est nec voto viuitur
" vno. Et ita nostram hanc non imaginariam, at rationi consonam non aspernabitur opinionem, nec Poetæ ipsi perperam derogabit detrahetque, concludentes igitur Poetæ specialem, & sanè eligendam fuisse intentionem dicimus ipsius Virginis cuius partus sacratissimus, venerandus, omnique laudum præconio celebrandus, extollendusque canitur, præsidium implorare vti implorat, & optimè dum dicit. Tuque adeò spes fida hominum, &c. Sed veniamus ad constructionem, & ad ordinem qui talis est. Cœlicolæ, idest, o superi, aut numina cœlestia progenies Virginei partus, idest Christus progenies & proles Marię Virginis filius eiusdem partu editi, quæ pro & æquæua supple progenies magno parenti, scilicet Deo patri. Notandum est attributum hoc æquæua scitè adiecisse Poetam, & quàm optimè consonare, & attribui filium patri æquæuum esse. Probat enim hoc Athanasius in suo Symbolo (cuius Poeta meminit) dum di-
" cit. Æqualis patri secundum diuinitatem, mi-
" nor patre, secundum humanitatem, idest tanquàm homo est patre minor: sed secundum

deitatem

deitatem eſt æqualis gloriæ, ſapientiæ, maieſtatis,& bonitatis & eiuſdem eſſentiæ cum patre. Sed Patris & Filij & Spiritus ſancti vna »
eſt diuinitas, æqualis gloria, coæterna Maieſtas: in alio eiuſdem ſymboli verſiculo idem »
inquit, vnde Ioannes 10. Ego & Pater vnum *Ioan.10*
ſumus, hoc dixit Chriſtus de ſe in forma Dei, »
ſeu ſecundum Deitatem. Et idem Chriſtus »
Ioan.13. Dixit Pater maior me eſt: ait in forma ſerui, ideſt ſecundum humanitatem. *Ioan.13* Et Sedulius Poeta Presbyter ſanè non pœnitēdus, *Sedulius*
idemque Catholicus ſuo mirabilium diuinorum *lib.1.* libro primo in principio: Quem Gratianus diſt.15. plurimum commendat capite: *Diſt.15.*
Sancta Romana Eccleſia, dum inquit: Item venerabilis viri Sedulij Paſchale opus, quod
Heroicis deſcripſit verſibus inſigni laude pro »
ferimus. Cùm poſſim manifeſta loqui domi- »
numque tonantem. Senſibus & toto delectet »
corde fateri, qui ſenſus & corda dedit cui con »
uenit vni Facturam ſeruire ſuam, cui iure perenni. »
Arcibus Æthereis, vna eſt cum patre »
poteſtas, Par ſplendor communis apex ſociale »
cacumen. Æquus honor virtus eadem, ſine »
tempore regnum. Semper principium, ſceptrum »
iuge gloria concors, Maieſtas ſimilis, »
&c. Quæ ſcilicet progenies miſſa per auras ſuperas cœli, ideſt iuſſu Dei patris deſcendens à cœlo ad terras abluit, ideſt lauit labem anti-

quam, ideſt maculam peccati orti à Protoplaſti Parentis mandati diuini tranſgreſſione generis, ideſt generationis humanæ ægris mortalibus, ideſt hominibus à polluta illa radice originem trahentibus, que pro & patefecit, ideſt aperuit viam Olympi, ideſt Cœli obſtructi, ideſt clauſi. Sit mihi primus labor, ideſt volens ſcribere de Virginis partu, laborem hunc primum & præcipuum arbitror, hoc opus primum ſurgat mihi, ideſt ad vtilitatem meam ſcribatur. Vos, ſcilicet Cœlicolæ (ſi fas eſt) ideſt, ſi vobis videtur eſſe conueniens mihi altum, profundumque myſterium talis partus reuelare ſeu ediſſere, euoluite, ideſt narrate, & prodite cauſas auditas ab origine, ideſt, quæ fuerint cauſæ, tam mirabilis partus, quas vos à principio audiſtis, tanquàm Cœleſtes ſpiritus Deo reuelante & ſeriem, ideſt ordinem tanti facti, ideſt, tam vt prædiximus mirabilis Diuinique partus.

NEC minus ò Muſæ vatum decus, hic ego ueſtros
Optarim fontes, ueſtras, nemora ardua, rupes
Quandoquidem genus è Cœlo deducitis, & vos
Virginitas, Sanctaq; iuuat Reuerentia famæ
Vos igitur, ſeu cura Poli ſeu Virginis huius
Tangit honos, mõſtrate viã, qua nubila vincam.
Et mecum immenſi portas recludite Cœli.

Magna quidē, magna Aonides, sed debita posco
Nec vobis ignota, etenim potuistis & Antrum
Aspicere, & Choreas: nec uos orientia Cœlo
Signa, nec Eoos Reges latuisse putandum est.

NEc *minus, ò Musæ*, &c.} Tangit secundam inuocationem, seu secundam inuocationis partem, asserendo Musarum fontes, rupes, ardua nemora, optauisse ex quo non aliud intelligitur, quàm sentijsse Poetam oportere vates madefieri, seu aquis ablui Caballini fontis ipsis Musis sacri, vt ijdem fabulantur. Postquam Perseus Medusam interemit ex sanguine natus est Pegasus equus alatus volauit inde in Helicona, vbi saxum vngula feriens fontem aperuit, qui postea Musis consecratus est. Musæ verò Cùm ex Mnemosine Nimpha & Ioue natæ sint tali aquas imbuerunt proprietate, vt quàm primum quis eis abluatur, aut madefiat, Poesis peritiam nanciscatur. quod Persius libro primo probat his verbis: *Persius lib. 1.* Nec fonte labra prolui caballino: Nec bicipiti somniasse Parnaso memini, vt sic repente » Poeta prodirem: Aduertendum est tamen Poetam Musarum originis meminisse, & tanquàm à Ioue natarum: Propterea optasse earum præsidium, illisque non ignota esse cœlestia, ut è textus verbis colligitur, dum dicit quandoquidem genus è Cœlo deducitis, &c.

Ordo autem eſt. O Muſæ appoſitoriè vatum, ideſt Poetarum decus: hic aduerbium loci ego optarim per Syncopen pro optauerim ue ſtros fontes, ideſt Caballinum fontem eiſdem ut prænotauimus paulò ante. ſacrum veſtras rupes, ideſt Parnaſias, ardua nemora, ideſt vmbroſa & ſalebroſa ibidem exiſtentia, adducit rationem cur inuocet dicens, quandoquidem deducitis, ideſt trahitis genus, ideſt originem è Cœlo: Cùm ſint (vt prædictum eſt) à Ioue genitæ, & vos iuuat, ideſt delectat virginitas quę pro & reuerentia famæ ſanctæ, ideſt famæ inuiolatæ, & ineffabilis Virginitatis Mariæ omni reuerentia venerandæ: iuuat etiam vos igitur illatiua eſt cura poli, ſeu honos huius Virginis tangit, ideſt mouet ſeu impellit, monſtra te viam qua ſcilicet via vincam, ideſt tranſcendam progrediens nubila, ideſt arduitatem itineris, figuratè loquendo. Nam hæc iſta verba ſibi aliud velle, nec verò ſenſui conſonare videntur, quàm vt Poſſim (inquit Poeta) cantare, aut ſcribere materiam talis, tantique momenti de Virgineo partu tractantem quis non arbitretur? Sed hoc loco antequam vlterius progrediamur diſcutienda eſt grammatica quædam ratio, quam nobis textus dictio que obtulit. Notandum ergo eſt, Ablatiuus Cùm non aufert, alius caſus eſt ſignificatione vt hic ex ſignificatione dictionis qua liquidò appa-

ret,

ret,quem ideo effectiuum casum nuncupabimus, cùm clarissime liqueat effectum ex vero sensu & intellectu carminum exprimi: nam monstrantibus viam (ut inuocatum est) Musis,facilis offertur progressus, & ita effectiuè sibi ipsi pollicetur Poeta itineris facilitatem, ut ipsemet indicat loquendo per futurum dicens vincam. Sed ad ordinem redeamus. & mecum recludite, idest aperite portas, idest aditum immensi Cœli ò Aonides,idest Musæ sic dictæ ab Aonia regione,quæ est confinis Phocidi,quidem idest certę posco magna,sed debita, scilicet vos tanquàm benignæ debetis concedere eò quia vobis benè cognita sunt, ideo dicit:Nec uobis ignota infert ad hoc probandum illatiuè: Etenim pro quia potuistis aspicere,idest videre antrum,idest Pręsepium in quo Christus Saluator noster natus est, aut sic antrum, idest Præsepium in antro in quo Christus natus iacuit. Et choreas, scilicet videre potuistis. Intelligimus choreas hic pro gaudio,lætitia,& iubilatione pastorum. Cùm ipsis nunciatum fuit ab Angelis. nec nō,idest etiam putandum est, & nondum putandum, verumetiam & firmiter credendū signa orientia Cęlo, idest stellam è Cœlo in Oriente apparentē ortū Saluatorē signantē magosq; ad usq; Pręsepiū ducentē,nec Reges ipsos,idest orientales vos non latuisse immò benè sciuisse.

TVQVE

TVQVE *adeò ſpes fida hominum ſpes fidæ Deorum*
Alma Parens, quã mille acies, quæq; ætheris alti
Militia eſt, totidem currus, tot ſigna, tubæq;
Tot litui comitantur ouantiq; agmina gyro
Agglomerant: niueis tibi ſi ſolennia templis
Serta damus: Si manſuras tibi ponimus aras
Exciſo in ſcopulo, fluctus unde aurea canos
Deſpiciens, celſo ſe culmine Mergelline
Attollit, nautiſq; procul uenientibus offert.
Si laudes de more tuas, ſi ſacra, diemq;
Ac cœtus latè inſignes, rituſq; dicamus.
Annua felicis colimus dum gaudia partus:
Tu uatem ignarumq; uiæ, inſuetumq; labori
Diua mone, & pauidis iam læta allabere cœptis.

TVQVE *adeò ſpes fida hominum*, &c. Proſequitur hic Poeta potiorem inuocationem Virginis, ad quam veluti ad Anchoram applicat fidam hominũ ſpem, Deorumque nominando, & meritò debetur etenim ei nomen quodcunque honoris, laudis, & grande dignitatis quæ ſpiritus Sancti tabernaculum eligi meruit, eodem operante fœcundè concipere & mundi Saluatorem edere. Qui delens mortis Chirographum nobis vitam dedit ſempiternam. Deſcribit etiam cœleſtium turmas ſpirituum perbellè ipſam comitantium ac locum Neapoli vbi ei dedicatum

extat

extat templum in quo singulis, annis festiuitas solenniter celebratur. Ordo igitur est. quę pro & ò tu S. Virgo Maria adeò spes fida hominum non incassum vtitur fida vocabulo adijciens epitheton dictioni spes. Nam fidus, fida, fidum adiectiuum nomen nil aliud significat, quàm cui fidendum est. dicens ergo spes fida, ac si dicat spes infallibilis, fidelis, & nunquam mutabilis cui verò fidentes homines sciunt firmiterque sperant implorato auxilio non defraudatum iri. quam salutando Sancta Ecclesia canit quotidie antiphonam dicens: Salue Regina mater misericordiæ, vita dulcedo, & spes nostra salue, &c. vocat Reginam, & meritò, cùm sit Cœlorum Regina & Domina, vt eadem in alia antiphona nuncupat, dum inquit. Aue Regina Cęlorum „ mater Regis Angelorum, &c. Misericordiæ „ quoque matrem appellat: Est enim. Et si misericordia erga nos maxima vti possit, & potest intercedendo apud filium cùm sit super choros Angelorum: Exaltata quisque percipere valet. Adeò ut omnia quæ inde numerantur in antiphona Virgini conueniunt: Quapropter possumus intrepidè & audacter ad eius patrocinium confugientes semper & assiduè clamare, dicentes: Ad te clamamus exules fi- „ lij Euæ, ad te suspiramus, gementes & flentes „ in hac lachrymarum valle, Eya ergo aduoca- „

ta nostra illos tuos misericordes oculos ad
" nos converte, & Iesum benedictum fructum
" ventris tui, nobis post hoc exilium ostende,
" &c. Clarè patet Virginis præsidium deesse nequaquam posse: dum implorando, Ecclesia tanquam impetrandi certa, illa vtitur illatiua ergo media quoque hortandi particula: Eya quibus mediantibus dicimus ita est, ac si dicat, potes auxiliari nobis, & ut euidentius pateat consideremus Bernardi verba: Dum inquit securum habeas accessum ad Deum, ò

Bernardus.

" homo vbi filius ante Patrem, & Mater ante filium, filius ostendit patri latus & vulnera, Ma
" ter ostendit filio pectus & vbera, ergo nulla
" poterit esse repulsa vbi tot concurrant chari-
" tatis insignia: Dicamus etiam & vnà cum Ecclesia canamus eiusdem patrocinium implorantes, quod ipsa in Hymno

Aue Maris stella

uidelicet canit dicentes

Monstra te esse matrem,
" Sumat per te preces,
" Qui pro nobis natus
Tullit esse tuus.

Spes fida Deorum (sequitur textus) idest Sanctorum alma parens: idest Mater nos alens gratia tua apud filium pro nobis patrocinando alma ab alendo dicitur, vt sentit Seruius datur, & hoc epitheton telluri, eò quia

Seruius.

suggerat

suggerat nobis fruges quibus alimur,& Cereri à Vergilio Georg.primo,vbi dicit: Liber. et alma Ceres, &c. accipitur denique pro sancta,quod competit quoque Virgini:Cùm Sancta & Sanctarum Sanctissima sit. Optimè congruit etiam, consonatque alma Virgini dicitur etenim alma reconditiori quoque significatione incorrupta Virgo.quam scilicet te mille acies, idest turmæ quæ pro & militia beati spiritus tanquam milites maiestati diuinæ assistentes,& ueluti milites eorum Duci seruientes. alti ætheris, scilicet cœli quæ est totidem currus,tot signa,tubæque,tot litui,pro his omnibus instrumentorum speciebus intellige diuersos gloriæ gradus, quibus ibi fruuntur, quorum & nos, vnà cum eis post impositum huius vitæ finem cursui,præcisoque fragili stamine participes fieri speramus diuina tamen gratia nostra opera comitante. Comitantur, idest deducunt quæ pro & agmina, idest copiæ aut multitudo ipsorum agglomerant, idest congregantur gyro, idest circulo ouanti, idest lætè & hilariter circundanti:Si damus,si approbatiua coniunctio, & cùm approbatiua est iungitur indicatiuo, vt hic Prisciano teste lib.16.de Coniunctione in princ. templis niueis solemnia serta propriè & eleganter ponuntur: Serta enim coronæ dicuntur à sertis hoc est.inuicem digestis floribus frondibusq,

Verg. Georg.

Priscia. lib.16.

ex quibus ab initio fieri ſolebant coronæ quibus etiam hucuſque celebraturi aliquod feſtum inſtar coronæ, aliarumque formarum ornare templum ſolent. Solennia compoſitum nomen à ſolo & anno, ideſt quod omnibus annis præſtari debent non incongruè Poeta adducit, quòd venerantes ſalutiferi partus in eo templo quod mirè deſcribit feſtiuitatem iure debeant ſertis illis ſolennibus quotannis ornare tibi: Et ſi ponimus tibi manſuras aras hic deſcribitur templum: Si ergo ponimus, ideſt ædificamus, aut fabricamus tibi, ideſt ad honorem tuum aras, ideſt altaria, ideſt templum manſuras, ideſt duraturas in ſcopulo, ideſt in rupe exciſo, ideſt ſecato: Eſt verè ſanctum hoc templum extructum in Rupe paulò eminenti; offertur attamen longiori quodam tractu nautis ſeu nauigantibus, quæ quidem rupes mare proſpectat cuius radices verberat vnda, vt pluries Neapoli commorantes uidimus, & modò hoc anno, videlicet 1580. vnde, ideſt à quo ſcopulo, ſeu rupe aurea Mergelline, hic verſus licentia poetica habet in quinta ſede ſpondeum. Mergelline locus eſt extra mœnia vrbis parum diſtans (qui vulgò dicitur Morgoglini) & ibi eſt rupes, vbi ſuperædificatum extat templum. Hoc verò templùm (vt ita dicamus) bis cameratum eſt ſuperius ſub vocabulo Sancti Nazarij cuius

dies festus ipsius Poetæ natalis fuit, vt ipsemet testatur lib. 2. Elegiarum, dum inquit:

Ecce mihi totum lux expectata per annum
Iam redit Aoniæ serta nouatæ Deæ
Hęc mihi vitales genitum produxit in auras
Iussit & erectum tollere ad astra caput, &c.

Et in libro Epigrammaton secundo, quoque ait:

Natali quòd diue tuo lucem editus hausi,
Quòd tua nascenti lux mihi prima fuit, &c.

Et in hymno eodem lib. in sexto carmine

Se tibi debet proauorum origo, &
Sanguinis si sunt decora vlla nostri.
Debet & præsens genus & futurum
Debet & hæc lux, &c.
Sacra quæ magnum mihi prima solem
Obtulit nascenti, & inane aperti
Aeris pulchrosque micantis Æthræ
Tot simul ignes, &c.

Quod quidem templum, veluti cætera templa altare suum maius habet à posteriori parte, cuius extat monumentum marmoreum, idque magnificè extructum in quo Poetæ corpus conditum est; in anteriori eiusdem monumenti ima parte sequens distichon insculptum est.

Da sacro cineri flores, hic ille Maroni
Sincerus Musa proximus, vt tumulo.

Quod Petrus Bembus S. R. E. Cardinalis

Poetæ

Poetæ amicus compoſuit, & è Venetijs Neapolim ob amicitiæ memoriam tranſmiſit, vt nobis ibidem fide digni nonnulli retulerunt. Mortuus fuit anno 1530. ſuæ verò ætatis 72. vt chirographum quod in eodem monumento ſculptum cernitur: teſtatur.

Inferius ad quod quibuſdam lapideis gradibus deſcenditur, vocabulo nuncupatur Præſepis: in quo eſt Monaſterium, ſeu vt rectiùs loquamur Conuentus, quem Poeta viuens ſuis ſumptibus ædificandum curauit, ſeruiunt ibi Fratres Seruorum Virginis nominati dotauit annalis reditus, ſeu cenſus (vt vulgari Neapolitano vocabulo vtar) Ducatis quingentis, deinde defunctus decem ferè iugera legauit ipſi conuentui confinia quorum fructuum preuentu quotannis eiuſdem numeri totidem Ducati percipiuntur, iuxta nobis fratrum ibi morantium, & ſeruientium relatum teſtimonium.

Domus quam incolebat eſt etiam Neapoli in Regione Sanctæ Mariæ, vulgò della gratia, quam modò poſſidet Doctor quidam legum Marius nomine ab alto mari Donati Antonij Phyſici filius, ad quam videndam me contuli, at quamuis (cauſa acceſſus noſtri optimè percepta) quàm hilariter, humanæque nos exceperit, cameram in qua (vti opinamur diuinum hoc Poema edidit à gradibus cuiuſdam

anterioris

anterioris cameræ indicauit: nec vlterius progredi permisit. Nam se adeò deuotionis, & celebris Poetæ nominis rationem habere retulit, vt clausam semper custodiri, & ne dum à nemine coli, verumetiam nec videri patiatur. Non defuit nostra iugis deprecatio, & quin verbis tali, tantoque viro dignis rogantes vteremur. Sed vt in adagio est, Coruum lauimus. Quapropter parcat nobis Doctor Excellentissimus: Parcant pariter & euanescant vti euanuerunt tot prolata verba, quæ nauseam succrescere parum abfuit quin causarentur. Quia imaginamur, & proculdubio ita nostra fert opinio tandem, ea de qua loquimur camera, vti potius ad seruanda vtensilia, & commestibilia, & (pace tanti viri) vasa quoque necessaria vsui corporali quotidiano, & ideo verecundari debuit, & iure, debuit & meritò, tanquàm Doctor putare saltem camerali (vt ita dicere audeamus) visione nos prohiberi, nequaquam debere: Cùm post partum mulieres statutorum dierum cursu minime elapso, Deo gratias relaturæ Ecclesiam ingredi non arceantur. Hæc scripsisse voluimus, vt sciat diligens lector, quale hominum genus reperiatur; & cùm tantoperè doleamus, & horrescamus sæpissime arbitrantes humiliter expostulauisse, & nihil profecimus. Aurea sequitur textus, & benè aurea cùm sit locus il-

le amœnissimus delitiosiorque alio quolibet, qui (iudicio nostro) in tota Italia procul dubio reperiretur: Est ibi etiam haud procul Pausilipus, qui vulgò dicitur Pausilico, quoque locus quidem amœnissimus: De quo meminit Plinius Nat.hist.lib.9.cap.53. Dum ibi loquitur de vita piscium longissima: Et quoniam nomina ad placitum ponuntur, placuit Poetæ Mergelline Mergellines flectere, vti Penelope, Penelopes, Calliope, Calliopes, & similia: attollit se, idest erigitur celso culmine, idest in altitudine ipsius rupis despiciens, idest deorsum aspiciens canos fluctus epitheton fluctibus conueniens: Cùm cani sint ex spuma, quam ex frequenti, & violanti illa percussione emittunt, que pro & procul offert pro offertur, & obijcitur nautis venientibus. Si laudes tuas, sacra, idest solennitates, ac cœtus latè idest multum insignes, idest numerum sacerdotum ad diuina celebranda illuc confluentium, & populorum etiam adorandum concurrentium, ritusque que pro & ritus, idest ordinem, aut omnia ritè tractata diem, idest solennitatis diem dicamus, idest dedicamus de more, idest, ut moris est dum annua gaudia, idest gaudia quibus fruimur, & ducimur cùm festum felicis partus, & optimè felicis cùm ab eo redemptio nostra processisset, & Iustitiæ lumen CHRISTVS, & Rex Pacificus

Pli.li.9. c.53.

cus,vt in Procemio Decretal,in princ.appellatur;Qui venit pacem docere,vt 23.q.1.c. Nisi bella.Vnde Ecclesia Sancta alibi, concinit his quæ subnectuntur verbis: Felix nanque es Sacra Virgo Maria, & omni laude dignissima, quia ex te ortus est Sol Iustitiæ Christus Deus noster. annua, idest singulis annis cum veneratione celebrando colimus,ò Diua,idest Sancta mone,idest doce,erige, & hortare,uatem, idest me Poetam ignarum viæ, idest viam negligentem,quæ pro & insuetum, idest non assuetum labori, Non prætereundum silentio est: hìc Poetam citra mendacium fateri virium suarum imbecillitatem præuidere, ac præcogitare (vt ex textus verbis apertè ostenditur) suis humeris impar onus imposuisse: cùm iste singularis nouus,unicus, & inusitatus partus uirgineus: quid monstrum, supranaturale,diuinumque sit. Concludendo igitur dicimus optimam sibi elegisse partem pręcipuam incœpisse inuocationem à Maria. Concludit textus,& allabere iam læta pauidis cœptis,idest declinare huc velis ad fauendum incipienti mihi pauidè, seu pauido diuinum hoc & inscrutabile subiectum: vnde incipit narrationem.

23.q.1.c.

»

»

VIDERAT *æthereа superũ Regnator ab arce*
Vndiq; collectas uectari in tartara prædas

Tisiphonemq; imo conantem cuncta profundo
Vertere, & immaneis stimulantem ad dira sorores
Nec iam homini prodesse alto, quòd semina cælo
Duceret, aut uarios animum excoluisset ad usus
Tantum lethiferæ poterant contagia culpæ!
Tum pectus pater: æterno succensus amore
Sic secum. Ecquis erit finis? tantum ne parentum
Prisca luent pœnis seri commissa nepotes?
Vt quos uicturos semper superisq; crearam
Penè pares, tristi patiar succumbere letho
Informesq; domos, obscuraq; Regna subire?
Non ita: sed Diuûm potius reuocentur ad oras,
Vt decet, & manuum poscunt opera alta mearum
Desertosq; foros, uacuiq; sedilia cœli
Actutum complere parent legio, unde nefandis
Acta odijs, trepidàs ruit exturbata per auras.
Quumq; caput fuerit, tantorumq; una malorum
Fœmina principium, lacrymasq; & funera terris
Intulerit: nunc auxilium ferat ipsa modumq;
Qua licet, afflictis imponat fœmina rebus.
Hæc ait: & celerem stellata in ueste ministrum
Qui castæ diuina ferat mandata puellæ
Alloquitur, facie insignem, & fulgentibus alis.
Te quem certa uocant magnarum exordia rerum
Fide vigil, pars militiæ fortissima nostræ,
Te decet ire, nouumq; in secula iungere fœdus,
Nūc aīum huc aduerte; atq; hęc sub pectore serua
Est urbeis Phœnicum inter lateq; fluentem
Iordanem, Regio nostris sat cognita sacris

Iudæam

Iudæam appellant, armisq; & lege potentem
Hìc claris exorta atauis, vatumq; Ducumq;
Antiquum genus, & dignis licet aucta hymenæis
Pectoris illæsum Virgo mihi casta pudorem
Seruat ad huc, nullos non seruatura per annos
(Mirus Amor) seniumq; sui uenerata mariti
Exiguis degit thalamis, & paupere tecto
Digna Polo regnare, altoq; effulgere Diuûm
Concilio, & nostros æternum habitare penates.
Hancmihi Virginibus iampridē ex omnibus unā
Delegi, prudensq; animo interiore locaui,
Vt foret intacta sanctumq; numen in aluo
Conciperet, ferretq; pios sine semine partus.
Ergo age, nubiuagos molire per aera gressus
Deueniensq; lucem castas hæc iussus ad aures
Effare, & pulchris cunctantem hortatibus imple
Quandoquidem genus è Stygijs mortale tenebris
Eripere est animus, sæuosq; arcere labores.
Dixerat.

VIDERAT *ætherea*, &c. } Facta (vt moris est) inuocatione transit Poeta ad narrationem, in qua pulchrum ordinem sequitur intendensq́ue probare quare filiū Dei incarnari oportuit, & quid incarnationem causatum sit, innuens veterum primo cunque parentum præcepti transgreßionem quibus vetitum pomum manducantibus ingressa fuit mors, quorum totam posteritatém sibi habuit

Gen.2. et 3.cap. obnoxiam ut Genes. secundo & tertio cap. probatur, prohibuit Deus poni commestionem, cùm dixit, ex omni ligno paradysi comede, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas, in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris. &c. Extensa autem postea ad lignum manu, comesto q; pomo, vt paulo post tertio cap. subditur dicens, In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua sumptus es. Debuit obid humanum genus originalis iustitiæ defectu ne dum morti verum etiam & diabolico imperio, ad quod redimendum misit Deus filium suum, quorum omnium eundem meminisse manifestum est. Viderat ætherea &c. Ordo est. Regnator, idest Deus superum, idest cœlestium regnator, & incola uisibilium, inuisibiliumq; creator, rector & summus opifex viderat ab arce ætherea idest à Cœlo empireo immò ab æterno & in sua ęternitate præuiderat prædas idest animas raptas, prædatasq; à Diabolo mediante (ut diximus) peccato collectas undiq; locorum congregatas vectari (frequentatiuum) idest duci in tartara, idest ad inferos: que pro & Tisiphonem, Tisiphone vna ex infernalibus furiis est ut Poetæ tradunt, sunt autem tres, Tisiphone, Alecto, & Megera. hìc verò ponitur pro Diabolo. Tisiphonem ergo, idest Diabolum conan-

conantem uertere, ideſt uoluere cuncta imo profundo; ideſt inferno, ſeu ibi omnibus obſtrepere. & ſtimulantem, ideſt mouentem & impellentem ſorores immanes, ideſt alias furias poeticè loquendo, ſeu diabolicos cæteros ſpiritus, vt hìc immanes ideſt crudeles, ad dira ideſt ad crudelia exercenda & tractanda; nec homini prodeſſe ideſt profeciſſe, quòd duceret ideſt traheret, ſemina ideſt originem ab alto cœlo ideſt tanquam à Deo creato, aut excoluiſſet ideſt exercuiſſet, animum ideſt corpus, ad varios vſus ideſt ad varia opera poſt commiſsionem peccati intelligendum eſt. tantum contagia ideſt labes ſeu fomes culpæ, lethiferæ ideſt mortem ſeu lethum ferentis ſeu cauſantis poterant ideſt valuerant: probatur hìc ex Poetæ verbis per peccatum mors. tantum aduerbium affirmatiuè legendum. Tum Pater ideſt Deus Pater, ſuccenſus pectus ideſt habens pectus ſuccenſum ideſt inflammatum amore æterno ſic dixit ſecum ſcilicet Et quis interrogatiuè, iungitur quis cum en mutata enim in cap. ideſt num erit finis? ne rationalis, ſeu illatiua coniunctio eſt, & ponitur pro ergo, & ita ea uſus eſt Verg. Æneid. 1. Mène incœpto deſiſtere victam? Vergi. li.

Ne ideſt ergo ait Pater Deus ſeri nepotes, ideſt filii ſeu nepotes ſeri, ideſt ſerò deſcendentes ſucceſſores à primis ipſis parentibus

luent, idest soluent commissa pœnis, idest dantes pœnas, quasi dicat parentes peccauerunt, & posteritas tota subiacebit pœnæ: quos scilicet nepotes crearam pro creaueram syncopa est, semper victuros, scilicet ut semper uiuerent & non morerentur, vt benè Poeta sentire uidetur in textu dum dicit pares superis. Et ideo Deus posuerat post creationem in paradiso voluptatis primum quem formauerat hominem, vt tanquam immorta-
Gen.2. lis illum ecustodiret vt ex eodem cap. Genes. secundo paulò superius adducto liquet dum
„ ibi legitur: Tulit ergo Dominus Deus homi-
„ nem, & posuit eum in Paradisum voluptatis
„ vt operaretur & custodiret illum &c. penè idest quasi pares, idest æquales superis, vt causatiua coniunctio est. patiar, scilicet feram succumbere, idest subdi tristi letho, idest morti æternæ, ab effectu triste dicitur lethum eò quia tristes reddat ei subiacentes que pro & subire, idest deorsum ire ad regna obscura, scilicet infera & domos informes, rectè dicit informes, informe etenim quid dicitur non quod penitus careat forma, sed quod malè sit formatum. Sedes ergo inferæ sunt huiusmodi. Quæ nam prior forma, & omni deformitate maior, quàm illa inferorum? vbi tot supplicia, tot luctus, fætor, caligo densa, fumus, ignis inextinguibilis, horrenda visio Demonum,

monum, ubi denique fletus, & ſtridor dentium. Non ita ſupple erit. Sed potius reuocentur ad oras, ideſt reducantur ad ſedes Diuùm pro Diuorum (ſyncopa eſt) ideſt ſpirituum cęleſtium, & Beatorum, vt decet, ideſt conueniens eſt, & opera alta manuum mearum poſcunt, manus Dei ſunt prouidentia qua omnia creauit, & regit opera alta ſic intellige, ideſt alta prouidentia, & incomprehenſibilis requirit, que pro & parent, ideſt accingentur ipſi nepotes, ſcilicet actutum complere, ideſt ad complendum ſeu occupandum foros deſertos, ideſt locos relictos, & ſedilia, ideſt ſedes Cœli, vacui, ideſt ſedes uacuas hìc argutè, & doctè alludit Poeta ad Angelorum lapſum vnde ſequitur textus à quo, ſcilicet Cœlo ſeu ſedibus Cœli uacuis legio ſpirituum luciferũ ſequentium eiuſdem uoluntati adhærentium acta, ideſt ducta, & impulſa odiis nefandis. Et benè nefandis; ideſt non fandis, dum ob odiũ & inuidiam ipſe Lucifer opinatus diuinitatẽ rapere, & uoluit creatura ſe ſimilem, & æqualem facere Creatori. Quæ enim conuentio luci ad tenebras? ruit ideſt cecidit, exturbata, ideſt expulſa per auras, ſuperas, ideſt per aerem vento commotum vnde Propheta Iſaias cap. 14. Luciferi, & ſequentium Satellitum, quaſi illudens illi inquit. Quomodo cecidiſti de Cœlo lucifer qui mane oriebaris corruiſti Iſa. c. 14

in

in terram qui vulnerabas gentes qui dicebas in corde tuo in cœlum conscẽdam super astra cęli exaltabo solium meum in monte testamẽti in lateribus Aquilonis ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo ∶ quẽ pro & cùm fęmina fuerit principium idest initium, caput, & origo tantorum malorum Poeta pro fœmina hac Euam intelligit, quæ serpentis persuasionibus assentiens ligno boni vẽ titi manum porrigẽs lapsa est. pœnali diuinoque præcepto contradixit, vt eodem Genes. 3 ∶

Gene. 3. cap. Legitur his verbis ∶ vidit igitur mulier quòd bonum esset lignum ad vescẽdum & pulchrũ oculis, aspectuque delectabile, & tulit de fructu illius & comedit, deditque viro suo qui cõ medit &c. Clarissimè patet ergo Euam fuisse fœminam hanc quæ mundo tot mala attulerit. Cui etymologiam uocabuli mirum in modum consonare ex Plinij autem de natura hi-

Plin li. 7. natu. hist. stor. lib. 7. cap. de mulierum menstruis sole clarius liquet dum inquit fœminam à fœditatẽ
„ nuncupari eo quia fędas & enormes superflui
„ tates menstruales emittit, cuius cruoris emis-
„ sione fruges non germinant arbores fructum
„ amittunt, ferrum rubigine corrumpitur, spe-
„ culi acies ipso aspectu hebetatur, acescunt su-
„ peruentu musta, eborisq; nitor perstringitur,
„ aluei apum emoriuntur, odorq; dirus aera cor
„ rumpit, & si quid inde canes comedant rabiẽ

incur-

incurrunt. Et Solinus etiam in de mirabilibus mundi cap.4.idem dicit.Conuenit etiam primæ huic matri nostræ mulierem dici, seu uocari, quo nomine appellauisse Adam clarũ est.Quùm Deo respondens post pomum com mestum & eiusdem obiurgationem dixit mu lier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno &comedi:ut tertio eodem cap.prope finem,nam mulier à mollitie mentis dicitur.Sequitur textus & intulerit terris idest mundo totique posteritati funera idest mortem,nunc fœmina ipsa ferat auxilium & modum afflictis rebus imponat; quia licet idest ea parte qua licet hæc ait scilicet Pater æternus pro fœmina quæ allatura erat auxilium (pro ut attulit) ad nostri Poetæ mentem inuiolatam Christiferamq; Virginem Mariam uerè intelligimus quam Etymologiam,quæ tot mala exitiosos, perniciososq; effectus in prima illa fœmina mundo produxit, atque attulit in ista Sanctarum Sanctissima secunda oppositum nos qui fideles profitemur & sumus haud dubiè asserimus,intrepideq; credimus. Ad quod probandum offert se nobis Augustini autoritas hoc qui sequitur sermone. hæc est enim (loquens de Maria) flos campi, de qua ortum est pretiosum lilium cõuallium, per cuius partum mutatur natura Protoplastorum, deletur & culpa, præcisum est in ea illud Euæ infelicitatis

August.

citatis

" citatis elogium quo dicitur, In dolore paries filios tuos, quia iſta in lætitia Dominum pepe" rit, Eua enim luxit, iſta exultauit, Eua lacry" mas, Maria gaudium in uentre portauit, quia " illa peccatorem, iſta edidit innocentem, Ma" ter generis noſtri pœnam intulit mundo: Ge" nitrix Domini noſtri ſalutem attulit mun" do, Auctrix peccati Eua, Auctrix meriti Ma" ria: Eua occidendo obfuit, Maria uiuificando profuit, illa percuſſit, iſta ſanauit, pro inobe" dientia enim obedientia commutatur, Fides " pro perfidia compenſatur &c. unde Sedulius Poeta Chriſtianus. etiam lib. primo mirabilium diuinorum primo cap. de eiectione Adę à Paradiſo inquit eleganter.

Culpa dedit mortem pietas daret inde ſalutē.
" Et veluti è ſpinis mollis roſa ſurgit acutis
" Nil quod lædat habens, matremque obſcu-
" rat honore
" Sic Euæ de ſtirpe ſacra veniente Maria
" Virginis antiquæ, facinus noua virgo piaret,
" Vt quoniam natura prior vitiata iacebat
Sub ditione necis Chriſto naſcente renaſci
" Poſſet homo, & veteris maculam deponere
" carnis.

" Et alloquitur ſubdit textus, ſed antequam conſtruatur litera. Scias lector Poetam eleganter vſum fuiſſe epytheton ſtellata, Stellatum enim ſtellis plenum dicitur quod verè cę

lo

lo congruit, cùm ſerenum eſt. Stellare etiam dicitur quid inſtar ſtellarum factum eſt vt Claudianus de raptu Proſerpinæ prope finem libro 2. *Claud. lib.2.*

Ducitur in thalamũ virgo ſtat pronuba iuxta
Stellantes nox picta ſinus. »
Idem libro.3.Octauo carmine in principio. »
Stellata domus conſidere iuſſi.

Patet ergo ſtellata veſte non incongruè dixiſſe. Cùm ſtellantes ſinus, & ſtellata domus dixerit Claudianus. vt patuit. Alloquitur ergo ſcilicet Pater æternus miniſtrum ideſt Archangelum Gabrielẽ,celerem, ideſt velocem, in veſte ſtellata ideſt ſtellis plena:inſignem ideſt pulchrum & ſignis notum & veſte ita ſtellata,& alis fulgentibus (vt propriè ponitur in textu) eſſe Archangelum.inſignis enim dicitur qui aliquibus ſignis noſcitur excellens, componiturque ex in & ſignum, ſigna autem indicia rerum ſunt. Verbi gratia quiſpiã ſi incederet indutus coloris, veſtiumque varietate noſci poſſet eſſe probum, vel improbum vnde accipitur in bonam & malam partem. in bonam accepit Vergilius lib. Aeneid.quarto. *Vergi. lib.4.* Oſtroque inſignis & auro ſtat ſonipes dixit idem 2.Inſignem pietate virum &c. *Idem 2.* In malam accipitur in Euangelio Matthæi 26.habebant autem vinctum quendam inſignem intelligendo ſeditioſum & homicidam. *Matth. 26. cap.* Nota-

tur

tur propterea in significatu istius vocabuli excessus, quisquis igitur in eo quo excellit, siue illud sit virtus, siue vitium dicitur insignis qui scilicet Archangelus minister feret mandata diuina scilicet ipsius æterni patris castæ puellæ scilicet Deiparæ Virgini, Hinc pro clariori & eadem vera carminis intelligentia silentio non præteribimus. Animaduertendum igitur est, vt Gregorius in quodam suo Sermone (cuius verba hic subdimus ad verbum) inquit, Nam Sancti illi cælestis patriæ spiritus semper quidem sunt spiritus, sed semper vocari Angeli nequaquam possunt, quia tunc solum sunt Angeli cùm per eos aliqua nunciantur. Vnde Propheta Psalmo 103. inquit. Qui facit Angelos suos spiritus ac si patenter dicat, Qui eos quos semper habet spiritus etiam cùm voluerit Angelos facit; hi autem qui minima nunciant Angeli, qui verò summa Archangeli vocantur. hinc est enim quòd ad Mariam Virginem non quilibet Angelus, sed Gabriel Archangelus mittitur. Et reddens rationem subdit: ad hoc quippe ministerium summum Angelũ uenire dignum fuerat qui summum omnium nunciabat &c. Gabriel etiam fortitudo Dei idem interpetratur, Te quem certa vocant &c. Subdit textus. in quo dirigitur Patris æterni sermo ad Archangelum Gabrielem, Inquit itaq; ò fide uigil

gil ideſt ò Gabriel appoſitorie pars fortiſsima noſtræ militiæ; ex quo Archangelus ut ex interpretatione patet fidelis miniſter, non piger ſed ſemper vigilans, quem certa exordia rerum magnarum vocant, ideſt, cùm ad quid ſummum, ſummoq; momento peragendum miſſurus ſum ire te oportet, quoniam Archangelus diceris, decet te ire que pro & iungere, ideſt ſtabilire & firmare nouum fœdus, ideſt, nouam legem, ſeu pacem in ſecula. Nam fœdus pro lege accipitur: ut hic Et vergilius Æneid. primo: Regemq; dedit qui fœdere certo &c. Alludere hìc videtur ad Euangelicam legem. Cum Chriſto nato antiquæ legis ceſſarint cerimoniæ ritusq;, quæ quidem venturæ vmbra erant, quam poſtea Saluator inſtituit introduxitq; vt inferiùs diffuſius dicemus. Nunc aduerte animum huc, ideſt ad mea verba & mandata atq; ſerua hæc ſcilicet mandata mea, ſeu verba ſub pectore ideſt in corde. Deſcribitur regio ad quam miſſus eſt Gabriel. Eſt regio inter vrbes Phœnicum, quæ pro & fluentem late Iordanem ideſt per amplum Iordanem amplè currentem, Eſt Phœnicia Regio in Syria ſic vocata à Rege Phœnice, cõtermina Iudeæ vbi ſunt vrbes duę Tyros, & Sydon, Carmelus, & Libanus, Montes et Iordanis verò eſt fluuius in Iudæa ſuauitatis eximiæ. oritur ad radices libani ſurpens

Virgil. Aeneid. primo.

duobus fontibus quorum alteri nomen Ior. Alteri vero Dan qui ſimul iuncti Iordanis nomen efficiunt, addita poſtea euphoniæ cauſa nis. Quæ ſcilicet Regio eſt ſatis cognita noſtris ſacris ſcilicet ſacratis noſtris ritibus, ideſt ibi nimium ſeu multum obſeruantur noſtra iura ſacra: appellant ideſt nominant Iudæam ſcilicet hanc Regionem potentem ideſt valentem & excellentem armis & lege. Hìc ſcilicet in hac Regione Iudæa eſt ſupple Virgo exorta atauis vatum & Ducum ideſt trahens originem à multis auis Regibus & vatibus. atauus enim dicitur quartus ab auo. Fuit enim Maria Virgo orta ex tribu Iuda, & clara ex ſtirpe Dauid. vt Matthæi primo, vbi de Genealogia tractatur, appoſitoriè antiquum genus vt patet. Et licet aucta ſupple erit dignis hymenæis. Pro iſtorum intelligentia verborū ſciendum eſt quòd hymenæus Deus nuptiarum putatus eſt. hymen enim dicitur membrana, qua eſt munita Virginitas, quæ primo dirumpitur coitu unde hymenæus. Alij dicūt hymnum uocari uirginalium nuptialium ut Terentius in Adel. uerum hoc mihi mora eſt, tibicina & hymenæum canant. Accipiendum ergo ita eſt, hymenæum in nuptiis ueluti in funere Epithaphium, & in ſacris hymnum, ſcitè uerò Poeta & congruè uſus eſt his uerbis dignis hymenęis, ſenſus eſt igitur & licet Maria

Terent.

sit Diuo Ioseph, desponsata: ueruntamen uirginitatis florem non amisit. Sed uirgo semper permansit, ut notat Matthæus. primo cùm esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph, ante quam conuenirēt, inuenta est in utero habēs de Spiritu sancto &c, Quæ uerba exponit Hieronymus super Matth. ut patet in cap. 4. in clemētina de uerb. signifi. ita dicens. Quòd dicitur antequam conuenirent non sequitur, ut postea conuenerint, sed scriptura quod factum non sit ostendit. Ecclesia etiam ita cantat. Adorna thalamum tuum Sion & suscipe Regem Christum, quem uirgo concepit, uirgo peperit, uirgo post partum, quem genuit adorauit. Et cap. primo Decretal. Gregor. De summ. Trinit. & fid. Catho. Et tandem unigenitus Dei filius Iesus Christus à tota Trinitate communiter incarnatus ex Maria semper Virgine spiritus sancti cooperatione conceptus uerus homo factus ex anima rationali, & humana carne compositus unā in duabus naturis personam uiam uitæ manifestiùs demōstrauit, Et Sedulius quoque libro ccd. primo ita inquit,

Matth. primo. *Clem ca. 4. de ver bo. signi.* *Ecclesia.* *Cap. 1. Decreta. Grego.* *Sedul. lib. 1.*

Iamq; nouem lapsis decimi de limine mensis
Fulgebat sacrata dies, cum uirgine fæta
Promissum compleuit opus, uerbum caro factum est.
In nobis habitare volēs. Tūc maximus infans,

Intemerata ſui conſeruans uiſcera templi,
» Illæſum uocauit iter, pro uirgine teſtis
» Partus adeſt, clauſa ingrediens, & clauſa relinquens.
» Quæ noua lux mundo? quæ toto gratia cœlo? &c.

Conuenienter ergo cantatum fuit, cantatur, & cantabitur Virgini hymenæum hymnum in eius uirginitate laudanda ab Eccleſia ſancta & à nobis unà cum ea. Aue Maris ſtella Dei mater alma, Atque ſemper uirgo &c. Vnde ſubdit ipſa uirgo, ſcilicet caſta adhuc ſeruat & ſeruabit pudorem illæſum, ideſt illæſam uirginitatem pectoris ſcilicet cordis & corporis: mihi, ideſt meam laudem tanquam ſponſa & mater non ſeruatura per annos nullos, ideſt eam ſeruabit Virginitatem perpetuò (mirus amor) interponitur parentheſis hæc lepidè, legenda eſt admiratiuè & cum expaueſcentia que pro & uenerata ſcilicet erit, ideſt uenerabitur ſenium, ideſt honorem ſui mariti Ioſephi uiri: degit, ideſt habitat thalamis exiguis, ideſt in paruo cubiculo, & paupere tecto, ideſt in habitaculo humili, nec alto magnis ſumptibus extructo non auro, nec gemmis, tapetibusque undique aureis fortaſſe argenteiſque ſubtegminibus contextis. Paupere hic uicem gerit adiectiui. Sunt enim nonnulla nomina

Eccleſia.

ſub-

ſubſtantiua non perpetuò,ſed in recto ſubſtã-
tiua, in obliquo autem adiectiua,de quorum
numero eſt pauper ut uoluentibus gramma-
ticos libros, Poetarumq́; uolumina his nomi-
nibus utentium clariùs patefiet. Et qui maio-
ri teſtimonio uti uult uideat C. Gloria Epiſco *C.Gloria Epiſcopi 12.q.2.*
pi 12.q.ij.Dum ibi Summus Pontifex Gratia-
nus uſus eſt hoc nomine paupere uicem adie-
ctiui gerente, & arguens Epiſcopos auaros,
qui dum pauperes & ſine dignitate erant uix
uilibus cibis uentrem implebant,& poſtea ad
dignitatis faſtigium aſcendentes ganeatas da-
pes,& regalia fercula faſtidiunt, & quod peſsi
mũ eſt pauperum obliuiſcũtur.ibi paupere do
mo.Digna regnare,ideſt ut regnet polo, ideſt
cœlo que pro & effulgere, ideſt tanquam ful-
gur ſeu ſtella ſplendere alto cõcilio,ideſt unio
ne ſeu congregatione Diuinorum, ideſt Bea-
torum ſpirituum & Angelorum & habitare
æternum,nomen prò aduerbio ut ſæpe uti ſo "
lent Poetæ. Non tulit ex illis toruum Laroniæ
quendam clamantẽ toties &c. Iuuenal.Sat. 2. " *Iuuenal. Sat. 2.*
noſtros penates,ideſt Cœlum Empyreum Dei
patris ſedes hanc,ſcilicet Virginem iam pridẽ
longo ante temporr ſcilicet ſolam & ſingula-
rem delegi,ideſt elegi ex omnibus Virginibus
mihi, q.d. eam ſolum dignam feci elegi ſpiri-
tus ſancti tabernaculum,que pro & prudens,
ideſt prudenter locaui animo interiore, ideſt

mente diuina, vt foret idest esset intacta, idest inuiolata & vti intacta cōciperet sanctum numen, idest Christum in aluo etiam, idest ventre intacto non corrupto & ferret, idest gestaret pios partus pluralis numerus pro singulari idest Pium partum sine semine scilicet virili: sed spiritus sancti opera ergo age adhortantis est: molire, i, para gressus nubiuagos, epitheton est, per aera, quæ pro & deueniens locum, idest postquam peruenies ad locum iussus, scilicet tanquam à me iussus, effare hęc scilicet verba ad aures castas, idest ad Mariæ Virginis aures, & imple idest hortando exple cunctantem scilicet Mariam verentem tua Archāgeli verba, nam verita fuit & putabat qualis esset ista salutatio, vt Lucas primo cogitabat qualis &c. pulchris hortatibus quādoquidem idest cùm quidem mihi sit animus eripere mortale genus, idest humanum è tenebris stygiis, idest ex infernis locis & arcere, idest procul pulsare sæuos labores. dixerat scilicet Pater æternus.

DIXERAT *ille altū zephris per inane vocatis*
Carpit iter, scindit nebulas atq; aera tranat
Ima petens, pronusq; leueis uix commouet alas.
Qualis ubi ex alto notis Mæandria Ripis
Prospexit uada, seu placidi stagna ampla Caystri,
Præcipitem sese candenti corpore Cygnus

Mittit

Mittit agens, iamq; implumis segnisq; uidetur
Ipse sibi, donec tandem potiatur amatis
Victor aquis, hic ille auras, nubesq; secabat.
Ast ubi palmiferæ tractu stetit altus Idumes,
Regina haud humiles uoluentem pectore curas
Aspicit: atq; illi ueteres de more sybillæ
In manibus, tum si qua æuo referanda nepotum
Fatidici casto cecinerunt pectore uates.
Ipsam autem securam animi, lætamq; uideres
Authorem sperare suum: nanq; affore tempus
Quo sacer æthereis delapsus spiritus astris
Incorrupta pia compleret uiscera matris
Audierat. Proh quanta alti reuerentia cœli
Virgineo in uultu est, oculos deiecta modestos
Suspirat, matremq; Dei uenientis adorat.
Felicem illam humana nec lege creatam
Sæpe uocat: nec dum ipsa suos iã sentit honores:
Cùm subitò ex alto iuuenis demissus Olympo,
Purpureos retegit uultus, numenq; professus
Incessuq; habitu, ingentes explicat alas
Ac tectis latè insuetum diffundit odorem.
Mox prior hæc oculis: salue lux debita nostris
Iam pridem notum Cœlo iubar, optima Virgo
Cui sese tot dona, tot explicuere merenti
Diuitiæ superum: quicquid rectiq; probiq;
Aeterna de mente fluit: purissima quicquid
Ad terras summo ueniens sapientia cælo
Fert secum, & plenis exundans gratia riuis
Te genitor stabili firmam sibi lege sacrauit

Perpetuos genitor cursus, qui dirigit astris,
Mansuramq; tuo fixit sub pectore sedem.
Idcirco cætus inter ueneranda pudicos
Vna es, quam latis cœli in regionibus olim
Tot diuum celebrent uoces: proh gaudia terris
Quanta dabis: quantis hominum succurrere uotis
Incipies.

D*Ixerat ille altum &c.*} Postquàm narrauit Poeta qualiter pater æternus iussit Gabrieli Archangelo vt Mariæ nunciaret, decretum fuisse electam matrem filij Dei futuram, pro humano genere redimendo opportunè ipsius Archangeli discessum narrat ut sequitur. Ille scilicet Archangelus carpit iter, idest accingitur itineri per altum inane, idest per cęlum altum uocatis Zephyris, idest occidentalibus uentis Poetica locutio est. Angeli autem pro descensu, atque ascensu vento non indigent. scindit idest disrumpit & secat nebulas, atque tranat, idest graditur volans aera, petēs, idest descendens ad ima, idest ad terram: que pro & pronus, idest flexus in partem anteriorem, aut supino contrarius. Ideò propriè dicitur pronus: ita Ouidius Metammorphoseos libro primo inquit. *Ouid. li. 1. Meta.*

Pronaque cùm spectent animalia cætera terrã
Os homini sublime dedit, cœlumq; videre.

Iussit &c. vix commouet alas leues, idest

agitat

ågitat alas agiles. notabis lector accuſatiuo huic leueis, cur addatur tertio uocalis, accuſatiuo nanq; plurali tertiæ declinationis licet mutare eandem vocalem e in i. in his nominibus dumtaxat quorum genitiuuspluralis exit in ium vt Laurentius Vall. refert libro primo cap. vltimo. quod quidem Seruio placuiſſe aſſerit: adducitur hic optima comparatio ad indicandum ſeu deſcribendum alitis Gabrielis deſcenſum, vnde ſubditur. Ales ſupple talis erat, qualis eſt Cygnus candenti corpore ideſt albus, vbi ideſt poſt quàm proſpexit, ideſt ex alto deſpexit ſeu proſpexit pro proſpicit vt ſit præteritum pro præſenti, vada Mæandria ideſt flumen Mæandrum. Eſt autem Mæander fluuius Phrygię, circa quem inueniũtur plures Cygni, Cygnus latine olor. eſt auis quædam candida, quæ cùm ad mortẽ peruenit, maximo dolore angitur, adeò vt flere videatur. vt Ouid. epiſtola 6. Ad uada Mæandri concinit albus olor. & idem alibi dulcia defecta modulatur carmina lingua, Cantator Cygnus funeris ipſe ſui. Lucanus etiam tertio Pharſal. Errantem Mæandron adit &c. ſeu cùm ſupple proſpicit ampla ſtagna Cayſtri placidi, ideſt fluminis leniter defluentis. Cayſter fluuius eſt Lydiæ, qui ſcilicet Cygnus agens, ideſt volans, mittit ideſt ſe demittit præcipitem ideſt velociter & præci-

Laurēt. Val. lib. primo.

Ouid. epiſtola. 6

Lucanus 3. Phar.

piti modo,que pro et iam ipse videtur sibi ipsi segnis, & implumis q. d. ob uelocitatem,qua se se demittit vtraq; præcipuè âla corpori ita adhærente, & contiguè contracta,vt videatur sibimet carere plumis donec victor, ideſt cõpos mentis effectus tandem potiatur ideſt fruatur aquis amatis. sic ille scilicet Archangelus secabat ideſt descendendo scindebat auras & nubes. Aſt ubi ideſt poſtquàm ſtetit altus ideſt ex alto tractu Idumes palmiferæ ideſt palmis abundantis.Idume eſt vrbs quædam Phœniciæ palmis abundans vt Vergilius Georg. tertio in princ. carmine 12. Primus Idumæas referam tibi Mantua palmas. Lucanus quoq; lib. tertio Gazaq; & arbuſto palmarum diues

Vergi. Georg. tertio.

" Idume, Aspicit Reginam,ideſt Mariam uol-
" uentem ideſt considerantem pectore scilicet corde curas non humiles ideſt spirituales, altas, & diuinas, atq; illi scilicet Mariæ supple erant in manibus seu præ manibus veteres Sybillæ ideſt libri agentes de vaticinio veterum sybillarum:de more ideſt ut ei moris erat tum ideſt demũ si ideſt quia, & eſt coniunctio confirmantis,vates fatidici ideſt vaticinantes Prophetæ, caſto pectore ideſt veridico & infallibili vaticinio cecinerunt,ideſt prophetauerunt qua pro aliqua æuo scilicet futuro nepotum ideſt vaticinati sunt nonnulla pro nepotibus, seu successoribus, aut poſteritate tempore futuro

Lucanus lib.3.

turo venturis.Et quoniam Propheticis libris vacabat,ſtuduerat Prophetiæ Chriſtum venturum pronūcianti & præconizanti,& ex Virgine naſciturum(ut ex ipſius textus verbis innuitur& clarè oſtenditur)hilaris erat neſciens modo ſe ipſam futuram electam tanti Dei & hominis matrem,vnde ſubdit, autem videres ideſt quilibetvidere poterat ipſam,ſcilicet Mariam ſecuram animi ideſt animo interrito, & à curis ſemoto. Securus enim dicitur ſeorſum à cura etiam imminente periculo. Tutus verò is dicitur,qui extra periculum eſt:attamen timet. que pro & læta, immò extrinſecus & intrinſecus lætam ſperare authorem ſuum ideſt creatorem: nanq; audierat tempus affore ideſt futurum eſſe, quo ſcilicet tempore ſacer Spiritus ideſt ſpiritus ſanctus, delapſus ab ſtris æthereis ideſt à Cælo compleret ideſt fæcundaret viſcera incorupta ideſt aluum ſanctam matris piæ ideſt Virginis proh admirantis eſt, quanta reuerentia ideſt modeſtia ſeu ſanctitas in ſpiritibus cæleſtibus eſt, in vultu Virgineo eſt. q. d. eam eſſe in ſola Virgine reuerentiam,quam in cæleſtibus ſpiritibus:deiecta oculos modeſtos,ideſt declinās oculos modeſtos ſuſpirat, ideſt præ gaudio ex imo pectore ſuſpiria emittit, & adorat,ideſt veneratur matrem (quam neſciebat futuram ut prædictum eſt) Dei venientis, ideſt CHRISTI

Dei

Dei, & hominis. Adorabat ſe ipſam adoratione hyperduliæ, & eadem CHRISTVM: eſt enim hyperdulia ſeruitus quædam que debetur Virgini, & CHRISTI humanitati, que pro & ſæpe uocat illam felicem creatam non humana lege, tanquam matrem CHRISTI futuram. Necdum, ideſt adhuc non ſentit, ideſt non ſentiebat ipſa ſuos, ideſt proprios honores, ideſt letabatur nomine alterius gaudio, quo ipſamet erat lætatura, & honore quo erat afficienda, cùm ſubitò, ideſt ſtatim iuuenis, ideſt Archangelus demiſſus, ſcilicet à Deo Patre ex alto olympo, ideſt Cœlo, retegit, ideſt manifeſtat uultus purpureos, ideſt pulchros, & profeſſus numen, ideſt prodidit ſe Archangelum ſeu ſpiritum cæleſtem eſſe inceſſu ideſt greſſu, que pro & habitu, ideſt veſtibus, explicat ideſt aperit alas ingentes, ac latè diffundit ideſt odorem paſſim ſpargit inſuetum: mox ideſt quàm primum prior hæc ſcilicet allocutus eſt verba. O optima Virgo, ideſt omnibus alijs longe maior ac Virginum uirgo appoſitoriè lux debita noſtris oculis, ideſt lux qua illuminamur nos Angeli, Beatiq; ſpiritus, quoniam ex te orietur ſol iuſtitiæ CHRISTVS. Iubar ideſt ſplendor, iubar verè accipitur pro cuiuſcunq; rei ſplendore, ut auri, argenti, & gemmarum, ad maieſtatem etiam hominis transfertur. Notum ergo iubar, ideſt

ſplendor

ſplendor cognitus cœlo.iam pridem,ideſt longo ante tempore, ab æterno. Salue ideſt Aue ſalutantis verba ſunt,cui tot dona,tot diuitiæ, ſuperum pro ſuperorum quicquid recti, probiq; fluit, ideſt procedit de mente æterna explicuere,ideſt addiderunt cui, ſcilicet tibi merenti, ideſt quæ mereris. Senſus eſt veluti ab æterno mater CHRISTI, electa gratiæ plenitudinem habuiſti vt apertiſſimè verba textus oſtendunt, & clariùs ex Euangeliſtæ verbis liquet videlicet: Aue gratia plena dominus tecum &c. Lucæ primo ita etiam Poeta chriſtianus Iuuencus inquit lib. primo de euangelica hiſtoria. *Lucas 1. cap.* *Iuuencus*

Salue progeniem terris paritura ſalubrem
Deſine conſpectu mentem turbare verendo:
Nam tua concipient cœleſti viſcera iuſſu
Natum, quem regnare Deus per ſecula cũcta
Et propriam credi ſobolem gaudetque, iubetque &c.

O puriſſima.ſcilicet virgo ſapientia veniẽs è ſummo cœlo,ideſt Dei filius veniens ad terras,& in te conceptus à ſpirituſancto obumbrata,vt Euangeliſta ibidem proſequitur, appoſitoriè gratia exundans plenis riuis, ideſt afferens ſeu effundens exundantes gratiæ riuos: quem inquam maiorem gratiæ abundantem riuum,aut quod maius gratię profundum mare effundere poterat quàm Chriſti genitricẽ digna-

dignari? fert, ideſt affert ſecum quicquid, ideſt gratiæ plenitudinem vt dictum eſt, ideſt æternus pater lege ſtabili, ideſt non mutabili qui ſcilicet pater æternus dirigit, ideſt directō itinere ſeu directè debitō & naturali ordine regit curſus perpetuos aſtris, ideſt cœlis, & denique qui cuncta creata regit ſacrauit ſibi ſedem firmam, que pro & manſuram ſub tuo pectore, ideſt elegit te tabernaculum ſpiritus ſancti. Idcirco illatiua eſt, ideſt ergo vna, ideſt ſola es veneranda, ideſt venerari digna participium pro nomine ponitur ex quo amittit tempus & ſignificatum vt hinc ita aiut Grammatici inter cœtus pudicos, ſcilicet inter mulieres, ideſt benedicta tu in mulieribus vt ſubdunt Euangelij verba (quam ſcilicet te olim) ideſt futuro tēpore ſcilicet (enixa puer pera regem) tot voces diuum, ideſt diuorum Angelorum in lætis regionibus cœli, ideſt in cœlo celebrent, ideſt celebrabunt vt legitur Matth. ſecundo, & ſubitō facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cœleſtis laudantiū Deū & dicentium, gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis &c. quam Matthæi autem refert. Cap. Nocte ſancta Natiuitatis Domini de conſecr. diſt. prima, dum ibi dicit, quoniam eadem nocte ab Angelo paſtoribus eſt nunciatus: & ſubitō facta eſt cum Angelo &c. Proh admirantis eſt quanta gaudia

Matth. 20.

Diſtinct. i. de cōſ.

dia dabis terris, ideſt mundo & populis. q. d. maxima, vt ibidem, Ecce euãgelizo vobis gau- »
dium magnum, quod erit omni populo &c. »
quantis votis, ideſt maximis aut multis inci- »
pies ſuccurrere hominum, ſcilicet incipies hominibus in multis votis ſuccurrere, quoniam peccatorũ refugiũ infallibile eſt Maria miſericordiæ & gratiæ mater, vt diffuſiùs prædiximus in principio inuocationis quã agit Poeta.

INCIPIES: *ſtupuit confeſtim exterrita uirgo,*
Demiſitq; oculos: totoſq; expalluit artus
Non ſecus ac conchis ſi quando intenta legendis
Seu Micone parua, ſcopulis ſeu forte Seriphi
Nuda pedem uirgo, lætæ noua gloria matris
Veliferam aduertit uicina ad littora puppim
Aduentare timet, nec iam ſubducere ueſtem
Audet, nec tuto ad ſocias ſe reddere curſu:
Sed trepidans ſilet, obtutuq; immobilis hæret.
Illa Arabum merces, & fortunata Canopi
Blona ferens, nullis bellum mortalibus infert:
Sed pelago innocuis circum nitet armamentis
Tum rutilus cœli alipotens, cui lactea fandi
Copia, diuiniq; fluunt è pectore rores
Ambroſiæ, quibus ille acreis mulcere porcellas
Poſſit, & iratos pelago depellere uentos.

STVPVIT *confeſtim &c.* ʒ. Intellecta Archangeli ſalutatione Maria, vt præmonſtra-

tum

tum est, obstupuit ac expalluit, quæ cùm audis-
" set turbata est in sermone eius, &c. ogitabat
" qualis esset ista salutatio, vt Luc. eod. cap. Sed
" quærenti hìc forsan quare virgo non statim
Luc. eod. cap. primo Angeli ingressu, & eiusdem audita salu
tatione non resalutauit, sed turbata est in ser-
Ambro. mone eius, vt Euangelicus textus refert. Am-
brosius respondet his verbis. Itaq; quamuis es-
" set humilis: præuerecundia tamẽ non resulta
" uit, nec vllum responsum retulit, nisi vbi de su
" scipienda Domini generatione cognouit, ut
" qualitatem effectus disceret, non vt sermonẽ
" repelleret. Et intendens Poeta indicare quali
stupore fuerit rapta, affert quæ sequitur pul-
chram comparationem. Confestim idest sta-
tim. Ordo est virgo demisit oculos, scilicet ad
terram, que pro & expalluit, idest pallida eua-
sit totos artus, idest totis artubus, casus pro cà
su, non secus ac idest non aliter quàm supple
pauet virgo aliqua intenta, idest anxia, & ni-
mis sollicita legendis, idest in colligendis con
chis, concha est piscis genus ex cancrorum ge
nere. Estq; verè firmioris testæ vniformiterq;
rugatæ vulgò corchiola nuncupamus. in scopu
lis forte Seriphi, idest in insula in mari Ægeo,
seu in parua Micone idest insula ita etiam nun
cupata estq; insula in Græcia, appositoriè glo-
ria noua matris, idest magna matris gloria, in
qua scilicet mater nimium sibi complacuit nu

da

da pedem, ideſt habens pedes nudos, pars pro toto figura eſt Synedoche. Si quando, ideſt ſi aliquando aduertit (colligendo ſcilicet intentè conchas) puppim veliferam epitheton proprium eſt ratibus, ideſt nauem afferentem vela aduentare, ideſt venire ad littora vicina, ideſt proxima inſulę, in qua ipſa adhuc moratur timet, ideſt adeò timet quin audeat iam ſubducere ideſt relaxare, aut dimittere veſtem q. d. obliuiſcitur præ timore crura tegere, nec reddere ſe, ideſt addere ſe ſociis ſeu ſe ad ſocias conferre, & comitari tuto curſu, ideſt itinere, ideſt ſociarum etiam oblita, ſed trepidãs ſilet, ideſt tacet tremens, que pro & hæret ideſt dubitat immobilis, ſcilicet gradum ſiſtens obtutu ideſt aſpectu, aſpiciendo, ſcilicet veniẽtem nauem quam hoſtium turcarum eſſe arbitratur: illa, ſcilicet nauis ferens dona fortunata, i. mercimonia Canopi, ſcilicet proſpera fortuna aduẽta. Canopus eſt Ægypti vrbs, & merces Arabum, ideſt Thura & alia odoramenta ab Arabia. Eſt autem Arabia regio inter Iudæam, & Ægyptum infert bellum nullis mortalibus, ideſt non molitur bellum homini alicui, ſeu nullibi, ſed circum, ideſt vndique pelago, ideſt in pelago onuſta nitet, ideſt onerata eſt armamentis, ideſt vtenſilibus venalibus innocuis, ideſt non nocentibus ſed neceſſariis & proficientibus, poſita comparatione

ne:prosequitur Poeta narrationem quid Archangelus monuerit virginem postquam pauescere vidit, vnde inquit, tum alipotens, idest Archangelus Gabriel cęli rutilus, idest splēdens, cui scilicet Archangelo est copia lactea, idest dulcis & suauis: copia fandi, idest loquendi, que pro & è pectore, idest ex ore fluunt, id est procedunt rores diuini, idest diuina & suauia verba veluti matutini rores, & ambrosiæ, idest dulcia tanquam ambrosiæ: ambrosia cibus est Deorum, vt Poetæ fabulantur, & dicitur immortalitas, quòd si quis ea vesceretur immortalis euaderet, quibus verbis, scilicet ille scilicet Archangelus possit, idest valeat mulcere, idest sedare, & mitigare procellas acreis, figuratè seu per translationem loquitur, idest animi motus: procella etenim est ventorum vis cum pluuia qua maria magnopere commouētur: hinc ideo ad animi motus refertur. Cùm enim aliquod nouum insperatò euenit turbamur, animusq; noster veluti mare procellis, quibusdam motionibus æstuat, procellitur, concutiturq;. Et depellere, idest fugare pelago, idest ex animo ventos iratos, idest motus illos maximos animi.

EX V E *dia metus animo paritura verendum*
Cœlitibus numen, speratáq; gaudia terris,
Aeternamq; datura uenis per secula pacem.

Hæc

Hæc ego ſyderea miſſus tibi nuncius arce
Sublimis celeres uexit quem penna per auras
Vaticinor, non inſidias, non nectere frandes
Edoctus, longè à noſtris fraus exulat oris.
Quippe tni magnum magna incrementa per orbē
Ipſa olim partus uirgo, ſoboliſq; beatæ
Aſpicies, uincet proauos, proauitaq; longo
Extendet iura imperio, populiſq; uocatis
Ad ſolium, latè ingentes moderabitur urbes,
Nec ſceptri iam finis erit, nec terminus æui..
Quin iuſtis paulatim animis pulcherrima ſurget
Relligio non monſtra piis, ſed numina templis
Placabunt caſtæ diris ſine cædibus aræ.
Dixerat.

EXVE *dia metus &c.*] verba Archangeli Mariam monentis ſunt, ut ibidem Euangeliſta inquit, ne timeas Maria inueniſti enim gratiam apud Dominum, ecce concipies & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum &c. & idem Poeta Iuuen. ibidem proſequitur hūc vbi ſub lucem dederis ſit nomen Ieſus. Ordo itaq; eſt: dia, ideſt diua, exue, ideſt depone metus, ideſt timorem animo paritura, ideſt tanquam paritura, ſcilicet quæ paries numen, ideſt Chriſtum Ieſum Saluatorem verendum, ideſt timendum cęlitibus, ideſt à ſpiritibus cęleſtibus: uenis, ſcilicet tu etiam datura, ideſt quæ dabis æternam pacem per ſecula, & gau-

Iuuencus.

dia ſperata, ideſt deſiderata terris, ideſt mundo ſeu gentibus: deſiderabant etenim Patres in lymbo Chriſti aduentum primum vt commemorat Eccleſia in antiphonis aduẽtus quarum vltima quæ ſequuntur verbis loquitur ò Emanuel Rex & legifer noſter expectatio gẽtium, Saluator earum veni ad ſaluandum nos Domine Deus noſter. Ego nuncius miſſus à Deo patre ab arce ſiderea, ideſt à cœlo, quem, ſcilicet me pẽna ſublimis, ideſt velocitas mea tanquam beatus Spiritus à Deo creatus. Inuẽtio, ſeu hominum fictio fuit Angelis alas, & pennas attribui cùm ſint ſpiritus, & dicantur nuncij, & à cœlo in terram ad nunciandum à Deo miſſi ueniant: vexit per auras celeres, ideſt per aerem, vaticinor, ideſt prophetizo, & prænuncio tibi hæc, ſcilicet iam dicta te, ſcilicet parituram Chriſtum non edoctus ſupple ſum nectere inſidias & fraudes, ideſt nemini imponere fraude & inſidiis, fraus exulat, ideſt exul eſt, & longè à noſtris oris, ideſt à ſedibus æthereis. Quippe ò virgo aſpicies olim ideſt futuro tempore per magnum orbem magna incrementa, ideſt augmentum partus, & tuæ beatæ ſobolis, ideſt prolis. q. d. quamuis tot Reges, ex quibus originem ducet ſecundum carnem, aut veluti homo, fuerint potentes, & imperauerint, iſte quem prædico te, pariturã longè antecellet, vt textus uerba indicant. quę

Eccleſia.

proſe-

prosequamur:vincet,ideſt ſuperabit proauos, ideſt omnes prædeceſſores, ſiue illi ſint proaui, abaui, ſeu ataui &c. Non ſolum proauos, eſt autem proauus aui paterni,vel materni pater,que pro & extēdet, ideſt augebit iura proauita, ideſt iuriſditiones proauorum ſeu prædeceſſorum longo Imperio,ideſt Regno,& populis vocatis,ideſt electis ad ſolium,& moderabitur latè ingentes urbes, ideſt totum orbē reget,veluti Rex Regum, & totius Dominus. Nam Domini eſt terra, & plenitudo eius &c. vt Pſal.13.de qua Pſalmographi ſententia meminit cap. ubicunque ſepeliamur. 13.q.2.ibi Domini eſt terra. Nec erit finis ſceptri, ideſt Regni eius non erit finis, vt Euangeliſta proſequitur, nec erit terminus eui, i. temporis. Quin,ideſt præterea religio Epentheſis figura dicitur, quæ interpoſitio ſeu additio literæ in medio dictionis,vt hic Eſt in frequēti Poetarum vſu,vt efficiatur ſillaba prima longa,cùm ſit breuis.Religio ergo pulcherrima paulatim ſurget iuſtis animis,ideſt introducet Euangelicam legem,quæ quidem credentibus quiddā pulcherrimum erit ad quam prædicandā miſit diſcipulos dicens.Euntes in vniuerſum mūdum, prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit, qui verò non crediderit condemnabitur, ut Marcus 16.ait.Aræ caſtæ, ideſt ſanctæ ſine cæ

Pſal.13. 13.q.2.

Marc. cap. 16.

dibus diris, scilicet siue animalium cæde placabunt, & non interfecta monstra, idest animalia, sed placabunt, idest victimabuntur numina, scilicet offerentur vera sacrificia in templis piis, & sacris aris ad Deum placandum. Apertè igitur patet Christum introductuum Euangelicam legem, & manum imponere veteri legi, & penitus cessare cerimonias illius innuere hìc velle Poetam, vt ex ipsius carminum verbis, & sensu ostenditur euanuerunt: etenim victimæ, & holocausta illa, cùm vera victima, & verus agnus Christus Dei filius Sal„ uator noster assistens Pontifex futurorum bo„ norum per amplius, & perfectius tabernacu„ lum non manufactum, idest non huius crea„ tionis, neque per sanguinem hircorum, aut vi„ tulorum, sed per proprium sanguinem introi„ uit semel in sancta æterna redemptione inuē„ ta, ut Paulus Hebræ. 9. Et idem ad Galatas 4. At vbi venit plenitudo temporis misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus &c. Probat ēt & clarissimè hoc Summus Pontìfex, in decretal. cap. unico de purificat. post. part. ubi quæsitum fuit ab eo quanto tempore mulier post partum ingressu Ecclesiæ abstinere debet cū lege Moysi cautum fuerat abstinere debere aliquibus diebus, videlicet pro masculo 40. diebus

Paul. Hebræ. 9.

Ad Gal. 4.

bus pro fœmina 80. vt notatur dist. 5.§.1.cui quæsito responsum fuit, quòd lex per Moysen data est gratia, & ueritas per Christum facta est, & deinde subdit textus ibi postquam umbra legis euanuit, & illuxit ueritas Euangelij &c. quibus uerbis patet expressè, quod ad hoc prebandum prædicimus. Determinatur demum ibi in fine textus, mulieres statim post partum uolentes Ecclesiam gratias Deo reddituras ingredi posse, ut etiam probatur dicta dist. 5. paulò superiùs allegata quasi per totũ. Dist. 5. §.1. ›› ›› ›› ››

DIXERAT. *illa animũ sedato pectore firmãs*
Subsistit, & placido breuiter sic ore locuta est:
Conceptus ne mihi tandem, partusq; futuros
Sancte refers? me ne attractus perferre uiriles
Posse putes? cui uel nitenti matris ab aluo
Protinus inconcußum, & ineluctabile uotum
Virginitas fuit una: nec est cur soluere amatæ
Iura pudicitiæ cupiam, aut hæc fœdera rumpam.
Immò istas, quod tu minime iam rere, per aures
Excipit interpres, fœcundam spiritus aluum
Influet, implebitq; potenti uiscera partu,
Flammifero ueniens cęlo, atq; micantibus astris.
At tu uirgineum mirata tumescere uentrem
Hærebis pauitans, demum formidine pulsa
Gaudia seruati capies inopina pudoris:
Neuc hæc uana putes, dictis aut territa nostris
Indubites, seræ dudum concessa senectæ

Dona oculos pone ante tuos, nam ſanguine auito
Iuncta tibi mulier (ſterilis licet illa, grauiq;
Preſſa æuo) haud quaquam ſperatum hoc tẽpore pi
Fert utero, & felix ſexto ſub menſe laborat (gnus
Vſque adeò magno nil non ſuperabile cœlo eſt.
His dictis.

DIXERAT *illa autem &c.* ❡ Poſtquàm Gabriel certiorem fecit Virginem de Dominico ortu nondum ipſa fiderat penitus illius uerbis, attamen cùm ſibi impoſſibile uideretur Virginem ſine uirili ſemine concipere poſſe, cùm præcipuè Deo uirginitatem uouiſſet perpetuam ita, ut ſequitur Poeta noſter aſſerit reſpondiſſe. Ordo eſt igitur: illa, ſcilicet Maria firmans animum, ideſt melius conſiderando ſedato, ideſt mitigato pectore, ideſt corde, & primò illo animi motu ſubſiſtit, ideſt aliquantulum cunctando ſubſtat, & ſupple inde breuiter ſic ore locuta eſt. Pleonaſmos eſt figura, quæ quidem ſuperuacua adiectio eſt ad plenam ſignificationem, qua Poetæ frequenter vtuntur, vt Vergil. in 1. Æneid. loquens de venere ait ſic ore locuta eſt, vt hìc: ſuperfluit nanque ore quoniam loqui aliter, quàm ore nequimus. Sed conſtructionem proſequamur, ò ſancte, ſcilicet Archangele, ne pro ergo referſ, ideſt nuncias tandem cõceptus, ideſt me poſſe concipere, que pro & futuros partus, ideſt

Virg. 1. Aeneid.

eſt

est quod inde ſim partitura? ne pro ergo illatiua eſt putas, ideſt arbitraris me poſſe perferre viriles attractus, ideſt vt poſſim virum cognoſcere? vt ſonant textus verba ſequentia ibidem, ſcilicet quomodo fiet iſtud quoniam virum non cognoſco? & idem Poeta ita eleganter proſequitur.

Nullos conceptus fieri ſine coniuge dicunt
Vnde igitur ſobolē mihi nūc ſperabo venire?

Cui ſcilicet mihi ab aluo nitenti, ideſt celebri, ideſt dum eſſem in vtero matris protinus fuit vna virginitas, & ea eſt mihi virginitas, quæ in aluo matris erat, & votū inductabile, ideſt incorruptibile, & inuiolabile, & inconcuſſum, ideſt non fractum nec frangibile nec eſt ſcilicet aliquid, nec erit, & fuit quod moue re poſſit me, ideſt cur cupiam, ideſt deſiderem ſoluere, ideſt frangere iura, ideſt vincula amatæ pudicitiæ, ideſt virginitatis, & caſtitatis, aut rumpam, ideſt ſoluam hæc fœdera, ideſt votū hoc perpetuò, ſcilicet eius ſeruandæ: immò reſpondit Archangelus, quòd tu minime rere, ideſt non arbitraris, quaſi dicat, tu re eris hoc impoſſibile. Interpres, ideſt Propheta quem Deus ſpiritu repleuit prophetico, & te parituram prænunciauit excipit, ideſt intelligit pro intellexit per iſtas aures, ſcilicet verè prædicat te parituram. vt ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel

Isai. c.7. nuel &c. Isai. cap. 7. Spiritus, scilicet sanctus veniens à Cœlo flammifero, atque astris, idest sedibus cœlestibus micantibus, idest splendentibus influet, idest descendet in aluum sanctam, & fœcundam, & partu potenti, idest virtute sua diuina. que concipies implebit, idest fœcundabit viscera, idest ventrem, ita Euangelistæ verba subdunt. Spiritus Sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi &c.

" Virtus cælsa Dei circumuolitabit obumbrans
" Spiritus, & veniet purus lætissima virgo,
" Ac tibi mox puerum casto sermone iubebit
" Magnificum gigni populis, quem credere sanctum
" Supremiq; Dei natum vocitare necesse est.

Idem eo. cap. At tu mirata, idest postquàm concipies miraberis ventrem virgineum tumescere pauitans, idest tremens verendo pauebis, insolito alui tumore hęrebis, idest dubitabis demum pulsa formidine, idest deposito timore capies gaudia ìnopina, idest inopinatè gaudebis ob seruatam virginitatem. nève putes, ne pro vel putes, idest arbitreris hæc vana, scilicet quæ à me tibi dicta sunt aut territa, idest ànimo deficiens nostris pro meis dictis, idest verbis indubites, idest ne verearis, & volés Archangelus partus possibilitatem ab effectu probare virgini admodum dubitanti adhuc

præpo-

præponit ſterilem Eliſabeth anum concepiſſe: dicit ergo pone ante oculos tuos dona conceſſa, ſcilicet fœcunditatis, & ſobolis procreandę dudum, ideſt nunc nunc temporis ſenectæ ſeræ, ideſt Eliſabeth ſeni. Nam mulier iſta, ſcilicet Eliſabetheſt. tibi iuncta, ideſt cognatione ſanguine auito, ideſt deſcendẽte ab auis tuis, licet illa ſit ſterilis. que pro & ſit æuo graui preſſa, ideſt ſit anus multis diebus plena, haud quaquàm, ideſt etiam hoc tempore, ideſt nũc fert utero, hoc pignus ſperatum, ideſt deſideratum, ideſt quod multo ante tempore optauerat concipere, & parere vnà cùm viro ſuo Zaccharia ſæpiſſimè, & aſſiduè Deum orauerant ambo, ut legitur Lucæ etiam 1. cap. dum dicit, Ait autem ad illum Angelus, ne timeas Zacharia, quoniam ex audita eſt deprecatio tu- & uxor tua Eliſabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem. Et felix, ſcilicet ipſa laborat, ideſt preſſa fœtus pondere ſexto menſe, ſcilicet iam ſexto ab hinc menſe vſque adeò nil non, ideſt omne ſeu, quodcunque eſt ſuperabile, ideſt poſſibile cœlo, ideſt Deo cœli, & totius creatori, & opifici maximo, Ecce Eliſabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua, & hic menſis eſt ſextus illi, quæ vocatur ſterilis, quia non erit impoſsibile apud Deum omne uerbum, ut dictat textus ibidem. Et pulchrè etiam idem quem adduximus

Luc.c. 1.

Luc.c. 1.

mus

mus Poetam prosequitur. Sic cognata tibi ste-
" rilis, quæ credita cunctis, Zachariæ coniunx
" mortali germine nuper, auo defessis auxit mi
" racula membris. Sextus adest mensis parent
" sic omnia iussis.

HIs *dictis Regina oculos ad sidera tollens*
Cœlestũq; domos superas, atq; aurea tecta
Annuit, & tales emisit pectore uoces.
Iamiam uince fides, uince obsequiosa uoluntas
En adsum: accipio uenerans tua iussa tuumq;
Dulce sacrũ pater omnipotens nec fallere uestrũ
Cœlicolæ: nosco crines, nosco ora, manusq;
Verbaq; & aligerum cœli haud uariantis alũnũ.
Tantum effata repente noua miscuisse penates
Luce uidet, nitor ecce domum compleat: ibi illa
Ardentum haud patiens radiorum ignisq; corusci
Extimuit magis, at uenter (mirabile dictu)
(Non ignota cano) sine ui, siue labe pudoris
Arcano intumuit uerbo, uigor actus ab alto
Irradians, uigor, omnipotens, uigor, omnia cõplẽs
Descendit, Deus ille, Deus: totosq; per artus
Dat sese, miscetq; utero, quo tacta repente
Viscera contremuere: silet natura pauetq;
Attonitæ similis, confusaq; turbine rerum
Insolito, occultas conatur quærere causas.
Sed longè uires, alias, maioraq; sentit
Numina, succutitur tellus, læuumq; sereno
Intonuit cœlo rerum cui summa potestas

Aduen-

Aduentum nati genitor testatus, ut omnes
Audirent latè populi, quos maximus ambit
Oceanus, Tethysq; , & raucisona Amphitrite.
Hos inter medios cœli terræq; fragores
Aequatis properans uolucer pulcherrimus alis
Omnia dum trepidant, discesserat, altaq; nabat
Per loca, cùm uirgo celsis in nubibus illum
Alternantem humeros uidet, atq; immensa secātē
Ventorum spatia, & iam uersi colore per auras
Fulgentem pluma, ac cœli conuexa petentem
Quem demum tali aspectans sermone secuta est.

HIs *dictis &c.* Docet quomodo uirgo, ab Archangelo conceptus facilitatē monita demum assentita est, describitq; humilitatem maximam, qua responsum dederit, eadē que duce tabernaculum trinitatis effici meruerit, ut textus uerba clarissimè ostendunt ad cuius constructionem deueniendum est. Ordo est. Regina, scilicet uirgo cœli Regina tollens, idest eleuans oculos ad sidera. que pro & ad domos superas, atq; aurea tecta cœlestū, quæ idem omnia dicunt, idest cœlos, & annuit, idest assentitur cœlos intuens, & tales uoces emisit pectore, idest ex ore cùm in corde prius conceperit. Iamiam, idest repente seu statim fides supple o fides uince, idest assentire uoluntas obsequiosa uince etiam supple, idest obsequere, quibus ex uerbis notatur Virginē

fide, uoluntate, corde, ore, cunctisq; sensibus assensum præbuisse vnde subdit, en adsum, id-
„ est, Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum
„ uerbum tuum, ut ibidem concludit textus, & incarnatus est de Spiritu Sancto, ex Maria Virgine, & homo factus est, ut in Apostolorum symbolo liquet. cui Virginis responso ita ap-
Sedu. tè, & eleganter idem Poeta carmina ascribit.

„ Virgo de hinc, Domino famulam nunc ecce
„ iubenti
„ Vt tua uerba sonant, cernis seruire paratam

Quo præstito his uerbis assensu, quàm primùm intumuit sacratissimus uenter. Et uer-
Ioan.c.1 bum caro factum est; ut Ioannes 1. Capite inquit, ut paulò post aperiunt textus uerba. Sed ad reliquum constrnctionis. ò pater omnipotens ueneráns, idest uenerãter accipio tua iussa, idest præcepta. que pro & tuum sacrum dulce, scilicet mandatum eloquio dulci mihi præpositum, ò cœlicolę, idest Archangeli, seu beati spiritus fallere uestrum non est, idest ad vos non attinet, quasi dicat, mentiri nequaquam possitis, nosco crines, idest comam, ora, idest uultum, & faciem. que pro & manus uerba te esse Angelum uerè ex uerbis, membris, & gestis nosco, & aligerum cœli haud uariantis, idest ueri aliger: Epitheton Angeli est, ut superius diximus, alumnum, idest uerè sanctis moribus, & cœlesti doctrina instructum, & imbu

tum

tum alumnus,qui alitur,& qui alit dicitur, ut aliquornm Gramat.dictat ſententia h c paſsiuè accipitur. Laurentius vall. lib.6. de nom. ſignif. primo cap. de alumno (ſi rectè memini) vult tantum paſsiuè,accipi: tantum effata ſupple fuit Maria inquit Poeta videt, ſcilicet ipſa Virgo repente, ideſt ſtatim videt noua luce,ideſt inſolita micuiſſe, ideſt fulgure penates,ideſt domum illam humilem quam colebat Penates verò dicuntur Dij Domeſtici qui penes nos nati ſunt. h c nil ad propoſitum ſignificatio hæc. Ecce nitor,ideſt ſplendor complerat,Syncopa eſt pro compleuerat, ideſt illuſtrauerat domum ibi illa,ſcilicet Virgo haud patientes radiorum ardentum: quę pro, & ignis,ideſt fulgoris coruſci,ideſt coruſcantis magis extimuit, ſcilicet non pati poterat ſplendorem illum inſolitum, & expauit. Afferunt nanq; noua admirationem: vbi ponitur Ecce admirantis aduerbium ſequitur quid mirabile, vt Vergil.Æneid.2. Vet.2. Laurent. vall.l.6.

Ecce leuis ſummo de vertice viſus Iuli
Fundere lumen apex, tactuq; innoxia molli
Lambere flamma comas,& circum tempora
pasci, &c. Et ibid.

Ecce autem gemini à tenendo tranquilla per alta (horreſco referens) immenſis orbibus Angues, &c. Ita etiam inuenitur apud ſacros textus, vt Io. primo Ecce Agnus Dei, Ecce

„ qui tollit peccata mundi. Et Ecce ancilla
„ Domini, &c. vt paulò ſuperius. Ecce mulier
que erat in ciuitate peccatrix. Luc. cap.7. Et aliæ plures autoritates adduci huc poſſent ſed breuitatis cauſa ommittuntur. At uenter, ſcilicet Mariæ (mirabile dictu) opportunè interponitur Parentheſis, legenda eſt cum admiratione maxima, ideſt quid mirabile eſt, vt dicatur (non ignota cano) & etiam congruè hęc quadrat non ignota cano, ideſt predico uera, & cognita, & admirabilia, intumuit, ideſt repletus eſt ſine vi, ſine labe, ideſt macula pudoris, ideſt virginitatis, ut ante, & poſt, partum, & in partu verbo arcano, ideſt Spiritu ſancto arcanè operante, ut præfiguratum fuerat in
Iud.6. Gedeonis vellere, vt legitur Iudic.6. Nam ſicut Ros deſcenderat in vellus ſine velleris læſione ita filius Dei erat deſcenſurus in vterum Virginis Mariæ abſq; virginitatis læſione, & ſicut in ſecundo ſigno aqua illa exiuit de vellere ſine læſione velleris, & apparuit viſibilis in pelui ita Chriſtus exiuit de vtero Mariæ abſq; virginitatis læſione, & apparuit viſibilis in mundo, & expreſsit nobis rorem ſuæ doctrinæ, & gratiæ quòd in ſpiritu præuidens
Dauid. Propheta ait deſcendet ſicut pluuia in vellus,
Pſal.71 & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram Pſal-
Eccleſia. mo.71. Vnde ſancta Eccleſia canendo dicit
„ quando natus es ineffabiliter ex Virgine tunc

imple-

impletæ ſunt ſcripturæ, ſicut pluuia in vellus ”
deſcendiſti, &c. Et in Hymno natiuitatis, vi- ”
delicet ad laudes inquit: A ſolis ortu cardine, ”
vſque ad terræ limitem Chriſtum canamus ”
principem, Natũ Maria Virgine: Domus pudi ”
cis pectoris Templũ repente fit Dei Intacta ne ”
ſciens virum, Verbo concepit filiũ. Et in vtro- ”
que Symbolo, Qui cõceptus eſt de Spiritu ſan ”
cto natus ex Maria Virgine. Et incarnatus eſt ”
de Spiritu ſancto, & ex Maria Virgine, &c. Et ”
in Cantico etiam Ambroſij, & Auguſtini le-
gitur, Tu ad liberandum ſuſcepturus homi-
nem non horruiſti virginis vterum, &c. Vigor ”
ideſt virtus, ſeu vis, actus, ideſt motus, ſeu mo- ”
ta ab alto, ſcilicet Cœlo irradians, ideſt illu-
ſtrans ſeu illuminans, tanquam radius ſola-
ris, vigor inquam ſupple iterat ter. ad deno-
tandam vim ſeu vehementiam ipſius vigoris,
& ad ſignificandum quisnam fuerit ille. Vn-
de ſubdit dicens vigor omnipotens, ideſt ue-
niens ab omnipotentia Dei, vigor complens
omnia deſcendit, & eſt ſupple vigor ille Deus,
Deus, ſcilicet Spiritus Dei Sanctus omnia re-
plens, ideſt idem qui repleuit Apoſtolos, & or
bem terrarum cùm factus repente de Cœlo
ſonus tanquam aduenientis ſpiritus uehemen
tis, & repleuit totam domum vbi erant ſeden
tes, & apparuerunt illis diſpertitæ linguæ tan-
quam ignis, ſeditq; ſupra ſingulos eorum,

Actu. c. 2. & repleti sunt omnes Spiritu sancto, &c. Vt actuum cap. secundo. Que pro, & per totos artus, ideſt per omnia membra dat ſe ſe, ideſt integrè per ea diffundens ſe ſe, & quo utero, ſcilicet quod ita intumuerat, viſcera tacta, ideſt interiora membra repentè, ideſt ſtatim cōtremuere, ideſt omnia ſimul tremuere. Natura ſilet, ideſt tacet ſimilis, ſcilicet exiſtens, ſimilis attonitæ: que pro, & pauet, ſcilicet obſtupuit, & benè pauet Natura, nam quæ ſupra Naturam fiunt, & accidunt illi ignota ſunt.

D.Tho. Notandum eſt teſtè D.Thoma in Comment. Boet. de conſol. Philoſ. lib. 3. metro 2. quod incipit: quantas rerum flectat habenas Natura potens, &c. Natura triplex eſt, Prima dicitur Natura naturans. Sicut eſt Deus à quo dependet Cœlum, & tota Natura, alia eſt Natura naturans, & naturata ſimul ſicut eſt Cœlum quod dicitur naturata Natura in quantum influit Naturis iſtorum inferiorum. Alia

Aug. eſt Natura naturata quam Beatus Auguſtinus ſic diffinit eſt quædam vis, ſiue potentia diuinitus inſita rebus creatis, quę vnicuiq; rei ſuũ eſſe tribuit, qua cùm quisq; malè vtitur malus habetur, & eſſe iudicatur. Nos ergo dicimus Poetam intellexiſſe de Natura naturatà tan-

Boetius. tum Boetius verò ipſe in de duabus Naturis, & vna perſona Chriſti aduerſus Eutychen, & Neſticorum ita deffinit Natura eſt earum rerum,

rum, quæ cùm sint quoquomodo intellectu capi possunt. Sequitur textus. que pro & confusa, scilicet ipsa Natura, idest exterrita insolito rerum turbine, idest ordine seu accidenti rerum turbato, & supra naturali conatur, idest nititur quærere, idest scire seu scrutari causas occultas, idest latẽtes, quę scilicet occultę causæ & eædem diuinæ cœlantur Naturam. quare subdit. Sed sentit, idest experitur maiora numina, scilicet suis viribus, & vires longè alias, idest alienas & impares suis humeris. Tellus succutitur, idest quatitur: que pro & Genitor, scilicet Pater æternus, cui, scilicet Patri, est supple potestas summa rerum tanquam omnium Creatori visibilium, & inuisibilium. è supple Cœlo sereno testatus aduentum lætum, idest prosperum nati, scilicet Christi Saluatoris intonuit, idest signum ostendit tanquam tonans, vt talis nati aduentus diuulgaretur & penitus propalaretur. Vt omnes populi latè, idest à longè audirent quos, scilicet populos ambit, idest circundat maximus Oceanus, idest mare quod terram vniuersam circuit: que pro & circuit, scilicet Tethys, & Amphytrite Oceanus Tethysq; &c. versus iste spõdeũ in quinta sede sibi vendicat licentia Poetica, vt Ouid. Metamorph. primò dixit Margi-„ *Ouid.* ne terrarum porrexerat Amphytrite. Tethys „ *Met. 1.* Cœli & Vestę filia fuit, coniunx Neptuni quã-

doque etiam ponitur pro mari Amphytrite Oceani, & Doridos filia, quæ fingitur à Poetis esse vxor Neptuni & significat mare: Raucisona Epitheton ipsius est ex quo accipitur pro mari quod quidem raucisonum est. Cùm fluctuat, inter hos medios fragores cœli & terræ, idest media hac vulgata fama in cœlis & in terris volucer pulcherrimus, idest Archangelus mira pulchritudine properans, idest propere ambulans & tanquàm volucer volans alis æquatis, idest alas agitans æquè dum omnia trepidant, scilicet considerantia diuinum aduentum, cum stupore & tremore discesserat à Virgine: supple, que pro & nabat, idest gradiebatur seu volabat per alta loca cœlum versus: cùm virgo videt in celsis nubibus, idest in aerijs regionibus illum alternantem, idest alternatim agitare humeros, idest alas. atque secantem, idest diuidentem immensa ventorum spatia, idest Aerem, qui ventorum regio dici potest. Et iam supple volantem per auras fulgentem, idest splendentem pluma versicolore ac petentem conuexa, idest vndiq; inclinata, Cœlum dicitur verè conuexum, est enim Sphericum corpus cuius exterior pars conuexa dicitur, interior verò concauitas seu profunditas, & inania cœli idest aeris quem, s. Archan. demum aspectans, i. intentè intuens, scilicet Maria secuta est, i. locuta tali sermone.

Magne

MAgnę ales, celsi decus ætheris, inuia rerũ
Qui penetras, longeq; et nubila linquis et Euros
Ante volans, læto seu tu felicia tractu
Sidera, quæque suos uoluuntur signa per orbeis
Expectant redeuntem; alti seu certa reposcit
Crystalli domus, & uitrei plaga lucida regni;
Seu propiora uocant supremo tecta tonanti,
Qua patet in summum regio flammãtis olympi,
Teq; amor, et liquidis flagrans alit ignibus Aura:
I precor, & nostrum testis defende pudorem.
Nec plura his, Tum uerò aciẽ deflectit & omnem
Haud mora, sollicito percurrit lumine montes,
Agnatamque animo, conceptaque pignora versat,
Multa putans, seruumque vteri miratur honorem.
Interea manes descendit fama sub imos
Pallentesque domos veris rumoribus implet,
Optatum aduentare diem, quo tristia linquant
Tartara, & euictis fugiant Acheronta tenebris,
Immanemque ululatum, & non lætabile murmur
Ter gemini canis, aduerso qui carceris antro
Excubat, insomnis semper, rictuque trifauci
Horrendum, stimulante fame, sub nocte profunda
Personat, & morsu uenientes appetit umbras.
Tum verò heroes lætati, animæque piorum
Ad cœlum erectas cœperunt tendere palmas;
Atque hic insignis funda, Citharaque decorus
Insignis sceptro senior per opaca locorum
Dum graditur, nectitque sacros diademate crines
Dum legit effœtos letheo in gramine flores,

Qua tacitè labuntur aquæ, mutæque volucres
Ducunt per steriles æterna silentia ramos,
Attonita subitos concepit mente furores,
Diuinamq; animam, & consueto numine plenus
Intorquens oculos, venientia fata recenset.

MAgne ales, &c. Post discessum Archangeli & eidem prestitum consensum: miro describit ordine Poeta qualiter spiritu sancto fœcunda virgo se prudenter habuerit, & dum ad celos redeuntem intueretur dulci eloquio (vt textus liquidat) locuta est. ad cuius constructionem veniamus. Ordo est. O supple Magne ales, idest archangele appositoriè decus, idest ornamentum celsi, idest alti ætheris, idest cœli, qui, scilicet tu penetras inuia rerũ, idest loca inaccessibilia gradiris, que pro & linquis longè nubila, idest præteris nubila longo spatio, & supple es anteuolans, idest gradiẽdo etiam preteris Euros, idest ventos, seu sidera felicia, idest fulgentes stellas læto tractu, idest hilari seu felici regione, & signa quæ, idest Planetæ quæ redeuntem expectant per suos orbes, idest circulos, quasi dicat tanquam spiritus beate & Archangelus nusdum sedis ad cœlos stellarum & planetarum, verumetiã ad Empyreum, vbi diuinæ maiestati intereris, vt liquidant verba textus. Seu certa domus, idest sedes, seu habitaculum alti Crystallini,

idest

ideſt Cęli Cryſtallini repoſcit, & plaga, ideſt regio lucida regni vitrei, ideſt lucidi & ſplēdētis ſeu tecta propiora, ideſt viciniora ſupremo tonanti, ideſt altiſſimo Deo vocant te. Qua, ideſt ea parte qua Regio Olympi flammantis, ideſt cœli Empyrei patet in ſummum, ideſt extat in ſupremo & altiori loco, que pro & amor, ſcilicet diuinus, & aura flagrans, ideſt felicitas ſumma qua traheris, ſeu duceris continuè ad Deo ſeruiendum ardenter, alit, ideſt nutrit ignibus liquidis, ideſt feruentis igne Charitatis, quo te & cæteros ſpiritus Deus igniuit. 3. ideſt vade precor & tanquam ſupple teſtis defende noſtrum pro meum pudorem, ideſt caſtitatem, quaſi dicat: teſtare me ſpiritus ſancti virtute concepiſſe & ob id virginitatem ſeruaſſe nec plura his, ſcilicet iam dictis locuta fuit, ſcilicet virgo poſtquam (vt prælibatum eſt) virgo Gabriel: breuiter allocuta fuit, aperit Poeta quid animo verſabat vnde ſubdit. Tum verò ſupple virgo deflectit aciem, ſcilicet oculos haud mora, ſcilicet fuit, ideſt ſtatim animo percurrit, ideſt percurrendo verſat & voluit ſolicito lumine omnes montes, quaſi dicat adeò intentè conſiderabat montes quos tranſitura erat, itura ad Eliſabeth viſitationem (prout in comment. ſecundi huius dicemus) vt præ oculis eos habere videretur, que pro & animo ſupple viſitat agnatam Eli-

ſabeth,& verſat, ideſt conſiderat pignora con-
cepta ſcilicet concepiſſe anum grandæuam
& ſterilem putans, multa circa anilem conce-
ptionem,& miratur ſerum honorē vteri, quaſi
dicat mirabatur Deum effeciſſe eam honore
conceptionis ſeu prolis procreationis ſerò,
ideſt tempore ſuę ſenectutis prouectæ. Quàm
optimè Poeta dixit ſerum honorem: duplici
verò ratione, vna ex quo erat ſterilis, altera
quòd erat anus ſummo, miroque honore
Deus eam dignatus eſt. Nam ſteriles erant op
probrio & maledictæ, iubebanturque ab eo
Deutor. euitari & dimitti vt Deutor. 7. cap. Non erit
7. cap. ,, apud te ſterilis vtriuſque ſexus tam in homi-
Exod. ,, nibus quàm in gregibus tuis. Et Exodi 23. Nō
ca. 23. ,, erit infœcunda, nec ſterilis in terra tua. Ipſa
nanq; Eliſabet faſſa fuit opprobrium, quo ſte-
Luc. c. 1. riles efficiebantur dum inquit textus Luc. 1.
Poſt hos autem dies concepit Eliſabeth vxor
,, eius,& occultabat ſe menſibus quinque dicēs
,, quia ſic fecit mihi Dominus in diebus quibus
,, reſpexit auferre opprobrium meum inter ho-
,, mines &c. Dignum & optimū erat: immò &
,, laudabile dicimus. Mulieres ſteriles oppro-
,, brio fuiſſe; Nam præcipuum, & maximum
fœminarum munus eſt concipere & partus
L. quari-tur. tueri. L. quæritur, §. ſi mulier. ff. de ædil. edit.
l. 2. C. de Natura ad hoc fœminas genuit, vt partus ede
indi. vid. rent. L. 2. C. de indict. viduit. Pudor eſt fœmi-
nis

nis nuptiarum præmia non habere 32. q. 2. cap. Pudor. Interea & c. prosequitur Poeta famam vsque ad inferos vulgatam virginem videlicet concepisse, eademque Piorum animas mirum in modum lætatas, intellexisse præcipuè optatum diem aduentare, vnde ita textus aperitur. Ordo est. Interea fama, scilicet conceptionis dominicæ descendit sub imos manes, idest vsque ad sanctorum patrum Lymbum & ad imos inferos, que pro & implet, idest turbat domos pallentes, idest obscuras veris rumoribus aduentare, idest aduenire optatum, idest desideratum diem, scilicet quo egredi debebant: quo, scilicet die linquant tartara tristia ab effectu, scilicet tristitiam afferentia & inducentia & fugiant, idest euadant Acheronta, idest loca illa sine gaudio aliquo. Acheron dicitur, (vt Poetæ somniant) fluuius quidam infernalis euictis tenebris, idest expulsis tenebris, & supple fugiant vlulatum, idest latratum immanem, idest maximum, & murmur non lætabile, idest semper mœstitiam inducens canis tergemini, idest Cerberi tricipitis inferni custodis. Est enim Cerberus triceps canis, inferni custos, vt ijdem etiam fabulantur Poetæ qui, scilicet custos semper, idest continuè insomnis, idest nunquam dormiens excubat, idest vigilat aduerso antro carceris, idest parte sinistra ingressus infernalis, que pro & per- 32. q. 2.

 sonat,

ſonat,ideſt alte latrans horrendum nomē pro aduerbio,ideſt horrēdè fame ſtimulante ideſt impellente & cogente rictu, ideſt hiatu trifauci, ideſt triplicis gutturis,ſeu faucis ſub nocte profunda, ideſt in illa caligine denſa & continua,& morſu appetit,ideſt appetendo deſiderat vmbras,ideſt animas venientes, ſcilicet illuc aduentantes.Tùm verò heroes lætati,ſupple fuerunt, ſcilicet Patres ſancti & animę Piorum cœperunt tendere, ideſt erigere palmas erectas,ideſt manus extenſas & iunctas ad cœlum verſus.Atque hic,ideſt illo loco inſignis, ideſt excellens funda, ideſt corona que pro & decorus, ideſt cithara præditus inſignis dico ſenior ſceptro, ſcilicet Regio, ideſt Dauid Rex & Propheta dum graditur,ideſt deambulat per opaca locorum,ideſt loca ampla,& nectit, ideſt circundat ſacros crines diademate ideſt Regia corona dum legit flores effœtus ideſt iam emiſſos & maturos in gramine Letheo, ideſt in ripa Lethei fluminis:Poetica traditio eſt,tradunt nanque ipſi Poetę Lethe fluuium apud inferos eſſe,cuius latices ſi quis guſtauerit omnium præteritarum rerum obliuiſcitur.quæ verba hic adducta nil aliud ſibi volunt,quàm ipſum, ſcilicet Dauid, admirabili gaudio ductum omnium rerum, ſeu laborū, obliuionem ſurrepiſſe & meritò incredibili lętitia exultauiſſe credendum eſt.Cùm adim-

pletum

pletum uiderit quicquid ipse olim uaticinatus fuerit, adeo promissioni sibi à Deo factæ crediderat ut 2. Regum cap. 7. legitur. Cumq; completi fuerint dies tui & dormieris cum patribus, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de vtero tuo, & firmabo regnum eius, ipse ædificabit domum nomini meo & stabiliam Tronum regni eius vsq; in sempiternum. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filiũ &c. Ea demũ fide motus Psal. 131. audacter dixit propter Dauid seruum tuum non auertas faciem CHRISTI tui, iurauit Dominus Dauid veritatem & non frustrabitur eum de fructu ventris tui ponam super sedem tuam &c. Exod. 33. Ego ostendam tibi omne bonum, & vocabo te nomine tuo & miserebor cui voluero &c. Deutor. 18 Prophetam suscitabo de medio fratrum tuorum similem tui ponam verba mea in ore eius, loqueturq; ad eos quęcunq; dixero illi &c. Hierem. 31. Nouum creauit Dominus super terram, fœmina circundabit virum &c. Item idem cap. 32. Germinare faciam Dauid germen iustum & faciet iustitiam & iudicium in terra, & salutibitur Iuda & Hyerusalem & hoc est nomen, quod vocabunt eum Dominus iustus. noster. &c. Item Ezecch. 36. Cùm sanctificatus fuero in vobis, effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab om-

Reg. 11. cap. 7.

Psalm. 131.

Exod. 33

Deut. 18

Hier. 31

cap. 32

Zacch. 2 nibus inquinamentis,&c. Zacch.2.Lauda, &
„ lætare filia Sion,quia Ecce ego venio,& habi-
„ tabo in medio tui,& applicabuntur gẽtes mul
tę ad dominum in die illa erunt mihi in popu
cap. 9. lum.Item cap.9.Ecce Rex tuus venit iustus &
Saluator,ipse pauper sedens super Asinam, &
„ super Pullum filium Asinæ, &c. Et Malac. 3.
„ Ecce ego mitto Angelum meum qui pręparabit
Malach. 3. uiam ante faciem meam, & statim veniet
ad templum sanctum suum dominator quem
„ vos quæritis, & Angelus testamenti quem vul
„ tis,&c.Sed ad constructionem quã: i. ea parte
„ qua aquæ scilicet ipsius fluuij labuntur taci-
„ te: que pro & volucres mutę, idest animæ oblitę
earum rerum, veluti illæ quæ prægustauerint
latices, ducunt æterna silentia, idest
nunquam locuntur per steriles ramos, idest
per obliuionem illam, quam hauserant nihil
sibi pro futuram, comparat nanq; obliuionem
arbori sterili, q.d.animas non ex illa obliuione
quã imbibunt debere perpetuo lætari, seu
æternaliter puniri. Concępit, scilicet ipse Dauid
attonita mente furores subitos,i,Propheticos
motus & animam diuinam, idest spiritũ
vaticinandi diuinũ,& plenus consueto numine,idest
illustratus & afflatus iterum eodẽ præ
dicendi furore, intorquens, idest circũ agens
oculos, recenset, idest narrat fata venientia.i.
quẽ prędixerat aduentũ adesse vnde sequitur.

Nascere

NAscere magne puer nr̄os, quē soluere nexus
Et tantos genitor uoluit perferre labores.
Magne puer: Cui se hęc tandem spolianda reseruāt
Regna, tot heu miseris hominem di tāta ruinis.
Nascere: uenturum si te mortalibus olim
Pectore ueridico prommisimus: igneus vt nos
Viribus afflatos. Cælestibus ardor agebat
Insinuans: si sacra peregimus, & tua latè
Iussa per immensum fama vulgauimus orbem.
En ridet pax alma tibi: simul ecce potentes
Impulsi Cælo, diuisq; autoribus acti
Orbe alio properant Reges: saluete Beati
Æthiopes, hominum sanctum genus, astra secuti.
Scilicet huc uestris affertis munera regnis.
Accipe dona Puer: Tuque ò sanctissima Mater
Sume animos, iā te populiq; Ducesq; frequētant
Littore ab extremo & odoriferis Nabathæis.
Ille autem aurata fulgens in ueste sacerdos
Iam canus, iam maturo uenerabilis æuo
Quid sibi uult? Sacras puerum qui sistit ad aras
Sic uenerans? lætoq; inspectans æthera uultu?
Seq; dehinc facili clausurum lumina fato
Exclamat: quod speratum per secula munus
Promissamq; diu pacem, certamq; salutem
Terrarum, exorta liceat sibi luce tueri
Optanti, seniumq; ideo parcasq; trahenti.
Sed quid ego (heu) dira conspersos cæde Penates
Infantum, & subito currentes sanguine riuos
Aspicio? tristisq; meas u gitus ad aures

Fertur.

Fertur? io scelus est, partus iugulare recentes
Crudelis, quid agis? nihil hi meruere neq; illum
Quem petis insano dabitur tibi perdere ferro.
Nunc nunc ò matres scelerata abscedite terra:
Dum licet, inq; sinu pueros abscondite vestros:
Nam ferus hostis adest, propera iam regia virgo
Inq; Paretonias transfer tua pignora terras,
Admonet hoc magnū genitor, qui temperat orbem,
Tuta domus tutiq; illic tibi dia recessus.
Verum ubi bis senas hyemes, bis senaq; nati
Solstitia, & tantos superaueris anxia casus
Ingentes, imo duces de pectore questus
Aureaq; assiduis pulsabis sidera votis:
Nam puerū, quamuis per compita sæpe vocatum,
Sæpe expectatum consuetæ ad gaudia mensæ
Perquires, ne quicquam amens nec chara petētem
Oscula, nec sera redeuntem nocte uidebis,
Tresq; illum totos mærenti pectore soles
Et totidem trepidans somni sine munere noctes,
Omnia lustrantes questu omnia confundentes
Flebitis indigno perculsi corda dolore:
Tuq; senexq; tuus. quarto sed lucifer ortu
Purpureas tremulo cum tollet ab æquore vultus
Inuentum dabit, & querentibus offeret vltro.
O quas tunc lacrymas, ò quæ tunc oscula mater,
Quos dabis amplexus, misto inter gaudia fletu:
Cùm natū ante aras patris, & delubra sedentem,
Mulcentemq; senes dictis, animosq; trahentem
Aspicies gauisa, ipso admirante senatu,

Pri-

Primitias pueri ingenteis, nec inane sagacis
Pectoris indicium, natæq; ad gaudia mentes.

NASCERE *magne puer, &c.* Gaudens magnopere Propheta aduentu, quem prænunciauerat Dominico ita per Apostrophen sua cithara eum canendo alloquitur. Ordo est. O magne puer, scilicet Christe Saluator quē, scilicet te genitor, idest Pater æternus Deus voluit perferre, idest pati tantos labores, idest te ipsum exinanire formam serui accipiendo, vt Paul. ad Philip. 2. Hoc enim sentite in vobis quod & in Christo Iesu, qui cùm informa Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum ex inaniuit formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit semetipsum factus obediens usq; ad mortem mortem autem crucis, &c. & Idem ad Hebræos. 2. Eum autem qui modico quàm Angeli minoratus est, videmus ipsum propter pasionem mortis gloria, & honore coronatum, vt gratia Dei pro omnibus gustaret mortem, &c. Optimè inquit Poeta nomine Prophetæ, quem tantos Deus uoluit perferre labores. Patet enim ex auctoritate Apostoli Deum misisse filium ad ferendas nostras pœnalitates, eumq; ideo minorasse minus Angelis, vt minuisti eum paulò

Paul. ad Phil. 2.

Paulus Heb. 2.

David Psal. 8. lò minus ab Angelis,&c. Psal.8.Sequitur textus, & soluere nostros nexus, ideſt liberare nos à poteſtate Diaboli; ò magne puer cui,ſcilicet tibi pro à te tandem hæc regna, ſcilicet infera reſeruant pro reſeruantur ſpolianda. hîc pro nomen tibi octauum nuncupant caſum Grammatici. Spolianda,ideſt,vt ſpolientur,& priuentur poſſeſſione noſtri,regna ſupple heu interiectio dolentis eſt. ditata, ideſt opulenta,& plena tot miſeris ruinis hominũ, ideſt ruinis ſeu doloribus, laboribus, & miſeriis hominum, naſcere, ideſt naſcendo ueni ad nos liberandos, ſi pro quia olim promiſimus,ideſt ego,& alij Prophetę prommiſerunt vt dictum eſt Pſal. 131. mortalibus, ideſt hominibus tę venturum pectore veridico, ideſt

Geneſ. c.49. ſpiritu prophetico. Iacob.Geneſ.49. Non auferetur ſceptrum de Iuda, & Dux de femore

„ eius donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe

„ erit expectatio gentium,&c. Et Pſal.129. De

David. pſa.129 profundis clamaui ad te Domine Domine exaudi vocem meam, &c. Vbi ipſe Propheta

„ Dauid exclamat per totum Pſalmum ſibi fa-

Ezech. 34. 47. ctam prommiſſionem obſeruari. Et Ezec.34.

„ Et ſuſcitabo ſuper eas paſtorem vnum, qui pa

„ ſcet eas,&c. Paruulus enim datus eſt nobis, &

Iſa.c.9 filius natus eſt nobis. Iſa. 9. Ecce dies veniunt

„ dicit Dominus, & ſuſcitabo Dauid germem

„ iuſtum,& regnabit Rex, & ſapiens erit, & fa-

ciet

ciet iudicium, & iustitiam in terra, &c. Hierem, c. 23. Ecce venient dies dicit dominus, & suscitabo verbum bonum quod locutus sum ad domum Israel & ad domum Iuda, &c. Idē cap. 33. Et idem Dauid Psalm. 88. Disposui testamentum electis meis, iuraui Dauid seruo meo, vsque in æternum preparabo semen, tuū in æternum seruabo illi misericordiam meam & testamentum meum fidele ipsi, neque prophanabo testamentum meum, & quæ procedunt de labijs meis non faciam irrita, & c. vt, idest quemadmodum igneus ardor idest spiritus sanctus, idest ardens tanquàm ignis corda Prophetarum igniens agebat, idest ducebat, seu mouebat nos afflatos me & cæteros, idest cœlestibus viribus, idest gratia, seu virtutibus & viribus cœlestibus insinuans, idest in me & reliquos se immittebat: si, idest quia peregimus idest perfecimus sacra, idest prophetando cecinimus sacram natiuitatem tuā, seu aduentum primum in carne, & latè vulgauimus idest prodidimus fama per immensum orbem tua iussa, idest precepta, En. i. Ecce, pax alma, idest ventura ob tuum aduentum ridet tibi, quasi dicat te nato, Qui & pax & finis & Prophetarum, & regnabit pax in terris adeò vt omnes lætentur vt supra exposuimus adducentes Euangel. illud, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis &c. Simul, idest vnà ecce

Hierem. c. 23.

Dauid. psal. 88.

Reges potentes, ideſt Magi ab oriente, prædi-
Pſal. „ cit hîc Magorum adoratioñe, vt Reges Thar-
„ ſis & inſulæ munera offerent, Reges Arabum
„ & Saba dona adducent, vt eodem pſalmo. Ita
Matthæ. c.2. etiam Matthæus 2. videlicet cùm natus eſſet
„ Ieſus in Bethleem Iudæ in diebus Herodis
„ Regis, Ecce Magi ab oriente venerunt Hiero-
„ ſolimam dicentes, vbi eſt qui natus eſt Rex
„ Iudæorum? vidimus enim ſtellam eius in
„ oriente, & venimus cum muneribus adorare
„ eum, &c. Et idem Iuuencus libro eodẽ primo.
„ Gens eſt vlterior ſurgenti proxima ſoli
„ Aſtrorum ſolers, ortusque, obitusq; notare:
„ Huius Primores nomen tenuere Magorum,
„ Hinc læti proceres, Solymas perlonga viarum
„ Deueniunt, Regemq; adeunt, orantq; doceri
„ Quæ regio imperio puerum Iudæa teneret
„ Progenitum, ſeſe ſtellæ fulgentis ab ortu
„ Admonitos veniſſe viam; quo ſupplice dextra
„ Exortum terris, venerabile numen adorent.
„ Territus Herodes, vatum, legumq; peritos,
„ Quiq; Prophetarum veterũ præſagia noſcunt,
„ Imperio accitos, iubet omnia quærere legis
„ Quo pateat, quę ſint genitalia mœnia Chriſto
„ Omnia venturũ ſpondent, quẽ oracula vatum
„ Tunc manifeſtat Bethleẽ, quòd mœnibus illũ
„ Progigni maneat, cui ſacram ducere plebem
„ Iſraelitarum ſancta virtute neceſſe eſt.
„ Tunc iubet Herodes Perſas pertẽdere greſsũ

Inuen-

Inuentumq́;sibi Puerum monstrare colēdum: ,,
Ecce viæ medio stellam præcurrere cernunt ,,
Sulcantē flāmis auras,quę in culmine summo ,,
Restitit,& pueri lustrata hitacula monstrat ,,
Gaudia magna Magi gaudent, sidusq́; salutāt ,,
At postquàm puerū videre sub vbere matris ,,
Deiecti prono texerunt corpore terram ,,
Submissiq́; simul,mox mystica munera ꝓmūt ,,
Thus,aurū, myrrhè, Regiq́; hominiq́; Deoq́; ,,
Dona ferunt, totā mox horrida somnia noctē ,,
Sollicitant,sęuumq́; iubent vitare Tyrannum ,,
Denique diuersis herodis callibus aulam ,,
Diffugiunt, patriamq́; Magi rediere latenter. ,,
Et Sedulius quoque suo eodem Mirab. Diui- ,,
no libro primo : ita elegantissimè & lepidè ,,
inquit, ,,
Talia Bethleis dum signa geruntur in oris ,,
Eoi venere Magi,sæuumq́; Tyrannum ,,
Grandia sollicitis perturbant nuncia dictis ,,
Iudaicis nuper populis orientis ab axe ,,
Progenitum fulsisse Ducem, hoc cœlitus astra ,,
Hoc stellam radiare nouam,ferus arbiter aulę ,,
Æstuat hebrææ rarus hunc succedere posse. ,,
Mox sibimet qui primus erat.tūc frōte serena ,,
Nubila mentis alens clā mandat vbiq́; requiri ,,
Sicut adorandū,quē tractat fraude necādum. ,,
Quid furis Herodes? Christū sermone fateris ,,
Et sensu iugulare cupis? legemq́; legendo ,,
Negligis? & Regi Regum tua regna minaris? ,,

„ Ne tamen inſano careant tua numina facto,
„ Paſſādū ſub honore crucis, ſed crimine gētis
„ Herodes alius quod tu molire videbit.
„ Ergo alacres ſummo ſeruantes lumina cœlo
„ Fixa Magi, ſidusq; micans, regale ſecuti
„ Optatam tenuere viam, quæ lege futura
„ Duxit adorantes ſacra ad cunabula gentes,
„ Theſaurisq; ſimul pro religione ſolutis.
„ Ipſę etiam, vt poſſet ſpecies oſtendere Chriſtū
„ Aurea naſcenti fuderunt munera Regi (chro
„ Thura dedere Deo, Myrrham tribuere ſepul-
„ Cur tria dona tamē? q̄m ſpes maxima vitę eſt
„ Hunc numerum cōfeſſa fides, & tpa ſummus
„ Cernens cūcta Deus, præſentia, priſca, futura.
„ Semper adeſt, ſempq́; fuit, ſemperq́; manebit
„ In triplici virtute ſui tunc cœlitus illi
„ Per ſomnū moniti, contemnere iuſſa Tyranni
„ Per loca mutati gradientes deuia callis
„ In Patriam rediere ſuam, &c.

Sed ad ordinem impulſi & moti Cœlo ideſt ductu ſtellæ in Cœlo in oriente apparētis, que pro & acti autoribus diuis, ideſt vaticinio Prophetarum properant, ideſt aduentant ſoliciti alio orbe, ideſt diuerſis orbis partibus ſeu regionibus. ſaluete ſalutat eoſdem per Apoſtrophen: Saluete beati Æthiopes denominauit omnes ab illo vno Æthiope: Cùm non omnes fuerint Æthiopes, appoſitoriè genus ſanctum hominum; ſecuti, ideſt qui ſequimini aſtra, ideſt

ideſt ſtellam, ſcilicet afferetis veſtris regnis, id-
eſt è veſtris, ideſt portatis, ſeu feretis munera,
ideſt dona huc pro illuc vbi Chriſtus naſcetur
facit optimam Apoſtrophen Propheta ad Sal-
uatorem, & ad virginem dicens. ò Puer accipe
dona que pro & ò tu ſanctiſſima Mater ſume,
ideſt accipe animos, i. inſpecta iſtorũ animos
& non dona, quo, ſcilicet offeruntur ab eis, &
iſtuc acceſſerunt diſcedentes à longinquis or-
bis regionibus, laboribus minimè parcentes,
iam populi, & Duces frequentant te, ideſt fre-
quenter adueniunt ab extremo littote, & odo
riferis Nabathæis, Nabathęa regio eſt ab Ara-
bia incipiens protenditurq; vſque ad mare ru
brum, & cæteros fines, &c. Præuidens quoque
hîc Propheta in ſpiritu Chriſti præſentationē
à Simeone in templo. Cautum enim erat Do-
mini lege, vt Leuit. 12. debere præſentationē *Leuitic.*
fieri dum dicitur. Cumq; expleti fuerint dies *cap. 12.*
purificationis ſuæ pro filio, ſiue pro filia defe-
ret agnum anniculum in holocauſtum, & pul
lum columbæ ſiue turturem pro peccato ad
hoſtium tabernaculi teſtimonij, & tradet Sa-
cerdoti qui offeret illa corã Domino, & ora-
bit pro ea, & ſic mundabitur à pro fluuio ſan-
guinis ſui. iſta lex eſt parientis maſculum, aut
fœminam quòd ſi non inuenerit manus eius
nec poterit offerre agnum, ſumet duos turtu-
res vel duos pullos columbarum, vnũ in ho- »

„ locaustum,& alterum pro peccato; orabitque
„ pro ea Sacerdos,& sic mundabitur) Prosequitur ad præsentationem alludens. dicens, autem ille Sacerdos iam canus, ideſt senex venerabilis, ideſt venerandus, seu dignus venerari, æuo maturo,ideſt senectute, fulgẽs, ideſt splendens in aurata veste quid sibi vult? ideſt quid significat? qui, scilicet senex sistit puerũ ad sacras aras,ideſt presentando eum imponit sacro altari,sic venerans, ideſt ita veneranter, seu reuerenter adorans, que pro & læto vultu inspectans, ideſt sursum aspiciens æthera, & dehinc exclamat se clausurum lumina facili fato:quasi dicat exclamando optat mori.Postquàm promissionem sibi à spiritu sancto factam perfici,& obseruari videt. Saluatori in suis vlnis retento. hoc enim probat. Luc.c.2. vbi ait,& responsum acceperat à Spiritu sancto non visurum se mortem,nisi prius videret Christum Domini, &c. vnde exclamando dixit: Nunc dimittis seruum tuum Domine secundum verbum tuum in pace,&c. Et idem toties allegatus Poeta Sedulius hoc modo inquit,

Luc.cap. 2.

Sedul.

„ Scripserat antiquæ Moses moderamina legis
„ Inter que,primos prisco de sanguine vatum
„ Obseruare dedit,fœtus offerre sacrandos
„ Implumesq;simul ferre ad delubra columbas:
„ Hæc vbi per Mariam templo seruata feruntur

Ecce

Ecce ſenex Simeõ, dignus cõprehẽdere ſenſu "
Cœleſtes voces, cui quondam præſcia rerum "
Virtus prodiderat quòd carcere corporis ęgri "
Depoſito, mortem liber, requiemq; videret: "
Cùm primum Cœli laudem terręq; ſalutem "
Omnia quem vatũ ſpondent oracula Chriſtũ "
Vidiſſet, templo ſollennes ferre palumbos. "
Isq; vbi, curuato defeſſus corpore templum "
Iã grauior penetrat, mõuit quod ſpũs author; "
Ecce ſimul paruum gremio Generricis Ieſum "
Ad templum ſenſit veniſſe, trementibus vlnis "
Accepit Puerum, lætusq; hęc dicta profatur. "
Nunc nunc me famulũ Dñs nũc liberet atris "
Corporis è vinclis, finemq; imponere verbis "
Dignetur cum pace ſuis. en ſplendida noſtros "
Lux oculos tua circunſtat, radijsq; refulget "
Quam cunctis hoĩum luſtratis mentib. addet "
Iſrelitarum cumulatæ gloria plebis. "
Hinc ait, &c. "

Quod etiam Poeta eleganter in ſequentibus " deſcribit dicens: quòd liceat ſibi optanti, ideſt qui optabat exorta luce, ideſt Chriſto iam nato tueri munus ſperatum, ſcilicet ipſum Saluatorem, quem optauerant Prophetæ, & ſancti patres, que pro & pacem promiſſam, ideſt ab ipſis Prophetis diu ideſt olim, & certam ſalutem terrarum, & Parcas ò, ſcilicet Puer Chriſte ideò trahenti ſenium, ideſt mihi ſeni, ideſt dimitte me nunc in pace; poſtquàm te veluti

optaueram,& mihi promissum fuerat in vlnis habui. Sed quid ego &c. præuidit hîc Poeta infantium cædem, vt scribit Matthæus 2. dicens, Ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens, Surge & accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Ægyptum, & esto ibi vsque dum dicam tibi: futurum est enim, vt Herodes quærat puerum ad perdẽdum eum qui consurgens accepit puerum & matrem eius, nocte, & secessit in Ægyptum, & erat ibi vsque ad obitum Herodis, vt adimpleretur, quod dictum est à Domino, per Prophetam: Ex Ægypto vocaui filium meum. Oseæ c. 11.

Matthæ. cap. 2.

Oseæ cap. 11.

Tunc Herodes videns quod illusus esset à Magis, iratus est valde, & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethleem à bimatu, & infra secundum tempus, quod exquisierat à Magis, tunc adimpletum est, quod dictum est per Hierem. dicentẽ, Vox in Rama audite est ploratus, & vlulatus multus Rachel plorans filios suos, & noluit consolari: quia nõ sunt, &c. c. 31.

Et idem Poeta Iuuencus eodem prim. lib.

Ipsum etiã puerum monitis cælestibus actus
Ægyptum cũ matrẽ simul errãs portat Ioseph
At ferus Herode sibi met succedere credit
Quèm callens astris quęsisset cura Magorum,
Quorum præcauto discessu solicitatus.
Crudeli tinxit Bethlemica compita cæde,
Infantes mandans, teneramq; sub ubere plebẽ

inno-

Innocuā,in finib. rigido fuccūbere ferro. &c. „
Et exclamans fequitur textus, Ideo & exe- „
crans impiū Herodem magno & intimo cordis dolore dicit. Sed ego quid, ideft cur afpicio, ideft cerno heu dolentis eft penates, ideft domos confperfos pro confperfas, & maculatas cæde dira, ideft impiè facta infantum & riuos currentes fubito fanguine, ideft fanguinis copiam fubito currentem tanquàm à flumine? que pro & triftis uagitus fertur, i. peruenit ad meas aures. Io, dolentis eft, ò fupple crudelis Herodes quid agis? Scelus eft fupple maximum iugulare, ideft interficere partus recentes, ideft infantes nihil hi, fcilicet innocentes meruēre, pro meruerunt fcilicet mori neq; dabitur, ideft concedetur feu permittetur tibi perdere, ideft occidere illum fcilicet quem petis, ideft Chriftum infano ferro, ideft ferro à tuis fatellitibus infanè trucidantibus. nunc nunc ò matres &c. Apoftrophat ad matres infantium hortando eas ab oppido difcedere: vnde inquit ò Matres nunc nunc, ideft ftatim abfcedite, ideft facefsite è fupple terra fcelerata, ideft à terra in qua fcelera ifta patrantur, admonentur mulieres veluti Æneas in fomnis in Troyę incendio ab Hectore & à Polydoro Dum dixit Heu fuge Nate Deateq; his eripe flāmis: Hoftis habet muros ruit alto à culmine Troya. Æneid. 2. Heu Aen. 2.

Virg. fuge crudeles terras fuge littus auarum nam
Aene. 3. Polydorus ego &c. Æneid. 3. sequitur textus
dum licet, idest dum tempus est vobis & potestas, que pro & abscondite, idest occultate vestros pueros in sinu. Nam ferus hostis, idest Herodes adest Apostrophe ad Virginem ò regia virgo propera, idest festinanter vade que pro & transfer, idest duc tecum tua pignora, idest puerum Iesum in terras Paretonias. i. in Ægyptum hoc admonet, idest hortatur, & iubet Genitor, idest Pater æternus medio Angelo ab eo misso Ioseph. ve Euangelij uerba dictant qui temperat, idest regit orbem magnum, idest vniuersum, illic. i. ibi in Ægypito tuta domus, scilicet erit tibi sedes, que pro & ò Dia recessus illic erunt supple tuti, verum vbi, idest postquàm tu ænixa, idest solicita cura qua angeris erga filium superaueris, idest euitaueris tantos casus, idest Herodis persecutionem, & supple uideris bis senas hyemes & bis sena solstitia Nati, q. d. Puer agens ætatis annum XII. Sed aduertendum est hîc Poetam non potuisse clarioribus, & magis propriis verbis ætatem Christi annorum XII. exprimere: nam dixit bis sena solstitia pro illorum numero annorum, & ita accipienda sunt, & exponenda vt sensui, & veritati consonent. Solstitium dicitur solis statio cum sol vltra non progreditur sed retrocedere incipit,

cipit, ſingulis quippe annis duo ſolſtitia ſunt, unum ęſtiuum, & alterum hyemale, ſolſtitium hybernum facit 8. Calend. Ianuarij die quo Sol altiores incipit circulos petere. Solſtitium æſtiuum facit 8. Calend. Iulij die quo remeare Sol ad inferiores circulos incipit, vt ideò ſignificaret & patefaceret, & XII. annorum ætatem parum curauit ſignificatam ſolſtitij quod quidem non ignoraſſe fatendum eſt. & ita nos intrepidè fatemur: ſed ad conſtructionem Duces, ideſt èmittes de imò pectore, ideſt de profundo cordis in gentes queſtus, ideſt quærelas & uoces que pro & pulſabis ſidera votis aſſiduis, ideſt aſſiduè uoues Nam nec videbis puerum, ideſt Ieſum, quàm uis ſæpe vocatum, ſcilicet à te per compita, ideſt per loca quæ tendunt homines per diuerſas vias, ſæpe expectatum ne quicquam, ideſt fruſtra amens, ſcilicet tu tãquàm amens, ideſt turbata & timore exterrita perquires, ideſt multum quæres ad gaudia menſæ conſuetæ, nec petentem chara oſcula nec tandem ſupple redeuntem ſera nocte, que pro & Tu, ſcilicet virgo & tuus Senex, ſcilicet Ioſeph ſponſus perculſi corde, ideſt habentes corda perculſa indigno dolore, ideſt non dignè paſſo luſtrantes, ideſt quærentes omnia, ideſt multa loca confundentes, ideſt turbantes omnia queſtu, ideſt querelis merenti pectore, ideſt

corde flebitis illum, tres totos soles, ideſt tribus diebus continuis & totidem noctes, ideſt tribus noctibus ſine munere ſomni. Eadem licentia hic uerſus habet ſpondeum in quinta ſede. Sed Cùm lucifer, ideſt ſtella Veneris quę ante graditur ſolem ortu quarto, ideſt illuceſcente poſt triduum tollet, ideſt eriget vultus purpureos ab æquore tremulo, ideſt inquieto & continuè ſeſe mouenti q. d. ueluti ſingulis diebus oriens ſeſe offert noſtro hemiſphærio, dabit inuentum & vltro offeret quærentibus, ſcilicet uobis: & idem Euangeliſta eodem ſecũdo capite. Cùm factus eſſet Ieſus annorum XII. aſcendentibus illis in Hieroſolymam ſecundum conſuetudiaem diei feſti, conſumatisq; diebus Cùm redirent remanſit puer Ieſus in Hieruſalem; & non cognouerunt parentes eius, exiſtimabant autem illum eſſe in comitatu, venerunt iter diei & requirebant eum inter cognatos & notos & non inuenientes eũ regreſsi ſunt in Hieruſalem, requirentes eum, & factum eſt poſt triduum inuenerunt illum in templo ſedentem in medio doctorum audientem illos & interrogantem eos; &c. Et Sedulius idẽ quem adduximus libr. primi ita more ſuo lepido, & eleganti carmine inquit.

Sedul. lib. 1.

Aſt ubi bis ſenos ætatis contigit annos
Hoc ſpatium de carne trahens, æuiq; meatus
Humana pro parte tulit, ſenioribus eſſe

Corde

Corde videbatur ſenior legiſq; magiſter „
Et Iuuencus quoque eodem libro ita ait.
Vt iam bis ſenos æui comprenderat annos „
Cùm Paſchæ ritũ,ſeruando ex more parentes „
Ad templum læti puerum perducere feſtis
Omnibus annorum vicibus de more ſolebãt „
Ergo aderant paſchæ pariter,cunctiſq; diebus „
Feſtorum impletis patriam remeare parabant „
Tum pueri in populo comitis veſtigia matris „
Deſeruit templiq; libens ſecreta petiuit. „
Illum per uicos vrbis, perq; abdita tecta „
Perq; uias ſtratas p notos, perq; proquinquos „
Quærebat genitrix,ſed lux ubi tertia uenit; „
Ad tẽplum properè remeat, vatumq; Choreis „
Inuenit inſertum legũmq; obſcura ſenili „
Tractantem cætu, vix admiratio digna „
De pueri verbi uerbis ſenib. fuit &c. O' Mater quas lacrymas.ideſt multas tunc dabis ò quæ oſcula,ſcilicet multa ſupple dabis & quos amplexus etiam, ſcilicet multos inter gaudia miſto fletu,q.d.inuento puero præ gaudio oſculans,& eum amplectens flebis cùm ante aras pâtris, ideſt ante altaria,& delubra,ideſt templa gauiſa, ſcilicet tu gaudens aſpicies trahentem, ſcilicet illum Puerum Ieſum animos, & mulcentem,ideſt mitigantem ſenes,ideſt Doctores dictis, ideſt verbis efficacibus ipſo ſenatu, ideſt toto conuentu Doctorum, & primorum admirante,ſcilicet eius doctrinam, &

ingentes primitias Pueri, ideſt efficaciam doctrinæ ipſius immenſam in ætate puerili, & ſupple admirante indicium non inane pectoris, q.d. adeò ſagaciter, & doctè in tenera illa ætate ibi diſputando ſe habebit, vt indicium efficax, & infallibile doctrinæ ſuæ polliceatur, & mentis etiam natæ, ideſt ingenij ad grandia, ideſt profecturum eſſe ad ſummar ſcientias.

TV verò quid in arma ruis ſcelerata iuuẽtus?
Quid galeas, enſesq; virũ, & fulgẽtia cerno
Agmina? ſcutatasq; procul ſub nocte cohortes
Obſcura & crebris radiantes ignibus haſtas?
Tot ne vnũ telis petitur caput? heu furor, heu mẽs
Cæca hominũ, ſemperq; odijs accincta nefandis:
Iamq; oleas, montemq; ſacrum, circumq; ſupraq;
Cinxere, & longa lucum obſidere corona.
Quò furor? ecce trahũt manib. poſt terga reuinctis
Inſontem: modò quem latas mira illa per vrbes
Edentem, patrisq; palam præcepta docentem
Attoniti ſtipare illum, regemque, Deumq;
Humanæq; Ducem uitæ, fontemq; ſalutis
Haud veriti populo circùm plaudente fateri.
Heu facinus mortem, ne etiam et crudele minãtur
Supplicium? ſæuos ſtringunt in vulnera faſces
Horrentesq; parant paliuro intexere dumos,
Tormenti genus: & capiti premere inde coronam
Vulnificam: viden alter nos ut arundinis ictus

In-

Incutiunt? geminantq; truci conuicia lingua?
Parte alia ingentes uidet de stirpibus imis
Euerti palmas, altas ad sidera palmas.
Infelix opus, unde hominum lux illa decorq;
Pendeat, ah trepidis dirum, & miserabile terris
Cùm patri æthereo moriens liuentia pandet
Brachia, turpatosq; atra de morte capillos
Oraq; demissosq; oculos, frontemq; cruore
Iam madidam, & lato patefactum pectus hiatu.

TV *verò quid, &c.*] Præuidens in spiritu Propheta Christi capturam, & impiam Iudæorum cohortem ad eum capiendum paratam, lamentatur: ordo est Tu verò ô iuuetus scelerata. i. Iudæorum cohors scelerata quid, idest cur ruis in arma? idest cur paras arma, quid, idest cur cerno agmina, idest turmas ful gentia, scilicet armis fulgentibus, que pro, & galeas, & enses, virûm pro virorum, Iudas ergo cum accepisset cohortem, & à Pontificibus & Pharisæis ministros, venit illuc cum lanternis, & facibus, & armis, &c. vt Io. 18. Adhuc eo loquente, Ecce Iudas unus de duodecim venit, & cum eo turba multa cum gladijs, & fustibus missi à Principibus sacerdotum, & senioribus populi, &c. Matth. 26. que pro, & supple cerno sub nocte obscura procul, idest tractu temporis longo cohortes, idest copias ministrorum scutatas, idest scutis, armatas, & hastas

Ioan. cap. 18.

Matth. 26.

ſtas radiantes, ideſt ſplendentes crebris ignibus, ideſt ob lucem facularum, & lanternarũ, ne pro ergo, vt alibi expoſuimus, rationalis, ſeu illatiua tot telis, ideſt armis petitur, ideſt inquiritur ad petendum vnum caput? ideſt vnicus homo inermis? heu furor exclamat Propheta dicens, heu dolentis eſt, furor, heu mens hominum cæca, & bene cęca dicitur Iudæorum mens in Creatorem irruens, que pro & ſemper accincta ideſt commota, & agitata odijs nefandis, ideſt odijs de quibus non debet dari ſermo; cùm in Saluatorem tendant. Deſcribitur hîc locus, ſcilicet Mons oliuarũ,
Luc. cap. 22. vbi ligauerunt Chriſtum, vt ſcribit Luc.c. 22. Et egreſſus ibat ſecundum conſuetudinem in montem oliuarum, &c. vbi poſtquam orauerat venit ad diſcipulos, & inueniens dormientes dixit, Quid dormitis? ſurgite orate, ne intretis in tentationem. Adhuc eo loquẽte, Ecce turba, & qui vocabatur Iudas vnus de duodecim, &c. Oſculatus autem Ieſus à proditore qui ſignum oſculi dederat Põtificibus, & Miniſtris ligatus ab eis dixit. Quaſi ad latronem exiſtis cum gladijs, & fuſtibus, cùm quotidiè vobiſcum fuerim in templo, & non extendiſtis manus in me, &c. Tanquàm ad latronem exiſtis cùm gladijs, & lignis comprehendere
Marcus cap. 14. me? Marcus ca. 14. Sequitur conſtructio, que pro & ſupple cerno miniſtros cingere, ideſt

circuire

circuire oleas, ideſt mõtem oliuarum ſacrum circum, & ſupra, ideſt vndiq; & obſidere, ideſt circumſedendo circundare lucum, ideſt Syluam in eo, quò feror? ideſt neſcio quo feror cum exclamatione legendum eſt. Ecce trahunt ſcilicet impij Iudæorum Miniſtri inſontem manibus reuinctis poſt terga, ideſt Chriſtum agnum immaculatum, & innocentiſſimum trahunt violenter habẽtem, ſcilicet manus reuinctas poſt terga quem, ſcilicet Chriſtum modo edentem, i. diuulgantem, que pro & palã docentem illa mira pręcepta patris per latas vrbes attoniti, ſcilicet illi ſtupuere pro ſtupuerunt ſupple ob illum Regem, que pro & Deum humanæ vitæ Ducem & fontem ſalutis, heu interiectio dolentis eſt, haud, ideſt non veriti ſupple fuerunt fateri facinus, ideſt patrare ſeu committere ſceleſtiſſimum, & infandum facinus: populo circumplaudente, ideſt aſſentiente ne, ideſt vtrum interrogantis eſt etiam minantur ſupplicium crudele? & ſtringunt ſæuos faſces in vulnera, ideſt parant annectendo loras, ſeu flagella quibus eum cedant, & verberent, & parant, ideſt accingũtur intexere dumos, ideſt ſpinas horrentes paliuro, ideſt ſpinoſo carduo appoſitoriè generis tormenti & premere inde coronam vulnificam capiti videri, ideſt ęcce; ſeu, en vides, vt, ideſt quemadmodũ incutiunt ictus, alternos arundinis

dinis, ideſt percutiunt alternatim caput venerandum, & ſanctiſſimum arundinis ictibus.
„ Et plectentes coronam de ſpinis poſuerunt ſuper caput eius Matth. cap. 27. Et paulò poſt expuentes in eum acceperunt arundinem, & „ percutiebant caput eius, &c. Et milites plectẽtes coronam de ſpinis impoſuerũt capiti eius Ioan. cap. 19. Milites autem duxerunt eum in atrium prætorij, & conuocant totam cohortem, & induunt eum purpura, & imponunt ei plectentes ſpineam coronam, & cœperunt ſalutare eum. Aue Rex Iudęorum, & percutiebant caput eius arundine, &c. Marc. 15. que pro & geminant conuicia lingua truci, ideſt & inferentes iniurias, alia parte video de ſtirpibus imis, ideſt radicitus euerti, ideſt euelli palmas, palmas inquam, ſcilicet altas ad ſidera infelix opus ſupple opus infelix. Alludit ad Crucem cui affixus fuit Saluator. Notandum eſt quòd quadruplex cauſa fuit, quare Chriſtus Crucis mortẽ elegit. Primò, vt in illa pendens in aere, ſe inter Deum, & hominem mediatorem oſtenderet, & ſic notatur prim. ad Thimot. 2. & x. diſtinct. cap. quoniam. Secundò, vt damna quæ obuenerant per lignum primis parentibus vetitum, per lignum Crucis reſtaurares. Tertiò, vt Diabolum, qui per lignũ vincebat, per lignũ ſuperaret, & hæc duo exprimit Gregorius in Præfatione. Quartò, vt euiden-

Matth. cap. 27.

Io. c. 19.

Marcus 15.

Paulus ad Thimot. 2. x. diſtinc.

euidenter ostenderet pro quibus restaurandis patiebatur, scilicet pro superis Angelorum rui nis replendis, pro iustis de limbo educendis, pro amicis colligendis, & adiuuandis pro inimicis reconciliandis; Primum designatur per brachium superius, secundum per inferius, tertium per dextrum, quartum per sinistrum fertur etiam Crux. quatuor genera lignorum habuisse, Cedrum in stipite, Palmam in palo, per longum, Cupressum in ligno ex transuerso, Oliuam, in tabula super Crucem loco quarti brachij & datur versus. Ligna crucis palma, cedrus cupressus oliua. hæc glossa clement. de summa Trinit. & fide cathol. cap. 1. vnde subdunt textus verba, idest in qua cruce pendeat decor, ideft decus pulcherrimum hominum & lux, idest ipse Christus. & hac de causa congruè ecclesia in hymno Dominicæ passionis ad vesperas cantat. Arbor decora & fulgida ornata regis purpura, electa digno stipite tam sancta membra tangere, Beata cuius brachiis sedi pependit pretium, statera facta corporis prædamque tulit tartari &c. vbi notandum quòd vocat arborem Crucis decoram & beatam, ex eo quia in ea pependit decor Christus; & nota quòd decor optimè dicitur quo ad Christum, quoniam speciosus forma præ filijs hominum, vt Psal. 44. Lux etiam congruè dicitur quoniam ipsemet fatetur. Ego sum lux

De summa Trinit. & fide Cath. cap. 1. clement. glos.

Eccle.

Psal. 44

Io. 8. & 1. & 3. cap. mundi, vt Ioan. 8. & idem primo erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum &c. & iterum tertio capite
» inquit Lux venit in mundum &c. Pependit denique Saluator in ligno crucis, cùm constituerit Deus vitã generis humani in illo quẽ-
Ecclesia admodum ecclesia sancta in Præfatione à Diuo Gregorio compilata, quã in missa seu festiuitate eiusdẽ canit videlicet qui salutẽ humani generis in ligno crucis constituisti, vt vnde Mors oriebatur inde vita resurgeret, & qui in ligno vincebat per lignum quoque vinceretur &c. vti glossa. quam adduximus refert & Sedulius libro quarto inquit,

» Protinus in patuli suspensus culmine ligni
» Relligione pia mutans discriminis iram
» Pax crucis ipse fuit, violentaq; robore mẽbris
» Illustrans proprijs pœnam vestiuit honore
» Suppliciumq; dedit, signum magis esse salutis
» Ipsaq; sanctificans in se tormenta beauit.
» Ne ve quis ignoret, speciẽ crucis esse colendã
Quæ dominũ portauit ouans rõne potẽti &c.

O felix culpa: itaque continuè psallendo vnà cum eadem ecclesia exclamare debemus cùm talem & tantum habere meruerit redemptorem sed ad propositum. Ah interiectio est. dirum supple spectaculum & miserabile terris trepidis, idest trepidantibus Christo in cruce pendente & expirante denique cum tot, taliaq ue,

que,tantaque signa,timorem,& tremorẽ mundo afferentia quæ testatus enim fuit Centurio,vt Matth.27.inquiens Centurio autem & qui cum eo erant custodientes Iesum viso terremotu,& his quę fiebant timuerunt valde dicentes: verè filius Dei erat. & idem paulò ante & ecce velum templi scissum est à summo vsque ad deorsum, (hoc templum fecit Salomõ & legitur 2. Paralip.3. fecit quoque velum ex hyacintho,purpura,cocco,& bysso & intexuit ei cherubin &c.) Et terra mota est. & petræ scissæ sunt & monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum,qui dormierant,surrexerunt & velum templi scissum est in duo à summo vsque ad deorsum &c. Erat autem ferè hora sexta & tenebræ factæ sunt in vniuersam terram vsque in horam nonam, obscuratus est Sol,& velum templi scissum est mediũ, & clamans voce magna Iesus ait.Pater in manus tuas commendo spiritum meum.hæc dicens expirauit, videns autem Centurio quod factum fuerat,glorificauit Deum dicens; verè hic homo iustus erat. Luc.23. quam quidem commendationem animæ à Christo factam ex parte totius corporis mystici pro quo patiebatur,præuidit ipsemet Propheta Psalmo trigesimo, dum dixit:in manus tuas commendo spiritum meum, &c. Dionysius Areopagita Atheniensis tunc in gẽtilitatis errore versan-

Matthæ. 27. *Paral.3* *Lucas. cap. 23.* *Dauid. Psalm. 30.* *Dionysius.*

do vir quidem omni doctrinæ genere instructus eodem die quo Dominus & Redemptor noster cruci affixus est aduertens præter Naturam Solem defecisse exclamauit, Aut Deus Naturæ patitur, aut mundi machina dissoluetur. Et Sedulius quoque libro suo diuin. Mirab. quarto ita scribit

Sedul. lib. 4.

» Intereà horrendæ subitò venêre tenebræ
» Et totum tenuere Polum, mestisq; nigrantem
» Exequijs texere diem, Sol nube coruscos
» Ascondens radios, tetro velatus amictu
» Delituit, tristemq; repleuit luctibus orbẽ &c.

Hæc ille de Solis obscuritate, & quæ sequuntur de terremotu in morte Domini & de resurrectione corporum.

» Ergo vbi cũcta boni cõpleta est passio Christi
» Ipse animam ꝓprio dimisit corpore sanctam
» Ipse iterum sumpturus eam, quia mortuus idẽ
» Idem viuus erat, membris obueuntibus in se
» Non obeunte Deo, cuius virtute retrorsum
» Infernæ patuere viæ, ruptæque fatiscunt
» Diuisa compage petræ rediuiua iacentem
» Corpora sanctorum fractis abiere sepulchris
» In cineres animata suos, subitoque fragore,
» Illud ouans templum maioris culmina templi
» Procubuisse videns, ritu plangentis alumni
» Saucia disciſſo nudauit pectora velo &c.
» Nec tellus sine clade fuit, quæ talia cernens
» Funditus intremuit, dubioq; in fine supremũ

Expauit

Expauit Natura modum, ne cogeret omnem "
Summus apex inferna petens ſuccũbere molẽ "
Authoremq; ſequẽs p tartara mundus abiret, "
Sed pietas immẽſa vagas ꝓperabat ad vmbras "
Perdita reſtituens, nec cõſiſtentia perdẽs &c. "
Sed proſequamur ordinem. cùm moriens pandet, ideſt extendet brachia liuentia, ideſt liuorem contrahentia ex flagellis æthereo patri, ideſt Patri æterno que pro & capillos turpatos de morte atra, ideſt ob atram mortem & ſupple pandet, ideſt indicabit ora, ideſt membra, oculos demiſſos, frontem iam madidam, ideſt made factã cruore, ideſt ſanguine et pectus patefactum, ideſt latus perforatum lato hiatu ideſt vulnere à lancea facto.

AT Mater, non iam Mater, ſed flentis et orbæ
Infelix ſimulachrũ, ęgra ac ſine viribus umbra
Ante crucem demiſſa genas, effuſa capillum
Stat lacrymans, triſtique irrorat pectora fletu:
Ac ſi iam comperta mihi licet ore profari,
Omnia defeſſi ſpectans morientia nati
Lumina crudeles terras, crudelia dicit
Sidera: crudelem ſeſe quòd talia cernat
Vulnera, ſæpè vocat, tum luctiſono vlulatu
Cuncta replens, ſingultanti ſic incipit ore,
Incipit & duro figit ſimul oſcula ligno.
Exclamans. quis me miſeram, quis culmine tanto
Deiectam: ſubitis inuoluit nate procellis?

Nate patris vires, sanguis meus, vnde repente
Hæc fera tempestas? quis te mihi fluctus ademit?
Quæ manus indignos fœdauit sanguine vultus?
Cui tantum in superos licuit? bella impia cælo
Quis parat? hūc ego te, post tot malè tuta labores
Postquàm tot infelix elapsæ incommoda vitæ
Aspicio? tu ne illa tuæ lux vnica matris?
Tu ne animæ pax, & requies, spesq; vltima nostræ
Sic raperis? sic me solam, exanimemque relinquis
O' dolor: extincto iam te pro fratre sorores?
Pro natis toties exorauere parentes:
Ast ego pro nato, pro te Dominoque Deoque
Quem misera exorem? quo tristia pectora vertā?
Cui querar? O' tandem diræ me perdite dextræ
Me potius (siqua est pietas) immanibus armis
Obruite, in me omnes effundite pectoris iras
Vel tu (si tanti est hominum genus) eripe matrem
Quæ rogat, & Stygias tecū duc nate sub vmbras.
Ipsa ego te per dura locorum, inamœnaque viuis
Regna sequar: liceat rumpentem cernere portas
AEratas: liceat pulchro sudore madentem.
Euersorem Erebi materna abstergere dextra
Hos illa, & pluries fundit de pectore questus.

AT mater, &c.] Narrat matris questus, & lacrymas quas fudit mortuo filio, in cruce suspēso seu affixo cruci. Ordo est. At mater iam nō mater, quasi dicat præ nimio dolore & lacrymarū effusione euaserat sibi ipsi dissimilis,

lis, ideò ſubdit ſed infelix ſimulachrum.i.imago præ ſe ferens mirabilem & intrinſecam infelicitatem, ac vmbra ægra ſine viribus, ideſt adeò exanimata erat, vt videretur vmbra corporis, ſtat lacrymans ante crucem demiſſa genas, ideſt tenens oculos demiſſos, & effuſa capillum, ideſt capillos habens laceratos & ſparſos, que pro & irrorat, ideſt lacrymando rore, ſeu lacrymarum copia madefacit pectora, ideſt membra fletu triſti ab effectu, ac ideſt etiã ſi iam ore, ſcilicet meo licet mihi profari, ideſt alloqui omnia comperta, ideſt quæcunq; præuidens in ſpiritu vaticinor ad exprimendam vehementiam doloris Virginis, quo ita angebatur, vt queri de omnibus videretur. Vnde ſubdit ſpectans, ideſt ipſa virgo mater lumina morientia nati defesſi, ideſt pasſi crudeliter, ideſt filium mortuum, dicit ideſt vocat terras crudeles, ideſt terras colentes, & ſidera etiam crudelia. Verba hæc in conuicia prorumpentia, & iram quãdam, & animi indignationem indicantia Poetica verè ſunt, & Poeticè dicta. Abſit enim à Chriſtiana mente, vt Pia mater Angelorum Regina, humilis corde, ore, ſermone, cunctisq; ſuis actionibus, Spiritus ſancti templum in iram, & linguæ conuicia prorumpere voluerit. Et vocat ſępe ſeſe crudelem quòd, ideſt eo quòd cernat talia vulnera, ſcilicet filij tum, ideſt etiam replens cuncta vlula-

tu,ideſt ploratu,& lamentationibus luctiſono ſic ore ſingultanti, ideſt fletu ſingultato incipit,ſcilicet loqui, & exclamans ſimul,ideſt pariter flendo figit oſcula duro ligno,ideſt oſculata eſt lignũ Crucis, ò ſupple nate quis, quis, ſubitis procellis figurata locutio eſt inuoluit me miſeram deiectam ex tanto culmine, quaſi dicat quis,quis, fuerit neſcio qui ex ſummo felicitatis faſtigio me deiecit, & præcipitẽ demiſit ad talem, tantamque miſeriæ, & dolorũ aceruum,profundamque voraginem. Nate, ideſt ò fili Patris, ſcilicet Dei vires, ideſt habens æquales cum Patre ſecundum diuinitatem. ſanguis meus ſupple etiam es meus ſanguis quo ad humanitatem. Cùm conceptus à Spiritu ſancto fuerit,ex puriſſimis Mariæ ſanguinibus. Vnde ſupple orta eſt hæc fera tempeſtas? repente,ideſt ita repẽtina quis fluctus, ideſt quod accidens infortunium ademit, ideſt ſubtraxit te mihi? Quæ manus ſupple impij homicidæ ſanguinem ſitientis fœdauit,ideſt maculauit vultus indignos, ideſt non dignè talia paſſos,ſanguine? Cui ſupple crudeli & inhumano licuit, ideſt permiſſum fuit ſeu conueniens, in ſuperos, ideſt audere in te talia?Quis parat impia bella cęlo?ideſt in Deum Ego infelix malè tuta, ideſt nõ ſecura poſt tot labores, ſcilicet paſſos, quæ pro & poſt tot incommoda elapſæ vitæ,ideſt præteritæ aſpicio,

ideſt

ideſt cerno te hunc, ideſt ita mortuum, q.d. quamuis paſſa ſim tot labores, uitæq; diſpendia olim pro te cuſtodiendo in Herodis perſecutione cæterisq; uitæ erumnis, attamen cerno te modò in Crucis patibulo expiraſſe tu ne ideſt vtrum ſis illa unica lux matris tuæ, ideſt mei, q. d. illa lux quæ illuminabat nondum me matrem ſed omnem hominem ueniētem in hunc mundum. Tu ne, ideſt vtrum pax, requies, quæ pro & ultima ſpes noſtræ pro meæ animæ ſic raperis? ideſt à me diſcedis ſic relinquis me ſic ſolam, ideſt valde exanimem, & ſolam ò dolor, cum admiratione exclamando legendum eſt. Iam ſorores, ideſt aliquæ toties (cùm acciderit) pro fratre exorauerunt, ideſt orationem Deo fuderunt Parentes toties etiā ſupple exoraûere pro natis, q. d. accidit ſæpe ſorores alicuius, fratrem mortis anguſtia, ſeu quocunque laboris alio genere uexatum uouere ita & Parentes filios, & quemadmodū naturalis ille amor requirit, ſtimulatq; magis pro illis Deum orare, verum tamen inquit virgo. Ego quem orem neſcio, cum mortuus ſis qui tanquam Secunda Trinitatis Perſona, & Dei filius ſecundum diuinitatem Deus es, vt verba textus aperiunt quæ ita ſubduntur. At ego miſera pro te iam extincto, ideſt mortuo, nato, Domino, & Deo, nato, ideſt filius meus es tanquàm à Spiritu ſancto in utero meo conceptus

ceptus Domino, ideſt uelutis Dei filius es. Dominus meus. Deo, ideſt ſecundum diuinitatem ſeu deitatẽ, es Deus ęqualis gloriæ, ſapientiæ, maieſtatis, & bonitatis & eiuſdẽ eſſentiæ cum Deo Patre, es ergo Deus quem exorem ergo ſubdit textus q. d. non habeo cui orationes & preces fundã quò uertam, ideſt ad quẽ ſeu apud quem aut ad quam partem uertam, ideſt conuertã pectora triſtia q. d. nullibi cui querar, ideſt apud quem queri debeo? O Dirę dextrę, ideſt miniſtri Iudęorum qui uocamini diræ dextræ Pontificum & Phariſæorum uobis iubentium tandẽ perdite me, ideſt interficite potius (ſi qua pro aliqua pietas uobis, ſcilicet eſt) obruite me, ſcilicet armis immanib. ideſt in me interficiendam ferro irruite & in me effundite, i. exercete, & euomite omnes iras, ideſt odia & irarum uirus in me, ideſt cõtra me uel tu, ſcilicet Nate (ſi tanti eſt hominum genus) ideſt ſi homo tanti eſt faciendus, ut neceſſe ſit te mortuo redimi, uidetur alludere ad Prophetam Pſal. 8. dum dicit. Quid eſt homo quòd memor es eius, aut filius hominis quoniam uiſitas eum? eripe, ſcilicet prius antequam diem mortis tuæ uideam, me, ſcilicet Matrẽ tuã quę rogat, & ò Nate duc tecum ſub umbras ſtygias, ideſt ad lymbũ quo deſcẽſurus es ad liberandos patres, ipſa pro ego ſequar te per dura locorũ, ideſt uſq; ad inferos

Druid. 8. Pſal.

que

que pro & regna inamęna uiuis, ideſt aſpera & inuia uiuētibus ſupple fac ut liceat, ſcilicet mihi cernere te ſupple rumpentē.i. effringētem portas æratas.i. infernales ut uerè et effectiuè fregit ut Pſalmo 23. inquit Propheta Attollite portas Principes ueſtras, & eleuamini portæ ęternales, & introibit Rex glorię: liceat ſupple etiā mihi dextra, ideſt manu materna abſtergere, ideſt tergere Euerſorē te, ſcilicet deſtructorē Erebi.i. inferni pulchro ſudore hos, ſcilicet q̄ſtus illa.ſ. Maria flēdo fundit.i. emittit & plures his de pectore, ideſt de ore & corde. Pſal. 23

QVod ſcelus Eois ut primum cernet ab undis
Sol indignantes retrò conuertere currus
Optabit, fruſtraq; ſuis luctatus habenis.
Quod poterit tandem auratos ferrugine crines
Inficiet, mæſtamq; diu ſine lumine frontem
Oſtendet terris: ut qui iam ploret ademptum
Authorem, Regemq; ſuum quia ipſa nigranti
Fratris ab ore timens, & tanto concita caſu
Cynthia, & cæruleo uultus obnubet amictu
Auertetq; oculos, lacrymasq; effundet inanes
At contra horriſono concuſſa tremore
Cum gemitu fremet, & ruptis excita ſepulchris
Emittet ſimulachra.

Q*Vod ſcelus &c.* liquidat Poeta in p̄poſito textus ſigna obſcurati ſolis, terręq; motus & Re-

& reliqua quæ Christum expirantem ſubſecu ta ſunt, & fuerunt. Ordo eſt quod ſcelus, ſcilicet, quod impia Iudæorum turma patrabit crucifigendo Christum, vt primùm, ideſt quã primũ Sol cernet ab undis Eois, ideſt ab orientali plaga optabit, ideſt cupiet conuertere currus indignantes retro: que pro & luctatus ſuis habenis fruſtra, q. d. non ualens illorum curſum impedire tandem Eclypſim parabit, ut oſtenditur in textu quod tandem poterit, &c. inficiet, ideſt uelabit auratos crines, ideſt fulgentes radios ferrugine, ideſt tenebroſa caligine uti Luc. 23. cap. vt ſupra allegauimus inquit, que pro & diu ponitur hîc pro illo temporis ſpatio quod ait Euangeliſta, uidelicet ab hora ſexta vſq; ad nonam. oſtendet terris, ideſt mundo frontem mæſtam, ideſt obſcurum uultum ſine lumine, ut pro quippe iam ploret authorẽ, ideſt Creatorem ſuum ademptum, & ſuum Regem, quin, ideſt etiam ipſa Cynthia, ideſt Luna timens ab ore, ideſt vultu nigranti, ideſt obſcuro fratris, ſcilicet ſui Solis redolent uerba hæc ueram Poeticam locutionem: Nam Poetæ Appollinem & Dianam peperiſſe unico partu Latonam fabulantur. ob id inquid Cynthia timens &c. Splendorem quoque à Sole ipſo Lunam accipere. Et concita ideſt commota & exterrita tanto caſu, ideſt inſolita & præter Naturam Eclypſim obnubet,

bet, ideſt obumbrabit & uelabit uultus, ſcilicet ſuos amictu, ideſt uelamine. cæruleo, ideſt ſubnigro, que pro & auertet oculos & effundet lacrymas inanes, ideſt flebit fruſtra eo quia fletus nil ſibi profuturus erit. At contra tellus concuſſa, ideſt agitata tremore horriſono, ideſt terræmotu magno horrorem ſonante fremet, ideſt ſtridet cùm gemitu, quaſi dicat ita magni erunt inanimatorum ſtrepitus, fragor, uoces, & gemitus, terram habitantium ſeu hominum vt terra ipſa gemere videatur & ruptis, ideſt apertis ſepulchris emittet ſimulacra excita, ideſt corpora ſanctorum reſurgentium.

EMittet ſimulacra, quid ò quid abire paratis
Illuſtres animæ? non omnibus hæc data rerũ
Conditio, paucis remeare ad lumina uitæ.
Conceſſum, ſed tempus erit cum martia rauco
Corpora per terras omnes latè omnia ſurgent.
Nunc autem ſat tartarei ſi clauſtra Tyranni
Effringat Rex ille: & caligantia pandat
Atria, diffugiant immiſſo lumine Diræ
Eumenidum facie iunctis in terga colubris
Quas atro vix in limo Phlegetontis aduſtum
Accipiat nemus, & fumanti condat in ulua
Tum uariæ peſtes, & monſtra horrentia Ditis
Ima petant, trepident Briareia turba Ceraſtæ
Semiferumq; genus Centauri, & Gorgones atra

Scyl-

Scyllæq; ſphingesq; ardentisq; ora Chimeræ
Atq; hydræ,atq; canes,& terribiles harpiæ
Ipſe catenato feſſus per Tartara collo
Ducetur Pluton,triſti quem murmure circum
Inferni fractis mærebunt cornibus amnes.

QVid ò quid abire paratis &c.] narrato quod de futura Chriſti morte præuiderat Propheta, & quæ ſigna illum morientem ſequi debebant. Apoſtrophat ad Sanctorum illa multa corpora quæ reſurgere præuidebat unde inquit: ò Animæ illuſtres. i. Beatæ & inſignes gloria quid, ideſt curparatis abire? non omnibus data eſt hæc rerum conditio,ideſt nō permittitur omnib. reſurrectio iſtā q. d. quoniā uobis permittitur reſurgere nō ideo arbitremini omnibus pmitti:aderit attamen tempus futuræ generalis reſurrectionis ut ex ſequentibus patet. Paucis ſupple eſt conceſſum modò remeare, ideſt redire ad lumina vitæ. Sed tempus erit cùm tuba martia, benè martia utitur uocabulo adiectiuo Epitheton ipſius optimè congruens tubæ quēadmodum uiri bellicoſi,ſeu Reges, & Duces molituri bellum, qui uiri martij dicuntur eo quia Martis arma exercent, tubarum clangore milites ſuos conuocant, ita Tuba illa in die Iudicij uniuerſalis conuocabit omnes ante Chriſti tribunal, qui Mars eſt

Poten-

Potentissimus, & fortissimus Rex Regum, & Dominus dominantium. Cum Rex ille fortissimus mortis confractis uiribus, pede conculcans tartara soluit à pœna miseros. Cantat Ecclesia in Hymno Paschali. Cùm venturus sit in potestate magna, & maiestate, ut legitur Matth. 25. Cùm uenerit filius hominis in maiestate sua & omnes Angeli eius cum eo, &c. Et etiam Luc. 21. Et tunc uidebunt filium hominis ueuientem cum potestate magna, & maiestate, &c. Et Apostolus prim. Corinth. is canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, &c. Ita etiam Ecclesia in sequentia quàm pro defunctis canit. iuquit turba mirum spar get sonum per sepulchra regionum coget omnes ante thronum, &c. Quatiet, idest commouebit suo sono Cælum, que pro, & repente, idest confestim omnia corpora latè, idest vniuersaliter surgent per omnes terras, idest in toto orbe: nunc autem sat pro satis est si ille Rex, scilicet Christus est: uingat, idest disrumpat claustra, idest inferorum clausa loca Tyranni tartarei, idest Diaboli infernalis: hoc uerè Ecclesia sancta fatetur in Hymno quod ascensionis dominicæ canit videlicet: Inferni claustra penetrans tuos captiuos redimens &c. Et pandat, idest aperiat atria caligantia, idest regia obscura, & supple facies diræ Eumenidum idest infernals furię immisso lumine, idest introdu-

Ecclesia. » Maeth. 25: » Lucas c. 21. » » Paulus corinth. 18. Ecclesia. » » » Ecclesia. » » »

trodu-

troducto seu ingresso Saluatore iactis, idest demissis retrò colubris quos pro capillis habent in terga, diffugiunt, quas, scilicet furias uix nemus adustum, idest obscurum accipiat, idest excipiat in limo atro, idest cęnoso loco fundo, aut solo Phlegetontis, idest fluuij, & condat, idest reponat & statuat in ulua fumantis. Hîc notandum est antequàm progrediamur ad literæ constructionem & dicendum quòd Poeta usus est non nullis uocabulis animalium diuersorumq; monstruorum inferos colentium, quæ sigillatim enucleabimus pro spiritibus infernalibus accipientes, quos uarijs, uarijsq; formis esse fingit tanquam Poeta & Poeticè loquendo simplibus usus est uocabulis cùm spiritus uti spiritus, Natura corpora non habeant vniformia, neque multiplicia; ueruntamen uerum est trãsformari posse in Angelos Lucis Deo permittẽte & diuersas indui figuras ad mortales decipiendos, & ideò non mirum. his igitur prælibatis ad singulorum declarationem deueniendum est. Phlegeton igitur fluuius dicitur infernalis flammis ęstuãtibus rapidus, Dis inferorum Deus. & Diuitiarum, Briaræus Cœli & terræ filius, Cerastes, latinè cornutus dicitur genus serpentis qui quadragemina cornua præfert. Centauri populi Thessaliæ media parte uiri & media equi habitantes secus Pelium montem. Gor-

gones

gones atræ mulieres bellicosæ, quarum Reginam Medusam congrediendo Perseus interfecit uti antea narrauimus. Scylla filia Phorci, & Chretheidos Nymphæ, cuius fabulam huc non adducimus narrat eam Seruius in Aeneid. Verg. lib. 3. Dum de ea loquitur inquiens. Dextrum Scylla latus &c. Sphinx monstrum apud Thebas cuius caput, & manus puellæ, corpus canis, alæ auis, uox hominis, vngues Leonis, cauda draconis. chymera monstrum dicitur habens tria capita unum Leouis, aliud chymeræ, aliud draconis cuius capita ignem efflant, Hydra Poetę dicunt animal esse multorum capitum in lerna palude, quorum aliquot excisis, totidem continuò renascebantur. Sed ad constructionem. tum variæ pestes, idest varij, & diuersi illi spiritus, & monstra horrentia, idest animalia illa à nobis declarata Ditis, idest ipsius inferorum Dei petat, idest descendant ima turba briaræa trepident pro trepidet, Synthesis figura est, quæ attributio dicitur proprietatis vni subiecto, vel pluribus copulatis, non gratia uocis, sed significati, vt populus currunt, & turba ruūt. Dixit Ouidius Epistol. Heroid. 1. Quæ pro & genus semiferum centauri, supple etiam trepident, & ima descendant, & atræ Gorgones, & Scyllæ, spinges, & ora chymæræ ardentis, atque canes, & terribiles harpiæ, de quibus memi-

Virg. 3. nit Vergil. Aeneid. eodem lib. vbi ait. Virgi-
„ nei volucrum vultus fœdissima ventris pro-
„ luuies, vncæq; manus, & pallida semper ora
„ fame, &c. ipse Pluto, id est Princeps inferni
fessus, id est victus, & debellatus collo catena
to, id est catena ligato ducetur per tartara, id
est ibi perpetuò, & æternaliter claudetur cir-
cum quem, scilicet Plutonem fractis corni-
bus, id est amissis suis viribus, amnes inferni,
id est fluuij mærebunt, id est tristabũtur mur-
mure.

AT nos virginea præcincti tempora laura,
Signa per extentos cæli uictricia campos
Tollemus, lætoq; Ducem clamore sequemur.
Victor, io, bellator, io, tu regna profunda
Tu manes, erebumq;, potestatesq; coerces
Aerias, lethumq; tuo, sub numine torques.
Ille alto temone sedens, leuibusq; quadrigis
Lora dabit, uolucresq; reget, placido ore iugales.
Non iam cornipedum ductos de semine equorum,
Nec qui consuetas carpant præsepibus herbas.

AC *nos uirginea*, &c. § Propheta præui-
dens in spiritu Christi ad inferos descẽ
sum Sanctorum Patrum liberationem, & de-
nique mortuorum generalem resurrectionẽ,
Dæmonumq;, & sontium animarum perpe-
tuò in inferno damnationem, quæ omnia in
eius

eius persona Poeta perbellè scribit. Eodem vaticinio narrat iustorum, seu electorum læti tiam, qui ascensuri erunt vnà cum Saluatore, & Sanctis eum comitaturis ad cælum, in qua descriptione mira vtitur industria, ad denotã dum ascensum, vt ex carminum declarandorum sensu manifestè patebit. Ordo est. At nos id est electi omnes præcincti tempora, id est habentes tempora præcincta, seu ornata, Lauru virginea, Laurus arbor est Apollini dicata propter Daphnem, quam amauit (vt Poetarũ traditio est) in eam transformatam Eusebius scribit eam soli dicatam, quoniam ignea est, vnde odio maximo a Dęmonibus habetur di cabatur etiam triumphis. Sola arborum ful mine non tangitur: Lauru igitur virginea, id est significanti victoriam, tollemus, id est eri gemus signa victricia per campos extentos cę li, id est per amplos cælos, que pro & sequemur Ducem, id est Christum nos ducentẽ cla more læto supple dicentes, tunc, scilicet ascen dentes. Io, victor, Io, bellator, Io, particula exprimens affectum gestientis lætitia: Ita Hora tius libr. Sermonum Satyra tertia. Io, Bacche, &c. Io, scilicet, ò Dux noster Christe victor es, Io, bellator, scilicet es, id est vicisti, & debellasti mortem & infernum, tu coerces. i. coges manes aerias, id est malignos spiritus, & profunda regna, scilicet infera, qui

pro & poteſtates erebum, id eſt infernum, & ſub tuo numine torques lethum, id eſt vincis mortem: ille, ſcilicet Chriſtus ſedens alto timone, ſcilicet quo ſuſtentatur iugum, dabit lora, ideſt laxabit, & contrahet habenas quadrigis leuibus, i. iugo à quatuor equis tracto, ſeu vecto, methaphora ſumpta à quadrigis equorum, ſignans aſcenſurum Chriſtum in medio quatuor Euangeliſtarum, & eoſdem regere vti cuncta viſibilia, & inuiſibilia, que pro & Reges volucres iugales, ideſt ipſos quatuor Euangeliſtas, quatuor animalibus comparatos, tanquàm volucres volantes, ſcilicet & veloces in aſcenſu iugales, trahentes idem iugum ore placido, ideſt verbo ſolo ſuo potēti, non iam, ſupple ipſos volucres, ſeu equos ductos, ideſt originem ducentes, ſeu natos de ſemine equorum cornipedum, ideſt verè brutorum, nec ſupple de his, qui carpant, ideſt ruminent herbas conſuetas, de præſepibus, declarat modò in ſequētibus carminibus, quod cuique Euangeliſtæ animal vendicat circumſcribendo ea aliquibus epithetis, & proprietatibus: vt patet verſuum ordine, qui talis ſequitur.

PRimus enim valido ſubnixus eburnea collo
Fert iuga formoſi pecoris cuſtodia taurus,
Stellatus minio taurus, cui cornua fronti

Au-

Aurea, & auratis horrent palearia setis,
Perq; pedes bifidæ radiant noua sidera gemmæ,
Torua boui facies, sed qua non altera Cælo
Dignior, imbriferum quæ cornibus inchoet annũ
Nec quæ tam claris mugitibus astra lacessat,
Et iuxta nemorum terror, Rexq; ipse ferarum,
Magnanimus nitet ore Leo, quem fusa per armos
Conuestit Iuba; pectoribus generosa superbit
Maiestas, non iam ut cædes, aut prælia sæuus
Appetat, (innocuis armantur dentibus ora
Grataq; tranquillo ridet clementia uultu)
Sed Cælo, ut spatietur, & alta ad sidera tendat,
Hos post insequitur pulchros pennata per artus,
Alituum Regina, sacræ cui uertice plumæ
Assurgunt, flauoq; caput, diademate fulget:
Ipsa ingens alis, ingentis fulminis instar
Supra hominũ tecta, ac mõtes supraq; volucres
Fertur, & obstantes cursu petit obuia nubes.

PRIMVS *enim ualido, &c.*} loquitur de Euangelista Luca, & describens animal, quod ei attribuitur, mirum in modum eũ laudat, quod manifestum est, & liquidò uidebitur ex ordine constructionis. Sed antequam ad eam perueniamus aduertendũ est. Quòd taurus accipitur pro quocunque boue forti, vt Virg. lib. 1. Georg. *Virgil. Geor.*

Pingue solum primis, ex templo a mensibus anni. *1*

Fortes inuertant tauri, id est boues; ergo Poeta hic intelligit pro tauro bouem ad mentem Virgil. vt supra, & ita ipsemet probat intelligi voluisse, dum dixit torua boui facies, id est ipsius bouis facies torua. Absurdum enim, & quàm maximè improprium fuisset taurus, & bos dupliciter accipi, videlicet, hic pro boue maiori, & ille pro iuniori. Attulisset equidē sensus maximam dissimilitudinem, & inconueniens; in eo verò quo Poeta vult laudare taurum, dicens: Sed qua non altera Cælo dignior imbriferum, quæ cornibus inchoat annum, nec &c. accipitur pro tauro ex signis cælestibus vno, qui taurus mense Aprili regnat. Nam Aprilis dicitur, quasi aperilis, quòd terram aperiat, quia verna temperie plantarum germina aperiantur. Ex etymologia itaque vocabuli manifestè liquet tempore, quo regnat miræ vtilitati esse ipsis plantis, & telluri. Subdit præterea textus inchoat annum: Notandum diligenter est hic: nam aliud est inchoare annum, & aliud est aperire. Et annū inchoari à Martio mense, vt sentit Seruius in lib. primo Georg. Virg. videlicet

Geor. 1. lib. primo Georg. Virg. videlicet

,, vere nouo, Gelidus canis cū mōtibus humor
,, Liquitur, & zephyro putris se gleba resoluit,
,, Depresso incipiat iam tum mihi taurus aratro
,, Ingemere, & sulco attritus splendescere uomer. &c.

Vnum-

Vnumquodque ſignum poteſt inchoare annum,& finire,id eſt ſuum annum. Nam a tauro,vſque ad taurum, & à geminis, vſque ad geminos, & ſic de reliquis annus eſt? & ita vnumquodque incipiens à die, aut menſe, quo incipit,dicitur inchoare,& finire annum ſuum, vt etiam ſentit idem Seruius eodem li. 1.Georg.Dum dixit,

„ Vere fabis ſatio, tunc te quoq; medica putres
„ Accipiunt ſulci, & milio venit annua cura,
„ Candidus auratis,aperit cum cornibus annũ
„ Taurus, &c.

Animaduertendum eſt etiam, quid ſibi velint quattuor animalia, quæ quattuor Euangeliſtis aſcribuntur: hoc declarat Gloſſa Clement.in cap.de ſumm.trinit. & fid.Cathol.in verbo Ezechiel,vbi dicit,quòd iure per hominem figuratur Matthæus, quia cæpit ab humana generatione,Marcus,per Leonẽ, quia cæpit à clamore in deſerto,Lucas per Vitulũ, quia cæpit à ſacrificio. Ioannes verò dignè per Aquilam,quia cæpit à diuinitate Chriſti. Sicut enim Aquila cunctis auibus altius volat,& irreuerberatis oculis ſolis radios intuetur,ſic iſte altiùs cæteris aſcendit,qui dicens: In principio erat verbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: Dum in ipſam diuinitatis ſubſtantiam intendit, quaſi more aquilæ oculos fixit in Solem. His de-

Clem. de ſum. tri. & ſi.ca.

niquc præmiſſis veniamus ad ordinem. Ordo eſt. Enim pro quia taurus, id eſt bos primus ſupple eſt cuſtodia, id eſt Dux, ſiue prior formoſi pecoris, id eſt armenti: ſubnixus, id eſt fulcitus, ſeu munitus collo, ſcilicet ſuo valido fert iuga eburnea, id eſt candida, tanquam ebur: taurus iterat Poeta ad maiorem expreſſionem laudis ipſius tauri, pingit etenim eum pulcherrimum: ideo dicit taurus, id eſt bos ſtellatus, id eſt præditus minio, id eſt colore illo rubeo, cui, ſcilicet boui horrent, id eſt acutè inſunt ſeu horrent, cornua aurea fronti, & palearia, id eſt pelles ex gutture eius dependẽtes horrent, id eſt adiacent ſetis auratis, id eſt villis auratis, que pro & per pedes radiant, id eſt veluti radij ſolares ſplendent gemmæ bifidæ, id eſt in duas partes fiſſæ, appoſitoriè noua ſidera, facies eſt ſupple torua boui, id eſt aſpectu trux eſt, ſeu ferox natura bos, ſed hæc iſtius facies pulchrior, & placida, ideo inquit. Sed ſupple eſt adeò benigna, vt qua non ſit altera dignior cælo, quæ ſcilicet bouis facies inchoet annum ſuum, ſcilicet imbriferum menſe Aprili, vt declarauimus paulò ante. Nec quæ tam, id eſt tantum laceſſat, id eſt prouocet aſtra, id eſt ſidera claris mugitibus, quàm ſupple ipſe laceſſit. At pro maiori iſtius textus intelligentia dicendum eſt, quòd non aliter bouem ipſum pleno gutture laudat, quàm vt

Euangelistam, cui bos vendicatur laudet. Nã Lucas fuit doctus totum mysterium incarnationis à Maria Virgine, Propheta, & Euangelista super omnes alios, cùm multa ipsi filius reuelauerit, & ipsa alios subinde Euangelistas & Apostolos docuerit. Præterea, quæ in raptu multipliciter sibi fuerunt reuelata, & à Christo, denique nato familiari locutione, vt refert Iacobus Peres à Valentia, in versu Cantici eiusdem, videlicet. Quia fecit mihi magna; qui potens est, & sanctum nomen eius, in Quæsito, in quo apponitur. I. vbi refert etiam communiter teneri. Ideo nemo Euangelistarum, adeò exquisitè, & clariore sermone scripsit mysterium hoc incarnationis eo. Meritò itaque Poeta noster, & elegantius dixit, aliud signum inchoare annum imbriferum, eo perfectius: Nam Lucas inchoat, & aperit annum, id est mysterium, seu tempus incarnationis, imbriferum, id est afferẽtem imbrem, id est aquam. Nam Christus natus attulit mũdo germen gratiæ, & veluti aqua germinare facit terram, ita & Christus fuit aqua, adeò inundans, & exuberans, qua loti fuimus interius, & exterius, illa inquam aqua, quæ ex sanctissimo latere, vnà cùm sanguine exiuit. Sed vnus militum lancea latus eius aperuit, & cõtinuò exiuit sanguis & aqua. Ioan. cap. 10. & refert cap. in quadam. de celebrat. Missar. Ipse deni-

Iacob. à Valent.

Io. c. 10.

De cele. Miss. ca. in quadã.

denique claris mugitibus,ideſt aliis, ſeu cæte ris clariùs laceſſiuit, ideſt ſcripſit mirabilem Saluatoris incarnationē: Nec fuit eo dignior quis,vt eam ſcriberet. Et iuxta nemorum ter ror,ſequitur textus: Exprimitur hic ſecūdum animal,videlicet Leo,qui Diuo Marco tribui tur,& idem ſignando etiam ipſum Euangeliſtam laudat, & iuxta, id eſt prope ſupple iam dictum animal erit terror nemorum, que pro & ipſe Rex ferarum,ideſt animalium quadru pedum,& omnibus fortior,nitet, id eſt ſplendet ore, id eſt aſpectu. Magnanimus Leo quem,ſcilicet Leonem iuba (iubati enim dicuntur leones) id eſt denſa crinium collectio à collo pendēs fuſa, id eſt diſperſa per armos, id eſt humeros conueſtit, id eſt contegit: Ma ieſtas generoſa ſuperbit pectoribus,id eſt præ ſe quandam ferens Maieſtatem,vt ea ſuperbi re videatur,non ſcilicet ſuperbire videtur, vt ſæuus appetat cædes,aut prælia, at ipſius Natu ra fert, que pro & ora grata, id eſt membra, quæ placida,& benigna ſunt, armantur denti bus innocuis, id eſt non nocentibus. Et clementia, quam ſupple præ ſe fert, ridet vultu tranquillo,id eſt benigno,& nō miniaci. Sed vt ſpatietur cælo, id eſt per cælum, & tendat ad alta ſidera.Nos poſt inſequitur, &c. Tertium hic notatur animal, quod Diuo Ioanni dicatur,in quo ſignando ipſius laudes efferū-

tur

tur. Qui veluti Aquila ſuis freta pennis præ omnibus altior uolat. Ita & Ioannes ingenio ſuo adeò penetrauit, vt altiſſima myſteria viderit, vt præcipuè in ipſius Apocalypſis libris liquet, conſtructio, ergo eſt, poſt hos pulchros arctus, ideſt poſt pulchra ſupradicta animalia, inſequitur Regina pennata alituum, id eſt Aquila Regina verè auium nuncupari poteſt Aquila dicitur, nãque ab acutè videndo, quæ cùm ſenuerit grauantur pennæ, & ipſius oculi, quærit fontem, & erigit pennas, colligit in ſe colores, & ſic oculi ſanantur, & in fontem ſe ter mergit, & ita ad iuuentutem redit. Ioã. Baptiſta Folengus Monachus Caſſina: in pſa. 103. inquit. Porrò de Aquila ſcribunt Doctores alitem eſſe, quæ ægritudine, aut ſenio minime occidat, ſed fame, cuius rei ea eſt ratio, quòd roſtrum adeò illi in ſenectute ſubcurue tur, vt cibum capere nequeat, quomodo verò renouetur incertum, hebræi tamen ſcribunt nonnulli eum illi eſſe morem, vt quolibet decennio, vſque ad elemẽtarem euolet ignem, indeque ſimul, ac ardentiùs incaluerit ſe in mare demergere, ablueréq; ſe ſe, atq; hinc nouas illi pennas ſubcreſcere, & ita in nouã immutari formam, & ætatem, verum quia hæc incognita ſunt, apertiora proſequamur. Illud pro certo habendum iſtius Aquilæ renouatione voluiſſe, vatem oſtendere, qualis ſit ex mo

re

„ re in filius Dei,& mens,& animus,vegetus ni-
„ mirum,perſpicax,ſucciq; ſpiritus pleniſſimus
„ ardens,viuax,inſomnis, ad hæc viridis mem-
„ brorum habitus, & etiam ſi ſenes ſint; & de-
„ crepiti,robuſtiores, vt de antiquis Iudæorum
„ Patribus,nempe Noe, Abraam, Iſaac, Iacob,
Caſſiad. Moſe,atque aliis quamplurimis legimus. Itē
Caſſiadorus Senator Romanus in eund. Pſal.
„ Sed perſcrutandum eſt, cur Aquilæ introdu-
„ catur exemplum. huic aui iam ætate proue-
„ ctæ supernum labium cornua inflexione na-
„ ſutum tantum fertur excreſcere, vt ei non ſit
„ liberum eſcas ſolita libertate decerpere, quæ
„ intelligens,vnde ſibi periculū vitæ poſſit acci
„ dere,os ſuum in ſaxū dicitur expolire, vſque-
„ quo omnia ſibi eius impedimenta ſubmo-
„ ueat,quo facto in antiquam valetudinem cor
„ poris ſui, eſcarum ſolita perceptione reuoca-
„ tur. Hinc anima in priſtinam ſanitatem re-
„ uertitur,ſi peccata ſua in petra, quæ eſt Chri-
„ ſtus Dominus, expolire non deſinat: reuerti-
„ tur enim ad cibos ſalutares, quando delicta,
„ quæ ſunt impedimenta ęternæ vitæ,Domino
Iacob. a præſtante,reſpuerit. Iacobus à Valentia in eū
Valent. „ dem Pſalm. inquit. Quando recuperabis cor
pus glorioſum in nouiſſimo die. hoc etiam
Eccleſ. optimè probat Eccleſia. in Antiphona, quam
„ Martyribus vendicat dicens. Sanctorum ve-
„ lut Aquilæ iuuentus renouabitur. Init cum
Dra-

Dracone prælium . Solam ex omni auium genere ſibi Iuppiter delegit,quòd ſola contra orientis ſolis radios immotam aciem oculos tenet, ac ſola hæc auis fulmine nunquàm tacta fuit. Probat hoc Plinius libr. 10. natural. hiſtor. de auium Natura. ca. 3. vbi in fine inquit, Negant inquam ſolam hanc alitem fulmine exanimatam, ideò armigeram Iouis conſuetudo iudicauit. Meritò ergo inuictiſſimo potentiſſimo Philippo Regi noſtro Catholico, eidemque Chriſtianiſſimo auis iſta dicatur: Nam inter Reges ſe haud ſecus, ac Aquila, erga vitæ regimen, & Regnorum ſibi ipſi ſubditorum habet, acutè etenim proſpiciendo, diligenter illis prouidet, in dies ſpiritualem iuuentutem ſectando, ſemper quæ Dei ſunt renouat: immotas oculorum mentis acies continuè ad ſolis iuſtitiæ radios dirigens immobilis tenet: nunquam tyrannidis fulmine tactus fuit, nec impietatis iaculo in ſubditos vulneratus, iniuit cum fero Dracone, eodemq; Chriſtiani nominis impiiſſimo hoſte præliũ, quem fidei Orthodoxæ, armis munitus, fretuſq; debellauit, penitus, & expugnauit, totq; eiuſdem ſatellitum milia trucidans, triremiũ pluralitatem abſtulit, anno dum hæc interpretaremur, & abſoluimus 1571. Menſe verò Octobris, in quo victoria, nam Nonis eiuſdem fuit. Orante (vt fertur) eo tempore; eo

Pli. li. x. na. hiſto. cap. 3.

die,

die,& eadem hora,qua vtraque claſſis Catholica, videlicet,& Saracenica, inuicem aggreſſa fuit Pio Quinto Pontifice Optimo Maximo,cuius vitæ ſanctitas veluti maxima,& admirabilis,adeò clariùs viguit,& omnibus nota, vt teſtimonio noſtræ memoriæ, nequaquã indigeat. Prædixit enim inter orandum, futuram victoriam, qua claſſis noſtra Chriſtiana potitura erat, vt poſtea, experientia docente, potita eſt. Claſsis verò fidelis Duce primario Sereniſsimo Ioãne ab Auſtria Principum (non iniuria) qui fuerunt, & ſunt,radiantiſsimo ſidere, nunquam ſatis laudato eius fratre. Teſtatur hæc omnia ipſemet venenoſus ſerpens; inferni hæres, Diaboli filius, fera peſſima, tenebroſæ caliginis ſpeculum, Perfidiæ adamas infrangibilis, cuius gloria in confuſione eſt, quoniam infidelitatem ſapit. Turcarum Princeps, qui dum ſibi reliquisque ſuis cauet,vſque ad centeſimum ferè lapidem,vltra execrãdam regiam, in qua morari conſueuerat,ſe recepit. Quapropter Dei omnipotentis,cuius nos creaturæ ſumus, & nominamur, Sancti Baptiſmi charactere inſigniti, cuius etiam fidem palàm aſſerimus, & profitemur miſericordiæ credentes (eodem Glorioſiſsimo Duce) iterum ituram claſſem, victurum penitus, & deleturum Mahometticum nomen ire ſperamus, vt hac noſtra

ſtra ætate Dominicum adimpleri videamus: & fiat vnum ouile, & vnus Paſtor. Prætereo claſſem Illuſtrisſimi Venetiarum Senatus, cu ius potentia multis anteactis ſeculis Barbaricæ genti, & inimicæ Paganorum ſectæ ſemper viriliter obuiauit, obſuit, & obuiat. iure enim optimo, & meritò potius illius vires, prudentiam, diuitias, atque diligentiam, qua omnibus gerendis, quotidie prouidet, prætcrire mihi viſum eſt, quàm hic annotando nar rare, ſordeſcere enimuerò ori meo laudes pro culdubio riderentur, cùm vniuerſo terrarum orbi clarisſimè pateant. Tunc equidem prædicari laude dignum, quid permittatur; cùm nondum mortalium notitiam attigit, & deni que vocalis manifeſtatio detegẽdæ veritatis ſit indicium. Sed ad ordinem cui, ſ. Aquilæ ſacræ plumæ, id eſt pennæ, aſſurgunt, id eſt eriguntur, vertice, id eſt toto corpore, que pro & caput, ſcilicet ſuum fulget, id eſt ſplendet flauo, id eſt fulgenti diademate. i. corona ipſa, ſcilicet Aquila: ingens ſupple eſt alis, & inſtar fulminis ingentis fertur, id eſt uolando ſe fert ſupra hominum tecta, ac montes, & volucres quaſi dicat, volat altior omnibus, ſuperãs om nes alias aues, & obuia, id eſt ipſa obuians cur ſu, id eſt volatu, petit obſtantes nubes, id eſt volando præterit nubes.

Vlti-

VLTIMVS humana sociat ceruice laborem,
Alatus tergo iuuenis, cui lutea læuo
Ex humero clamys eois insperſa lapillis
Pendet, eam uariant centum longo ordine Reges
Antiquum genus, & Solymæ primordia gentis,
Oſtro intertexti, ueros cognoſcere uultus
Eſt illic, ueros montes, & flumina credas
Et uera extremo Babylon nitet aurea limbo.

VLTIMVS *humana, &c.* } Notatur hic quartum & vltimum animal, ſcilicet homo, ſeu Angelus, qui Matthæo redditur, in quo deſcribendo eũdem ſummis excollit laudibus, pingens enimuerò veſtem, quæ ex illius humeris pendet, dicit eam circundare cẽtum Reges, quod diligenti animaduerſione conſiderandum eſt. Vnde pro clariori intelligentia verſuum notabit diligens lector, narrantem Poetam Regum cateruam Angelum comitantium, & eoſdem vocantem genus antiquũ, & primordia Solymæ gentis nil aliud ſibi velle dicimus, quàm electorum, & Beatorum innumerabilem multitudinem (quorum numerum ſolus Deus nouit: ut Eccleſiaſt. in collecta fatetur, uidelicet, Deus cui ſoli cognitus eſt numerus electorum in ſuperna felicitate locandus, &c.) ad cæleſtem Hieruſalem, vnà cum Saluatore aſcenſuram, quæ multitu-

Eccleſ.

do

do constabit diuersitate, & varietate statuũ, scilicet virginum, viduarum, continentium, coniugatorum, Heremitarum, Apostolorum, Doctorum, Euangelistarum, Prædicatorum, & varietate religionum, linguarum, quoniam iam credunt Græci, Latini, Scythę, Indi, Aethiopes, Caldei. Item uarietate moris, & cõsuetudinum in cultu, scilicet omnibus est vna fides, & vnum baptisma. Et ideo ad hoc significandum Poeta vsus est, vocabulo Babylon. Nam Babel, nil aliud significat, quàm confusionem, quam parit multitudo, quæ multitudo Beatorum, vt diximus ibi non confusa, sed ordinata, & miro ordine distincta ad cælos ascensura, & ibidem æternè felicissima. Ordo est, vltimus, scilicet quatuor animalium iuuenis alatus tergo, idest homo, seu Angelus alas habens sociat, idest comitatur sustinendo laborem, scilicet iugi, seu quadrigarũ ceruiet, idest collo cui, scilicet Angelo, seu homini Chlamys, idest vestis lutea, id est rubea insper sa, idest ornata lapillis Eois, idest gemmis orientalibus pendet, idest demittitur ex humero. eam, scilicet chlamydem variant, idest variè circuunt cẽtum Reges, hic ponitur numerus finitus pro infinito, idest infiniti spiritus, & electi, & beati, appositoriè antiquum genus, & primordia gentis Solymæ, illorum, qui ab hominis creatione nati sunt, intertexti

" ostro, id est rubeo colore: uti muricis prædi-
" ti, illic est cognoscere, id est videre veros cultus, veros montes, & credas, id est quilibet cre-
" dere potest flumina, & ibi supple nitet vera Babylon aurea, id est existens decora extremo limbo, id est ornamento vestium extremitatem ambienti.

TALI *sidereas curru subvectus in auras*
Indutos referens spoliis pallentibus axes
Perveniet, recto quà panditur orbita tractu.
Lactea, & ad sedes ducit candentis olympi.
Illic auratæ muros mirabimur urbis,
Auratasq; domos, & gemmata tecta uiasq;
Stelliferas, uitreasq; altis cum montibus amnes:
Atque ibi, seu magni celsum penetrale tonantis,
Siue alios habitare lares ac tecta minorum
Cælicolum dabitur: stellas numerare licebit,
Surgentemq; diem pariter, pariterq; cadentem
Sub pedibus spectare, & longos ducere soles
Longaq; uenturis protendere nomina seclis.

TALI *sidereas*, &c. ꝫ Cùm narrauerit, quomodo Christus ascensurus sit ad cælos, post iudicatum orbem cum electis, breuiter describit illos cælesti patria fruituros, vnde inquit. Ordo est. Supple ille Christus subuectus tali curru, quem pinxit, referens axes, id est quadrigas indutos pro indutas spoliis pal-

pallentibus, id est uariis ornamentis, scilicet electorum, perueniet ad auras sidereas, quà, id est ea parte, scilicet via orbita, id est in qua panditur uestigium ipsius viæ lacteæ. Sic Ouidius primo Metamorph. Est uia sublimis cælo manifesta sereno, Lactea nomen habet, cãdore notabilis ipso,
Hac iter est superis ad regia tecta tonãtis, &c. Longo tractu, id est ductu, & ducit ad sedes olympi candentis, id est cæli candentis; illic mirabimur muros vrbis auratæ, id est supernæ Hierusalem ciuitatis Dei, scilicet que pro & domos auratas, & tecta gemmata, id est gẽmis prædita, & uias stelliferas, id est stellis ornatas, & amnes uitreos, id est fluuios liquidos cum altis montibus, atque ibi dabitur, id est permittetur habitare celsum penetrale, id est celsam partem interiorem cæli empyrei, seu ipsum cælum empyreum magni tonantis, id est Dei, siue alios lares, quamuis lares dicãtur Dij domestici, sicut & Penates: Attamen hic accipiuntur pro domibus, alios ergo lares, id est alias domos, seu sedes cæli, ac tecta minorum cælicolum, id est cælicolarum per syncopam, licebit numerare stellas, pariter, id est etiam diem surgentem, id est orientem, & pariter, id est unà etiam supple numerare diem cadentem, id est decidentem, & occidentem, id est tempora, & spectare, id est considerare sub

fatidicum, ideſt vaticinantem, que pro & attollunt, ideſt erigunt humeris ſublatum, id eſt ereptum ab aggere, ideſt ab illa coaceruatione, ſeu congerie lapidum, & terræ ripæ, ſcilicet fluuij Lethæi, vbi incæpit canere, prout prædictum eſt, & ducunt lætum, ideſt hilarem per auia loca, ideſt illa à via longè remota, ſeu ſine via: ſedes Erebi, ideſt inferni intremuere, que pro & limina, ideſt regna obſcura Ditis, ideſt Plutonis, ſeu Dei inferni, Megèra vna ex infernalibus furiis dat gemitum, id eſt lacrymatur, ſuſpirans de imo corde, id eſt ex profundo cordis, & ſpectat, ideſt conſiderat toruas ſorores, id eſt cæteras furias ſine mente, præ (ſcilicet) timore & tremore. Tum, ideſt deinde exululans Cerberus, ideſt triceps canis, ideſt nimis ululando recondidit, ideſt contraxit atram caudam ſub ventre, & latratu, ſcilicet ſuo horrendo terruit ſontes umbras, id eſt animas nocentes, que pro & niger Cocytus, ideſt fluuius infernalis inhorruit commotis antris, ideſt profluendo commotione illa, & tremore nigrior euaſit, & ſaxa in eo exiſtentia uaga, ideſt vagantia hæſerunt lacertis, ideſt brachiis Siſyphiis, ideſt ipſius Siſyphi. Qui, ut Poetæ tradunt Aeoli filius fuit, & ob latrocinia à Theſeo occiſus & hac pęna apud inferos affici, ut grande

ſaxum ſupra montem portare coactus, cum ad apicem deduxerit, continuo ad ima relaxetur.

Finis Libri Primi.

CAR-

CARMEN MEVM DON LAZARI Cardonæ, ad Gregorium xiij. Pontificem Maximum.

PAstor uniuersi, Pastor sanctissimæ, Pastor
Qui cæli claudis, tu reseras q; fores.
Quiq; uicesq; geris Petri, qui crimina mundi
Arbitrio soluis, quæq; liganda ligas.
Hæc tibi commendo diuo, sed nomine Diuæ
Virginis, hæc oculis aspicienda pijs.
I liber & tutus fœlix pariterq; Beatus.
Diceris, & sanctos tunc uenerare pedes.
Illustris, iam nota mihi cognomina proles
Vlceribus plenus, nomina uera dedit.

Magnifici & Reuerendi Domini Don Pauli Mansi, Theologi Neritini, Carmen.

VIrgineos partus diuino carmine uates,
Sincerus cecinit gloria summa choro:
At tu quem latiæ mulcet facundia linguæ
Lazare, quæ tecinit splendidiora facis.
Charus uterque Deo, sed nobis charior ipse;
Te duce, nam facili tramite currit opus.
Fortunati ambo, namq; hic dum mystica uerbi
Sacra canit, lætus peruolat ora uirum.
Tu quoque dum pandis semper, quæ tecta laterēt;
Extollis scriptis nomen ad astra tuis.

Excellentis Domini Michaelis Calui, Art. & Med. Doct. Carmen.

PRæfulgens pateat pietas interpretis, vllos
Non alios fines lector amice putes.
Nam poterat legum Doctor, Canonũq; sacrorum
Nominis, & celebris, scribere digna magis.
Cardona est igitur, quantò præclarior illi
Maiores grates exibiturus eris.

Excellentis Do. Vincentij Fornarij, Art. & Med. Doct. Distichon.

HIc Mariam Helisabeth uisit, parit illa tonantem,
Doctrinæ fructum Lazarus, atque parit.

SANNAZARII
DE VIRGINIS PARTV
LibmruSecundum
DON LAZARI CARDONAE
V. I. D. SICVLI MODICANI
Commentaria.

EGINA *ut subitos imo sub pectore motus*
Sensit, & afflatu diuini numinis aucta est.
Haud mora, digressu uolucris suspensa ministri
Exurgit, montesq; procul contendit in altos
Festinans, ea cura animo, uel prima recursat:
Matronam defessam æuo, cui nulla fuissent
Dona uteri (mirum dictu) iam segnibus annis
Fæcundam, sextiq; grauem sub pondere mensis
Pro-

Protinus affari, uocemq; audire loquentis,
Et spectare oculis, sterili data pignora matri.
Ergo accinctæ uiæ, nullos studiosa paratus
Induitur, nullo disponit pectora cultu:
Tantum albo crines iniectu uestis inumbrans,
Qualis stella nitet, tardamq; circuit Arcton
Hyberna sub nocte, aut matutina resurgens
Aurora, aut ubi iam oceano sol aureus exit,
Quaq; pedes mouet, hac casiã terra alma mini-
Pubẽtesq; rosas, nec iã mæstos hiacynthos. (strat
Narcissumq;, crocũq;, & quicquid purpureũ uer
Spirat hiãs, quicquid florum per gramina passim
Suggerit immiscens uarios Natura colores.
Parte alia celeres sistunt uaga flumina cursus
Exultant uallesq; cauæ, collesq; supini,
Et circumstantes submittunt culmina pinus,
Crebraq; palmiferis erumpunt germina syluis,
Omnia lætantur, cessant Euriq;, Notique,
Cessat atrox Boreas tantum per florea rura
Regna tenent zephyri, cælumq; tepentibus auris
Mulcent, quaq; datur gradientem uoce salutãt.
Vt uentum ad sedes, uultu longæua uerendo,
Occurrit coniux iusti senis, atque repente
Plena Deo, subitoq; uteri concussa tumultu,
Excipit amplexu, uenientem, ac talibus infit.

REGINA *ut subitos*, &c.} opportunè post incarnatum verbum, narrat visitationẽ Elisabeth, vt verba Euangel. (iuxta textus sen

suum

ſuum) indicabunt. Ordo eſt, vt id eſt poſtquã Regina ſenſit motus ſubitos, id eſt ſubitò eã mouentes, ſub imo pectore, id eſt in imo, ſeu profundo cordis aucta eſt, id eſt fœcunda effe cta eſt. afflatu diuini numinis, id eſt virtute ſancti ſpiritus eam fœcuudantis: haud mora ſupple fuit ſuſpenſa, id eſt animo inquieto ſuſpenſa, digreſſu, id eſt diſceſſu volucris miniſtri, id eſt Archangeli Dei miniſtri, exurgit, que pro & contendit, id eſt abit procul in altos montes feſtinans, id eſt cum feſtinatione, vt patet Lucæ primo. cap. Exurgens Maria abiit in montana, cum feſtinatione, &c. Ea cura, vel recuſat prima, id eſt ſtimulãdo eam reſidet animo, id eſt in animo, quaſi dicat, poſtquàm decreuit ad eam viſitandam ire, antequàm perueniret, animo videbatur ei alloqui, ac ſi eandem præ oculis haberet. Ideo inquit Poeta protinus, id eſt ſtatim, ſupple cępit affari, id eſt alloqui matronam defeſſam æuo, id eſt Eliſabeth æuo, ſeu ſenio confectam, cui ſcilicet Eliſabeth, ſupple videbantur nulla eſſe dona vteri, id eſt non videbatur grauida (mirum dictu) optima parentheſis interpoſitio: iam ſupple Eliſabeth fœcundam annis ſegnibus, id eſt in ætate ſenili, & tempore non apto conceptioni, que pro & grauem ſub põdere ſexti menſis, id eſt ſex erant mẽſes, quod conceperat, & audire vocem loquentis, id eſt Luc.c.1.

ipſius

ipſius Eliſabeth, & ſpectare, ideſt conſiderare, & oculis aſpicere data pignora, ideſt donum, ita mirabile a Deo conceſſum, ſcilicet in ætate illa concepiſſe matri ſterili, ideſt præ ſenio ſterili, & natura quoque. Ergo accincta viæ, id eſt decreuit iter facere induitur ſtudioſa, id eſt ſedula nullos paratus, ideſt nullis ornatis veſtibus. Aduertant vanæ mulieres, erubeſcant precamur penitus, & abhorreant, ornatas incedere, quę quacunq; eni m cauſa è domo egrediantur, ſemper fucatæ, pomposis ueſtibus præditæ, ac variis odorum generibus cōſperſæ ſunt, nullam promittentes pietatem, vt ipſas deceret, & decet. diſcant demum à Sanctiſſima Virginum Virgine quę ſola naturali pulchritudine ornata incedebat. Meminiſſe deberent ſaltem Apoſtoli, 1. ad Timoth. 2. monentis. Mulieres in habitu ornato cum uerecundia, & ſobrietate ornantes ſe, non in totis crinibus, aut auro, aut margaritis, uel veſte pretioſa, ſed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona, &c. Extat quoq; capitulum fucare de Conſecr. diſtinct. 5. quod prohibet mulierum pompas, dum inquit circa medium. Nam verus ornatus maximè Chriſtianorum, & Chriſtianarum non tantum non eſt ullus fucus mendax, verũ nec auri quidem ueſtis, quàm pompa, ſed mores boni, &c. Diſponit, ideſt

Paul. ad Thi. 20.

cap. fucare de cōſ. diſt. 5.

ornat pectora, ideſt membra nullo cultu, ideſt ornatu: tantum, ideſt ſolum ſupple erat ei ueſtis inumbrans, ideſt plana ueſtis, & ſimplex, & iniecta albo crines, ideſt habens crines circumcinctos, ſeu circumligatos, albo tegmine, volens Mariam deſcribere quove habito diſceſſerit, affert pulchram comparationem, dicens ſupple Maria erat talis, qualis ſupple eſt ſtella quæ nitet, ideſt ſplendet, ideſt qualis lucifer que dicitur ſtella, que auroram antegraditur, quę circuit tardam arcton, ideſt unam ex duabus urſis, que dicuntur nunquam occidere: una, ſcilicet ſeptemtrionalis, altera borealis, ſub noctè hyberna, aut reſurgens, ideſt qualis oritur matutina, ideſt aurora matutina aut ubi, ideſt poſtquàm Sol aureus, ideſt fulgens, exit oceano, ideſt cùm ex oceano erigitur, noſtro hemiſphærio præſidet, & quà, ideſt ea parte, qua mouet pedes, ſ. Maria hàc, ideſt ibi terra alma, ideſt altrix ſeu nutrix tellus, vt declarauimus in Comm. 1. miniſtrat, ideſt producit caſiam, ideſt fruticem illam odoris ſuauiſſimi, & uirtutis cynnamomi, que pro & roſas pubentes, ideſt creſcētes, ſeu maturas, & hiacynthos mȩſtos. Eſt autem hiacynthus quaſi lilium rubrum, vt exponit Seruius Narciſſumq;. Narciſſus fertur puer filius fuiſſe Cephiſi amnis, & Lyriopes Nymphæ, qui cum pulchritudine præ

ſtaret

ſtaret à multis amatus fuit Nymphis, & cùm nimio deſiderio potiundæ Nymphæ contabuiſſet, mutatus eſt in florem ſui nominis. Et crocum, ideſt florem qui dicitur Safranũ, & quicquid, ideſt omnes flores quos uer purpureum epitheton eſt, ueris. Nam ueris tempore tellus germinans, campi diuerſimodè floribus pinguntur uariantur, (ſeu ut ita dicamus) purpurantur, hians, ideſt aperiens telluris uirtutem productiuam, ſpirat, ideſt emittit, & quicquid Natura ſuggerit, ideſt, producit, immiſcens varios colores paſſim, per gramina florum, ideſt, per Campos floribus effetos, parte alia vaga flumina, ideſt, defluentia ſiſtunt, ideſt firmant curſus celeres, quę pro, & valles cauę exultant, & ſupini colles, ideſt colliculi, & pinus circunſtantes, id eſt arbores, piniferæ ſummittunt culmina, id eſt deflectuntur ex culminibus, Chriſtifera Virgine prætereunte, quę pro & germina crebra, ideſt multa erumpũt, ideſt emanant ſeu emittuntur, ex ſupple ſyluis Palmiferis omnia lætantur, ceſſant Euri & Noti: accipiuntur pro omnibus ventis, ceſſat Boreas atrox, ideſt Aquilo tantùm, ideſt ſolùm Zephyri, id eſt venti omnes tenent regna per rura florea, quaſi dicat, regnant in terra, & non in aere, vbi regnare ſolent, que pro & mulcent. Cœlum, ideſt placant auris tepentibus,

tibus, id eſt leuibus, & ſuauibus, & quà, id eſt, quoquo modo eis datur, id eſt permiſſum eſt voce, i. murmure ſalutant gradientem. S. Mariam tranſeuntem, quaſi dicat inſtinctu quodam videbantur creatorem noſcere, & eundem murmure ſalutare, vt, ideſt poſtquàm ventum, ſupple fuit, ad ſedes, ideſt ad domũ quam Eliſabeth incolebat, cõiunx, id eſt vxor longæua, ideſt anus verendo vultu, id eſt aſpectu venerabilis iuſti ſenis, ideſt Zacchariæ, occurrit, ideſt & obuiam atque repentè, ideſt ſtatim plena Deo, ideſt imbuta Dei numine, ſeu virtute, quę pro &, concuſſa, ideſt impulſa, & commota ſubito tumultu vteri, ideſt exultatione Pueri in vtero excepit venientem, S. Mariam amplexu, id eſt eam amplectendo, ac infit, ideſt alloquitur talibus ſupple ſermonibus. Credendum Catholicè & proculdubio eſt, prout credimus aſſerimus, & firmiter confitemur prætereunte Virgine Chriſtum in vtero geſtante montes, & valles exultaſſe, flumina curſus ſuos ſiſtiſſe, ventos ceſſaſſe, tellurem germinauiſſe, varia florum genera, & denique arbores ſummiſſas fuiſse, & deflexas, & omnia lætata: cùm haud ſecus Creatorem nouerint incarnatum, nondum ex virginali egreſſum vtero, & exultauiſse, ac eundem inanimata in cruce mortuum tot, tantiſq; ſignis teſtificata fuerint.

O' Deus

O Decus, ò laudis Mulier dux præuia nostræ,
Cælitib⁹ sola humanũ quę digna reperta es
Conciliare genus, cœtusq; attollere ad astra
Fœmineos, gremium cuius diuinus obumbrat
Palmes, inexaustis terras qui compleat uuis:
Quis me, quis tanto superum dignatur honore?
Tu ne procul visura humiles Regina Penates
Venisti? tu ne illa mei pulcherrima Regis
Mater ades? viden ut nostra puer excitus aluo,
Cum mihi uix primas uocis sonus ambiat aures,
Iam salit, & Dominum ceu præcursurus adorat.
Felix uirgo animi, felix cui tanta mereri.
Credulitas dedit: vna in te nam plena uidebis
Omnia, quæ magni verax tibi dixit Olympi
Aliger, arcano delapsus ab æthere cursu.

O *Decus, ò laudis &c.* } Narratis lætitiæ signis ab inanimatis ostensis Virgine grauida transeunt, ostendit Elisabeth gaudium ad se eadem aduentante iuxta Euangelica uerba Lucæ (ut diximus) primo, quæ ad verbum hîc subdimus. Intrauit in domum Zaccha-
Luc. primo cap.
» riæ & salutauit Elisabeth. & factum est ut au
» diuit salutationem Mariæ Elisabeth, exulta-
» uit infans in utero eius, & repleta est Spiritu
» Sancto Elisabeth. & exclamauit uoce magna
» & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & be-
» nedictus fructus uentris tui, & unde hoc ut
» ueniat mater Domini mei ad me? Ecce enim

ut facta

vt facta est vox salutationis tuæ, in auribus meis, exultauit in gaudio infans, in vtero meo & beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi à Domino, &c. & Iuuencus eodem suo primo libro ita elegāter scribit. *Iuuenc. lib. 1.*

Illa dehinc rapidis Iudæam passibus vrbem
Zacchariæque domum penetrat, grauidamque salutat, ”
Helisabeth, clausæ cui protinus anxia prolis ”
Membra vteri gremio motu maiore resultāt. ”
Et simul exiluit mater concussa tremore ”
Diuinæ vocis completa afflamine Sancto, ”
Et magnum clamans felix, ò fœmina salue ”
Felicem gestans vteri sinuamine fætum. ”
Vnde meā tanto voluit Deus æquus honore ”
Illustrare domum, quam mater numinis alti ”
Viseret? Ecce meo gaudens in viscere proles ”
Exultat, Mariç cùm prima afflamina sensit. ”
Fęlix, quæ credit finem mox affore verbis, ”
Quæ Deus ad famulos magnum dignando loquetur. &c. ”

Ordo est, ò Decus, ò Mulier, Dux præuia nostræ, laudis nostræ pro meæ, quæ, scilicet tu sola reperta; & scilicet a Deo digna conciliare genus humanum cęlitibus, id est Deo, & beatis Spiritibus, que pro & tollere, id est erigere ad astra, id est ad cælos cætus femineos, id est afficere innumeris laudibus fęmineū genus,

quaſi dicat. Cùm reperta fueris digna Saluatoris Mater, omnes fęminas honore affeciſti maximo,gremium,id eſt ventrem cuius, ſcilicet tuum obumbrat, id eſt obumbrando fœcundat palmes diuinus,id eſt Chriſtus Dei filius, qui ſcilicet palmes compleat, id eſt repleat,& oppleat terras,id eſt totum terrarum orbem,vuis inexauſtis, id eſt gratia ſua, nunquam deficiente, & tanquam torrens exuberante, congruè appellare potuit metaphoricè Poeta Chriſtum diuinum palmitem,cùm patris æterni filius, & trinæ Deitatis ſecunda perſona fuerit, qui tanquàm palmes veræ vitis, id eſt veluti Dei filius verus, produxit fęcundos fructus gratiæ mundo,liberando humanum genus a diabolica ſeruitute, ac ipſemet,tanquàm vitis fęcundauit matrem palmitem ſuum, quæ adeò in eadem vite permanſit,vt multum attulerit fructum, fructum inquam pretioſiſſimum, & gratiæ fluenta, quemadmodum proprio ore Saluator ipſe Ioannis 15. fatetur, dum inquit. Ego ſum vitis, & vos palmites, qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, &c. Quis me ſequitur textus. quis, quis, id eſt quis eſt, qui dignatur me honore diuino dignam. Tu Regina,ſcilicet Maria,ne id eſt ergo veniſti procul viſura, & vt viſitares humiles penates, id eſt domum hanc humilem, non te dignam,

Ioan.ca. 15.

tu

tu ne, id est ergo illa pulcherrima mater mei regis, id est creatoris ades? id est huc adueniẽdo videndo, id est ecce hoc operatur, ista adiectio syllabica, vt ponatur pro Ecce: ergo viden, id est ecce, vt postquàm, id est vix sonus vocis tuæ, supple ambiit, id est peruenit ad primas aures, id est vix ingressus erat aures, & ferè ambiendo illas, nondum introierat: cùm puer, scilicet Ioannes præcursor excitus, idest impulsus creatoris sui aduentu, iam salit aluo nostra, id est exultando assurrexit eidem, & ceu, id est veluti præcursurus, id est tanquàm futurus eius præcursor, adorat: hoc enim præmonitus fuerat Zaccharias ab Angelo, cùm dixit: & ipse præcedet ante illum in spiritu, & virtute Eliæ, vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudẽtiam iustorũ, &c. Euangelistæ testimonio ibidem. Itaque in suo Cantico ipsemet Zaccharias inde prophetando dixit; Et tu Puer Propheta altissimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini, parare vias eius, &c. O supple virgo felix es animi, & supple felix cui, scilicet tibi vna credulitas dedit, id est concessit mereri tanta, id est eligi Christi matrem: Nam videbis in te omnia plena, id est perfici, quæ aliger verus, id est Archangelus magni olympi, id est cæli delapsus cursu arcano, id est inuisibili (te excepta) omnibus ab æthere, id est cælo. q. d. per

ficientur omnia, quæ dicta sunt tibi ab Angelo, ut habet ibidem textus.

ILLA sub hæc. *Miranda alti quis facta tonãtis*
O mater, meritas cælo, quæ tollere laudes
Vox queat? exultant dulci mea pectora motu
Authori tantorum operum, qui me ima tenentem
Indignamq;, humilemq;, suis respexit ab astris
Munere, quo gentes felix, ecce una per omnes
Iam dicar, nec uana fides, ingentia quando
Ipse mihi ingenti cumulauit munera dextra
Omnipotens, sanctumq; eius per secula nomen,
Et quæ per magnas clementia dedita terras
Exundat, quæ passim omnes sua iussa uenentes
Vsque fouens, nullo neglectos deserit æuo.
Tum fortem exertans humerũ, dextrãq; coruscã
Insanos longè fastus, mentesq; superbas
Dispulit, afflixitq; super solioq; potentes
Deturbans dedit in præceps, & adima repressit,
Extollensq; humiles, aliena in sede locauit,
Pauperiemq; famẽq; fugans impleuit egenos
Diuitijs, uacuos, contra, nudosq; reliquit,
Qui nullas opibus metas posuere parandis.
Postremò sobolẽ (neq; enim dare maius habebat)
Aeternam genitor sobolem, sedisq; priorem
Omnibus; æqualemq; sibi de sanguine fidi.
Suscepit pueri (tantis quod honoribus unum
Deerat adhuc) non ille animi morumq; suorum
Obli-

Oblitus, quippe id meditans promiserat olim
Sacrificis proauorum atauis, stirpiq; nepotum.
Hæc virgo.

ILLA *sub hæc, &c.*] Narratur hic quomodo responsum dederit Virgo Elisabeth suo Cantico, quod ad verbum hic subdemus. & Poeta mirè versificatur, atque nos etiam singulos eiusdem Cantici versus, prout verba ipsorum carminum ex constructione facienda appetere videbuntur, afferemus, & lectori clarissimè patebunt. Ordo est. illa scilicet Maria sub hæc, id est post hæc iam ad Elisabeth relata, & præcipuè post illa verba iam prædicta, videlicet. Quoniam perficientur in te omnia, quæ dicta sunt tibi a Domino. supple dixit: Quis ò mater, scilicet Elisabeth queat, id est possit tollere, id est referre, seu narrare facta miranda, id est digna omni admiratione alti tonantis, scilicet Dei? quasi dicat nemo. Quæ vox queat tollere, id est etiam laudare, seu prodere laudes meritas cælo, quasi dicat, nemo potest narrare laudes, scilicet cælestes, & Dei incomprehensibilia iudicia: quamuis supple, scilicet magnificet anima mea Dominum, & exultant, id est iubilant mea pectora, id est membra, seu cor & spiritus dulci motu à Spiritu sancto causato, authori tantorum operum, id est exultauit spiritus meus in Deo

ſalutari meo. Qui,ſcilicet Deus ab aſtris ſuis, id eſt a cælo,ſeu ab æterno in ſua æternitate, reſpexit me indignam, & humilem, tenetem ima,id eſt reſpiciendo me, elegit futuram matrem Chriſti humilem, cùm non tali tantoq; honore digna fuerim, quaſi dicat quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ,quo munere; id eſt quo ſpeciali dono medianti iam dicar, id eſt vocer felix vna: Ecce per omnes gentes,id eſt Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Nec vana fides,ſupple eſt mea,quando ipſe omnipotens,id eſt Deus ingenti dextra,id eſt ſua omnipotentia,cumulauit munera ingentia mihi;ſcilicet eligẽdo me (ut diximus) Chriſti matrem,que pro & Sanctum nomen eius per ſecula,id eſt quia fecit mihi magna,qui potens eſt,& ſanctum nomẽ eius,& clementia,ſcilicet miſericordia, ſcilicet eius quæ dedita, id eſt diffuſa per omnes terras exundat qua, ſcilicet miſericordia paſſim vſque, id eſt ſemper fouens, id eſt amplectitur,& veluti fouendo recreat omnes verentes,id eſt timentes ſua iuſſa, nullo æuo, id eſt vnquam vllo tempore deſerit neglectos, id eſt nunquàm negligit ſe timentes, & ſua præcepta obſeruantes,id eſt & miſericordia eius a progenie in progenies timentibus eum Tũ id eſt etiam exertans, id eſt exercens fortem humerum, que pro & coruſcam dextram, id eſt

est omnipotētiam suam dispulit, id est disper sit fastus longè insanos, id est superbiam humanam, que pro & superbas mentes, id est elata corda & super, id est deinde afflixit, & deturbans, id est trucidando remouit potentes, id est superbos de solio, id est de elata eoru m superbia dedit in præceps, id est prostrauit, & ad nihilum redegit, & repressit ad ima, id est ad terram, & extollens humiles, id est erigens locauit in sede aliena fugans, id est expellens pauperiem, & famem impleuit egenos diuitiis, id est humiles corde: contra, id est è contrario reliquit, id est dimisit nudos & vacuos eos supple, qui opibus parandis, id est diuitiis accumulandis posuere, id est constituerūt nullas metas, id est terminos seu finem, id est fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Esurientes imple uit bonis, & diuites dimisit inanes. Postremò, id est tandem gènitor, id est Pater æternus su scepit, id est misit sobolem, sobolem inquit iterum ad tollendam ambiguitatem, scilicet æternam, id est filium suum (neque enim habebat dare maius,) id est maius filio suo Christo dare, nec mittere poterat, que pro & priorem omnibus seclis, pro seculis, scilicet cùm fuerit Deus & homo & equalem sibi, scilicet secundum diuinitatem de sanguine pueri fi-

di,id est ipsummet filium sibi in diuinitate æqualem,suscepit supple etiam Israel, id est populus,vt sibi promissum fuerat, quòd scilicet filium vnum, scilicet solum tantis honoribus supple affecisset,qui supple adhuc deerat, quasi dicat misit vt morte victa Diabolum superaret infernum confringeret,& patribus spoliaret, & denique ascenderet victoria potitus ad Dei patris dextram. Non ille, scilicet pater oblitus, id est recordatus animi, que pro & suorum morum,id est miserationum,id est suscepit Israel puerum suum,recordatus misericordiæ suæ.Quippè,id est certè meditans id olim promiserat atauis sacrificiis pro auorũ, & stirpi nepotum, id est Abraham, & cæteris Prophetis succesiuè per secula singula, & ætates,id est. Sicut locutus est ad patres nostros Abraham,& semini eius in secula.

HAEC *Virgo. At senior nullus cui uocis ademptæ*
Vsus erat,supplex nunc gressum obseruat euntis,
Virgineosq; pedes,tactæq; dat oscula terræ.
Nunc lætus tollit duplices ad sidera palmas,
Quoquè potest solo testatur gaudia nutu,
Ostenditq; manu uatum tot scripta priorum,
Quæ quis, agente Deo, quondã dũ uita manebat
Edidit,& populis liquit celebranda futuris.
Scilicet effusum tacitis de nubibus imbrem

Lani-

Lanigerum in tergus, germenq; è stirpe uetustæ
Arboris exurgens, incombustumq; sonoro
Igne rubum: & priscis stellam de patribus ortã.
Quæ dum cuncta graui uenturi haud inscia uisu
Percurrit relegens, alto cum corde uolutat;
Conceptus uirgo insolitos, & ab æthere lapsam
Progeniem pluuiæ in morem, quæ uellere molli
Excepta, haud ullos sonitus, nec murmura reddit
Seq; rubum, uirgamq; alto, se denique mißam
Sidus grande mari, prorsum agnoscitq;, uidetq;:
Non tamen ausa loqui, tanto aut se dicere dignam
Munere, sed tacito affectu tibi maximè Diuum
Grates rector agit, mentemq; ad sidera tollit.

HAEC *uirgo, &c.* } Recitato cantico virgo ob receptum munus, & a Deo mater Domini electa, cum vtero gestans tacuit. Narrat modò Poeta, quid Zaccharias egerit recedente Maria illinc, pręcipuè amissa iam antea voce ob incredulitatem, vt textus refert. Ordo est. hæc supple dixit virgo, quæ prædicta sunt. At senior, id est Zaccharias cui, scilicet seni vsus nullus erat vocis adẽptæ, id est non poterat loqui, seu officio vocis fungi, supplex nunc obseruat, id est sequitur, seu intentè spectat gressum, id est semitam eũtis, id est Mariæ discedentis, que pro & pedes virgineos, & dat oscula terræ tactæ, idest osculatur terram ab eadem virgine calcatã. Nunc

lætus,

lætus, id est hilaris tollit palmas duplices, id est vnà insimul iunctas manus ad sidera, & quo, id est eo modo quo potest, testatur, id est testando fatetur gaudia solo nutu, id est signo cùm scilicet loqui non poterat, que pro & manu ostendit, id est porrigit, scilicet virgini tot scripta priorum vatum, id est Prophetarum, quæ scilicet scripta, seu libros Prophetiarum, quis pro aliquis, scilicet Prophetarum (Deo agente) scilicet Deo vaticinandi vim ei dante quondam edidit, id est scripsit, dum vita manebat, & liquit celebranda, scilicet ea scripta populis futuris, scilicet vt celebrarentur, prout celebrantur, & obseruantur. Declarat hic quod erat vaticinium, quod ostenderat dicēs scilicet. i. scire licet supple vaticinium illud erat, imbrem effusum, id est pluuiam de cælo descendere de tacitis nubibus, id est è sereno cælo in tergus lanigerum, id est in vellus, vt

Iud. li.6 Iud.libr.cap.6. legitur, & iam supra adduximus in Corum.pri.libr. que pro & exurgens, id est exoriens germen è stirpe arboris vetustæ, id est egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & Rubum incōbustum igne sonoro, id est non eum combu-

Exo.c.3. rente. vt Exod.cap. 3. Moises autem pascebat oues Ietro soceri sui Sacerdotis Madian, cumque minasset gregem ad interiora deserti, venit ad montem Dei Horeb, apparuitque ei

Dominus in flamma ignis de medio rubi, & videbat, quod rubus arderet, & non comburebatur, &c. vt Ecclesia. in Antiphona officij ipsius Christiferæ virginis cantat, & declarat, videlicet, Rubum quem viderat Moises incombustum conseruatam agnouimus tuã laudabilem virginitatem, Dei Genitrix intercede pro nobis. Et stellam ortam de priscis patribus. Quæ virgo relegens, id est perfectè seu benè legens haud inscia, id est veluti sciẽs & non ignorans percurrit, id est legendo graui visu, id est acuta oculorum acie cum alto corde, id est intenta cordis cogitatione volutat, id est considerat insolitos conceptus, & progeniem lapsam ab ęthere, quasi dicat cogitando mirabatur adhuc concepisse, & non ob id virginitatem amisisse: vnde subdit iterũ ad hoc probandum figuram velleris Gedeonis pluuia madefacti, vt supra attulimus, &c. in morem pluuiæ quæ, scilicet pluuia excepta molli vellere haud reddit, id est emittit vllos sonitus, nec murmura, quasi dicat madefecit vellus sine aliquo nocumento, que pro & Rubum, supple non comburi, neque virgam missam, denique de alto, scilicet cælo, id est virtute, & Dei omnipotentia egressa de radice illa, sine etiam læsione, que pro & videt, & agnoscit prorsum, id est etiam grande sidus, id est stellam illam mari, id est orbi toti lumen dispar-

ſpargentem: tamen non auſa fuit loqui,aut dicere, id eſt vocare ſe dignam tanto munere, quaſi dicat non audebat ſe prænunciare Christi matrem,vt ex reali, & effectiua conceptione probauerat, & Prophetarum vaticinio audierat. Sed ſupple ò maxime rector Diuum, id eſt Deorum,id eſt Pater. æterne agit grates,id eſt refert,que pro & tollit, id eſt erigit mentem ad ſidera.

ET iam luna cauũ ter luce repleuerat orbem,
Ter ſolitas de more intrarat cæca latebras:
Cùm uirgo in patriam reditũ parat omnia quãdo
Certa uidet. ſubeunt dilectæ grata parentis
Alloquia: aßuetæq; pijs ſermonibus ædes.
Quæq; ſalutantis uoces, ac uerba miniſtri
Audijt,& primos excepit cella uolatus,
Cella choris ſuperum luſtrata, & cognita cælo.
Ergo iter incæptum charis digreſſa propinquis
Accelerat, relegitq; uiam per nota locorum:
Nec mora,nec requies,uſquam nec lumina flectit
Cælicolum,quamuis ſacro circundata cœtu,
Donec ad optatum peruenit ſedula limen,
Atque ibi dum conſueta ſuo cum pectore uerſat
Gaudia,paulatim maturi tempora uentris
Aduentare uidet. Scires iam numen in illa
Grande tegi,nullos adeò ſentire dolores
Dat ſuperum genitor,nullaq; ex parte grauari.

Et

ET iam luna cauum, &c. Post visitatam Elisabeth Maria, & Deo ob mirabile munus acceptum relatis laudibus, refertur hic qualiter redierit ad domũ à domo Elisabeth. Cum qua tribus manserat mensibus. Ordo est igitur. Et iam luna ter repleuerat, id est coeundo impleuerat orbem cauum, id est circulum, seu insimul cornua, ter de more, id est vt suus mos est. Cæca, id est in principio ortus sui intrarat pro intrauerat, solitas latebras, id est ter se absconderat ab hemisphęrio nostro, vt singulis videtur mensibus: cùm virgo parat reditum in patriam, id est reuertitur ad domum. Mansit autem Maria cum illa, quasi mensibus tribus, & reuersa est in domũ suam. Narrat Euangelista eodem loco. & Iuuen. eo. *Iuu.c. 1.* quoque 1. ca. ita inquit.

Tunc illic mansit trinos ex ordine menses,
Ad propriamq; domũ repedat iã certa futuri;
Quando videt, id est affirmat, & credit omnia certa subeunt, id est in mentem veniunt alloquia grata dilectæ parentis, id est matris suæ Annæ, que pro & ædes assuetæ piis sermonibus, quos scilicet viciſsim sermocinabantur & quæ, scilicet virgo audiit pro audiuit voces salutantis, ac verba ministri, scilicet Archangeli eam salutantis, & cella, scilicet sua excepit primos volatus, quasi dicat subiit in mentem etiam cella, ad quam, scilicet Archangelus

lus venerat ad eam salutandam, cella, ad eam clarius exprimēdam iterat, lustrata choris superum, id est cætibus Angelicis, & cognita cælo. Ergo digressa, id est postquàm digressa fuerat propinquis charis, id est cognatis spatio trium mensium, accelerat.i. festinat iter inceptum, que pro & relegit viam per nota locorum, nec mora supple est ei, nec vsquam est requies, nec flectit lumina, id est dormit quamuis supple sit circundata cætu sacro cælicolum, id est comitentur eam cælestes Angelici chori, donec sedula, id est sollicita, & diligens peruenit ad optatum limen, idest suum diuersorium, atque ibi dum versat, id est volutat imaginando cum suo pectore, id est in suo corde consueta gaudia, paulatim videt, id est noscit, & cernit aduentare, id est appropinquare tempora ventris maturi, iam scires, id est quilibet scire poterat, seu noscere tegi, id est occultari, seu contineri in illa, scilicet Maria grande numen, id est Christum gestare. Genitor superum pro superorum, idest Deus omnipotens adeò dat, id est permittit, seu concedit sentire nullos dolores, que pro & grauari ex nulla parte: Non enim sanctissima Virgo obnoxia fuit, nec subiacuit Dei maledictioni, cui mulieres omnes subiacuerūt, & subiacebunt, videlicet multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, in dolore paries filios

tuos,

tuos, &c. Cùm ex Spirituſſancto filiũ ſuum conceperit. Gen. 3.

INterea terra parta iam pace, mariq;
Auguſtus pater, æratis bella impia portis
Clauſerat, & ualidis arctarat uincta catenis.
Dumq; ſuas regnator opes, uireſq; potentis
Imperij, exauſtaſq; Armis ciuilibus urbes
Noſſe cupit, magnum cenſeri iuſſerat orbem,
Deſcribi populos latè, numerumq; referri,
Cunctorum ad ſeſe capitum, quæ maxima tellus
Suſtinet, & rapido complectitur æquore Nereus.
Ergo omnes lex una mouet, ſua nomina mittunt,
Qui montes aurora tuos, regna illa feracis
Armeniæ, qui conualles, atque alta Niphatæ
Saxa tenent, longè pictis gens nota pharetris,
Gens fines luſtrare ſuos, non ſegnis, & arcu,
Qua uagus Euphrates, qua deuius exit Araxes,
Felices tractus, & latè munere Diuum
Conceſſos defendere agros benè olentis amomi.
Cenſetur Tauri, paſſim, cenſetur Amani
Incola, prædatorq; cilix, & Iſaurica quiſquis
Rura domat, quicunque tuas Pamphylia ſyluas
Quiq; Lycaoniam, felicia iugera, quique
Flauentem curuis, lydam perrumpit aratris,
Iam clari bello Leleges, populiq; propinqui
Iuſſa obeunt, gens quæq; ſuo dat nomine ritu,
Qui Ceramon, Bimaremq; Gnidon, quique alta
tuentur

Ma-

Mænia dispositis ubi circumsepta columnis
Tollit se niuei moles operosa sepulchri,
Barbara, quam rapto posuit Regina marito.
Et quos Mæandri toties ludente recursu
Vnda rigat, rigat ipse suo mox amne Cayster,
Herboso niueas, dum margine pascit olores.
Quosque metalliferis ueniēs Pactolus ab antris
Circuit, & rutila non parcior Hermus arena,
Misorum manus, omnis, Apollineæq; Celene.
Idaq;, Rhætæeq; arces, celebrataq; Musis
Pergama, sigæumq; iugum, Priameia quondam
Regna armis, Ducibusque Ducum, nunc nota se-
pulchris.
Quæ nauta, angustum, dum præterit Hellespōtū,
Ostendens socijs, hoc inquit, littore flentes
Nereides steterant, passis cum mæsta capillis
Ipsa suum de more Thetis clamarat Achillem.

INTEREA *terra, parta, &c.* ¶ Postquàm a uisitatione cognatæ Elisabeth. Virgo redijt, adhuc utero gestans, & ferè appropinquāte partus tempore, pacatoque orbe, sopitis iā bellis, refert hic Poeta Quomodo Augustus descriptionem bonorum fieri iusserit, in qua descriptione multa numerat oppida, urbes, loca, montes, ualles, & maria eius imperio obnoxia ad magnitudinem Imperii denotandam, ut ex constructionis ordine liquet. Ordo est, Intereà, id est dum uirgo iam conceperat, &

utero

vtero gestaret, terra, id est in orbe, que pro & mari, pace parta, id est regnante, Augustus Pater, scilicet Cæsar, qui tunc regnabat, clauserat bella impia portis æratis, & arctarat pro arctauerat, scilicet bella vincta catenis validis, id est bella amplius non moliebatur, ac veluti emeritus miles non ea exercebat, dum ipse supple regnator, id est imperator cupit, id est desiderat nosse pro noscere, nosse infinitiuum a defectiuo noui est, suas opes, que pro & vires imperij potentis, scilicet sui, & vrbes exaustas, i. bonis priuatas armis ciuilibus, id est ciuilibus bellis, iusserat orbem, id est mundum magnum censeri, id est notari, & latè populos describi, id est vniuersalem orbis rempublicā describi, & referre numerum cunctorum capitum ad se se, vt scilicet sciret, quot hominū millibus imperaret, quæ scilicet capita maxima tellus, id est imperium suum maximum sustinet, & Nereus, id est mare complectitur æquote rapido, id est sua amplitudine. Nereus Deus maris est. Oceani & Tethyos filius, sed hic pro ipso mari ponitur. Ergo vna lex, id est sanctio, seu edictum iussu Augusti Cæsaris propalatum, mouet omnes, vt exiit edictum a Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, &c. vt eo. 2. cap. Iuuen. etiā Poeta. eo. li. suo pri. ait. *Luc. c. ij.* *Iuu. c. I.*

Sed cum forte noui capitum discussio census

Cæsaris Augusti iussis per plurima terræ
Describebatur Syriæ, quam iure regebat
Cyrinus, proprij cui tota per oppida fines.
Addebant populi vires, nomenq;, genusq;.
Vrbs est Iudææ, Bethleem, Dauida canorum
Quæ genuit, generis censum, quæ iure petebat.
Edidit hic Mariam, Dauidis origine Ioseph.
Desponsamque sibi scribens, grauidamq; pro fessus
Hospitum amborum Bethleē, sub mænibus vrbis
Augusti fuerat per parua habitacula iuris.
Illic virgo nouum, completo tempore fætum
Edidit, & leni pannoso tegmine motu
Texit, cui durum cunas præsepe ministrat, &c.

Mittunt sua nomina, id est describunt, qui scilicet illi, qui ò supple aurora tenent, ideſt habitant tuos montes; & illa regna Armeniæ feracis, id est fertilis, quasi dicat obediebant edicto populi orientalis plagæ, & Armeniæ. Armenia est regio Asiæ inter Taurum, & Caucasum montes sita, & supple tenent, id est habitant conualles, i. planiciem illius Armeniæ montibus, & collibus omni parte comprehēsam, atque alta saxa Niphatæ. i. montis illius Armeniæ sic vocati, appositoriè gens nota lōgè, i. multum pharetris pictis, & arcu. i. gens, quæ

quæ magnoperè armis pictis delectatur, & arcu utitur, gens non segnis .i. diligens, & non pigra lustrare, id est circũdare suos fines, quà, id est ea parte, qua vagus Euphrates, id est fluuius ille Mesopotamiæ in Paradiso oriens, & quà.i.ea parte, qua exit Araxes deuius.i. fluuius Armeniæ sic vocatus felices tractus. i. regiones felices, & latè munera Diuum pro Diuorum concessos defendere agros, id est suas possessiones, amomi benè olentis. Amomũ est arbor odorifera censetur.i. includitur, seu cogitur, ad hanc descriptionem faciendam, incola tauri.i.montis illius Armeniæ, & censetur supple incola Amani, scilicet montis ẽt, que pro & Cilix prędator.i.homo è Cilicia ortus, prædator inquit, eo quia Cilices Pyratæ fuerunt, & quisquis domat.i. possidet rura Isaurica.i.Pamphilia. Est autem Isaurum Pãphiliæ ciuitas. Quicunque supple ò Pamphilia per Apostrophen aratris curuis perrumpit tuas syluas, que pro & ille qui, supple habitat Lycaoniam, appositoriè felicia iugera. i. fertilia. Lycaonia est Asiæ regio, Cappadocię pars secundum Ptolomæum, ad Taurum mõtem pertingens ea in parte, qua Pamphiliæ imminet, que pro & qui perrumpit Lyciam flauentem, Lycia est prouincia, seu regio in minori Asia, & Leleges clari bello, & propinqui populi obeunt iussa.i. obediunt edicto, leleges sũt

Errabundi populi, qui quondam Thessaliam, & diuersa alia loca tenuerunt, & gens, quæ dat nomina suo ritu. i. suo more, qui scilicet habitant Ceramon, que pro & Gnidon bimarem.i.mari duplici. Gnidon est Lyciæ ciuitas, & qui tuentur. i. defendunt alta menia, vbi circumsepta.i. circumuallata dispositis columnis, id est columnis ordine benè dispositis, moles. i. ędificium operosa niuei sepulchri tollit se.i. erigitur, quam scilicet molem barbara Regina, hæc barbara Arthemisia fuit, quæ cùm Mausolum virum suum Cariæ Regem vltra humanæ affectionis fidem amasset, eo fato perfuncto, desiderio mariti flagrans, ossa, cineremq; eius odoribus mista, contusaque in pulueris faciem aquæ indidit ebibitq;. Egregiis quoq; operibus, maximisq; sumptibus conseruandæ mariti memoriæ causa. Sepulchrum illud memoratissimum, quod inter septem mundi miracula, seu spectacula numerari dignum fuit, curauit ædificandum, vt
Au.Gel. li.x.p.18 Aulus Gellius noct. Actic.lib.x.cap.18 & Valerius Maximus.cap.de Arthemisia, quod incipit sunt, & alienigeni, &c. Plinius verò in de natural.histo.lib.36.cap. 5. Narrat Arthe-
Plin. lib. 36.c.5. misiam, antequàm sepulchrum illud memoria dignum perficeretur, obiisse & supple edictum hoc cogit, & obnoxios reddit suæ obedientiæ illos, scilicet quos vnda Męandri, scilicet

licet fluuii toties ludente recursu,rigat.i. madefacit,& quos,scilicet etiam ipse Cayster,scilicet fluuius, mox suo amne, id est suo aquæ fluxu rigat.i.inundat,dum margine herboso, id est ripa pascit olores.i.cygnos niueos,id est albos, que pro & illos etiam supple quos Pactolus,scilicet fluuius veniēs ab antris met al liferis circuit. Pactolus Lydiæ flumen est aureis arenis,& Hermus.i. fluuius, qui superfusus campis fertilitatem gignit, vnde fingitur etiam arenas aureas trahere non parcior, id est abundans rutila arena.i.aurea,& fulgenti, & omnis manus.i.tota turma,seu copia Mysorum.i.Thracum,seu Lydorum,& Celenæ Apollineæ.i.vrbs illa Phrygiæ, sic vocata numero plurali declinatur,que pro & Ida,scilicet ille altissimus mons,& arces Rętheæ.i. Troyanæ,& Pergama, quæ supple fuerunt celebrata Musis.i. a Poetis, & iugum Sigæum. i. promontorium Troyæ sic vocatum appositoriè, quondam regna Priameia.i.ipsius Priami troyæ regis armis.i.clara armis,que pro & Ducibus nunc nota,supple nunc sepulchris, id est hodie etiam extant ibi sepulchra,quæ scilicet regna Troyana nauta.i.quilibet illac transiēs, dum præterit.i. nauigat Hellespontum. i. Angustum fretum,ab Egæo in Propōtidę, & vbi sunt illæ angustiæ septem tantum stadiis Asiā ab Europa diuidentes, ibi enim Helle in Pon

tum decidit, inde qui priùs pontus dicebatur Hellespontus vocatus est, ostendens sociis, inquit. hoc littore Nereides .i. Nymphæ maris Patronymicum est à Nereo, steterant flentes, id est lacrymantes .i. tempore incendii, & ruinæ troyanæ, cùm ipsa Thetis, scilicet mæsta passis capillis .i. laniatis de more .i. mulierum moris est, clamaret suum Achillem. Thetis vxor Pelei Regis Thessaliæ Nerei marini Dei filia, & Achillis mater.

His & Bithynæ classes, & Pontica latè
Accedit Regio, paret scopulosa Carambis,
Parendi studio feruet, simul alta Sinope,
Feruet Halys; quiq; immensis procul amnibus auctus,
Cappadocum medios populos discriminat Iris,
Thermodoonq; Halybesq;, attritaq; saxa Promotheo.
Præterea, qua se Thracum Mauortia tellus
Pandit, & algentẽ Rhodope procurrit in Aemũ,
Qua Macedum per saxa ruit torrentibus undis
Axius, umbrosæq; tegunt Helyachmona ripæ,
Quaq; iacet diris omen Pharsalia bellis,
Et bis Romana ferales clade Philippi
Conueniunt populi certatim, & iussa faceßunt.
Vos autem uestros bis adiunxistis alumnos
Vicinæ paßim uacuis iam manibus urbes
Antiquæ Graiorum urbes, gens optima morum

For-

Formatrix, clara ingenijs, & fortibus ausis,
Seu quæ littoreos tractus, montesq; tenetis,
Seu quæ per medias dispersæ exurgitis undas.

HIs *& Bithyne classes, &c.*} Prosequitur narrationem Imperij memorans vltra supra enarrata plurima loca, regiones, & oppida, alia quorum incolæ omnes Cæsareæ Sanctioni paruerunt. Ordo est. his supple supradictis regionibus, seu populis edicto obedienti bus fuerunt classes Bithynæ, & minoris Asiæ, & latè Regio pontica. Est autem Pontus Asiæ Regio paret. i. obedit scopula Carambis, est promontorium magnum ad septemtrionem porrectum, Scythicæ obiectum insulæ simul, id est ùna alta Sinope feruet. i. ardet studio, id est causa parendi. i. obediendi. Sinope, sinopes flectitur, est vrbs Ponti, feruet. i. optat cũ feruentia Halys, est autem Halys fluuius ex Tauri montis radicibus profluens per Capadociam. Silentio non prætereundum est hic, cùm Poeta narret edicto Cæsaris paruisse flumina, debere intelligi populos aliquos propè illa loca, montes, & flumina supra nominata incolentes. Qui, scilicet Halys auctus amnibus immensis, circumfluentibus procul, Iris, id est Iris discriminat. i. diuidendo, seu perfluendo populos medios Capadocum. i. Capadociæ variat, quasi dicat illa multiplici a-

quarum copia ex variis fluminibus collecta variatur, seu diuerso colore aquæ efficitur. Quemadmodum Iris, arcus cælestis, quę pro & Thermodoon.i. fluuius etiam ille Capadociæ sic vocatus paret, supple & Halybes, & saxa attrita Promotheo.i.à Promotheo. Dicitur enim Promotheus, quasi prouidus, & maxima vir prudentia, qui primus Assyriis Astrologiam indicauit, quam resides in mōte Caucaso nimia cura deprehenderat, hic etiam ob nimiam ingenij excellentiam homines finxisse existimatur, & simulacrum hominis primus de luto molli formauit teste Ouid. Metamor.primo.videlicet. Quam satus Iapeto mixtam fluuialibus vndis, finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum. Præterea qua, id est ea parte qua tellus Mauortia Thracum, id est Thraciæ.i. Martis pandit se, Thrace, Thraces,&.Thracia,cæ.declinatur, etiā Thracia est Europæ regio dicta Thracia a Thrace Martis filio & Rhodope.i. mons ille Thraciæ sic dictus à Rhodope Thracum Regina ibi sepulta, procurrit.i. protenditur in Aemum algentem. Est autem Aemus mons Thraciæ eccelsitate conspicuus. Ideo dicit algentem Quà. i. ea parte qua Axius. i. fluuius ille Paphlagonum per Mygdoniam fluens, vndis torrētibus,id est velocibus ruit.i. perfluit per saxa Macedum, Macedon regiuncula Pindi

montis Thessaliæ, que pro & supple, qui tegũt .i. occupant, seu colunt Helyachmona ripæ vmbrosæ. Helyachmona fluuius Macedoniç, & qua. i. ea parte qua Pharsalia, appositoriè omé, i. prouincia a Pharsalo Duce, quæ primò Aemathia ab Aemathio, postea Thessalia a Thessalo, deinde a Macedone, Macedonia po stremò Philippo Rege campi Philippici, iacet .i. diruta est, diris bellis, & bis clade romana Philippi certatim conueniunt. i. illuc concurrunt populi ferales. i. indomiti & feri, ut Lucanus in Pharsal. narrat & facessunt iussa, Apostrophat ad vicinas vrbes campis pharsalicis, dicens, iam supple ò vrbes vicinæ passim vacuis mænibus. i. vacua existentia mænia post ruinam adiunxistis vestros alumnos. i. ciues his. s. vrbibus, seu oppidis, ò vos supple vrbes graiorum antiquæ, appositoriè gens optima morum formatrix, ingeniis clara, & ausis fortibus. i. insignis animo, & in gerendis bellis audacia. Nõ immeritò Græciam laudibus extollit, fuit etenim semper insignis, & ingenio, & moribus, sola demum iactat sapientes illos septem habuisse, seu vos, supple quæ tenetis, id est occupatis, seu possidetis tractus littoreos. i. regiones maritimas, que pro & montes, seu quæ dispersæ. i. diuisæ exurgitis per medias vndas.

Tum

TVM *laus Epiri. qua formidabile nautis*
Attollunt summo caput Acroceraunia cęlo
Vrget opus, iamq; Alcinoi dat regia censum
Illiricæq; manus, implacatiq; Liburni.
Littoraq; Ionio passim pulsata profundo.
Nec tu, cui latè imperium terræq;, marisq;
Bellatrix peperit uirtus, & Martius ardor,
Non populos, non ipsa tuas terra inclyta gentes
Describit, terra una armis, & fæta triumphis,
Vna uiris longè pollens, atque æmula cælo,
Nubiferæ, quàm præruptis anfractibus Alpes.
Præcingunt, mediamq; Pater, secat Appenninus
Et geminum rapido fluctu circum tonat æquor,
Descripsere suos (quamuis non axe sub uno)
Hinc Rhenus pater indigenas hinc latior undis
Danubius, qui syluarum per uasta uolutus
Pascere non populos, non lambere desinit urbes,
Donec ad optatam rapido uenit agmine Peucen.
Quin & proceras scrutatur Gallia syluas,
Gallia cæsarijs latio dignata triumphis,
Quam Rhodanus, quam fidit Arar, quam per-
meat ingens
Sequana, piscosoq; interluit amne Garumna.
Tum quas piniferis gentes prærupta Pyrene
Rupibus, herculeas, prospectat, ad usq; columnas
Cogit Anas, cogit ripa formosus utraque
Duria, & albenti Bethys præcinctus oliua,
Auratamq; Tagus uoluens sub gurgite arenam,

Quiq; ſuo terras inſignis nomine Iberus
Parte alia uaſtas circumuocat Aphrica uires.
Getuli, Mauriq; Duces rimantur opaci
Atlantis nemora, & diſperſa mapalia ſyluis.

TVM *laus Epiri, &c.*} Regnorum & oppidorum, ſeu vrbium ſingula nomina, & ea incolentium edicto parentium deſcribit quoque. Ordo eſt. Tum.i.etiam laus Epiri vrget opus.i.incolæ, ſeu regnicolæ Epiri ſanctioni parent.i.coacti ſunt. Eſt autem Epirus Regio, quæ Moloſſa dicta ẽ, & a Chaone Heleni fratre Chaonia, nunc verò Albania uocatur. Terminatur Epirus a Septemtrione Macedonia, ab oriente Achaia, ab occidente Ionio mari, ideo laus Epiri dicit, ob amplitudinem eius qua.i.parte qua Acroceraunia.i.mõtes illi excelſi, ſic dicti, inter Armeniam, & Hiberiam. Sic dicti, quòd fulminibus ſæpe infeſtantur attollunt.i.erigunt ſummo cælo, id eſt vſque ad cælum, que pro & iam regia, id eſt regnum Alcinoi.i.Regis iuſtiſſimi, ſic vocati Phæacum dat cenſum.i. tributum, ſeu dat ſe obnoxium deſcriptioni, ſeu edicto, que pro & manus illiricæ. i. populi Illirici, Illyrium, ſeu Illyris eſt regio Epiri contermina, & Liburni.i.populi ex Liburnia regione impacati .i.bello acres, pugnaceſq; mari Graia cũ claſſe Liburnos. Lucanus lib.quarto, & littora.i.ma

ria, seu oppida propè littora pulsata passim Ionio profundo.i. Adriatico sinu, seu mari, Nec tu cui latè,&c.

Poeta hic apostrophat ad Romam, & ut ex carminum sensu percipere valemus, nil aliud illorum intellectus redolet, quàm Poetam innuere velle vrbem ipsam, tanquam Imperij caput omnium, quæ triumpharant maximã, ac tum bellis, tum toga pollẽtem, debere propterea ab Augusto Cæsare moneri descriptionem faciendam, & non, ut reliquæ regnorum vrbes subiici, & coactæ edicto se obnoxiam reddi, ut constructio liquidabit. Cuius ordo talis est. Nec tu supple Roma, cui scilicet tibi uirtus bellatrix, seu ardor Martius; nam Roma Marti dicatur peperit.i.adiecit, seu tradidit latè imperium terræ, que pro & maris, ipsa pro tu supple, quare tu una. i. sola & terra inclyta.i.nobilis armis, & fæta triumphis, id est prædita triumphis, quibus potita es, & longè pollens uiris, atque æmula cælo, non descri bis tuas gentes, quam scilicet te alpes nubiferæ.i.altissimi montes Italiæ contermini a niuium candore dictæ sunt, in longitudine centum milia passuum patent, præcingunt. i. circundat præruptis anfractibus. i. maximis obscuris cauernarum recessibus, & curuis flexibus, in se recurrentibus. Gloss. Clemen. cap. 2. de sepul. ita declarat dictionem, seu uerbum

Glo. cle. c. 2. de sepul.

anfra-

anfractus in verbo, videlicet anfractibus, ut hic inquit, sic dicti, quia undique frangunt, & dicuntur uiæ asperæ plenæ diuerticulis, circumfractionibus, & ruinis. Textus verò eo vtitur metaphoricè, dum dicit præsfis radicitus dissidiorum uepribus, & litigiorum anfractibus, omninò subductis; ita etiam habetur in cap. quorundam. de elect. libr. 6. inquit ibi textus, dum præcipitanter ruunt in litigioru anfractus, &c. que pro & pater Appenninus secat mediam. i. mons ille sic uocatus diuidēs Italiam, incipiensq; a Genua, & supra Carnos incumbit. Sunt autem Carni populi, supra quos Appeninus mons, incumbit, & æquor Gemini. i. Thybris fluuius, & mare ipsum rapido fluctu. i. veloci fluxu circumtonat hinc, id est ob id Pater Rhenus. i. Galliæ fluuius, sic vocatus (quamuis non sub vno Axe) . i. non in una eadem regione hinc. i. ob id Danubius . i. Scythiæ fluuius, qui intersecat Romanos Populos, qui uolutus per uasta syluarum, id est defluens per uastas syluas, non desinit, id est cessat pascere populos, & lambere. i. perfluere, super urbes medias fluere, donec agmine rapido, id est aquarum veloci cursu peruenit ad optatam Peucen. Peucen est parua Insula in uno ostiorum Istri, ait Plin. li. 4. c. 12. descripsere, id est notauerunt suos. i. suorum nomina incolarum; quin. i. etiam Gallia, scilicet

de elect. li. 6.

Pli. li. 4. c. 12.

cet togata Cisalpina scrutatur syluas procecras.i.etiam ipsa suas incolentes syluas describit. Gallia inquit ad maiorem expressionem Galliæ dignata.i.digna Latio in Italiæ illa parte, in qua ostia thyberina tryumphis Cæsareis.i.vbi Cæsar triumphauit, quam. s.Galliã findit, id est intersecat Rhodanus, id est fluuius, sic dictus Galliæ, quem ferunt ex Alpibus oriri, quæ Italiam a Gallia diuidunt, non longè a fontibus Rheni, & Danubij, quam .s. Galliam, etiam permeat.i. defluens mediam secat ingens Arar, per Apocopen pro Araris fluuius Galliæ Lugdunensis a monte Vogeso per fines Heduorum, & Sequanorum in Rhodanum fluens, quam supple findit etiã Sequana, fluuius ille Belgarum in Gallia, que pro & interluit Garumna piscoso amne. i. piscibus abundante. Garũna fluuius in Gallia Narbonensi, terminans Aquitanos distat a Narbone stadiis octingẽtis. Gallia triplex fuit. s. togata, comata, & braccata. Cisalpina Gallia dicitur togata; comata Transalpina, Gallia braccata Narbonensis. Tum.i.etiam quas gentes, idest illas gentes, quas tenet Pyrene.i.mons ille Hispaniæ Galliam ab Hispania diuidens, præru pta.i.maxima rupibus piniferis.i. pinus ferentibus prospectat.i.ipsa Pyrene, vsque ad colũnas herculeas, Herculis columnæ fuisse perhibentur in occidente ex montibus duobus simul

mul iunctis, & ab ipso Hercule diuisis. Alij ferunt Herculis columnas in Gaditana insula fuisse ex ære octo cubitorum, ad quas proficisci solebant, qui nauigationem absoluissent tanquàm Herculi sacra facientes; cogit Anas. Anas est Hispaniæ fluuius, Ducia.i.fluuius ille Valentiæ proximus, formosus vtraq; ripa.i. pulcher ripa, vtraque cogit, & Bethys Hispaniæ vlterioris fluuius, præcinctus oliua albenti.i.oliuis abundans, & Tagus Lusitaniæ fluuius arenas aureas habens, voluens sub gurgite.i.uoluens aquæ fluxu arenam auratam, & supple ille fluuius Hispaniæ dictus Iberus, a quo inde Hispania dicta fuit Iberia, qui suo nomine insignit terras.i. Hispanias terras alia parte Aphrica. Circumuocat vastas vires Getuli, scilicet Duces populi illi Getuliæ, quæ pro & Mauri, id est populi Duces Mauritaniæ regionis Aphricæ rimantur, id est inuestigãt ad describendum nemora opaci Atlantis. i. Atlas mons excelsus Mauritaniæ, ita excelsitudine conspicuus maxima, vt eius cacumen cerni nequeat. Et Mapalia, id est agrestes casas dispersa Syluis, quasi dicat iussit describi rusticos ruri existentes, & Mapalia habitantes.

Scribitur, & uacuis, ut quisq; inuetus arenis
Seu pastor, seu subcinctis uenator in armis,

Obser-

Obseruans sæuos latebrosa ad tesqua leones,
Massyllum quicunque domos, quicunq; repostos.
Hesperidum lucos, munitaq; montibus arua
Incolit, & ramis natiuum decutit aurum;
Et qui uertentes immania saxa iuuencos
Flectit arans, qua deuictæ Carthaginis arce?
Procubuere, iacentq; infausto in littore turres
Euersæ, quantum illa metus, quantũ illa laborũ
Vrbs dedit insultans Latio, & laurentibus aruis.
Nunc passim uix relliquias, uix nomina seruans,
Obruitur proprijs non agnoscenda ruinis
Et quærimur genus infelix humana labare
Membra æuo, cũ regna palã moriãtur & urbes.
Iamq; Macas idem ardor habet, uenere uolentes
Barcæi, uenere suis Nasamones ab aruis
Naufragas qui per syrtes, insidaq; circum
Littora, mærentum spolijs onerantur, & altos
Insiliunt, nudi cumulos extantis arenæ,
Inq; suas uertunt aliena pericula prædas.
Postremò, Psilli, Garamanticaq; arua tenentes,
Quiq; Cyreneas suspendunt uomere glebas,
Laudatasq; legunt succis præstantibus herbas
Quiq; Iouis Palmeta, hasbytarumq; recessus,
Marmaricas, qui latè oras, qui pascua seruant
Aegypti, Meroesq; sacer, quos Nilus inundat,
N.lus ab æthereo ducens cunabula cælo.

SCRIBITVR *& uacuis, &c.* } Adeò formidabile omnibus fuit generale edictum, vt etiam

etiam singulos pastores, venatores, seu quosli bet alios quocunque pacto ruri existentes coegerit ad se describendum. Ordo est, & ut, id est veluti quisque inuentus est, supple, seu pastor vacuis arenis, id est vocis agrestibus, seu syluis, seu venator subcinctus, id est armatus in armis, obseruans. i. sequendo obseruat sæuos leones ad latebrosa tesqua. i. loca inculta, scribitur. i. notatur quicunque incolit domos . i. loca, seu sedes Masslylum pro Massyliorum. Masslylia est prouincia, quam quidem dicunt Mauris vicinam Getuliæ, & Numidiæ, nec longè abesse ab hortis Hesperidum: quicunq; supple etiam incolit lucos, id est syluas, seu hortos repostos pro repositos Hesperidum, Hesperides appellati sunt Hesperi fratris Atlantis filiæ Aegle, Arethusa, & Hesperithusa, quas Poetæ fabulantur, habuisse hortos nemore aurifero pretiosos, ubi erat Draco custos peruigil, mala aurea vigilanter obseruãs, quem interfecit Hercules, pomaque aurea retulit ad uictricum Eurystheum, que pro & ardua munita montibus, & decutit. i. excerpit aurum natiuum ramis. i. è ramis, id est colligit aurea poma; & qui, id est ille, qui arans saxa immania flectit, id est domat iuuencos vertentes. i. arantes qua, id est ea parte qua, arces Carthaginis deuictæ. i. dirutæ procubuere pro procubuerunt, & turres auersæ iacent in

M litto-

littore infausto.i.Infortunato.Deflet hic Poeta humanam miseriam,& uidetur velle omnibus illudere. Nam cum omnes moriamur, prout quotidiana experientia admonet, afferens Carthaginis ruinam, tanto magis credimus mundanis repente perituris, quàm uitã in melius reducamus,mutemusque,vnde subdit,quantum metus illa urbs, & quantum laborum dedit,id est passa fuit, quasi dicat maximos insultans latio, & aruis laurentibus, id est Italiæ campis,Laurentum ciuitas est Latij non procul a Lauinio,ita dicta a Sylua laurea qua excisa,ædificata est. Nunc passim vix seruans nomina,& relliquias.i.vix nominantur, & inueniuntur reliquiæ, obruitur.i.contegitur non agnoscenda propriis, id est a propriis ruinis. Et ò supple nos appositoriè genus infelix,scilicet tanquàm morti obnoxium, & variis expositum laboribus, quærimur.i.lamentamur membra humana, id est corpora labare.i. repentè ruere æuo,id est lapsu temporis: cùm palàm regna moriantur, id est destruantur.& vrbes,que pro & iam idem ardor,id est cura habet,id est mouet, seu stimulat Macas, Macæ sunt populi felicis Arabiæ Nardo Myrrha,& Thure, abundantes: venere pro venerunt uolentes.i. sponte Barcei, Barce vrbs in arida Lybia, sic dicta a regina eorum Barce, a qua Barcei incolæ dicti sunt.Nasamones po

puli

puli Lybiæ,qui ſcilicet, & iam venerunt, illi qui onerantur ſpolijs mærentum.i.naufragiũ patientium per Syrtes nauifragas, que pro & circùm infida littora Syrtes ſunt loca circa fines Aphricę, Aegyptum uerſus periculoſiſſima,& nudi inſiliunt.i. ſurſum ſaltant, ſeu intrant altos cumulos arenæ extantis, & vertũt, id eſt commutant ſuas prædas in pericula aliena, quaſi dicat lucrantur alieno naufragio mediante. Poſtremò.i.tandem Pſilli, ſupple venerunt tenentes, id eſt habitantes arua Garamantica. Sunt autem Pſilli populi Lybiæ propè Garamãtes a Pſillo Rege dicti, que pro & illi, ſupple qui ſuſpendunt. i. frangunt vomere glebas, id eſt terras Cyreneas, Cyrene, es,& Cyrene tantum plurali numero, oppidum eſt Lybiæ inclytum, potenſque, Eſtque Cyrene nomen vrbis in Cypro inſula, quam Cyrus condidit, in qua natum putant Simonem patrem Alexandri, & Rufi, vt legitur in Euangelio, & angariauerunt Simonem, prætereuntem quempiam Cyrenęum venientem de villa,vt tolleret crucem eius. Mar. cap. 15. *Mar.15* Exeuntes autem inuenerunt hominem Cyrenæum nomine Simonem hunc angariauerũt, vt tolleret crucem eius. Matth. cap. 27. & legunt, id eſt colligunt herbas laudatas ſuccis *Mat.27* præſtantibus, & qui ſupple incolunt Palmeta Iouis. Palmetum eſt locus palmis conſitus,

que pro & recessus.i.loca Hasbytarum. Hasbytæ sunt Aphrycę interioris populi post Nasamones, & Macis finitimi, qui etiam supplę incolunt oras, id est regiones Marmaricas, Marmarica regio est Aphricæ, qui seruant, id est custodiunt pascua Aegypti, que pro & Meroes, Meroe, Meroes flectitur: est insula Nili metropolis, a qua tota insula Meroe dicitur, hanc Cambyses condidit a nomine sororis Meroe, effodiunt in ea aurum, argentum, æs, ferrum, ebenum. Præterea fert & lapidũ multiplex genus quos, scilicet Meros, & Aegyptũ sacer Nilus inundat, Nilus ducens cunabula, id est originem ab æthereo cælo, quasi dicat Nilus sacer, eo quia numeratur inter fluuios, qui de Paradiso defluunt.

NEc minus, & casta senior cum Virgine custos
Ibat, ut in patria nomen de more, genusq;
Ederet, & iussum non segnis penderet aurum.
Ille domum antiquam, & regnata parentib. arua
Inuisens, secum proauos ex ordine Reges,
Claraq; facta Ducum, pulchramque ob origine gentem
Mente recensebat, tacita, numerumq; suorum:
Quamuis tunc pauper, quamuis incognitus ipsis
Agnatis, longè adueniens explere parabat
Iam fines Galilæa tuos emensus, & imas

Car-

Carmeli ualles, quæq; altus uertice opacat
Rura Tabor, ſparſamq; iugis Samaritida terram
Palmiferis, Solymas a læua liquerat arces:
Cum ſimul è tumulo muros, ac tecta domorum
Proſpexit, patriæq; agnouit mænia terræ.
Continuò lacrymis urbem ueneratur obortis
Intenditq; manus, & ab imo pectore fatur.

NEc *minus, &c.*] Refert hic Poeta Mariam, & Ioſeph obediuiſſe edicto, & ſe vna ad Iudæam contuliſſe, vt profiterentur, vt præallegato cap. 2. Euangeliſta legitur, videlicet. Aſcendit autem, & Ioſeph a Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethleem, eo quòd eſſet de domo, & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria ſibi deſponſata vxore pregnante, &c. Ordo eſt, Nec minus.i.etiam & ibat Senior, id eſt Ioſeph, cuſtos cum caſta Virgine, vt ederet.i. notaret, ſeu ſcriberet nomen, que pro & gentes, & non ſegnis.i. haud negligens panderet.i.notando manifeſtaret aurum iuſſum, id eſt omnia bona, ut Auguſtus imperauerat, ille ſcilicet Ioſeph inuiſens antiquam domum, id eſt dum ad uidendam domum ambulat, & arua regnata à parentibus. i. patriam, in qua parentes, & prædeceſſores regnauerant, ſecũ mente tacita recẽſebat. i. narrabat, ſeu ſibiipſi commemorabat reges proauos, id eſt patres

ſuorum auorum paternorum,vel maternorũ, qui fuerant Reges,que pro & clara facta,ideſt geſta Ducum,id eſt primorum Ducum,& pulchram gentem ab origine.i. progeniem nobilem,& regiam ab initio, & numerum ſuorũ, ſcilicet predeceſſorum,ſeu antiquorum, à quibus originem ducebat. Quamuis tunc,ideſt eo tempore pauper ſupple fuerit, quamuis incognitus ipſis agnatis, adueniens ſupple illuc, tamen parabat explere longè, id eſt multum, ſeu quàm optimè: iam ò ſupple Galilæa emenſus, ſcilicet erat tuos fines, id eſt iam peragrauerat, & imas valles Carmeli. Carmelus eſt mons ille prouinciæ Galilææ ad auſtralem plagam, que pro & rura, quæ altus Tabor vertice, id eſt ſublimitate opacat, id eſt obumbrando ſuperat. Tabor mons eſt in medio Galilææ rotundus & ſublimis, & Samaritida ſupple etiam opacat terram ſparſam iugis palmiferis, id eſt arboribus palmarum ibi exiſtentibus, à læua, id eſt a parte ſiniſtra, liquerat arces Solymas, id eſt Hieruſalem vrbem: cùm ſimul, id eſt vna è tumulo, id eſt colle proſpexit muros ac tecta domorum, id eſt domos, & ædificia oppidi, ad quod properabat, & agnouit mænia terræ patriæ, ſcilicet Bethlehem continuò, id eſt ſtatim lachrymis obortis, id eſt lacrymans, veneratur vrbem, que pro & intendit manus, id

eſt

est erigit ab imo pectore, id est exprimens verba, quæ ex intimo cordis proueniebant, fatur.

Ethlemiæ turres, & non obscura meorum
Regna patrũ, magniq; olim saluete Penates.
Tuq; ò terra parens regum, uisuraq; Regem
Cui sol, & gemini famulantur cardinis axes,
Salue iterum. te vana Iouis cunabula Crete
Horrescet, ponetq; suos temeraria fastus:
Mænia te Dircæa trement, ipsamq; pudebit
Ortygiam geminos Latonæ extollere partus.
Parua loquor, prono ueniet diademate supplex
Illa potens rerum, terrarum inclyta Roma,
Et septem geminos submittet ad oscula montes.
Dixit, & extrema mouit uestigia uoce.
Maturatq; uiam senior, tardumq; fatigat
Vectorem: & uisas gressum molitur ad oras.

BETLEMIAE *turres*, &c.} Antequàm perueniret Ioseph Bethleem, ad quam vna cùm Virgine se conferebat, è colle quodam vnde mænia videri poterant, eadem prospiciens mænia (uti textus verba prosequuntur) locutus est. Ordo est igitur, ò supple turres Bethlemiæ, id est ipsius Bethleem, & regna non obscura, id est non parua humilia, seu incognita meorum patrum, id est prædecessorum, seu progenitorum. Obscurum dicitur

non clarum etiam. Verg. lib. Aeneid. 9. Vidimus obscuris sub vallibus vrbem. & idem Aeneid. secundo. Obscura nocte per vmbram. Accipitur etiam pro ignobili. vt Cicero libro primo officiorũ. Qui sibi magna proponũt obscuris ortu &c. que pro & Penates. i. Dij domestici, olim magni, saluete, & tu ò terra parens. i. alumna regum, visura, id estquę videbis regem. i. Christum regum Regem, cui. s. Christo sol & axes gemini. i. duo Poli, qui ab vno cardine mundi ad alterum tendunt, cardines. i. cæli famulantur, id est deseruiunt, & obediunt; iterum salue, quasi dicat omnia Christo deseruiunt, & subdita sunt, siue uisibilia, siue inuisibilia: te horrescet, id est timebit Crete appositoriè, vana cunabula Iouis, quasi dicat amplius nõ superbiet, nec se iactabit Crete insula in medio Ponto centum vrbium fama clara, sic dicta à quodam Iouis filio Crete vocato, que pro & temeraria. i. superba, id est glorians magnitudine, suaque dignitate ponet, id est deponet suos fastus. i. gloriam, seu pompas, te trement, id est timebunt mœnia Dircæa, id est Thebana. Thebe ciuitas in Beotia a Cadmo Agenoris filio ædificata, & pudebit ipsam Ortygiã extollere geminos partus Latonæ, quasi dicat gloriando se iactare ibi natos Apollinem, & Dianam fuisse; fuit autẽ Latona filia Cæi Titanis, quæ cùm a Ioue a-

Verg. li. 9. & 2.

Cic. li. 1. offi.

mata fuiſſet, compreſſa eſt ex quo geminam concepit prolem Apollinem, videlicet & Dianam, quod Iuno ægrè ferens contra illam Pythonem ſerpētem immiſit, qui per totum terrarum orbem pellicem Latonam perſecutus eſt, quæ quidem aufugiendo, atque errando ad ſororem Aſterien in inſulam Ortygiā peruenit, à qua ſuſcepta eſt, ibiq́ue Dianam pepe rit, quæ è veſtigio obſtetricis officium in naſcituro fratre matri præſtitit, & Apollinem na ſcentem ſuſcepit, qui adultus mox Pythonem interfecit, parua loquor ſequuntur textus ver ba, quaſi dicat Ioſeph, inquiens parua loquor parua ſunt, quæ dixi, ſcilicet omnia cedere velle uenturo Regi Chriſto: cùm Pater æternus omnia poteſtati eius ſubiecerit, ut Pſal mographus inquit Poeta Pſalmo octauo. Om nia ſubieciſti ſub pedibus eius, oues & boues, vniuerſas inſuper, & pecora campi, volucres cæli, & piſces maris, qui perambulant ſemitas maris. Factum eſt autem cùm turbæ irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, & ipſe ſtabat ſecus ſtagnum Geneſareth, & vidit duas naues ſtantes ſecus ſtagnum, piſcatores autem deſcendebant, & lauabant retia, aſcendens autem in vnam nauim, quæ erat Simonis, rogauit eum a terra recedere puſillum, & ſedens docebat de nauicula turbas, ut ceſſauit autem loqui, dixit ad Simonem, duc in altum

Dauid Pſ. 8.

&la-

& laxate retia vestra in capturam, & respondens Simon dixit illi: pręceptor per totam noctem laborantes nihil cæpimus, in uerbo autem tuo laxabo rete, & cum hoc fecissent, cõcluserunt piscium multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum, &c. Lucas v.

Luc.c.5. Dicit eis Iesus pueri, nunquid pulmentarium habetis? responderunt ei non, dicit eis mittite in dextram nauigij rete, & inuenietis, miserunt ergo, etiam non valebant illud trahere præ multitudine piscium, &c. Ioann. cap. 21. Patet ergo subdita fuisse, & illi obediuisse animalia, & elementa. Sed ad propositum, & constructionem, que pro & illa Roma inclyta, id est nobilis, potens terrarum, & rerũ mũdi caput supplex, id est humiliter supplicando veniet prono diademate, id est genua flectens, eius iurisdictioni submittet, ad oscula, id est osculando septem geminos montes, id est suum regnum totum, dixit scilicet Ioseph, & mouit uestigia, id est gradiri cæpit extrema voce, id est postquam locutus est. Et senior, scilicet ipse maturat, id est maturè proficiscitur, & fatigat tardum uectorem, id est asellum, & molitur gressum, id est dirigit ad oras uisas, id est regiones, quas è colle prospexerat, scilicet Bethleem.

Et

ET iam prona dies fluctus urgebat Iberos,
Purpureas pelago nubes, aurũq; relinquens:
Ecce autem magnis plenam cõuentibus urbem,
Protinus ut uenere, extremo limine portæ
Aspiciunt, mistum confluxerat undique uulgus,
Turba ingẽs: Credas longinquo ex æquore uectas
Ad merces properasse, aut deuastantibus arua
Hostibus, in tutum trepidos fugisse colonos.
Cernere erat, perq; Anfractus, perq; arcta uiarũ
Cuncta replesse uiros, confusoq; ordine matres,
Permistos pecori agricolas, hos iungere plaustra,
Hos intendere uela, alios discumbere apertis
Porticibus, resono compleri cuncta tumultu,
Accensos uariis lucere in partibus ignes.
Quæ pater admirans, tacito dum singula uisu
Percurrit, circumq; domos, & limina lustrat,
Nec superesse locum tecto uidet, ibimus, inquit
Quo Deus, & quo sancta uocant oracula patrũ.

ET *iam prona dies, &c.*} Dirigentem Ioseph gressum Bethleem versus, & iam eidem appropinquante, narrat modò Poeta summam ciuium copiam ad urbis portam cõcurrisse, variis accensis luminibus, eò quia aduesperascerat. Ordo est. Et iam dies prona, id est inclinata vrgebat, id est cooperiebat fluctus Iberos, quasi dicat inclinauerat se ad occasum. Sol relinquens pelago nubes purpureas,

reas,que pro & aurum,vt ſui moris eſt. Nam ſingulis diebus ad occaſum properans,& è no ſtro Hemiſpherio diſcedens,quãdam videtur relinquere purpuream lucem. Ecce autem vt.i.poſtquam Ioſeph ſupple,& Maria venere pro peruenerunt è limine extremo portæ aſpi ciunt vrbem plenam magnis conuentibus, id eſt magna populi illius copia ibi congregata, vndique vulgus miſtum appoſit: turba ingẽs confluxerat,id eſt illuc concurrerat : credas ſupple,vt iam quiſque credere, & ſibi perſua- dere poterat properaſſe.i. aduentaſſe ad mer- ces vectas ex æquore longinquo, quaſi dicat ita illuc certatim concurrerat, vt nauis merci monijs onuſta applicuiſſet aliqua, aut turca- rum hoſtium ratis ad vrbem oppugnandam, aut erat cernere deuaſtantibus.i.deprædanti- bus hoſtibus arua,colonos.i.incolas, trepidos fugiſſe in tutum, que pro & per anfractus, id eſt per obſcuros cauernarum receſſus per ar- cta viarum.i.per calles, viros repleſſe cuncta, ſcilicet fugiendo,& matres.i.mulieres, ordi- ne confuſo agricolas permiſtos pecori, id eſt agricolæ ſe immiſcẽt præ timore pecori: hos iungere plauſtra.i. currus, hos intendere, id eſt extendere vela,alios diſcumbere.i. diuer- ſis locis accumbere porticibus apertis,cuncta repleri reſono tumultu,id eſt omnia loca,vn- dique reſonare,ignes accenſos.i.faces, ſeu ce

reos

reos lucere uariis in partibus; quæ omnia, ſcilicet iam dicta Pater, ſcilicet Ioſeph admirãs, dum tacito viſu.i.uiſu tacitus percurrit, id eſt perpendit ſingula, que pro & luſtrat.i.circum ſpicit circumlimina, & domos, videt, nec ſupereſſe locum tecto.i.non habere locum, in quo ſe reciperet cum Virgine; inquit. Ibimus, quo Deus, & quo Sancta oracula. i. uaticinia patrum.i.Prophetarum vocant.i.ſtatuunt, & decernunt.

Est ſpecus haud ingens paruæ ſub mænibus urbis
Incertum, manib. ne hominum, genioq; potentis
Naturæ formatus, ut hæc ſpectacula terris
Præberet, tantoſq; diu ſeruatus in uſus
Hoſpitio cælum acciperet: cui plurima dorſo
Incumbit rupes pendentibus undiq; ſaxis
Aſpera, & exeſa cingunt latera ardua cautes,
Defunctis operum domus haud ingrata colonis.
Huc heros tandem ſuperata ambage uiarum
Sic monitus, ducente Deo, cum coniuge ſancta
Deuenit, multaq; ſenex ſe nocte recepit.
Ac primum ſiccis ramalibus excitus ignem
Stramineoq; toto comitem locat, ægra cubantis
Membra, ſuper ueſtẽ inuoluẽs, mox alligat ipſos
Permulcens, iam non duros, iam ſponte ſequẽtes
Quadrupedes, ut forte aderat fænile ſaligna
Subfultum crate, & palmarum uimine textum.

Eſt

EST *specus, &c.*] Cùm ob populorũ multitudinem Ioseph diuersorium non sibi superesse nouerit discedens a Bethleem, se ad specum quendam parum ab ea distantem cõtulit, ibique se recepit, quem Poeta optimè describit, ut textus carmina narrant, quorũ constructionis ordo talis est: Est specus .i. spelunca haud ingens. i. paruus sub mænibus, id est ædificiis vrbis paruæ .i. Bethleem, incertũ, supple est, ne, id est vtrum supple sit formatus manibus, id est opere manuali hominum, ne .i. vtrum genio, id est artificio potentis Naturæ, vt supple fuerit talis, vt præberet terris, id est mundo hæc spectacula, quasi dicat siue hominum manibus, siue Naturæ opera formatus fuerit, optimè, & felix vocandus est specus; vt dignus Regem, & Saluatorem hospitari inuentus sit, que pro & diu seruatus in vsus tantos, id est vt eo Redemptor vteretur, acciperet, id est reciperet hospitio cælum. i. ipsũ cæli opificem, cui dorso .i. dorso, cuius speci, id est parti eius posteriori rupes aspera plurima, .i. maxima incumbit .i. imminet, vndique pendentibus saxis, & latera ardua .i. aspera difficilia, & alta, cingunt .i. circuunt cautes excesæ. i. corrosæ. Domus, supple erat domus, seu sedes haud ingrata operum colonis defunctis, quasi dicat coloni rura ipsi speco propinqua incolentes, & arantes, solebant illuc diuertere, & se

se recipere aduesperascente ruralibus defun-
cti, & diurnis operibus. Defungor enim à
fungor compositum accipitur pro expedio,&
finem facio,perago,cesso,& liberor ab aliquo
munere, seu officio, ita Vergilius Aeneid. se- Ver.li.6
xto. O tandem magni pelagi defuncte pe-
riclis. Huc,id est ad hunc specum heros,scili-
cet Ioseph tandem superata ambage uiarum,
.i.peracto longo,& laborioso itinere,sic moni
tus,supple, vt fuerat ab Angelo in somnis, ut
diximus, ducente Deo, cum sancta coniuge,
id est Virgine deuenit,que pro & Senex.i.Io-
seph se recepit multa nocte, id est multis no-
ctibus,ibi commoratus fuit,ac excitat.i.incē-
dit primum ignem siccis ramalibus,id est ar-
borum ramis aridis, & locat comitem, id est
virginem toro stramineo, id est extructo, seu
confecto ex stramine; stramen autem est,seu
stramentum, quod sternitur ex stipulis inuo-
luens vestem super ægra membra cubantis,id
est ipsius virginis prægnantis, seu ex itineris
labore lassæ. mox, id est statim permulcens,
id est mitigando palpabat, alligat ipsos qua-
drupedes,scilicet Bouem & Asellum non du-
ros.i.non inuitos,seu indomitos, sed iam se-
quentes sponte,vt.i.quomodo forte aderat fæ
nile.i.locus fæno plenus, seu in quo asseruaba
tur fænum subfultum.i. materiatū, seu quod
substentabatur crate saligna quadā, uti trulla

ex salice,& textum.i.contextum,seu consertū vimine.i.ligamine palmarum, id est palmarū foliis hoc erat Præsepium,in quo Christus natus iacuit.

NVNC age castaliјs,quæ nunquam audita sub antris
Musarumq; choris celebrata, aut cognita Phœbo
Expediam: uos secretos per deuia calles
Cælicolæ uos(si merui) monstrate recessus
Intactos,uentum ad cunas, & gaudia cæli
Mirandosq; ortus, & tecta sonantia sacro
Vagitu. stat ferre pedem, qua nulla priorum
Obuia sint oculis uatum uestigia nostris.

NVNC *age castaliis, &c.* vult hic Poeta cælicolarum auxilium inuocare cū conditionali illa (si merui) mediante,vt etiam in primi huius principio inuocauit, cùm sibi videatur impossibile, & suis viribus, quàm arduum,& intollerabile onus tanti, talisque ortus mysterium,cùm ad Præsepij locum peruētum sit, canere vnde ait, nunc age hortandi aduerbium est. Expediam,id est dicam quæ .i.ea quæ nunquam audita supple fuerunt sub antris Castaliis. Castalius fons Caballinus est in radicibus Parnasi Musis sacer,à Virgine Castalia,quæ Apollinem fugitans præcipitata & in fontem versa est, cuius aquam dicuntur bibe-

bibere Poetæ, vt pro vel celebrata choris.i. à Choris Musarum, aut cognita Phæbō; uos Cælicolæ(si merui)monstrate.i.indicate intactos recessus.i.loca intacta, seu condigna, & conuenientia, in quibus mirabilis fætus tantæ virginis edatur. Et supple secretos calles per deuia.i.loca a recta via remota ventū est, quasi dicat iam peruenimus ad cunas.i. ad tēpus,in quo utendum est cunis,& gaudia cæli, id est nato Puero erit gaudium cælis, & omni populo,que pro & ortus mirandos.i. admiratione dignos,& tecta sonantia.i. resonantia sacro vagitu.Vagitus a vagio,vagis, vagiui pen, prod.Proprium est vocis infantium; dum plorant,vnde Ecclesia.in Hymno,quod in Domi nica passionis canit, ait: Vagit infans inter arcta conditus præsepia. Sed notandum est Poetam innuere . uelle hic (prout benè considerantibus patebit) meritò oportere inuocationem cùm sibi adeò sublime argumentum scribendum præstauerit, quod nemo veterū Poetarum ingredi ausus fuerit. Ex quo metaphoricè inquit,stat ferre pedem.i. decretū est ire, qua.i.ea parte qua nulla vestigia.i.semitarum signa priorum vatum.i. Poetarum sint obuia, .i.obuia fiant nostris pro meis oculis, quasi dicat decreui subiectum hoc tale diuinū scribere,cùm aliorum Poetarum nemo scripserit. *Ecclesia*

TEMPVS *erat, quo nox tardis inuecta quadrigis*
Nondum stelliferi mediam peruenit olympi
Ad metam, & tacito scintillant sidera motu:
Cùm syluæq;, urbesq; silent, cum fessa labore
Accipiunt placidos mortalia pectora somnos.
Non fera, non uolucris, non picto corpore serpens
Dat sonitum, iamq; in cineres consederat ignis
Vltimus, & sera perfusus membra quiete,
Scruposo senior caput acclinauerat antro.
Ecce autem nitor ex alto nouus emicat, omnẽq;
Exuperat ueniens atræ caliginis umbram,
Auditiq; chori superum, & cælestia curuas
Agmina pulsantum citharas, ac uoce canentum.
Agnouit sonitum, partusq; instare propinquos
Haud dubijs uirgo sensit lætissima signis.
Protinus erigitur, stratis, cæloq; nitentes
Attollit uenerans oculos, ac talia fatur.

TEMPVS *erat, &c.*§ Describitur tempus, quo virgo audita Angelorum symphonia, & vocum armonia, instare partus sanctissimi horam agnouit. Ordo est. Erat tempus, quo nox inuecta tardis quadrigis .i. curribus, nõdum peruenit ad mediam metã olympi stelliferi .i. fere erat hora noctis media, & sidera scintillant, pro scintillabant, seu splendẽtes scintillare videbantur motu tacito. Cùm syl-

ſyluæ, id eſt nemora, que pro & urbes ſilent, cùm pectora mortalia. i. animalia omnia feſſa labore accipiunt ſomnos placidos. i. quieſcunt dormiendo, fera ſupple aliqua non volucris. i. auis, non ſerpens aliquis picto corpore dat ſonitum. i. vigilando forte ſibilat, & iam vltimus ignis. i. iam ferè ignis, quem ramalibus Ioſeph excitauerat, conſumptus erat, conſederat in cineres. i. conuerſus fuerat, ſeu euaſerat. Et ſenior, ſcilicet Ioſeph, acclinauerat, id eſt declinãdo admouerat caput antro ſcrupoſo. i. lapilloſo. Ecce autem, quaſi dicat extãti tali intempeſtæ noctis ſilẽtio, & Ioſeph dormiente, nouus nitor. i. inſolitus ſplendor ex alto, ſcilicet cælo emicat. i. fulget, que pro & veniens. i. ita ſuperueniens fulgendo exuperat. i. fugat, & penitus expellit vmbram atræ caliginis, id eſt obſcuritatis, & virgo lætiſſima agnouit ſonitum. Chori ſuperum pro ſuperorum auditi, & cæleſtia agmina. i. turmas pulſantũ, pro pulſantium, ſcilicet Angelorum citharas curuas. i. cauas, ac canentum pro canentium voce, & ſignis haud dubiis. i. certis, ſenſit inſtare partus propinquos, id eſt ſe nouit propè paritaram. Protinus. i. ſtatim erigitur, pedibus inſiſtẽs ſtratis. i. è toro ſtramineo, que pro & venerans, id eſt orans attollit nitentes, id eſt pulchros oculos cælo. i. ad cælum, ac fatur talia. Notandum eſt, quòd dictio, que pro & in-

diĉtione omnem, superuacua est, additurque scandendo verbo exuperat sequentis uersus. Et dicitue hipermeter versus,

O Mnipotens *Genitor, magno qui sidera nutu*
Aeriosq; regis tractus, terrasq; fretumq;:
Ec quid adest tempus, quo se sine labe serenam
Efferat in lucem soboles tua? quo mihi tellus
Rideat, & teneris depingat floribus arua?
En tibi maturos fructus, en redimus ingens
Depositum, tu ne qua pio iactura pudori
Obrepat, summo defende, & consule cælo.
Ergo ego te gremio reptantem, & nota petentem
Vbera chare puer, molli studiosa fouebo.
Amplexu? tu blanda tuæ dabis oscula matri,
Adridens, colloq; manum, & puerilia nectes
Brachia: & optatam capies per membra quietē.

O Mnipotens *Genitor, &c.* ❡ Pollicetur se promptam hilaremque æterno Patri virgo appropinquante venerandi partus hora, ac se offert parituram filium, quem Spiritu sancto cooperante conçeperat. vnde ait. Ordo est. Omnipotens Genitor. i. æterne Pater, qui regis magno nutu. i. potentia sidera, & tractus Aerios. i. Aerias regiones, terras & fretū, id est Maria. Ecquid. i. ecce tempus adest, quo soboles tua. i. filius tuus efferat in serenā

lucem

lucem ſine labe.i. ex me oriatur, ſine aliqua corporis mei corruptione, quo tellus rideat mihi,id eſt mihi applaudendo rideat, & lætetur,& depingat. i. ornet arua. i. prata teneris floribus: En,en.i.ecce reddimus tibi fructus maturos,& ingens depoſitum,tu defende, & conſule è ſupple ſummo cælo, ne qua pro aliqua iactura,id eſt diſpendium obrepat.i. noceat pio pudori.i.caſtitati, ſeu virginitati. Ergo ego chare puer.i.fili ſtudioſa.i.ſedula mol li amplexu.i. delicato, & ſuaui, foucbo te reptantem gremio. i. ingremio exiſtentem, & petētem nota vbera,tu dabis oſcula mihi matri tuæ,que pro & nectes,id eſt implicabis (ut moris,ſcilicet eſt infantium) collo manum, & puerilia brachia, & capies optatam quietem per membra,id eſt ita me amplectens ob dormies.

SIc *memorat, fruiturque Deo, comitumque micanti*
Agmine,diuinisq; animum concentibus explet.
Atque olli interea reuoluto ſidere felix.
Hora propinquabat. Quis me rapit? accipe uatē
Diua tuum, regē Diua tuum feror arduus altas
In nubes; uideo totum deſcendere cælum,
Spectandi excitum ſtudio: da pandere factum
Mirum indictum,inſuetum,ingens: abſiſtite curæ
Degeneres, dum ſacra cano:iam læta laborum:

Iam non tacta metu, secli Regina futuri
Stabat adhuc, nihil ipsa suo cum corde caducum
Nil mortale putans, illam natúsq; , Paterq; ,
Quiq; prius, quàm Sol cælo, quàm Luna niteret,
Spiritus obscuras ibat super igneus undas
Stãt circum, & magnis permulcẽs pectora curis:
Prætereæ redeunt animo quæcunq; uerendus
Dixerat interpres; acti sine pondere menses,
Seruatusq; pudor, clausa cùm protinus aluo,
(O noctem superis lætam, & mortalibus ægris)
Sicut erat folijs, stipulaq; innixa rigenti,
Diuinum spectante polo, spectantibus astris,
Edit onus. qualis rorem cum uere tepenti
Per tacitum matutinus desudat Eous,
Et passim teretes lucent per gramina guttæ.
Terra madet: madet aspersa sub ueste uiator
Horridus, & pluuiæ uim non sensiße cadentis
Admirans, gelidas udo pede proterit herbas
Mira fides. Puer æthereas iam lucis in auras
Prodierat: fænoq; latus malè fultus agresti
Impulerat primis resonum uagitibus antrum.
Alma parens nullos intra præcordia motus,
Aut incursantes deuexi ponderis ictus
Senserat: hærebant immotis uiscera claustris.
Haud aliter, quàm cum puram specularia solem
Admittunt: Lux ipsa quidem pertrãsit, & omnes
Irrumpens laxat tenebras, & discutit umbras,
Illa manent illæsa, haud ulli peruia uento
Non hyemi, radijs, sed tantum obnoxia Phœbi.

Sic

SIc *memorat, &c.* Maxima ferri lætitiâ Mariam, cùm aduenerit iam, & ferè sibi aderit pariendi hora, refert hic Poeta. Ordo est: Sic supple virgo memorat, id est loquitur, que pro & fruitur Deo.i.Dei filio, & agmine.i.copia, seu turba micanti, id est splendenti comitum.i.Angelorum, & explet animum diuinis concentibus.i. cantibus, atq; olli pro illi, scilicet Mariæ, figura est, quæ dicitur Anthitesis, quæ est litteræ pro littera positio. Vt o, pro, i, qua frequenter Poetæ vtantur. Interea reuoluto sidere.i. transacto iam tempore, hora supple partus fęlix appropinquabat, fingit Poeta hic sola consideratione mirãdi partus obstupescere, & penitus videri sibi uires deficere, cùm præcipuè totam cælestem curiã illi præesse rapique ad sublimia, fatetur non vltra pandere, nec scribere insoliti, & supernaturalis partus mysterium, nisi ipsamet virgo auxilium præstet, suffrageturque, vnde ait: Quis rapit me? quasi dicat nescio, & quid agã cum extra me rapi uidear. O supple Diua.i. Virgo accipe tuum vatem, id est Poetam, Diua rege tuum, arduus.i. ad ardua, & difficilia feror, & in altas nubes uideo descendere totum cælum.i.spiritum Beatorum choros excitum.i.motum studio.i.gratia spectandi.i.cõtemplaudi. Da, id est concede, supple mihi pãdere mirum factum, indictum, nunquam di-

 ctum,

ctum,insuetum,ingens.i. maximum. O scrupple curæ degeneres.i.non spirituales,& mundanæ,absistite, id est recedite a me supple dū cano sacra iam læta laborum,iam non tacta.i. mota,seu uexata metu supple aliquo. Adhuc Regina, scilicet virgo secli futuri stabat, nihil ipsa cum suo corde,id est in corde, seu mente sua putans.i. cogitans mortale, & caducum, quę pro & super illam ibat Pater, Natus .i. & spiritus igneus, qui priusquàm.i.antequā Sol, & Luna niteret. i. splenderet cælo. i. in cælo, ibat per undas obscuras.i.iam regnabat, stant circum,& permulcent.i.admonent, & sedant pectora.i.cor curis magnis.i.diuinis,quasi dicat Virgini præsidebat tota Trinitas, veluti eiusdem electo templo. Præterea redeunt animo.i.animo recensebat, quæcunque interpres verendus.i.Archangelus dixerat.i. narrauerat,& nunciauerat, menses acti.i.completi, & transacti sine pondere.i.sine labore, & pudor.i.virginitas seruatus. i. non violatus cum aluo clausa.i.incorrupta,& inuiolata(ò noctē exclamat Poeta optimè interposita Parenthesi) lætam superis.i.cælestibus spiritibus, & ægris mortalibus.i.hominibus, quasi dicat cælo & mundo,sicut erat supple Virgo innixa folijs,& rigenti stipula, i. quemadmodum iacebat stramineo toro,stipulis,& folijs strato, Polo,i. cælo spectante,& astris spectantibus.i.ad

mirantibus cælicolis, & terrestribus, edit id est parturit onus diuinum, idest Christum Saluatorem in lege promissum, supple erat talis qualis Eous matutinus; id est lux illa matutina, mane assurgens, desudat. i. madefaciēs desudat, seu distillat per tacitum rorem. i. emittit cum tepenti vere, id est etiam veris tempore, & passim, id est vbique guttæ teretes epitheton guttarum est, lucent per gramina, quibus scilicet gramina, seu herbæ madefiunt. Terra madet, uiator horridus, id est frigore horrens, madet sub ueste aspersa roris illius aspersione, & admirans iam non sensisse uim pluuiæ cadentis, pede vdo, id est pedibus madefactis, proterit, id est calcat herbas gelidas, mira fides supple fuit illa, scilicet Virginis iā Puer prodierat, id est ortus erat, & exierat in auras æthereas lucis malè fultus latus, id est habens, seu tenens latus, id est corpus sanctissimum tenellum fœno fultum agresti, impulerat, id est expleuerat antrum resonum, id est resonans primis uagitibus, id est infantilibus uocibus. Alma Parens. i. Virgo Mater intra præcordia i. in corde, aut ictus incursantes. i. agitantes, deuexi ponderis, id est emissi fœtus senserat nullos motus, viscera hærebant claustris immotis. i. aluo existente incorrupta, optima utitur comparatione, ad denotandam virginei partus possibilitatem, sine corruptio-

nis lapc, Matiam peperiſſe haud aliter, quàm cùm ſpecularia.i.vitreata è vitreis orbibus facta, quibus in domibus, ſeu domorum feneſtris vtimur. Imbrium, vel frigoris gratia admittunt purum ſolem. i. recipiu nt, cùm ſint tranſlucida, ſeu tranſparentia corpora, quidé lux ipſa pertranſit, & irrumpens.i. ingrediens laxat.i. expellit omnes tenebras, & diſcutit, id eſt fugat vmbras, tamen illa ſpecularia, ſcilicet manent illæſa, id eſt non corrupta, haud peruia. i. obnoxia vlli vento non hyemi, ſed tantum ſubdita, ſeu expoſita radiis Phæbi, id eſt ſolaribus. Probat etiam partus poſſibilitatem eleganter, & catholicè, & Chriſtum ex Maria ſemper virgine natum fuiſſe, Spiritus

L. 5. §. oēs. C. de ſum. tri. & fi. ca. ſancti uirtute. Lex quinta. §. omnes verò. C. de ſumm. trini. & fid. catho. quæ lex eſt epiſtola Iuſtiniani ad Papam, dum ibi dicit. Omnes verò ſacerdotes ſanctæ catholicę, atque Apoſtolicæ eccleſiæ, & Reuerendiſſimi Archimãdritæ Sanctorum monaſteriorum ſequentes ſanctitatem ueſtram, & cuſtodientes ſtatum, & vnitatem Sanctarum Dei eccleſiarum, quã habent ab Apoſtolica veſtræ Sanctitatis ſede, nihil penitus immutantes de Eccleſiaſtico ſtatu, qui hactenus obtinuit, atque obtinet uno conſenſu, confitentur, & glorificant, prædicãtes Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum unigenitum filium, & verbum Dei, & Dominum

nostrum ante sęcula, & sine tempore de patre natum in vltimis diebus descendisse de cęlis, & incarnatum de Spiritu sancto, & ex Sancta & Gloriosa virgine & Dei genitrice Maria natum, & hominem factum & crucifixum, vnũ esse sanctæ, & consubstantialis Trinitatis, & coadorandum, & conglorificandum patri, & Sancto spiritui, nec enim alium Deum verbum, & alium Christum cognoscimus, sed vnum, atque eundem ipsum consubstantialem Patri, secundum diuinitatem, & consubstantialem nobis eundem ipsum, secundum humanitatem, passibilem carne, eundem ipsum impassibilem Deitate, &c. Quando venit ergo sacri plenitudo temporis, missus est ab arce patris natus orbis conditor, atque ventre virginali caro factus prodiit. Testatur quoq; Gratianus. distin. 2. de consecr. cap. Re uera, quod est Canon 68. in versicul. Sed quid inquit argumentis utimur? suis vtamur exemplis incarnationisque astruamus mysterii veritatem. Nunquid naturæ vsus præsensit, cùm Dominus Iesus ex Maria nasceretur, si ordinem quærimus, vir mista fœmina generare consueuerat, liquet igitur, quòd præter naturæ ordinem virgo generauit, & hoc quod conficimus, corpus ex virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse Dominus Iesus

Ecclesia.

Dist. 2. de. cons.

partus ex Virgine, &c. Multò plures his, & illis, quas alibi auctoritates adduximus ad probandam Mariæ virginitatem hic afferre possemus, sed longum, atque superuacuum esset recensere cum Christianis loquamur.

TVNC *puerum tepido genitrix inuoluit amictu*
Exceptumq; sinu, blandeq; ad pectora pressum
Detulit in præsepe, hic illum mitia anhelo
Ore fouent, iumenta, ò rerum occulta potestas.
Protinus agnoscēs Dominum procūbit humi bos
Cernuus, & mora nulla simul procumbit asellus
Submittens caput, & trepidanti poplite adorat.
Fortunati ambo, non uos aut fabula Cretæ
Polluet, antiqui referens mendacia furti,
Sidoniam mare per medium uexisse puellam,
Aut sua dum madidus celebrat portenta Cithærō
Infames inter Thyrsos, uinosaq; sacra
Arguet obsequio senis insudasse profani.
Solis quippe Deum vobis, & pignora cæli
Nosse datum, solis cunabula tanta tueri.
Ergo dum refluo stabit circundata fluctu
Terra parens, dum præcipiti uertigine cælum
Voluetur, Romana Pius dum templa sacerdos
Rite colet, uestri semper referentur honores,
Semper uestra fides nostris celebrabitur aris.

TVNC

TVNC *puerum tepido, &c.* Narrat qualiter virgo natum puerum in sinu fouens, ac strictè amplectés inuoluit pallio, quodam calefacto, & in præsepio locauit. Et peperit filium primogenitum suum, & pãnis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, quia nõ erat ei locus in diuersorio, ut idem textus dictat. Vagit infans inter arcta cõditus præsepia: membra pannis inuoluta, & crura stricta cingit fascia, &c. inquit Ecclesia, vbi bruta illa duo Dominum agnoscentia obsequium præstiterunt, ac si rationalia fuissent. Ordo est. Tunc supple nato Christo Genitrix, id est virgo inuoluit puerum exceptum sinu. i. quem sinu exceperat, & amictu circumligando. i. pallio tepido. i. calefacto, que pro & blandè pressum ad pectora. i. pectori suo admotum detulit in præsepe. i. in præsepio locauit. hic, id est in præsepio iumenta. i. animalia mitia, scilicet bos & asinus ore anhelo. i. respirante fouent illum, scilicet puerum. O potestas rerum occulta. i. Dei incomprehensibilis potentia, & penitus inscrutabilis. Meritò Poeta ita admiratur, cum mitia animalia contemplatur talia creatore gerere obsequia. Dicendum est, verum etiam, & cantandum cum eo illud Apostoli ad Romanos vndecimo. O altitudo sapientiæ, & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia

Ecclesia

Pau. ad Rom. 11

ſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Protinus agnoſcens bos cernuus, ideſt humiliter genua flectens Dominum.i. creatorem, procumbit adorando, & mora nulla ſupple fuit, aſellus ſubmittens caput .i. inclinando, procumbit & poplite trepidanti.i.genibus trepidè flexis adorat. Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui, &c.
Iſa. c.1. Iſa.cap.primo. Ambo fortunati, ſupple uocari poteſtis reddit rationem Poeta, quare ſint fortunati. Vos fabula Cretæ polluet.i.maculabit, ſeu uobis præferetur referens.i.narrans mendacia, ſcilicet fabuloſa furti antiqui uexiſſe puellam Sidoniam per medium mare, quaſi dicat. Non ideo Cretæ Inſula, ad quam Iupiter appulit rapiens in taurum mutatus (ut Poetarum figmentum dictat) Europam, ad quem taurum alludit Poeta gloriari poterit, nec ille etiam taurus felix uocatur: cum uanũ & poeticum ſit, & poetico more hoc dicatur. Europa Agenoris Phænicum Regis filia fuit quam Iupiter (ut Poetæ tradunt) in bouem transformatus raptam adduxit in Cretam, vt
Ouid me ta. 6. Ouid.metamorph.6.narrat. Aut Cithæron .i.mons ille ita uocatus, dum madidus celebrat ſua portenta. i. Orgia Bacchi inter infames Thyaſos.i.Choreas, que pro & ſacra uinoſa arguet, ſupple vos inſudaſſe.i. eo quia inſudauiſſet obſequio. i. orgiorum obſeruantię

pro-

profani senis. i. ipsius Bacchi irreligiosi Cithæron est quidam mons alter a Parnaso, Baccho sacer, in quo celebratur eius orgia. Quippe solis vobis datum est supple. i. concessum nosse Deum, & pignora cæli, id est noscendo filium Dei natum adorare, & vobis etiam tueri, id est defendere tanta cunabula. Ergo dum terra parens stabit circundata fluctu refluo, id est mari, id est dum mundus erit, dum cælum voluetur vertigine, id est motu suo volubili, pręcipiti, id est veloci dum Pius Sacerdos .i. Summus Pontifex ritè .i. Christiano, & Catholico ritu colet templa Romana, semper vestri honores referentur, id est narrabuntur, & semper vestra fides, id est obsequium viua fide informatum celebrabitur nostris aris, id est in nostris altaribus.

QVIS *tibi tunc animus, quæ sancto in corde uoluptas*
O Genitrix, cũ muta tuis famulãtia cunis
Ac circum de more sacros referentia ritus
Aspiceres, Domino genua inclinare potenti,
Et sua commotum trahere ad spectacula cælum?
Magne Pater, quæ tanta rudes prudentia sensus
Leniit? informi tantos quis pectore motus
Exciuit calor, & pecudum in præcordia uenit?
Vt quem non reges, non accepere tot urbes
Non populi, quibus una aras, & sacra tueri

Cura fuit, iam bos torpens, iam segnis asellus
Authorem latè, possessoremq; salutent?

QVIS *tibi tunc animus, &c.*] Apostrophat ad virginem perinde ac præsenté eam interrogaret, quam lętitiam habuerit, & quæ animo gaudia conceperit vidẽs filium in præsepio iacentem à brutis adorari: ex quo inquit. O Genitrix, scilicet Maria quis, id est qualis animus, tunc supple fuit in corde tuo sancto, quæ uoluptas supple etiã fuit, quasi dicat summa, & incredibilis, cùm muta, scilicet animalia famulantia. i. quæ uelu ti quodam famulari modo præsidentes seruiebant, seu obediebant tuis cunis, id est tibi in præsepio iacenti, ac referentia i. quæ referebant, seu præstabant circùm ritus sacros, id est sacrum obsequium de more, vt moris est, aspiceres supple dum tu aspiceres ea, scilicet inclinare. i. flectere genua Domino potenti, & trahere cælum commotum ad sua spectacula, quasi dicat causari ob id, Naturam ipsam magnopere admirari; facit etiam Apostrophèn ad Patrem æternum. Supple ò magne Pater, quæ tanta prudentia leniit, id est mitigauit rudes sensus, vt videlicet veluti rationales eisdẽ animalibus fuissent, Dominum cognouerint, quis calor, id est spiritus potens, seu urens exciuit, id est introduxit tantos motus pectore.

pro

pro pectori informi, id est brutali cordi, & uenit in præcordia pecudum, id est pecorum, vt supple hunc, scilicet puerum Christum, quẽ scilicet non accepere, id est cognouerunt tot Reges, tot vrbes, & populi, quibus omnibus, scilicet vna cura fuit. i. diligentia, seu opera tueri. i. defendere aras & sacra, iam bos torpens. i. piger, & asellus segnis, iam ignarus latè. i. nimium salutent authorem. i. Creatorem que pro & possessorem? Israel autem non me cognouit, & populus meus non intellexit: sequuntur Prophetæ verba huic sensui consonantia ibidem.

VOCIBVS *interea sensim puerilibus heros*
Excitus, somnum expulerat, noctemq; fugarat
Ex oculis, iamq; infantem uidet, & uidet ipsam
Maiorem aspectu, maiori & lumine matrem
Fulgentem, nec quoquam oculos, aut ora mouẽtẽ,
Sublimemq; solo, superum cingente caterua
Aligera, qualis nostrum cum tendit in orbem
Purpureis rutilat pennis nitidissima Phœnix,
Quam uariæ circum uolucres comitantur euntẽ:
Illa uolans, solem natiuo prouocat auro
Fulua caput, caudam & roseis interlita punctis
Cæruleam, stupet ipsa cohors, plausuq; sonoro
Per sudum strepit innumeris exercitus alis.
Miratur lucem insolitam, miratur ouantes

O Cæli-

Cælicolum cantus senior, tum uictus & amens
Attonitusq; animi, tantisq; ardoribus impar
Corruit, & geminas uultum demisit in ulnas,
Affususq; diu telluri, immobilis hæsit.
Hic illum superi iuxta uidere iacentem,
Vidit Dia Parens, nec longum passa seniles
Obduci tenebris oculos, dat surgere, & ægrum
Sustentare genu, tremulisq; insistere plantis,
Diuinosq; pati uultus, superiq; nitorem
Ignis, & æthereas uibrantia lumina flammas.
Ille ubi paulatim uires, animumq; resumpsit,
Nodoso incumbens baculo modulantia primum
Agmina, Reginamq; Deum de more salutat.
Mox ipsum accedens præsepe, uluaq; palustri
Impositum, spectans Dominum, terræq; marisq;
(O timor ò mentis pietas) puerilia membra
Non ausus tractare manu, cunctatur ibi auram,
Insperatam auram diuino efflantis ab ore,
Ore trahens, subito correptus numinis haustu,
Afflatusq; Deo, sic tandem uoce quieta
Incipit, & lacrymis oculos suffundit obortis.

VOCIBVS *interea sensim, &c.*] Dormierat adhuc Ioseph, nec natum viderat Christum, nec nascentem at infantilibus experrectus inde vagitibus adeò admirans, tremere cæpit, vt extra se rapi videretur, nec resipiuit, nisi hortatus à Virgine. Ordo est. Interea heros. i. Ioseph sensim, idest paulatim ex

citus.i.experrectus vocibus puerilibus, expulerat somnum, que pro & fugauerat noctem ex oculis, quasi dicat satis dormierat, & iam videt, id est cernit infantem, & videt ipsam matrem maiorem aspectu, & maiori lumine fulgentem, id est splendentem, id est pulchrã vltra solitam pulchritudinem, nec mouẽtem, id est non mouebat, aut conuertebat oculos quoquam aut ora, que pro & sublimem, id est eleuatam solo, id est a terra cingente supple eã circundante aligera caterua superum.i. Angelorum choris, supple erat talis, qualis cũ Phænix, id est auis toto orbe celeberrima tendit in orbem nostrum, cum in Arabia nascatur nitidissima rutilat, id est splendet pennis, colore purpureo, quam euntem variæ volucres circùm comitantur, illa scilicet Phænix volans prouocat, id est prouocando æquiparat solem auro natiuo, id est sui coloris splendore: hyperbolica locutio est, quę figura hyperbole est veritatis excessus, vt hic qua figura sæpè utuntur Poetæ Ouid. epistola prima, Frigidius glacie pectus amantis erat. Fulua caput.i. habens caput fuluum, & caudam cæruleam, interlita variè.i. distincta punctis.i. maculis roseis ipsa cohors.i. auium ipsam comitantium stupet, que pro & exercitus.i. etiam auium strepit innumeris alis.i. alarum numero per sudum, id est per aerem sudum propriè est pars serena

inter nubes: miratur insolitam lucem Senior, scilicet Ioseph miratur; ouantes cætus cælicolum pro cælicolarum, id est Angelorum, tum id est deinde victus, & amens quasi extra mẽtem, que pro & attonitus animi impar, id est tanquàm inhabilis tantis ardoribus, id est fulgoribus corruit, id est decidit, & demisit vultum, in geminas ulnas, id est iunctis curuatim vtrisque brachiis imposuit vultum, que pro & diu.i.aliquantulo temporis spatio affusus.i. stratus telluri, hæsit immobilis; hic Dia parẽs, id est virgo vidit illum iacentem, videre etiã supple superi, id est Angeli, nec supple passa fuit Maria oculos seniles ipsius.s.Ioseph obduci.i.obtenebrari longum.i.diu.dat surgere, id est concedit surgere, & sustentare ægrum genu, & insistere plantis tremulis.i.cruribus trementibus pati diuinos uultus.i. ut intueatur oculorum acie, que pro & nitorem.i. splendorem superi ignis.i.cælestis luminis, & lumina vibrantia.i.agitantia flammas æthereas.i. Solem, Lunam, & Stellas, ille scilicet Ioseph, vbi.i.postquàm resumpsit paulatim.i. acquisiuit vires, & animum incumbens.i.innitens pronus nodoso baculo primùm de more, ut moris est. Salutat Reginam.i. virginem Deum.i. spirituum cælestium, & agmina modulantia, id est illorum choros modulantes.i.canentes mox, id est statim accedens præsepe, & spectans

ctans.i. ſpectando contemplatur Dominum, id eſt Creatorem terræ & maris, totius opificem maximum impoſitum.i. iacētem vlna paluſtri (ò timor, ò mentis pietas) quaſi dicat magnopere timuit Ioſeph, & mentis, ſeu cordis dolore maximo concuſſus fuit, vt loqui minime valuerit, non auſus ſupple adeo obſtupeſcens manu tractare.i. tangere membra infantilia, cunctatur.i. veretur ibi trahens, id eſt imbibens ſe ore auram, rorem, auram iterum inquit, ſcilicet inſpiratam.i. defluentem ab ore diuino efflantis, ſcilicet ipſius Chriſti uirtutē, ſeu fandi uim ei præſtantis: correptus.i. fulcitus, ſeu roboratus hauſtu ſubito numinis, & Deo afflatus.i. repletus, & illuminatus diuino lumine, tandem voce quieta, ſic incipit ſupple loqui, & ſuffundit, id eſt ſpargens oculos obortis lacrymis.

SANCTE puer non te pharijs operoſa columnis
Atria, non uariata Phrygam uelamina textu
Excepere (iaces nullo ſpectabilis auro)
Anguſtum, ſed uix ſtabulum malè cōmoda ſedes,
Et fragiles calami, lectæq; paludibus herbæ
Fortuitum dant ecce torum, laqueata tyrannis
Tecta, & regifico capiant aulæa paratu.
Te pater æterno ſuperum ditauit honore,
Illuſtrans: tibi ſiderei domus aurea cœli
Plaudit, inextinctoq; parat natura triumphos.

Et tamen hanc ſedem Reges, hæc undiq; magni
Antra petent populi, longè quos cærula Calpe
Littore ab occiduo, nigriſq; impellet ab Indis
Sol oriens, quos & Boreas, & feruidus Auſter
Diuerſo inter ſe certantes cardine mittent.
Tu paſtor, tu diſperſas reuocare per agros
Miſſus: oues latè, pectusq; offerre periclis
Prodigus, ah nimium uitæ, per tela, per hoſtes
Obſcurum nemus irrumpens, rabida ora luporũ
Compeſces, ſaturumq; gregem ſub tecta reduces.
O mihi certa fides ſuperum, decus additè terris
Nate Deo, Deus ipſe, æterno è lumine lumen
Te, te ergo, te circum Genitrix, lætiq; miniſtri
Conuiuimus, primiq; tuos celebramus honores
Longaq; perpetuis indicimus orgia faſtis.

SANCTE *Puer, &c.*} Reſumptis, reparatiſq; animi, & corporis viribus, Ioſeph nequaquam lacrymis parcens humiliter nato puero allocutus eſt. Sancte puer. i. Chriſte non excepere pro exceperunt te atria. i. magnæ domus, ſeu magna ædificia operoſa colũnis Phariis. i. inſulæ Phariæ, ſeu Pharos, ubi eſt turris ingens à cuius ſimilitudine cæteræ quoq; ſpeculę ſimlem in uſum conſtructæ Phari appellatæ ſunt, non velamina. i. veſtimenta, ſeu tegmina variata textu. i. varia textura diſtincta. (iaces ſpectabilis nullo auro) ſed ecce vix anguſtum ſtabulum. i. paruum pręſepium ſedes

malè

malè commoda,& calami fragiles. i. ſtipulæ, que pro & herbæ lectæ ex paludibus dant torum furtuitum: tecta laqueata.i.variis coloribus,& ſculpturis ornata, & aulæa apparatu regifico .i. vela picturata, & verſicolori textura ſpectabilia, quibus parietes ornantur capiant tyrannos.i.mundanos Reges Pater. ſ.æternus illuſtrans te ditauit honore æterno ſuperum, domus aurea cæli ſiderei.i. ſuperna Hieruſalē plaudit tibi,te expectando, que pro & natura parat triumphos inextinctos.i.æternos, & tamen ſupple quamuis humiliter iaceas in præſepio,vndiq; magni Reges, & magni populi, petent hanc ſedem,& hæc antra. prophetico quidem ſpiritu prævidit Ioſeph orietales Magos,quos.ſ.populos & Reges cærula Calpe impellet.i.diuidet ab occiduo littore, que pro & nigris Indis.. Calpe eſt inſula in occaſu poſt Gades anguſto diſcreta freto, & quos.ſ.populos Sol oriens,& Boreas,& Auſter feruidus inter ſe certantes diuerſo cardine.i. ordine mittent.Tu.ſ.Chriſte ſupple es verus Paſtor miſſus.ſ.ab æterno Patre reuocare.i.ad reuocandum, ſeu congregandum oues diſperſas latè per agros, & offerre.i.ad offerendum pectus periclis.i.ad ferendas penalitates, & denique moriendum. Ah interiectio dolentis eſt. prodigus nimium ſupple es vitę, quaſi dicat non parces vitę tuę,per tela, per hoſtes, irrumpens

obſcurum nemus, compeſces.i. frænabis ora rabida luporum.i. Scribarum, Phariſæorũ, & Iudæorum toti Synagogæ, que pro & reduces gregem ſaturum.i. humanum genus à diabolica ſeruitute ereptum, & à te liberatũ ſub tecta.i.ad cæleſtem patriam. O certa fides ſuperum pro ſuperorum mihi, quaſi dicat, O Chriſte, quem viua fide confiteor eſſe Dei filium,& mũdi Saluatorem,nate Deo i.ex Deo appoſitoriè decus addite terris.i. qui in mundũm veniſti,& ſupple es ipſe Deus, & homo, lumen è lumine æterno: hoc etiam fatẽdo canit Eccleſia in Apoſtolorum Symbolo Deum de Deo,lumen de lumine, Deum verum, de Deo vero,&c.Ego genitrix,ſcilicet virgo,que pro & miniſtri.i. Angeli læti circũm te, Te, Te, concinimus,id eſt vnà canimus, que pro & primi celebramus tuos honores, & indicimus.i.inſtituimus orgia longa.i. ſacrificia perpetuis faſtis,id eſt diebus,quibus perpetuo tibi celebrabitur.

Finis libri Secundi.

EXCELLENTIS DOMINI MIchaelis Calui, artium & Med.Doctoris. Carmen.

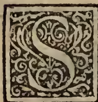
TERTIA *lector auens moneo nunc suscipe chara*
Dona tibi quæ offert Lazarus expositor.
Postremæ sapiunt, nam ceu bellaria mensæ
Plusquam cibis alijs, dulcia gutturibus:
Vltima Doctoris sic commentaria gustus
Mellifluos reliquis candidiora ferunt.

Excellentis Dom. Vincentij Fornarii, artium & Med. Doctoris. Distichon.

P*Lurima pādūtur Christo hic miracula diua*
Pluraq; naturæ per breue pandit opus.

PERQVAM ILLVSTRI D. Don Carolo Aragonio, & brachiis fortibus Do. & Mæcenati suo.

Don Lazarus Cardona. V. I. D. Salutem.

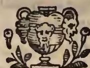

I homo, uti rationis particeps, & creaturarum nobilissima, in eo quo reliquum animantium genus longè antecellit, non operaretur, adeò ut actiones ipsum ab illis plurimũ differre indicarent, nihil cum hominibus commune habere uideretur: & rationalitas in illò fuisset ociosa. Ego uerò ueluti homo, & qui ab ineunte ætate litteras professus sum, & in illis uersando tanquam huic operandi obnoxius legi actionem meam, nunquàm exercere defui; & quoniam ea dignior, maior, & potior, actio est, quæ circa aliquod maius, dignius, & sanctius uersatur, Ideò sanctum hoc quod uirgineum partũ celebrat Poema, interpretandum suscepi, & ut Saluatoris nostri, de cuius natiuitate agitur, gratia confisus, & eiusdem Sanctissimæ Genitricis, cuius etiam ineffabilis ueneratur partus, præsidio absolui, & tibi quemadmodum dicandum decreui, dedico. Tu igitur, qui toties efflagitasti, & iussu coegisti, ut transcriberem, cura (si modò tanti tibi faciendum uidebitur) ut in lucem prodeat. Vale tui Lazari clypeus, & me ut facis ama.

Panormi Decimoquarto Calend. Iulij. 1581.

SANNAZARII
DE VIRGINIS PARTV
In Librum Tertium
DON LAZARI CARDONAE
V. I. D. SICVLI MODICANI
Commentaria.

VRATVM *interea culmen bipatentis olympi*
Conſcendit genitor, rerũ inuiolata poteſtas,
Læta fouens tacito ſub pectore, mox iubet omnes
Ad ſe, ſe acciri ſuperos, quiq; atria longè
Obſeruant, quiq; arcanis penetralibus aſtant.
Præterea, quos Eoos Aurora per ortus,
Et quos occiduæ propior uidet Heſperus oræ.
Namq; ferunt olim leges cum conderet æquas
Rex

Rex superum, & ualido mūdum suspēderet axe,
Diuersas statuisse domos diuersaq; Diuis
Hospitia, & dignos meritis tribuisse penates.
Ordine cuiq; suos illi data tecta frequentant,
Armaq; & æratis affigunt nomina ualuis.
Haud mora fit. celerant iussi uolat æthere totò
Cælicolum glomerata manus, pars igne corusco
Tota rubens, pars stelliferis innexa coronis
Ipse sedēs humeris chlamydem fulgētibus aptat
Ingentem, & cælum pariter, terrasq; tegentem
Quam quondam (ut perhibent) uigilans noctesq; diesque
Ipsa suo neuit rerum natura tonanti.
Adiecitq; sacræ decus admirabile telæ
Per medium perq; extremas, sub tegminis oras,
Immortale aurū intexens, grandesq; smaragdos;
Illic nam uaria mundum distinxerat arte,
Gnara operum mater, certisq; elementa figuris,
Et rarum species, animasq;, & quicquid ab alta
Fundit mente pater, generis primordia nostri,
Cernere erat limum informē, iam præpete pēna
Deferri uolucres liquidum per inane uideres:
Iam syluis errare feras, pontumq; natari
Piscibus, & uero credas spumescere fluctu.
Hic postquàm aligeros gemmata sedilia cætus
Accepere, Pater solio sic infit ab alto.

AVRATVM *interea, &c.* ʒ Nato Saluatore, dum infantilia tenellaque eius mēbra

bra a Sanctissima genitrice diligentissime fouerentur, patrem æternum altius cæli culmē conscendisse, omnesq; spiritus suos ministros coràm conueniri iussisse, quibus ante tribunal præsidentibus, post memoratam Luciferi & satellitum expulsionem, primorumque parentum pomi vetiti commestionem (ut liquidò verba textus aperiunt) ad pastores certiores faciendos de dominica natiuitate se conferre iussit. Ordo est. Interea.i.nato Christo genitor appos: potestas inuiolata rerum, id est Pater omnipotens. Pater omnipotens cōgruè dicitur inuiolata potestas, quasi dicat potestas non violata, non corruptibilis.i.quæ non potest corrumpi, nec violari, quemadmodum potestates hominum humanæ corrumpūtur, uiolantur, & patiuntur corruptionem, quoniam veræ potestates non sunt. Potestas verò Dei sola est vera potestas, quæ alterius potestati obnoxia non est, sed reliqua omnia potestatum nomina (si tale nomen habere merētur) eidem subdita sunt, & obediūt, tanquàm omnium creatori, cùm tandem non sit alia potestas. Conscendit culmen auratum olympi bipatentis, id est cæli, fouens læta sub tacito pectore, mox iubet superos, id est spiritus cælestes acciri, id est ad se se aduocari, que pro & illi, supple qui obseruant longè atria, id est superas, & amplas cælestes regiones, seu sedes,

qui

qui astant, id est præsunt arcanis penetralibus, id est interioribus, cęli partibus. Præterea.i.præter hos iam dictos iubet supple, acciri quos.i.illos quos Aurora per ortus Eoos. i. in orientali plaga videt, & quos hesperus, id est stella, quæ cum solem subsequitur dicitur hesperus propior.i.proximior, seu uicinior oræ occiduæ.i.occidentalis regionis, videt. Nã que ferunt.i. loquuntur scripturæ sanctæ, cũ Rex superum.i.Pater ęternus olim conderet, idest statueret æquas leges.i.sancta præcepta, & suspenderet mundum axe valido.i. firmamento stabili, statuisse diuersas domos.i. instituisse, que pro & diuersa hospitia diuis, id est spiritibus, & cuiq; i.unicuiq; tribuisse suos dignos penates.i. sedes, seu loca conueniẽtia meritis ordine, illi.s. spiritus frequentant, id est frequenter colunt tecta data. i. concessa, que pro & arma, & affigunt nomina ualuis ęratis, quasi dicat quisq; loco sibi concesso contentus fruitur, haud mora fit iussi supple post quàm fuerunt, seu offerri, & ad eum se cõferri celerant.i.properè uadunt: manus.i.turma, seu chorus cęlicolum pro cęlicolarum glomerata.i.vnita, & congregata, volat toto æthere. Pars.s.illorum tota supple est rubens igne corusco, pars, innexa.i.prædita, seu ornata coronis stelliferis, ipse.s. Pater omnipotens sedens aptat chlamydem ingentem humeris fulgentibus

tibus tegentem,id eſt cooperientem cælum, que pro & terras.i.mundum,quam.ſ.chlamydem (ut perhibent) quondam ipſa natura rerum.i.ipſemet Pater, qui natura naturatus dicitur,uigilans. noctes, que pro & dies neuit ſuo tonanti.i.ſibimet,& adiecit.i.adiunxit decus.i.ornamentum ſacræ telæ per medium,& per extremas oras, i. per extremas fimbrias ſubtegminis intexens aurum immortale, & grandes ſmaragdos.i.gemmas.Nam ſupple illa.ſ.natura gnara.i. perita mater operum illic .i.in illa chlamyde,ſeu veſte diſtinxerat, ideſt diſtinctè pinxerat arte uaria mundum, que pro & elementa certis figuris,& ſpeciès rerũ, & animas,& quicquid Pater.ſ.æternus fundit ab alta mente a ſua fœcunda memoria. Cernere erat limum informem. i.primum parentem de limo terræ formatum appoſit: primordia generis noſtri,iam videres, id eſt quilibet videre poterat uolucres.i. aues præpete pẽna deferri per liquidum inane.i.per aerem, iam errare feras ſyluis.i.per ſyluas, & pontum natari piſcibus.ſ.a piſcibus, & credas ſpumeſcere vero fluctu:hic poſtquàm ſedilia gemmata .i.ornata, & ſtellata accepere pro acceperunt cætus aligeros.i.ſpiritus, & Angelorum choros Pater ſic infit.i.locutus eſt ab alto ſolio. Hæc omnia ſupra narrata intelligenda ſunt metaphoricè.i. poſtquàm Deus omnipotẽtia

ſua

ſua,tanquàm opifex maximus creauit omnia, quorum Dominus eſt,& eidem obediunt veluti authori,& creatori,quemadmodum in oratione Mardochæus confitetur, dum 13.ca. Eſther dixit. Domine Rex omnipotens in ditione enim tua cuncta ſunt poſita, & non eſt, qui poſſit tuæ reſiſtere voluntati. Si decreueris ſaluare Iſrael,tu feciſti cælum, & terram, & quicquid cæli ambitu cõtinetur Dominus omnium es,nec eſt, qui reſiſtat maieſtati tuæ &c.

AETHEREI *Proceres (neque enim ignoratis & auſus*
Infandos,dirumq; acies ſuper aſtra frementes)
Si mecum iuuat,antiquos ab origine motus
Inſpicere, & ueterum pariter meminiſſe laborũ:
Quãdoquidem hæc uobis peperit uictoria laudẽ,
Huc animos,huc pacatas aduertite mentes.
Vos,cum omne arderet cælum ſeruilibus armis,
Arctoumq; furor pertenderet impius axem
Scandere, & ingelidos regnum trãsferre triones,
Fida manus mecum manſiſtis,& ultima tandem
Experti,cælo uictricia ſigna tuliſtis,
Aeternumq; alta fixiſtis in arce trophæum.
Quos ego pro meritis inſigni munere palmæ
Donaui,regniq; in partem, operumq; recepi,
Præcipuosq; habui,lectoſq; ad iuſſa miniſtros.
Vſque adeo fixa antiqui ſtat gratia facti,

Nec

Nec minus, & nostras audistis sæpe querelas
Vidistisq; graues flammati pectoris æstus,
Tunc cum prima nouas egit dementia gentes
Arboris auricomæ cælestia carpere poma,
Poma graui seros gustu læsura nepotes.
Munere quin superum indignas spoliastis, & umbra
Sacrorum latè nemorum, assiduoq; labore
Mulctastis miseras, uitæ & breuioribus annis.
Quid repetam ueteri sumptas de crimine pœnas?
Exiliumq; informe Erebi, tenebrasq; repostas?
Quæ tacito mecum spectastis lumine, & ijdem
Terrarum sortem mæsti indoluistis acerbam:
Aut etiam, ut nostri longo post tempore tandem
Pectoris indomitas clementia uicerit iras?
Visq; arcana leues sensim demissa per auras
Fœcundam intactæ compleuit Virginis aluum?
An temere hoc, nullaq; actum ratione putatis?
Quippe ita mansuras decuit me ponere leges,
Quo terræq;, Polusq; homines diuiq; uicissim
Fœderibus starent certis, & pignore tanto
Seruarent memorem cognatæ stirpis amorem.
Quare agite, & iam nũc humana capessite fata,
Ac primum duris parui sub cautibus antri
Gramineos lustrate toros lustrate beatam
Pauperibus sedem calamis, cunctisq; recentes
Submissi cunas accedite, dum pia mater
Complexu in molli natum fouet, ubera pernox
Indulgens teneris pueri rorantia labris,

Nec procul in ſtipula demiſſo pectore mutum
Procumbit pecus,& domini ueſtigia lambens
Peruigilat,longos fundit,dum tibia cantus.
Hic fauſtos ortus pueri, noctemq; uerendam
Diſcurſu per inane leui, pasſimq; canoris
Laudibus excipite,& plauſu celebrate fauẽtes,
Omnia felicem uentura in ſecula pacem
Certatimq; renaſcentis cunabula mundi,
Victum anguem,uictũq; anguis furiale uenenũ.
Sic placitum, ſic auerſos coniungere terris
Cælicolas,ſic ferre homines ad ſidera certum eſt.

AETHEREI *proceres,&c.*} Congregatis ſpirituum choris,ante æterni Patris tribunal aſtantibus, ita exorſus idem eſt loqui.Ordo eſt. Aetherei proceres; vocat ſpiritus proceres nobiles,qui pręſunt curię alicui, hi verò qui cæleſti curiæ præſident, nobiliores aliis ſunt, & dignius nobilitatis nomẽ merentur,& præ cæteris nobilius: cùm non mũdanorum Principum,& Regum,vbi qui pręſunt mollibus veſtiuntur,& arundini vẽto agitatæ aſſimilantur,at Principis Principum, & Regis Regum, & omnium Domini creatoris & opificis curiæ præſunt, (neque enim ignoratis.i.iam ſcitis auſus infandos, que pro & acies frementes ſupra aſtra,id eſt in cælo dirũ pro dirè, id eſt legionem ſpirituum Luciferũ, ſequentem.ſi iuuat.i.delectat inſpicere.i. con

ſiderare

ſiderare antiquos motus ab origine, & pariter meminiſſe veterum laborum, quandoquidem hæc victoria peperit vobis laudem, vos aduertite animos huc, id eſt ad hoc, huc aduertite mentes pacatas, id eſt pacati, & quieti intelligite. Cùm omne cælum, id eſt totum arderet armis ſeruilibus, id eſt rebellis legionis furore, que pro & impius furor, id eſt Lucifer pertenderet ſcandere axem Arctoum. i. ponere ſedem in Aquilone, & transferre regnum, id eſt gelidos triones. Triones ſunt ſeptē ſtellæ verſus Aquilonem, circulumq; hyemalem ſitæ, ſidus illud conficientes, quod Græci Arcton vocant, noſtri vrſam, & Plauſtrum appellant, quaſi dicat conabatur Lucifer cælo regnare, eidemque dominari; vos ſupple tāquā fida manus, id eſt cohors manſiſtis mecum, & tandem experti ſupple fuiſtis ultima, tuliſtis ſigna uictricia cælo & fixiſtis, id eſt collocaſtis, ſeu ſtatuiſtis æternum trophęum, id eſt ſpolium ſeu uexillum ab inimicis ereptum, trophæum dicitur uictoria potita, ſeu obtenta, quos ſcilicet vos, ego pro meritis donaui. i. accumulaui inſigni munere palmæ, id eſt victoriæ, que pro & recepi in partem regni, & operum, & habui pręcipuos, & miniſtros lectos, id eſt electos ad iuſſa: vſque adeò gratia antiqui facti ſtat fixa, quaſi dicat nō ſum adeò immemor à uobis geſtorum, ſed memoria te

neo,nec minus,id est etiam audistis sæpe que relas, & vidistis æstus graues pectoris. i. cordis inflãmati. Tunc cum prima dementia, sci licet qua motus fuit Adam,egit nouas gẽtes, id est ipsum & Euam primos parentes mouit carpere,id est colligere, & comedere , postea poma cælestia,scilicet vetita a me arboris auricomæ,id est scientię boni & mali.ut Genes. cap.3.& etiam in comment.1. diximus: Poma inquit iterum læsura nepotes graui gustu , quasi dicat ex pomi uetiti commistione intrauit mors , & Protoplasti peccatum polluit posteritatem totam. Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mũdum intrauit, & per peccatum mors, ita in omnes homines mors pertransiit,in quo omnes peccauerunt. Paul.ad Roma.quinto.Quin,id est ut spoliastis,id est priuastis indignas , scilicet gentes primas munere superum , & umbra nemorũ latè sacrorum,id est immortalitate commisso peccato inobedientiæ,& Paradisi possessione delitiis,que pro & mulctastis miseras assiduo labore,& annis uitę breuioribus,scilicet cum Deus dixit in sudore uultus tui vesceris pane tuo Adæ,& Euæ: in dolore paries filios.Quid repetam,id est quare repetam pænas sumptas .i.passas, de crimine veteri ? & informe exiliũ Erebi.i.inferni tormenta , & supplicia, quæ post commissum peccatum,tanquàm ibidem de-

destinati,& relegati patiebantur, & tenebras repostas pro repositas? quæ mecum tacito lumine, id est tacitè aspicientes spectastis, tanquam spectaculum,& ijdem, scilicet vosmet mæsti indoluistis, id est dolendo tristati fuistis acerbam sortem terrarum, id est peccatũ, quod totum mortale genus fœdauit, aut etiã nouistis, vt id est quomodo longo tempore post clementia, id est misericordia; tandem vicerit, id est superauerit iras indomitas nostri pro mei pectoris,id est cordis, quę pro & uis arcana demissa, id est Spiritus sanctus sensim, id est paulatim per aures leues compleurit pro compleuerit aluum fęcundam intactę Virginis,id est immaculatæ? An supple utrũ putatis hoc, scilicet fuisse factum temerè, id est incassum,& actum nulla ratione?quasi dicat non quippe decuit,id est conueniens fuit ita me ponere,id est statuere leges mansuras, scilicet perpetuò.quo id est ob id terræ, id est mundus, polum.i.cælum homines.i. posteritas tota;& diui uicissim starent, id est uiuerẽt certis fęderibus.i.legibus, & pactis, & tanto pignore seruarent amorem memorem stirpis cognatæ, quasi dicat ut recordantes antiqui parentum peccati,illius labe polluti, & morti obnoxij,semper eius memores,& redemptionis media dominica incarnatione factæ, canant cum ecclesia. O felix culpa, quæ talem

 & tan-

&c tantum meruisti habere redemptorem. Quare agite aduerbium hortandi, & iã nunc capessite humana fata, ac primum, i. statim lustrate, id est accedite toros gramineos, id est præsepium gramine stratum sub cautibus, id est rupibus duris antri parui, lustrate beatam sedem calamis pauperibus, pauperibus adiectiui loco stat, fungitur vice illorum nominũ, quæ non perpetuò sunt substantiua, sed in recto aliquando tantum, & in obliquis adiectiua sunt, vt aliàs declarauimus. Inueniuntur attamen in recto adiectiui uice fungi, ut Poetæ frequenter utuntur. & Ouid. Metamorph. primo dixit. Nec tantum segetes alimentaq; debita diues, poscebatur humus, &c. que pro & cuncti, id est omnes vos submissi, id est humiles, & prostrati accedite ad cunas recẽtes, dum pia mater fouet in molli complexu natum pernox, id est vigilans indulgens eiusdẽ curæ, & regimini præbet ubera rorantia. i. lacte, exuberantia & stillãtia labris teneris pueri, nec procul, id est non longè, sed propè præsepium procumbit. i. genibus flexis mutum animal pecus demisso pectore in stipula, i dest declinando caput, ore puerum fouet in præsepio stipulis strato, & lambens vestigia Domini, id est creatoris Christi peruigilat, dum tibia fundit, id est resonat largos cantus. hic id est in isto loco passim leui discursu; id est volatu,

Oui. Metam. 1.

latu, seu gressu per inane, id est per aerem canoris laudibus excipite, id est veneramini faustos .i. felices ortus pueri, id est natiuitatem, que pro & venerandam noctem, & fauentes plausu, id est lætitiæ maximæ signo celebrate pacem felicem in secula omnia ventura, & certatim cunabula, id est principia mundi renascentis, id est quòd Christo nato introducta fuit noua lex, scilicet Euangelica, & supple nunciate anguem uictum, id est Diabolum superatum, & mortem, & venenum furiale anguis, id est serpentis uictum. Sic placitũ, & sic certum est. supple mihi coniungere cælicolas auersos terris, id est patres sanctos in limbo existentes, & ferre homines ad sidera. Notandum est attamen, quod Christo nato experrectus Ioseph, vidit cælicolarum cateruam circuisse, ut Poeta in fine secundi testatur, quos quidem nos dicimus fuisse simpliciter beatos spiritus, hos verò qui a Patre æterno missi sunt ad præsepe, & ad pastoribus nũciandam Christi infantis natiuitatem Archãgeli nuncupantur: cùm omnes spiritus uocẽtur, Angeli verò cum aliquid nunciant, & ad nunciandum mittuntur, qui summa verò nũciant archangeli, ut exponit Gregorius, quam quidem sentẽtiam, seu expositionem in commentarijs primis posuimus.

HAEC ubi dicta, nouum superis inspirat amorem,
Quo subito ueteres deponant pectoris iras
Obliti scelerum, patrisq; exempla secuti,
Terrarum flagrent studio, & mortalia curent.
Nec mora, lætitiam choreis tum forte uacantem
Aduocat, hæc magni motusq;, animosq; tonantis
Temperat, & uultum discussa nube serenat.
Lætitiam, quæ cælicolum per limina semper
Discursat, raroq; imas petit hospita terras,
Curarumq; expers, lacrymasq; exosa uirago
Exultat, totoq; abigit suspiria cælo.
Vt stetit ante Patrem, terrasq; accedere iussa est,
Mobilibus pictas humeris accommodat alas,
Lenimenq; uiæ comites uocat ilicet adsunt
Iucundæ uisu facies, cantusq; choriq;,
Gaudiaq;, plaususq;, & honestis ignibus ardens
Rectus Amor, quē nuda fides, spesq; inscia luctus
Vadentem mira unanimes pietate sorores
Obseruant, sequitur mox inculpata uoluptas.
Gratiaq; & niueam suadens concordia pacem.
Cumq; propinquasset portæ, quæ maxima cælo
Dicitur, æternumq; micat radiata coruscis
Astrorum signis, quando mortalibus ægris
Dant nimbos aliæ, & damnant caligine terras,
Succinctæ occurrunt horæ, properantibus alis,
Insomnes horæ, namq; his fulgentia diuum
Limina, & ingentis custodia credita cæli.

Protinus æratos impulso cardine postes
Cum sonitu, magnoq; polos quaßante fragore
Præpandunt obnixè humeris, uolat illa per auras
Obscura sub nocte nitens, gratantur eunti
Sidera, iam festas meditatur Luna choreas,
Exultant hyades, gaudet mutata Bootes
Plaustra auro, totosq; auro fulgere iuuencos.
Tunc primum uisa est, miseri post fata parentis
Risisse Erigone, & longum posuiße dolorem,
Armatoq; ensis subducitur orioni.
Vt uero umbrosis posuit uestigia sylvis
Culmina conscendit pastorum, atque omnia latè
Perlustrans tacitis oculis loca, concutit alas
Applaudens, pictosq; sinus sub nocte coruscans,
Subrisit lætum, puraq; in luce refulsit.
Primi illam sensere canes, sensere iacentes
Hædorum passim per dura cubilia matres,
Balatuq; ouium ualles sonuere propinquæ,
Saxaq;, & attoniti caput erexere magistri.

HAEC *ubi dicta, &c.* ¶ Aduocatis Angelicis spiritibus Pater æternus omnibus nouum inspirat amorem, denique summa affectos lętitia omnibus mandatum, quo acciri fecerit exequi imperat. Ordo est. vbi id est postquam dicta supple fuerunt, hæc inspirat, scilicet Pater æternus superis, i. ipsis spiritibus, seu Archangelis amorem nouũ, quo-

ſcilicet Duce, quo amore deponant iras ueteres pectoris obliti, id eſt tanquàm obliti ſcelerum, quaſi dicat ut obliuiſcerentur penitus belli geſti, ſeu prælij, quod geſſerat cum Lucifero, & eius ſatellitibus, que pro & ſecuti, id eſt tanquam iuſſu Patris, & amoris inſpiratione exempla patris. flagrent, id eſt ardeant ſtudio terrarum, & curent mortalia. Nec mora ſupple fuit, aduocat, ſcilicet ipſe Pater æternus lætitiam tum forte, ſcilicet ipſam lętitiam vacantem choreis, quaſi dicat eos affecir lętitia, ut nunquam tali affecti fuerint. hæc ſcilicet lætitia (quæ nil aliud eſt aut dicitur, quàm animi exultatio) temperat, id eſt frænat motus, que pro & animos magni tonantis .i. ſemper in Deo inuenitur, & diſcuſſa .i. depoſita, & fugata nube ſerenat, quaſi dicat penitus ab eo exulat ira. Lætitiam inquit iterum ſupple aduocat ad eius affectum exprimẽdum, quę ſemper, id eſt continuè diſcurſat .i. graditur per limina cælicolum pro cælicolarum, & rarò hoſpita .i. veluti hoſpes petit imas terras intelligitur de diuina lætitia, & expers curarum .i. neſcia mundanarum curarum, ex his equidem oſtenditur diuinam lætitiam intellexiſſe Poetam ab Angelo propalatam, quæ regionem, in qua degebant paſtores illuſtrauit, ut Euangelica verba aperiunt. & claritas Dei circumfulſit illos. Nam humana non verè læti-

tia, nec propriè vocari poteſt, cùm animi ſit exultatio, & animus quidem humanus diuerſis, varijſque curis angatur continuè circum ducatur, vexeturque, & veluti mare ſępiſſimè fluctuet, ira, odio, affectu, amore, cæteriſque intrinſecis aliis paſſionibus æſtuat. nec poteſt eadem regnare, quin a dolore occupetur, & a luctu demum, que pro & uirago.i.propago exoſa lacrymas.i. neſciens tribulationes, & animi paſſiones, exultat & toto cælo abigit ſuſpiria, vt.i.poſtquam ſtetit ante Patrem, ſcilicet æternum, iuſſa eſt accedere ad terras ac comodat alas pictas humeris mobilibus, qua ſi dicat lætitia eſt adeò leuior, vt vento velocior volare, & diſcurrere videatur, que pro & uocat comites appoſit: Lenimen.viæ, cum comes facundus, ſeu lepidus in via pro vehiculo ſit.ilicet, id eſt videlicet adſunt facies iucūdę viſu, & melius, & rectius poneretur iocundæ; cum iucundus a Iuuo, Iocundus verò a Iocor deriuetur. & cantus; & chori, & gaudia, plauſus, & amor, rectus ardens honeſtis ignibus, ſ. charitas, quem ſcilicet amorem, ſeu charitatem vadentem.i.gradientem obſeruāt, id eſt tanquam maiorem ſequuntur, nuda fides .i.vera & non ficta, que pro & ſpes inſcia.i. expers luctus appoſit: omnes iſtæ virtutes ſorores vnanimes dicuntur pietate mira, ideſt idē eſt omnibus uelle & nolle: mox ſequitur volu

ptas

ptas inculpata, id est non mundana improba & terrena: sed inuiolata, & sancta, que pro & gratia quæ dicitur, quoniam gratis datur, & concordia suadens pacem niueam. Ex his omnibus nil aliud significari, & ostendi velle, quàm vbi Christus prȩerat, ibi totos Angelorum cætus, choros, cælestes hierarchias prȩsidere, que pro & cùm propinquasset portæ, quæ. s. porta dicitur maxima cælo, & æternũ pro æternè nomen pro aduerbio micat, radiata. i. variis ornata coruscis signis astrorum, quando. i. quandoquidem aliæ. s. portæ dant ægris mortalibus nimbos, id est pluuias, & dãnant, id est obtenebrant terras caligine. Quemadmodum diuina lætitia à Deo procedens nullam patitur animi passionem, ita locus, quem Poeta portam uocat a qua egressa est. caliginis seu animi perturbationis penitus expers. horæ succinctæ alis properantibus, id est successiuo cursu, aut motu, horæ insomnes, id est semper eædem, haud temporis lapsu perituræ occurrnnt, namque his, scilicet horis limina Diuum pro Diuorum semper sunt fulgentia, & his etiam supple est credita custodia cæli ingentis, quasi dicat nocte. neque aduesperascunt, neque die, diescũt (ut ita dicamus) & protinus supple portæ obnoxiæ, id est suppositæ humeris impulso cardine, id est axe, quo uoluuntur cum sonitu,
præ-

præpandunt,id eſt aperiunt poſtes æratos magno fragore,id eſt ſtrepitu quaſſante polos,illa ſcilicet lætitia volat per auras nitens, id eſt fulgens ſub nocte obſcura ſidera gratantur.i. gratulantur eunti, ſcilicet ipſi lætitiæ uolanti. Iam Luna meditatur choreas feſtas, id eſt felices, hyades, id eſt iubilant hyades ſunt ſeptem ſtellæ in cornibus, & ore tauri, quæ quoties naſcuntur, uel occidunt pluuias creant. Bootes latinè Búbulcus, cæleſte ſidus, quod Arctophilax uocatur, gaudet plauſtra mutata auro, id eſt ob plauſtra,id eſt currus mutatos auro, id eſt ob plauſtra,id eſt currus auro mutatos,que pro & cętros iuuencos, id eſt cætera animalia ſigna cæleſtia fulgere auro, tunc primùm Erigone viſa eſt poſt fata, id eſt mortem miſeri parentis riſiſſe, quæ nunquàm antea riſerat, & depoſuiſſe longum dolorem. Fuit autem Erigone filia Icari Oebali Laconum Regis filij, qui Icarus cùm a libero patre vinum accepiſſet, & ruſticis diſtribuiſſet. illique inde ex nimio potu ebrij euaſiſſent, arbitrantes ſibi toxicum fuiſſe datum Icarum interfecerunt, quod ubi Erigone cognouit, doloris impatientia laqueo vitam finiuit, quæ Deorum miſeratione in cælum translata ſignum effecit Virginis, que pro & ſubducitur, id eſt abſtrahitur, ſeu eripitur enſis Orioni

arma-

armato. Est autem orion cæleste signum, quo oriente maximę excitantur tempestates. Ideo metaphoricè ait Poeta armato Orioni, quasi dicat tempore illo lætitiæ etiam eodem oriente serenitas regnabat. Spondaicus versus est apud Poetas, hoc nomen habet primã syllabam indifferentem,& media syllaba semper producitur penultima verò in obliquis
Luc.li.9. rursus indifferens est. Lucan. li. 9. Pharsal: Teste tulit cælo victi decus orionis.
Vir. li.1 Et Verg. in primo Aeneidos, cùm subitò assurgens fluctu nimbosus orion, vt subsequitur textus, id est postquàm verò posuit vestigia sylvis umbrosis. i. postquàm peruenit ipsa lætitia conscendit culmina pastorum, atque perlustrans latè omnia loca tacitis oculis applaudens. i. gestiens, concutit alas, sinus, pictos, id est habens vestes pictas, sub nocte, i. noctis tẽpore corruscans subrisit, lætum pro lætè nomen pro aduerbio, que pro & refulsit in pura luce. Primi sensere pro senserunt canes illam, scilicet lætitiam sensere passim, matres hædorum iacentes per dura cubilia, & ualles propinquæ sonuerunt ouium balatu, & saxa, & magistri, id est pastores, attoniti erexere pro erexerunt caput, & Pastores erant in regione uigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum, & ecce Angelus Domini stetit iuxta illos, & claritas Dei

cir-

circumfulsit illos, & timuerunt timore magno, &c. vt præallegato toties secundo capite legitur.

TVNC *ait ò parui uigiles gregis, ò bona pubes.*
Syluarum, superis gratum genus, & beati
Pastores, ite antra nouis intendite sertis
Reginam ad cunas, positumq; in stramine Regē
(Certa fides) alti iam iam, moderator olympi
Cernere dat, properate, nouiq; tepentia lactis
Munera, cumq; suo date condita subere mella,
Insuetum, & syluis stipula deducite carmen.
Nec plura effata in nubes taciturna recessit,
Et penitus nigra noctis se condidit umbra.
Olli inter se se uario sermone uolutant
Quid superum mandata uelint, quas quærere cunas
Quos iubeāt, Reges, quæ cingere frondib. antra:
Continuo uariis innectunt tempora ramis
Nectitur, & lentiscus opacæq; arbutus umbræ,
Rosq; maris, Buxusq;, & densa comas Terebinthus,
Cunctaq; frondenti redimitur turba corona.
Mox syluam exquirunt omnem, saltusq; repostos
Flammiferis lustrant, tedis ardere putares
Arua procul, totumq; incendi lumine montem.
Tandem inter dumos fessi sub rupe cauata
Speluncam aspiciunt, uocemq; rudentis asselli

Au-

Auribus accepere, uident ipſumq; bouemq;
Longæuumq; ſenem, ſtãtemq; ad lumina matrẽ
Inſomnem, & presſis refouẽtem pignus in ulnis.
Ergo inſpiratæ gauiſi munere ſortis
Ocyus ingentem procero de ſtipite laurum,
Auulſaq; ſolo palmam ab radicibus imis
Attollunt humeris, perq; interualla canentes
Cum plauſu, choreisq;, & multi ſono modulatu,
Veſtibuli ante aditum ſtatuunt, omnẽq; coronãt
Fronde locum, grandes oleas, cedroſq; comantes
Affigunt, longiſq; aduelant limina ſertis,
Et latè Idaliam ſpargunt cum baccare myrtum,
Quos bonus, ex antro dictis aggreſſus amicis
Compellat ſenior, placidaq; hæc uoce profatur.

TVNC *ait, &c.*] Illuminatis paſtoribus ſuperuenientis lætitiæ lumine attonitiſque, & quid ſibi vellet lumen ſiſcitantibus, & cogitantibus, ita ſe admonere, hortarique intellexerunt. Ordo eſt. Tunc, ſcilicet lætitia ait ò vigiles, ſcilicet Paſtores parui gregis, ò bona pubes ſyluarum, id eſt boni ſylnarum incolæ, appoſit: genus gratum ſuperis beati ite, ite intẽdite, ideſt ornate antra nouis ſertis, iam, iam id eſt nunc ſtatim moderator, id eſt omnipotens Pater rector, creator, & opifex alti olympi, id eſt cæli (certa fides) ſupple eſt dat, id eſt concedit cernere, ſcilicet uos Reginam .i. Virginem ad cunas, que pro & Regem, ſcilicet

licet Christum Saluatorem positum in stramine.i. iacentem in præsepio stipulis strato, hoc Euangelij uerba ostendunt.cap.eod. sępe a nobis prænarrato,ubi ita dictant. Et Pastores in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum; & ecce Angelus Domini stetit iuxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno, & dixit illis Angelus, nolite timere: Ecce enim euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est hodie uobis Saluator mundi, qui est Christus Dominus in ciuitate Dauid, & hoc uobis signum inuenietis infantem pannis inuolutũ, & positum in præsepio, & subitò facta est cũ Angelo multitudo militiæ cælestis laudantiũ Deum,& dicẽtium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis, &c. & Iuuencus,qui toties a nobis allegatur. *Iuu.li.* 1 eod.lib.

Cura sollicitæ pecudum, custodia noctis
Pastores tenuit vigiles per pascua læta
Ecce Dei monitu visus descendere cælo
Nuncius, & subitò terror tremefacta pauore
Prostrauit uiridi pastorum corpora terræ.
Talis & attonitis cælo vox missa cucurrit.
Ponite terrorem mentis, mea sumite dicta
Pastores, quibus hæc ingentia gaudia porto:
Nam genitus puer est; Dauidis origine clara

Q Qui

" Qui populis lucem mox, lætitiáq; propaget.
" Hoc signum dicam, puerumq; cernere vobis
" Iam licet implentem gracili præsepia uoce.
" Talia dicenti iunguntur millia plebis
" Cælestis, cunctiq; Deum laudantq; rogantq;
" Gloria supremum comitetur debita patrem,
" In terris iustos homines pax digna sequetur,
" Et simul his dictis, cæli secreta reuisunt.
" Pastores, properè veniunt, puerumq; iacētem
" Præsepis gremio cernunt, post inde frequētes
" Dispergunt latè celebris vaga semina famæ
" Mirantes laudant, lætantes constupuerunt
" Omnia nocturnis monitis, quòd vera recur-
" rant.

Properate, id est properanter ite ad offerendum ei munera tepentia lactis noui, id est aliquod vas lacte recenter emuncto plenum, & date mella condita suo subere, id est cum toto alueo, & deducite, id est canendo deducite syluis stipula, id est tibia carmen insuetū. Nec plura supple effata fuit taciturna, id est tacitè recessit in nubes, & penitus se condidit .i. cooperuit, & euanuit nigra umbra noctis, olli pro illi, scilicet Pastores uolutant .i. meditando considerant inter se se uario sermone, scilicet dicentes, & meditantes, quid velint mandata superum. & factum est, vt discesserunt ab eis Angeli in cælum, pastores loquebantur ad inuicem, transeamus vsque in Bethleem,

thleem,& videamus hoc verbum,quod factũ est,quod fecit Dominus, & ostendit nobis,& venerunt festinantes,& inuenerunt Mariam, & Ioseph, & infantem positum in præsepio, videntes autem cognouerunt de verbo,quod dictum erat illis de puero hoc,&c. Quos Reges quas cunas, id est præsepia iubeant.i. imperent quærere, quæ antra iubeant cingere frondibus continuò .i. dum hæc meditabantur innectunt .i. coaptant tempora variis ramis,scilicet arborum,seu uirgultorum.Nectitur Lentiscus, que pro & arbutus umbræ opacæ, id est arbor illa sic uocata, quæ citro similia habet folia,& raris est frondibus excrescit in Arabia in altitudinem quinquaginta cubitorum, & Ros maris.i. Ros marinus frutex odorifer, & Buxus.i. arbor illa exigua, uulgo dicitur, Bosso,semper producit ex se uiscum, & semen, seu granum omnibus animalibus inuisum,lignum habens adeò durum,vt non sentiat cariem, tam ponderosum, vt in aqua subsidat,ex isto ligno fiunt tibiæ multiforatiles, & pectines ad capillos explicandos, & pixides ad plurimos usus: & Terebinthus densa comas, id est habens spissas frondes. Terebinthus est arbor nigrum lignum cum splendore præ ferens habensque soliditatem in Buxi speciem,ex qua resina terebenthina, quam nos Trementinam appellamus, que pro & cũ

cta turba redimitur, id est ornatur corona frõdenti, mox exquirunt, id est perquirẽdo peragrant omnem syluam, & saltus repostos pro repositos lustrant, id est illuminant tedis flãmiferis, quas scilicet incensas ferebant, ardere putares procul arua supple adeò, vt quilibet putare poterat Syluas omnes comburi, que pro & totum montem incendi .i. ardere lumine. tandem fessi, scilicet Pastores inter dumos, id est humi iacentes sub rupe cauata aspiciunt speluncam, que pro & auribus accepere, id est intellexerunt uocem aselli rudentis, & uident ipsum bouem, & senem longæuum.s.Ioseph, & matrem, scilicet Virginẽ stãtem ad limina insomnem, id est peruigilem, & refouentem.i. amplectendo diligenter fouebat pignus, id est filium in ulnis pressis, quasi dicat arctè in ulnis amplectabatur. Ergo gauisi.s.Pastores munere isperatę sortis, quasi dicat gauisi Inuento Christo nato, quem non sibi imaginabantur, ocyus id est uelocius attollunt humeris ingentem Laurum è procero stipite, que pro & palmam auulsam ab imis radicibus, quam.s.radicitus extirpauerant, & canentes per interualla.i. uicissim cantando alter alteri cedens, cum plausu, & choreis, & modulatu.i.cantu multisono statuunt, id est stabiliunt ante aditum uestibuli, id est ianuã speluncæ, que pro & coronant omnem locũ
fronde,

fronde, affigunt grandes oleas, & cedros fumantes. cedrus est arbor maxima folia habens ad cupressi similitudinem, lignum iucũdi odoris est, & diu durans, nec a tinea vnquã exterminatur, nascitur ex hac arbore oleum, quod cedreleum dicitur, quo res unctæ, videlicet libri a tineis, & carie non læduntur, que pro & aduelant, id est cooperiunt limina longis sertis, & latè spargunt Myrtum Idaliã, id est illius montis Idali uocati, seu nemoris in Cypro, quondam Veneri sacri: cum Baccare, Baccaris, fæmin: gener: herba radicis odoratæ ad cinnamomi similitudinem, quos scilicet Pastores, ex antro bonus senior, id est Ioseph aggressus, compellat dictis, id est uerbis amicis.

DICITE *Pastores (neque enim sine numine credo*
Tam certum tenuistis iter) cui tanta paratis
Munera? cui uirides ramis frondẽtibus umbras
Texistis? an ne aliquis superum patre missus ab alto
Has docuit sedes, locaq; hæc accedere iussit?
Sic memorans, se se lætum uenientibus offert.
Illi autem: noua per tenebras, noua lucis imago
O Genitor, media uisa est, modo lumina sylua
Spargere, & in nostras diffundere gaudia mẽtes.
Siue Deus cælo ueniens, seu forte Deorum

Nūcius, in dubio est, nos uultū, habitūq; loquētis
Vidimus, & motas per noctem audiuimus alas.
Sic fati iungunt dextras mox ordine longo
Antrum introgressi, calathis syluestria plenis
Dona ferunt, matrem & læto simul ore salutant.
Tum puero astantes Lycidas, & maximus Aegō
Aegon, Getulis centum cui pascua campis
Centeni per rura greges, Massyla uagantur
Ipse caput latè, quà Bragada, quà vagus errat
Triton, Cyniphiæ, quà deuoluuntur arenæ,
Ingens agricolis, ingens pastoribus Aegon
At lycidas, uix urbe sua, uix colle propinquo
Cognitus, æquoreas carmen deflexit ad undas
Et tamen hi non uoces pares, non uiribus æquis
Inter odorantum Choreas, plaususq; Deorum
Rustica septena modulantur carmina canna

DICITE *Pastores, &c.* } Postquam Pastores ab Archangelo moniti iuerunt, & illuc peruenientes, inuenerunt infantem in præsepio, iuxta quod sibiipsis prædictum, ac præmonitum ab illo fuerat, Ioseph ad locum eisdem Pastoribus aduentantibus, lætum se offerens, ac obuians ita alloquitur. Ordo est. Pastores supple ò dicite (enim pro quia credo, neque sine numine, scilicet Diuū tenuistis, id est peregistis iter tam certum (cui paratis, id est cui parando offertis, seu offerre uultis tanta munera? cui, id est ad cuius hono-

honorem, ſeu laudem texitis, id eſt connecti tis virides vmbras, id eſt frondes ramis frondentibus, id eſt virentibus an ne, id eſt vtrũ aliquis miſſus ab alto patre ſuperum, id eſt a Patre ęterno, docuit vos ſupplę has ſedes? que pro & iuſſit accedere ad hæc loca? Sic memorans, i. alloquens, offert ſe ſe lætum. i. hilarem uenientibus, ſcilicet paſtoribus, autem illi ſupple poſtea, ita reſponderunt. O genitor ſcilicet Ioſeph modò uiſa eſt ſupple nobis media ſylua. i. in medio ſpargere, id eſt diffundere lumina, & diffundere, id eſt immittere gaudia in noſtras mentes, ſiue Deus ſupple fuerit veniens è cęlo, ſeu forte, nunc ius Deorum, id eſt Angelus in dubio eſt, id eſt neſcimus. Nos vidimus vultum, que pro & habitum loquentis, ſcilicet qui loquebatur nobis, & audiuimus, per noctem. i. nocturno tempore alas motas. Sic fati ſupple, poſtquam ſic locuti fuerunt Paſtores, iungunt dextras ſupple ſuas dexteræ Ioſeph, mox longo ordine ingreſſi antrum ferunt dona, id eſt offerunt dona, quæ tulerant ſylueſtria plenis calathis, & ſimul ore læto, id eſt læto ſermone, ac pio ſalutant matrem, ſcilicet uirginem. Tum, id eſt deinde Lycidas, & maximus Aegon, ſcilicet Paſtores ipſi, ita mancipati aſtantes puero, ſcilicet Chriſto: Aegon cui ſcilicet Aegoni ſupple erant centum paſcua. i. prata ad pa-

ſcendos greges campis.i.in campis Getulis. i. Getuliæ regionis, centeni greges uagantur, id eſt paſcendos rura Maſſyla, id eſt Regionis Numidiæ: ipſe Aegon latè ingens caput, id eſt primarius agricolis, id eſt Paſtoribus maior, & agricolis, & omnibus ditior quà, id eſt ea parte qua Bragada P. C. id eſt fluuius ille ita vocatus, qui iuxta labitur qua i.ea parte, qua errat vagus Triton: fuit autem Triton Deus maris Neptuni, & Salaciæ marinæ Deæ filius, qui primum in Tritone Aphricæ palude uiſus fuit qua.i.ea parte, qua deuoluuntur arenæ Cyniphiæ, Cyniphis, ſeu Cyniphos eſt fluuius Aphricæ: At Lycidas uix cognitus ſupple erat ſua urbe, & uix propinquo colle deflexit carmen ad vndas æquoreas, & tamẽ hi ſcilicet Paſtores non ſupple erant pares voce, non uiribus æquis, inter choreas adorantum pro adorantium, que pro & plauſus Deorum modulantur, id eſt cantant ruſtica carmina, id eſt paſtoralia canna ſeptena, id eſt fiſtula, ſeu tibia ex canna ſeptem foraminibus compacta.

HOc *erat Alme Puer, patrijs quòd noſter in antris*
Tityrus attritæ ſpreuit rude carmen auenæ,
Et cecinit dignas Romano conſule ſyluas.
Vltima Cumei uenit iam carminis ætas,

Ma-

Magna per exactos renouantur secula cursus:
Scilicet hæc uirgo est, hæc sunt Saturnia Regna,
Hæc noua progenies cælo descendit ab alto,
Progenies, per quam toto gens aurea mundo
Surget, & in medijs palmes florebit aristis.
Qua duce, si qua manent sceleris uestigia nostri
Irrita, perpetua soluent formidine terras,
Et uetitum magni pandetur limen olympi.
Occidet, & serpens, miseros quæ prima parentis
Elusit, portentificis imbuta uenenis.
Tu ne Deum uitam accipies? Diuisq; uidebis
Permistos heroas, & ipse uideberis illis?
Pacatumq; reges patrijs uirtutibus orbem?
Aspice felici diffiusum lumine cælum.
Camposq;, fluuiosq;, ipsasq; in montibus herbas,
Aspice, uenturo lætentur ut omnia seclo,
Ipse lacte domum referent distenta capellæ
Vbera, nec magnos metuent armenta leones
Agnaq; per gladios ibit secura nocentes,
Bisq; superfusos seruabit tincta rubores.
Interea tibi parue puer munuscula prima
Contingent, ederæq;, intermistiq; Corymbi,
Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores,
Et duræ quercus sudabunt roscida mella,
Mella dabunt quercus, omnis feret omnia tellus.
At postquam firmata uirum te fecerit ætas
Et tua iam totum notescent facta per orbem;
Alter erit tum Tiphys, & altera quæ uehat Argo
Delectos heroas, erunt etiam altera bella

Atque

Atque ingens stygias ibis prædator ad undas.
Incipe parue Puer, risu cognoscere matrem
Chara Dei soboles, magnum cæli incrementum.
Talia dum referunt pastores, auia longè
Responsant, nemora, & uoces ad sidera iactant
Intonsi montes, ipse per confraga rupes
Ipsa sonant arbusta; Deus, Deus, ille Menalca.

HOc *erat almæ Puer, &c.* } Narrat modò Poeta qualiter Pastores suis tibijs modulabantur infanti Christo præsidentes, & quale, quod concinebant carmen fuerit. Est enim uerò, quod Vergil. in quarta Egloga quam Pollio nuncupat canit, qua quidem omnia, quæ metaphoricè describit intelligũtur, quod Christi Saluatoris natiuitate, mediante humanum genus redemptum, ereptũque a diabolica seruitute fuit, qua redẽptione maius, felicius, nec quid pretiosius uniuerso terrarum orbi contingere potuit, qua deinde facta, tot, tantaque bona, & innumerabilia prouenerunt. Ordo est. O supple Puer, scilicet Christe alme, hoc erat quod noster Tityrus, scilicet alter Pastor amicus spreuit, id est paruifecit carmen rude auenæ attritæ. i. carmen rude, quod canere solebat sua auena, quam attriuerat asſidue cantandi usu. & cecinit syluas. i. res pastorales dignas Romano Consule, quemadmodum Verg. cecinit eas Consu

le dignas,scilicet Pollione, hortatu cuius scri
pserat, iã venit vltima ætas carminis Cumęi
.i.iam adimpletum est,quod Sybilla cumana
uaticinata fuit de Christo uenturo:magna se-
cula renouantur per exactos cursus.i.lapsu tẽ
poris,scilicet,id est scire licet hæc uirgo.i. iu-
stitia,hęc sunt regna Saturnia, hæc noua pro-
genies descendit ab alto cælo progenies, per
quam.i.duce qua aurea gens.i. ætas surget,id
est regnabit toto mundo, & Palmes.i. sacra-
mẽtum, seu virgula florebit in mediis aristis,
qua duce, si qua pro aliqua uestigia sceleris
nostri manent.i.adhuc supersunt irrita, id est
ad nihilum redacta perpetua formidine sol-
uent.i.liberabunt terras.i.orbem, & limẽ ve
titum magni olympi.i.cæli pandetur.i.aperie
tur.Occidet serpens imbuta venenis portẽtifi
cis,quæ prima pulsit miseros parentes, id est
Adam & Euam.ne.i.utrum tu accipies uitam
Diuum pro Diuorum, & ipse pro tu uidebis
heroas permistos Diuis ? & ipse uideberis il-
lis ? que pro & Reges orbem pacatum, id est
uitiis expurgatum virtutibus patriis ? aspicis
cælum diffusum. i. illustratum felici lumine,
& campos fluuios, & ipsas herbas in monti-
bus. aspice ut omnia lætentur seclo pro secu-
lo venturo ipse capellæ referent dorr um v-
bera lacte distincta, nec armenta metuẽt mã
gnos leones, que pro & agna ibit secura.i.erit

per

per gladios nocentes, quasi dicat cędi nõ erit obnoxia amplius, & bis tincta seruabit rubores superfusos, quasi dicat sponte sua sandix pascentes uestiet agnos, ut idem Maro dixit. Interea parue Puer primaq; munuscula contingent tibi ederę, quę pro & Corymbi inter misti.i.acinti seu grana illa nigra, ipsa cunabula fundent.i. parabunt tibi flores blandos. Et duræ quercus sudabunt.i. sudando emittent, seu stillabunt roscida.i. pura & liquida mella quercus dabunt mella omnis tellus feret omnia, quasi dicat nullo cultu mediante. At postquam ætas firmata.i. virilis fecerit te virũ, & tua facta notescent.i.uulgabuntur per totũ orbem, erit tum alter Tiphys, fuit enim vir arte carpentaria celebris, qui primus gubernandi naues adminicula instituit, & erit altera Argo quam Iason duxit, quę vehat heroas delectos .i. Argonautas illi.s. heroes, qui cum Iasone in Colchos profecti sunt, qui a Medea adiutus vellus aureum in Græciam reportauit, ex quibus præcipui fuerunt Castor, Pollux, Telamõ Orpheus, Hercules, & Hilas puer: erũt etiam altera bella, atque facit Apostrophen ad hostem Diabolum. O supple prędator ingẽs ibis ad vndas stygias. ò supple Puer incipe ritu matrem.s. virginem cognoscere chara Dei soboles, magnum incrementum cæli, dũ pastores referunt.i referentes canũt talia, longè nemo

ra auia, id est inaccessibilia, & sine uia respon-sant, id est resonando illorum uocibus respō-dere uidebantur, & iactant uoces ad sidera, montes intonsi ipsę rupes, etiam supple reso-nant per confraga.i.per aspera, & inaccessa lo-ca, ipsa arbuta sonant supple dicētia: ò Menal ca ille Deus, Deus, supple est.

HIC *subito magnum uisi per inane uolatus*
Cælestum, cursusque alacres, alacresq; re-cursus
Audita q; procul uoces, sonitusq; rotarum;
Scilicet innocuis, per sudum exercitus armis
Ibat ouans, diuisæ acies terna agmina ternis
Instructa ordinibus belli simulacra ciebant.
Ter clypeis iam credentes inuadere nubes
Aspiceres: uacuas ter mittere tela per auras,
Ter clamare Ducem, mox discite cogere signa
Atque unam lætafaciem præferre phalangis,
Rursus & aerios percurrere milite campos,
Semotósq; alias constanti incedere passu
Nubila per latasq; uias, & iungere nexu
Brachia, perpetuis quatientes motibus alas
Gestantesq; manu nostræ argumenta salutis
Spinasq;, clauosq;, horrenti & uimine fasces
Hæsuramq; hastam lateri, medicataq; felle
Pocula, sublimēq; crucē, immanēq; columnam.
Ibant, & dulci mulcebant æthera cantu.
Innumeras alij laudes, & magna parentis

Facta

Facta canunt, ut prima noui fundauerit orbis
Mænia, telluremq; uagis discluserit undis,
Vt passim uarios, cælo suspenderit ignes
Lunamq;, stellasq;, ut magni lumina solis
Iam latè extremo tenebris oriente fugatis
Protulerit. Tu belligeras metuendæ cohortis
Deijcis, exturbasq; polo, tu fulmine quassas
Cum Duce signa suo, nigroq; inuoluis auerno,
Cocytumq; iubes, tristesq; habitare lacunas.
Te gemini cecinere axes, te maxima tellus
Victorem cecinit, uastis cum fluctibus æquor:
Nec te hominum fraudes, non auertere nefanda
Crimina, sed læto spectas mortalia uultu,
Dignatasq; tuo solaris numine terras.
Salue magne opifex cæli, Rex maxime Diuum
Terrarumq;, hominumq; salus, quem sidera, quem Sol
Quem metuunt Reges, tenebrarũ, & tartarus ingens,
Cui latè humanum seruit genus, omnia solus
Qui regis, omnia amas, pariter, tibi nõia mille
Mille potestatum, regnorum, insignia mille:
Salue Author, Salue immẽsi Dominator olympi.
Et nobis felix, terrisq; labentibus adsis.
Ingeminant plausum nubes, latèq; per auras
Discursat uox, & cæli conuexa resultant.

HIc. *subitò magnum, &c.*} Post decantatam a Pastoribus orbis felicitatẽ Duce

Chri-

Christi Saluatoris natiuitate, Angelorũ choros apparuisse, ac eorum concentus auditos fuisse: narrat modò Poeta, quæ omnia ex uerbis textus constructione manifesta fient. hic subitò visi supple fuerunt uolatus cælestũ pro celestium, scilicet Angelorum, que pro & alacres cursus, & recursus; alacres.i. Angelos currentes & recurrentes, & procul uoces supple auditæ fuerunt, sonitus rotarum, scilicet ibat exercitus.s. Angelorum, armis innocuis, ouans.i. hilaris per sudum.i. per aeris serenitatem, acies diuisæ supple erant agmina terna ciebant.i. commouebant simulacra instructa ternis ordinibus. belli quasi dicat choritatẽ ternas, alias Angelorum Phalanges ordine belli per loca dispositas ordinabant, aspiceres supple adeò, ut quisque aspicere poterat ter iam inuadere.i. aggredi clypeis, nubes credẽtes ter mittere tela per uacuas auras, ter clamare Ducem.i. Saluatorem mox cogere, idest adunare signa disita, id est separata, seu procul distantia, atque præferre.i. coràm indicare vnam faciem.i. eandem faciei lætitiã Phalangis lætæ rursus.i. iterum campos aerios, id est aeriam regionem percurrere milite, id est choros eam percurrere angelicos, que pro & alios, seu Angelos seu cætus semotos ab aliis, scilicet diuisos incedere passu constanti per nubila, & uias latas, & nexu iungere brachia

quã-

quatientes alas perpetuis motibus, que pro & manu gestantes.i. afferentes argumenta.i. instrumenta passionis nostræ salutis, monumenta, & spinas.i. spineam coronam, clauos, quibus sanctissima Christi membra fixa fuere, & fasces, vimine horrenti.i. scuticas, quibus totum corpus cęderunt Iudæi, & hastam.i. lanceam hæsuram lateri, qua Longinus latus perforauit, que pro & pocula medicata felle.i. poculum aceto & hysopo mistum, & sublimem crucem, & columnam immanem, ibāt & mulcebant.i. lætificabant æthera dulci cantu. Alij scilicet Angeli canunt innumeras laudes, & magna facta parentis.i. Dei Patris, vt scilicet quomodo supple postquàm fundauerit.i. instaurauerit prima mœnia noui orbis, que pro & discluserit tellurem vndis vagis.i. ab aquis, ut passim suspenderit ignes varios.i. ornamēta varia cælo & lunam & stellas, ut protulerit lumina magni Solis iam fugatis tenebris latè extremo oriente, postquàm omnia, hæc scilicet Christus in secundo aduentu in maiestate magna, & potestate venturus perfecerit: tu metuende, &c. Apostrophat (his prænarratis) Poeta ad Christum, dicens tu supple ô Saluator metuende deiicis cohortes belligeras, id est malignos spiritus, que pro & exturbas, .i. abigis polo.i. a cęlo tuo fulmine.i. tua potētia quassas signa cum suo Duce.i. Diabolum,

& suos

& suos satellites, que pro & inuolnis, id est in cludis seu detrudis auerno nigro, & iubes cocytum, & tristes lacunas habitare, Te gemini axes.i. ambo poli cecinerunt, te tellus maxima cecinit, te uictorem equor cum uastis fluctibus cecinit etiam supple, quasi dicat te omnes Angeli, Archangeli, Potestates, totaq; cælestis militia incessabili uoce proclamant, Sãctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth. Ex quo deuicto mortis aculeo aperuisti credentibus regna cælorum, &c. vt Augustinus & Ambrosius in hymno testantur. Nec fraudes hominum, nec crimina.i. scelera nefanda auertere pro auerterunt, quasi dicat nunquam hominem despicis, & derelinquis ob crimina, sed semper gratiæ tuæ lumine illustras, cum non mortem velis peccatoris, at ut conuertatur magis, & viuat, vnde sequitur. Sed vultu læto spectas mortalia, que pro & solaris terras.i. mortales dignatos.i. dignos a te effectos tuo lumine. Salue magne cæli opifex Rex maxime Diuum.i. Deus Deorum, & Dominus Dominantium, salus terrarum, & hominum, quem.s. te sidera, Sol, Reges, tenebrarum, & ingens tartarus metuunt. Quoniam in nomine Iesu omne genu flectitur cęlestiũ, terrestrium, & infernorum, ut Pau. ad Philip. secundo cap. cui scilicet tibi latè humanũ genus seruit.i. tota creatura, qui scilicet tu solus

regis omnia, omnia pariter amas, quoniam nihil odisti eorum quæ fecisti, vt cantat Ecclesia. tibi supple sunt mille nomina, quoniam dedit Deus pater illi nomen, quod est super omne nomen, vt ibidem Apostolus inquit, mille insignia potestatum, & regnorum, quoniam Dominus, diuersorum, author & Dominator, Olympi, Salue, Salue, & adsis nobis, scilicet mortalibus, & labentibus terris .i. in tantis periculis uersantibus. felix.i. propitius nubes ingeminant plausum, que pro & latè uox discursat per auras.i.per aerem, & conuexa.i.concaua cæli resultant, id est resonant cōuexum dicitur cælum.i. undique inclinatum pars verò interior dicitur concaua, ut alibi exposuimus in primo.

HERBOSO *tum forte toro, undisonisque sub antris*
Venturas tacito uoluebat pectore sortes
Cæruleus Rex, humentum generator aquarum
Iordanis, quem iuxta hilari famulantia uultu
Agmina densantur natæ, pulcherrima Glauce,
Dotoq;, Protoq;, Galenaq;, Lamprothoeq;,
Nudæ humero, nudis, discincta ueste papillis
Calliroe, Byroq;, Pherusaq;, Dinameneq;,
Asphaltisq; assueta leues fluitare per undas,
Ipsaq; odoratis perfusa liquoribus Anthis:
Anthis, qua non ulla nouos miscera colores

Do-

Doctior, aut pictis caput exornare coronis.
Mox Hyale, atq; Thoe, et uultu nitidissima Crene
Gongisteq;, Rhoeq;, & candida Limnoria,
Et Driope, & uirides Botane resoluta capillos,
Ore omnes formosæ albis in uestibus omnes.
Omnes puniceis euinctæ crura cothurnis.
Ipse antro medius, pronaq; accliuis in urna
Fundit aquas. Nitet urna nouis uariata figuris
Crystallo ex alba, & pura per lucida uitro
Egregium decus, & superum mirabile donum.
Vmbrosis hic sylua comis, densisq; uirebat
Arboribus, cerui passim, capreæq; fugaces
Aestiuum uiridi captabant frigus in umbra:
In medio auratis effulgens fluctibus amnis
Errabat campo, & cursu læta arua secabat.
Hic iuuenis, fuluis uelatus corpora setis
Stans celso in scopulo Regem, Dominumque Deorum,
Vorticibus rapidis, medioq; in fonte lauabat.
At uiridi in ripa lecti de more ministri
Subcincti expectant, pronisq; in flumine palmis
Protendunt niueas cælestia lintea uestes.
Ipse Pater cælo latè manifesta sereno
Signa dabat, natoq; leuem per inane columbam
Insignem radijs mittebat, & igne corusco
Attonitæ circùm uenerantur numina Nymphæ,
Et fluuius, refugas ad fontem conuocat undas.
Talia cælata Genitor dum spectat in urna.
Fatorum ignarus, oculosq; ad singula uoluit

Admirans, uidet insolitos erumpere fontes
Ingẽtemq; undare domum, cauaq; antra repleri
Fluctibus, atque nouum latices sumpsisse saporẽ
Dumq; hæret, pauitatque simul, dum subleuat undis
Muscosum caput, & taurino cornua uultu
Aspicit insuetas latè florescere ripas
Claraq; per densas discurrere lumina syluas
Pastorum ludo, & lætos ad sidera cantus,
Diuinasq; audit uoces, & numina passim
Aduenisse Deum testantia, protinus ambas
Ad cælum palmas hilaris cum uoce tetendit.

HERBOSO *tum forte, &c.* Salutauit Poeta per Apostrophen Christum, cũ post cantatas a pastoribus eiusdem laudes Angelorum choros innumeris, suauibusque cantibus, redemptionis humanæ instrumenta in manibus afferentes ibi apparuisse narrauit. Nunc verò Saluatorem in Iordane a Ioanne Baptista Baptismo ablutum fuisse testatur. Ordo est. Tum Rex. s. fluminum Iordanis Cæruleus, seu ipsius fluuij genius, cæruleus color est, qui puri, & a nubibus uacui colorem cæli imitatur. Proprium fluminum Epithethon est. Generator aquarum humentum forte toro herboso, que pro & sub undis undisonis voluebat. i. imaginabatur pectore tacito. i. corde sortes uenturas. i. quod Proteus sibi uaticinatus

tus fuerat, Christum .s. futurum baptizãdum, & suis abluendum aquis, ut inferius uidebimus: iuxta quem, scilicet Iordanem densantur .i. congregantur Natæ .i. Nymphæ app. agmina famulantia .i. seruientia, tanquàm famulę vultu hilari pulcherrimæ supple erãt Glauce, hæc & cætera omnia propria Nympharũ ipsius fluuij nomina sunt, quem poeticè pingit Poeta, que pro & Doto, Proto, Galena, Lãprothoe, nudæ humero .i. nudos portantes humeros. Calliroe, Biro, & Pherusa, Binamene, discincta veste papillis nudis .i. discinctæ vestibus & mamillis nudis, & Asphlatis, assueta fluitare per undas leues, & ipsa Anthis perfusa liquoribus odoratis, id est aspersa aquis odoriferis. Anthis, quæ scilicet Anthi nõ ulla, id est aliqua est doctior miscere nouos colores, aut exornare caput coronis pictis. mox Hyale, atque Thoe, & Crene nitidissima vultu, que pro & Gongistæ, Rhoe & Limnoria candida, hic uersus Gongiste, &c. qua metu mensura scandatur nescire fatemur, cùm scãsionem multifariè experti fuimus, & nunquã mensuræ, seu debitis eiusdem pedibus consonantem inuenimus. & Driope, & Botane, resoluta virides capillos .i. capillos habẽs discinctos & explicatos, omnes formosæ ore, omnes in albis uestibus, omnes euinctæ crura euincta cothurnis puniceis, id est habẽtes cru

ra euincta cothurnis.i.calciamentis puniceis .i.colorem violæ flameæ referētibus: ipse medius Iordanis, antro, que pro & accliuis in vrna prona.i.in fundo fundit aquas urna, id est fluuij fundo variata figuris nouis ex albo crystallo, & perlucido vitro appos: decus egregiū & donum mirabile superum, id est superorū. hic sylua vmbrosis comis .i. densis frondibus consita virebat densis arboribus cerui passim que pro & fugaces, capreæ captabant æstiuū frigus in vmbra viridi in medio amnis, id est ipse fluuius effulgens, auratis fluctibus errabat.i.vagabatur campo, id est per campum, & secabat.i.rigabat cursu, scilicet suo arua læta, id est fertilia hic.s.in isto loco ita descripto amænitate pleno supple erat iuuenis, quidam uelatus corpora.i.coopertus setis fuluis.i. veste ex pilis camelorum, seu habens membra cooperta camelorum pilis, stans in celso scopulo.i.in medio fluuij existente rapidis vorticibus, id est repentinis flatibus è nube sicca erumpentibus, que pro & in medio fonte, id est flumine lauabat, id est baptizabat Regem scilicet Christum, & Deorum Dominum. At in uiridi fluuij ministri lecti.i. electi de more ut moris est subcincti, id est parati expectant & pronis palmis.i. ipsi proni & flumini incubantes in flumine protendunt.i.porrigunt vestes niueas app. lintea cælestia. Notandum

est

est iuuenem hunc, de quo loquimur ex verbis. Poetæ Ioannem Baptistam fuisse. Probat enim Ecclesia in hymno, quod in festo ad Matutin. canit, dum inquit in secundo versu prębuit hirtum tegumen Camelus artubus sacris, strophium uidentes, &c. & in quarto etiã postea versu nomen, & ipsius dignitatem, seu maioritatem exprimendo ait, non fuit vasti spatium per orbis sanctior quisquam genitus Ioanne, qui nefas secli meruit lauantem tingere Lymphis, &c. Ipse Pater ęternus latè sereno cælo dabat manifesta signa, que pro & mittebat columbam leuem insignem radiis, & corusco igne.i. rutilanti per inane, id est per aerem; factum est autem cùm baptizaretur omnis populus, & Iesu baptizato, & orante, apertum est cælum, & descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum, & vox de cælo facta est, Tu es filius meus dilectus in te mihi complacui, &c. Lucas ca. 3. Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua, & ecce aperti sunt ei cæli, & vidit Spiritum Dei descendentem, sicut columbã, & venientem super se, & ecce uox de cælis dicens: hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Matth. 3: Et factum est in diebus illis venit Iesus a Nazareth Galileæ, & baptizatus in Iordane, & statim ascendens de aqua vidit cælos apertos, & Spiritum sanctũ,

Ecclesia.

Luc.c. 3.

Mat.c.3

tanquàm columbam descendentem, & manentem in ipso, & vox facta est de cælis, tu es filius meus dilectus in te complacui, &c. Marci primo. Et Sedulius lib. primo.

Marc. pri.

Tunc vada torrentum simplex ingressus aquarum.
In se cuncta lauat nostræ contagia vitæ,
Ipse nihil quod perdat habens, sanctoque liquentes
Corpore mundauit latices, lymphasq; beauit
Gurgitis, & propriis sacrauit flumina mēbris.
Senserūt elementa Deum, mare fugit, & ipse
Iordanis refluens cursum conuertit in vndas:
Namque Propheta canēs quidnam est mare, quid fugis inquit?
Et tu Iordanis retrò quid subtrahis amnem?
Ergo ubi fluminei post mystica dona lauacri
Egrediens siccas Dominus calcauit arenas,
Confestim patuere poli, sanctusq; columbæ
Spiritus in specie Christum vestiuit honore,
Mansuetumque docet, multumque incedere mitem
Per volucrem, quæ felle caret, natoq; vocato
Voce Patris triplici Deus ex ratione probatur,
Quòd Pater & natus, quòd Spiritus est ibi Sanctus,
Quo manet indignus, qui non numerauerit vnum.

Et Iu-

Et Iuuen.quoque lib. eod. primo inquit.
Hæc memorans uitreas penetrabat fluminis vndas.
Surgenti manifesta Dei præsentia claret,
Scinditur auri color septemplicis ęthera cæli
Corporeamq; gerẽs speciem descẽdit ab alto
Spiritus, aeriam similans ex nube columbam
Et sancto flatu corpus perfudit Iesu.
Tunc uox missa Dei longũ per inane cucurrit
Ablutumq; undis Christum, flatuq; per unctum
Alloquitur, Te nate hodie per gaudia testor
Ex me progenitum, placet hæc mihi gloria prolis.

Extat etiam Glossa Decretal.cap.2.de summa trinit.& fid.catho.in verbo Pater, ubi dicitur Christi deitatem triplici testimonio fuisse cõprobatam; videlicet Pater dedit testimonium Deitatis, quando ei dixit: hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui, ipsum audite. Filius dedit testimonium deitatis, quando in monte transfiguratus potentiam Deitatis, & speciem æternæ beatitudinis ostẽdit. Spiritus sanctus dedit testimonium, quãdo super baptizatum in specie columbæ requieuit, uel quando ad inuocationem nominis Christi corda credentium impleuit. Nymphæ sequitur constructio attonitæ circùm venerantur numina, & fluuius conuocat, id est *Glo. Decret.*

redu-

reducit vndas refugas ad montem, quaſi dicat reuertebantur aquæ, & retrogradiebantur Saluatoris præſentia, dũ genitor, id eſt ipſe Genius ſpectat, id eſt admirans ſpectat talia, id eſt aquas recurrentes in vrna cælata. i. variis figuris variata, ignarus fatorum, que pro & voluit oculos ad ſingula admirans; uidet i. cernit erumpere inſolitos fontes, & domum ingentem vndare, & antra caua repleri fluctibus, atque latices, id eſt aquas ſumpſiſſe nouum ſaporem, quaſi dicat miratus eſt flumen ipſum inſolito curſu, & aquarum cumulo erumpere, que pro & dum hęret dubitat, & ſimul pauitat, dum ſubleuat, id eſt erigit caput muſcorum. i. uiridi lanugine coopertũ, & cornua taurino uultu aſpicit floreſcere latè inſuetas ripas, id eſt quæ ripæ, nunquam floruerant, & diſcurrere lumina per ſyluas denſas ludo paſtorum, id eſt ob paſtorum ludum, qui ibi iubilantes, geſtienteſque ludebant, iocabanturque, & cantus lætos ad ſidera, que pro & audit voces diuinas, & paſſim, id eſt uulgò adueniſſe illuc numina teſtantia, id eſt ſignificantia, & confitentia Deum protinus. i. quamprimum hilaris. i. lætus cum voce tetendit ambas palmas ad cælum, & ita ſupple locutus eſt, ut ſequitur.

O MA-

O MARIS ò terræ, Diuumq;, hominũque repertor
Qui tua uel magno decreta incognita cælo
Detulit hic audax medijsq; abſcondit in undis?
Ipſe mihi hæc quõdam (memini) dum talia mecũ
Sæpe agitat, repetitq; uolens narrare ſolebat
Cæruleus Proteus, mendax, ſi cætera Proteus:
Non tamen hoc uanas effudit carmine uoces.
Adueniet, tibi Iordanis properantibus annis,
Adueniet, mihi crede, inquit, certiſſima cælum
Signa dedit, nec me deluſum oracula fallunt
Qui te olim Nili ſupra ſeptemplicis ortus
Supra Indum, & Gangem, fontemque binominis Iſtri
Attollet fama: qui te Tyberiq;, Padoq;
Præferet, atque tuos aſtris æquabit honores:
Cuius in aduentu triſtes diſcedere morbi
Corporibus paſſim incipient, iam uicta repente
Ceſſabit, turpes ſquamas, maculaſq; remittet
Dira lues; laceraſq; Elephas effuſus in artus
Vlcera ſanguineo ſiſtet manantia tabo.
Quin & lethales (dictu mirabile) febres
Diffugient iuſsæ, poſſeſſaq; membra relinquent.
Cedet, & infeſtæ uiolentior ira Dianæ
Ira nocens, quæ fulminea uelut iſta ruina
Corpora cum gemitu ad terrã proſternit & igni.
Interdum nunc perdere aqua (mirabile uiſu)
Feſtinat, ſtygio nimirum armata veneno

Exu-

Exuperat uis, & spumas agit ore tumentes,
Nec iam ultra longo uires minuente ueterno
Tabificus per operta impunè uagabitur hydrops,
Exitio obrepens miserorum, atq; omnia latè
Viscera per uarios perdet tumefacta dolores;
Non alias uinctæ tam crebra silentia linguæ
Abrumpent, noctem aut toties, tenebrasq; priores
Excutient oculi, qui nunquam sidera nunquam
Ardentem magni uiderunt, lampada solis.
Multa quidem maiora fide, sed vera, sed ipsos
Quæ teneant spectantum oculos possum ore referre:
Sed propero, ventura tamen mirabitur ætas
Cernere erit, claudos passim genua ægra trahētes
Firmato subitos extendere poplite greßus
Tum neruis labefacta, diuq; trementia membra.
(Quis credat nisi certa meus mihi cãtet Apollo)
Restringi, & ualidas cum robore sumere uires,
Atque alius rapto iussus consurgere lecto,
Haud mora, prosiliet paßuq; in templa citato
Contendens, onus ipse humeris portabit: ibi ingens
Clamor & innumeræ circum donaria uoces
Spectantis populi, & rerum nouitate pauentis.
Parte alia extinctam penitus, sensuq; carentem
Ad sua iam cernes reuocari munera dextram.

O MATER *ò terræ, &c.*} miratur fluuius, seu ipsius fluuij genius, & admirans mirum

rum in modum lætatur suis abluisse aquis sal uatorem, aduētu cuius tot innumerabilia bona mundo contigissent. Ordo est. O Repertor .i. creator maris, terræ, Diuum, que pro & hominum: quis audax supple ex magno cælo detulit huc? & abscondit .i. cælauit tua decreta incognita .i. tuam inuisibilem potentiam, seu virtutem in mediis undis? Ipse cæruleus Proteus si mendax .i. si tanquam mendax solebat supple narrare cætera quondam (memini) dū mecum agitat sæpe talia, & volens repetit tamen non effudit voces vanas hoc carmine, quasi dicat quamuis Proteus sit mendax, & sæpe in suis prænunciandis futuris mentitus sit, attamen hoc quod sequitur ueraciter prędixit. Proteus bis syllaba dictio Deus Marinus fuit iuxta Poetarum fabulas Oceani, & Tethyos filius, Neptuni Phocas in mari pascens, idemque vaticiniorum peritissimus, & in quamlibet formam sese transmutans, quē ita Geor. 4. Verg. describit.

Est in Carpathia Neptuni gurgite vates
Cęruleus Proteus, magnū qui piscib. æquor
Et iuncto bipedum curru metitur equorum:
Hic nunc Emathiæ portus, patriamq; reuisit
Pallenen, hūc & Nymphæ veneramur & ipse
Grandæuus Nereus, nouit namque omnia va
tes,
Quæ sint, quę fuerint, q̄ mox vētura trahātur

Sed ad ordinem ſupple dixit mihi vaticinando Proteus ò Iordanis tibi annis properantibus, id eſt labentibus adueniet (mihi crede) inquit, quaſi dicat certe cęlum, quaſi dicat inde hoc mihi ſupple ab eo prænunciato dedit ſigna certiſſima nec oracula fallunt, nec delusũ olim, i. futuro tempore ſupple adueniet, qui ſcilicet ille qui fama attollet te ſupra ortus Nili ſeptemplicis, id eſt ſeptem oſtia habentis: ſupra Indum, Indus eſt orientis fluuius a quo tota regio nomen accepit. & Gangem, Gãges Indiæ fluuius, maximus qui uniuerſam ſecat Indiam, que pro & ſupple ſupra fontem Iſtri binominis: Eſt autem Iſter fluuius Europæ permagnus & uocatur Abdubanum & Danubium, qui præferet te Thybri fluuio Italię celeberrimo. Et Pado, Padus eſt fluuius profluens è gremio mõtis Veſuli, atque æquabit honores tuos aſtris in aduentu cuius incipiẽt paſſim, id eſt vulgò è corporibus diſcedere triſtes morbi iam dura lues repentè victa, id eſt ſuperata numine, ſeu aduentu huius remittet .i. deponet maculas, id eſt infectiones, ſeu contagionem, que pro & ſquamas, id ęſt pelles hominum eiuſdem contagione pollutas, ſeu animalium, quæ ipſa inuadere ſolet. Accipitur hic attamen lues pro omnibus morbis, quibus laborantes Chriſtus ſanabit, vt ſingulis verſibus de eiſdem loquentibus autoritates

tes

tes singulas Euangel. afferemus. Vnde Matth. cap. quarto. Et obtulerunt ei omnes malè habentes uariis languoribus, & tormentis cóprehensos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curauit eos &c. Et curauit multos, qui uexabantur variis languoribus, & Dæmonia multa eiiciebat &c. Cùm autem Sol occidisset omnes, qui habebant infirmos uariis languoribus, ducebant illos ad eũ: at ille singulis manus imponens curabat eos, exibât autem Dæmonia a multis clamantia, & dicentia, quia tu es filius Dei Luc. quarto. Est autem Hierosolymis probatica piscina, quę cogoominatur Hebraicè Bethsaida, quinque porticus habens, in his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorũ, & aridorum, expectantium aquæ motum, Angelus autem Domini, secundum tempus descendebat in piscinam, & mouebatur aqua & qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat a quacunque detinebatur infirmitate. Ioan. quinto. Et percurrentes vniuersam regionem illam, cæperunt in grabatis eos qui malè habebant circumferre, ubi eum audiebant esse, & quocunque introibat in vicos, vel villas, aut ciuitatem, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent, & quotquot tangebant eum, salui fie-

Mat. c. 4
Mar. c. 4
Luc. c. 4.
Ioã. c. 5.

Mar.c.6 bant. Marc.ſeſto. Erat autem docens in Synagoga eorum ſabbatis, & ecce mulier, quæ habebat ſpiritum infirmitatis annis decem & octo, & erat inclinata, nec omnino poterat ſurſum reſpicere, quam cum uideret Ieſus, vocauit eam ad ſe, & ait illi: mulier dimiſſa es ab infirmitate tua, & impoſuit illi manus, & confeſtim erecta eſt, & glorificabat Deũ. Luc. 13. Lues igitur, ut laurent. Vall. lib. Elegãtiarum 4. cap. 72. inquit, Eſt cum febris aliudve morbi genus, in vrbe, aut in agro ſæuit, ſiue ſolos homines, ſiue ſola pecora, ſiue vtroſque corripiens: Lues dicitur interdum etiam arbores, & ſata. Peſtis verò aut citò occidit, aut citò abiit ab eo quem inuaſit, quæ eadem dicitur peſtilentia. Itaque differunt duo hæc ut genus et ſpecies; que pro & Elephas, de quo animali Plin. li. 8. cap. 10. ita inquit, Decem annis geſtare in utero vulgus exiſtimat, Ariſtotiles biennio, nec amplius, quàm ſemel gignere, plureſque quàm ſingulos, viuere ducentis annis, & quoſdam trecentis iuuentus eorum a ſexageſimo incipit &c. Qui verò naturam eius ſcire velit, legat eundem a primo cap. uſque ad vndecimum, qui adamuſſim de eo loquitur: Poeta verò noſter hic poſuit pro Elephantia, ſiue Elephantiaſi neceſſitate ductus carminis: Nam Elephas, Elephantis dicitur animal ipſum Elephantiaſis, ſiue Elephantia

Luc.c.13

Pli.li.8. c.10.

tia dicitur morbus, quem medicorum vulgus lepram uocat, quod carmen capere, nec pati poterat, rationem huius Elephantiasis referunt ad Elephantis naturam, cuius cutis vlcerosis quibusdam vallibus infestatur. Sedulius suo quoque eleganti carmine tot ægrotorum millia a Domino liberata, ita li. 2. diuin. mirabil. inquit.

Alta dehinc subiēs mōtis iuga plebe sequēte
Millia cæcorum, claudorum, millia passim
Leprososq; simul populos, surdasq; cateruas,
Inualidasq; manus, & quicquid debile vulgi
Venerat, in priscum componit motibus usū,
Et reuocata suis attemperat organa neruis.

Iuuenc. quoque lib. 1. ita ait.

Ex in per terram Galilææ sancta ferebat
Insinuans populis regni præconia Christus,
Donabatq; citam inualidis, ægrisq; medelam
Et mox crebra procul Syriam iam fama tenebat,
Mille sonās linguis præsentia munera Christi
Denique certatim languores, tabe peresos
Diuersisq; malis nexos, queis longa dolore
Absumpsit populās membrorū robora tabes
Monstrabant Christo, facili sed munere cunctos,
Reddebat properè miranda ad gaudia sanos,
Iamq; animæ ipsius morbi, sæuiq; furores
Et Lunę cursum comitata insania mentis

Differere graui fermonis pondere iuffa,&c.

Sedulius de muliere,quæ erat annis decem, & octo inclinata,iuxta Luc.cap.13.ibidem 2. libro.

Venerat & mulier morbo contracta vetusto
Non senio tremebunda,gemens, incurua caducis
Vultibus, & solam despectans cernua terram
Quæ Domino miserante iuge post octo decemque
Mẽbra leuat messes, cælũq; ac sidera tandem
Cernit,& ardentem solis reminiscitur orbis,
Totum erecta uidens,quia quos malus opprimit hostis
Ima petunt, quos Christus alit sine labe resurgunt.

que pro & sistet vlcera manantia.i. orientia, seu exeuntia tabo.i.corruptione sanguinea tabo nomen est septimi casus, & Tabi genitiui

Pl.li.26 1.cap. Plin.quoque de Elephantiasi loquens lib.26. cap.primo.inquit. Diximus Elephantias ante Pompeij magni ætatem non accidisse in Italia,& ipsam a facie sæpius incipientem in nare primum veluti lenticula mox inualescente per totum corpus maculosa variis coloribus, & inæquali cute alibi crassa, alibi tenui, dura ceu scabie, aspera ad postremum verò nigrescente,& ad ossa carnes, apprimente intumescentibus digitis in pedibus, manibusque.

Aegy-

Aegypti peculiare hoc malum, & cùm in Reges incidiſſet, populis funebre, qui ope in balneis ſolita temperantur humano ſanguine ad medicinam eam. Et veniens ad eum leproſus, deprecans eum, & genu flexo dixit ei: ſi vis potes me mundare: Ieſus autem miſertus eius extendit manum ſuam & tangens eũ ait illi uolo mundare; & cùm dixiſſet ſtatim diſceſſit ab eo lepra, & mundatus eſt, &c. Marc. primo. Ecce leproſus veniens adorabat eum dicens: Domine ſi vis potes me mundare, & extendens Ieſus manum tetigit eum dicẽs volo mundare, & ſtatim mundata eſt lepra eius, &c. Matth. octauo. Et factum eſt cùm eſſet in una ciuitatum, & ecce vir plenus lepra videns Ieſum, & procidens in faciem ſuam rogauit eum dicẽs, Domine ſi uis, potes me mũdare, & extendens manum tetigit eum dicẽs uolo mundare, & confeſtim lepra diſceſſit ab illo, &c. Lucas cap. quinto. Et cùm ingrederetur quoddam Caſtellum, occurrerunt ei decẽ viri leproſi, qui ſteterunt a longè, & leuauerunt uocem dicentes. Ieſu præceptor miſerere noſtri, quos ut uidit dixit, ite oſtendite vos ſacerdotibus, & factum eſt dum irent mundati ſunt, &c. idem cap. 17.

Mar.c.1 *Mat.c.8* *Luc.c.8.*

Sedulius libro ſecundo de leproſi mundatione, ita etiam inquit.

Ecce autem medio clamans ex agmine turbę

ſtatim dicunt ei de illa, & accedens eleuauit eam apprehenſa manu eius, & continuò dimiſit eam febris, & miniſtrabat eis, &c Marc. 1. Surgens autem Ieſus de Synagoga, introiuit in domum Simonis, ſocrus autem Simonis tenebratur magnis febribus, & rogauerunt illũ pro ea, & ſtans ſuper illam imperauit febri, & dimiſit illam, & continuò ſurgens miniſtrabat illis. Luc. quarto.

Iuuencus quoque eodem lib. 2. de Socru Simonis febricitante ita teſtatur.

Aedes inde Petri ſanctus penetrabat Ieſus,
Cui anhela ſocrus, æſtu, febriq; iacebat,
Vtq; illi dextram tetigit Saluator Ieſus
Sana miniſterium præbebat fæmina menſis.

Teſtatur etiam de hac febricitante Socru Simonis, Sedul. eod. 2. lib. ita ſequitur.

More Petri validæ torrebat lampadis æſtu
Febris anhela ſocrum, dubioque in funere pendens
Saucia ſub gelidis ardebat uita periclis
Immenſuſq; calor, frigus lethale coquebat.
At poſtquã feſſos Domini manus attigit artus
Ingens ardor erat, totiſq; extincta medullis
Fõtis latentis aquę cecidit uiolentia flammæ.

Et ira uiolentior Dianæ, ira nocens, quaſi dicat omnibus aliis morbis uiolentior, morbus Lunæ nuncupatur vulgò, quæ, ſcilicet ira, ſeu ægritudo icta uelut ruina, id eſt ſagitta fulmi

nea prosternit corpora ad terram cum gemitu,& interdum festinat(mirabile uisu) perdere igni,nunc perdere aqua. Experientia etenim hoc perdocet hoc morbo laborātes eosdemque inuadente se præcipites dant vbicunque inueniuntur in ignem,vel in aquam decidentes. Exuperat uis, id est violentia ipsius morbi armato stygio veneno & agit,id est agitat tumentes spumas ore. Et cùm venisset ad turbam,accessit ad eum homo genib. prouolutus ante eum,dicens: Domine miserere filiò meo,quia lunaticus est. & malè patitur, nam sępe cadit in ignem,& crebrò in aquam, & obtuli eum discipulis tuis,& non potuerūt curare eam, respondens autem Iesus ait. Generatiò incredula, & peruersa quousque ero uobiscum? usquequo patiar uos? afferte huc illum ad me, & increpauit illum Iesus, & exiit ab eo Dæmon, & curatus est puer ex illa hora,&c.Matth.decimoseptimo. Nec iam vl
*Mat.*17 tra,id est etiam hydrops, id est hydropem patiens tabificus,id est faciens tabem,seu corruptionem,impunè vagabitur per operta, id est per membra intrinseca longo ueterno minuēte uires. Est autem ueternum morbus ex nimio ocio perpetuum somnum inducēs: hunc Auicēna & recentiores medici subetum, seu subetium, Græci letargum nominant. obrepens,id est per membra discurrens exitio, id

eſt in exitium miſerorum, atque perdet latè, id eſt deſtruet omnia uiſcera tumefacta per varios dolores. Et factum eſt cum introiſſet Ieſus in domum cuiuſdam Principis Phariſæorum ſabbato manducare panem, & ipſi obſeruabant eum, & ecce homo quidam hydropicus erat ante illum, & reſpondẽs Ieſus dixit ad legiſperitos,& Phariſæos dicens: ſi licet ſabbato curare? at illi tacuerunt, ipſe uerò apprehenſum ſanauit eum, ac dimiſit, &c. Luc. cap. 14. Diuinorum mirabilium. Sedul. libro tertio inquit. Lu.c.14

Poſt Phariſæorum cuiuſdam Principis intrat
Clarificare domum, non eſcam ſumere tantũ
Ad quam tunc facili cõuenerat ipſe precatu.
Hic homo perſpicuo diſtentus vẽtre tumebat
Plenus aquæ, grauidamque cutem ſuſpenderat aluus
Incluſam paritura necem, iam mẽbra fluebãt
Accreſcente ſinu miſeroſq; infuſa per arctus
Turgida ꝑ flatum macies, tenuauerat ęgrũ,
Inq; uteri ſpatium totus cõuenerat hydrops.
Non tulit hanc ſpeciem mundi Pater, & ſua tranſit
Sabbata non curãs, hominem curare paratus.
Quem uoluit magis eſſe ſuum, nam ſabbata propter.
Condita ſunt hominem, ſed non homo ſabbata propter

gnificabat Deum Iſrael. Matth. quintodeci- *Mat.15*
mo. Tunc oblatus eſt ei dæmonium habens,
cæcus, & mutus, & curauit eum ita, vt loque-
retur, & uideret, &c. Idem cap. 12. Et egrediẽ
tibus illis ab Iericho, ſecuta eſt eũ turba mul-
ta, & ecce duo cæci ſedentes ſecus viã audie-
rnnt, quod Ieſus tranſiret, & clamauerunt di-
centes: Domine miſerere noſtri, filii Dauid:
turba autem increpabat eos vt tacerent: at illi
magis clamabant dicentes, Domine miſerere
noſtri fili Dauid, & ſtetit Ieſus, & uocauit eos
& ait: quid uultis ut faciam vobis? dicunt il-
li, Domine vt aperiantur oculi noſtri miſer-
tus autem eorum Ieſus, tetigit oculos eorum,
& confeſtim viderunt & ſecuti ſunt eũ, &c.
Matth. vigeſimo cap. Et tranſeunte inde Ieſu,
ſecuti ſunt eum duo cæci clamantes, & dicen *Mat.20*
tes, miſerere noſtri fili Dauid. Cùm autem ve
niſſet acceſſerunt ad eum cæci, & dixit eis Ie-
ſus creditis, quia hoc poſſum facere vobis? di
cunt ei vtique Domine: tunc tetigit oculos eo
rum dicens, ſecundum fidem veſtram fiat vo-
bis, & aperti ſunt oculi eorum, &c. Idem no-
no. Præteriens Ieſus vidit hominem cæcum
à natiuitate, &c. Et paulò poſt hoc, cùm dixiſ-
ſet, expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo,
& liniuit lutum ſuper oculos eius, & dixit ei:
vade & laua in natatoria Siloe, quod interpre
tatur miſſus: abiit ergo, & lauit, & venit vi-
dens,

dens,&c.Ioann.cap.nono.Et veniunt Bethsaidam,& adducunt ei cæcum & rogabant eum vt illum tangeret, & apprehensa manu cæci, adduxit eum extra vicum, & expuens in oculos eius, impositis manibus suis interrogauit eum si quid videret,& aspiciens ait, video homines velut arbores ambulantes, deinde iterum imposuit manus super oculos eius, & cæpit uidere,& restitutus est. ita ut clarè videret omnia,&c.Marc.octauo. Dominus soluit cōpeditos: Dominus illuminat cæcos.Psal.145. Et venit Iericho, & proficiscente eo de Iericho & discipulis eius,& plurima multitudine filius Timæi Bartimæus, cæcus sedebat iuxta viam mendicans,qui cùm audisset, quod Iesus Nazarenus est,cæpit clamare & dicere: Iesu fili Dauid miserere mei. Et cōminabantur ei multi,vt taceret, at ille multò magis clamabat: fili Dauid miserere mei. & stans Iesus præcepit illum uocari, & vocant cæcum dicētes ei: Surge Magister uocat te, qui proiecto vestimento suo exiliens venit ad eum, & respondens Iesus dixit illi, Quid tibi uis faciā? cæcus autem dixit, Rabboni vt videā, Iesus autem ait illi,vade: fides tua te saluum fecit, & confestim uidit,& sequebatur eum in via. Marc. decimo.

Mar.10

Inde pedem referens geminos videt ecce sequentes

Cęca-

Cæcatos clamare viros, fili inclyte Dauid.
Decute nocturnas extinctis vultibus vmbras.
Et clarum largire diem, quàm credere tutũ
Quàm sanum est cognosse Deum. Iam corde videbant
Qui lucis sensere viam: tunc cæca precantum
Lumina diffuso ceu torpens ignis oliuo,
Instaurata suis radiarunt ora lucernis.

Sedul. libro secundo. & idem eodem libr. mirabil. diuinorum 3. *Sedul.li.*

Præterea geminos Dominus cõsidere cæcos,
Dum quoddam transiret iter, comitante caterua
Conspicit extinctæ poscentes munera formæ
Flebilibusq; vagas implentes uocibus auras.
Nec cunctata solens pietas inferre salutem,
Quæ sentit flagrare fidem, mox lumina tãgẽs
Euigilare iubet, quæ somnus presserat ingẽs,
Atq; diu clausas reserans sub fronte fenestras
Ingrediente die fecit discedere noctem.

Quidem, id est certe possum ore referre multa .s. miracula maiora fide, sed vera quæ, scilicet teneant ipsos oculos spectantium, id est audientium & inde considerantium auribus arrectis & oculis, sed propero, id est relinquo breuitatis causa, tamen ætas ventura mirabitur, prout mirata fuit Christo illa operante, cernere erat passim .i. vulgò claudos, trahẽtes genua ægra extendere gressus subitos poplite

firmato

& venit in ciuitatem ſuam, & ecce offerebãt ei Paralyticum iacentem in lecto, & uidens Ieſus fidem illorum dixit Paralytico, ſurge tolle lectum tuum, & uade in domum tuam, & ſurrexit & abijt in domum ſuam, &c. idem cap. nono. Et venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui a quatuor portabatur, & cum nõ poſſent offerre eum illi præ turba, nudauerũt tectum vbi erat, & patefacientes ſubmiſerunt grabatum, in quo iacebat paralyticus: Cùm autem vidiſſet Ieſus fidem illorum ait paralytico. fili dimittuntur tibi peccata tua, &c. Et inde, & ſtatim ſurrexit ille & ſublato grabato abijt inde coram omnibus, &c. Mar. 2. *Mar. c. 2*
Et erant viri portantes in lecto hominem, qui erat paralyticus, & quærebant eum inferre, & ponere ante eum, & non inuenientes qua parte illum inferrent, præ turba aſcenderunt ſupra tectum, & per tegulas ſubmiſerunt eum cum lecto in medium ante Ieſum, quorum fidem vt vidit dixit: homo remittuntur tibi peccata tua, &c. Et inde ait paralytico: tibi dico ſurge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam, & confeſtim conſurgens coram illis tulit lectum, in quo iacebat, & abiit in domum ſuam magnificans Deum, &c. Luc. 5.

Hinc alias Dominus Pelago delatus in oras
Intrauit natale ſolum, quo corpore naſci
Se voluit patriamq; ſibi pater ipſe dicauit.

Ecce

Ecce aderant viuum portantes, iáq; cadauer.
Bis bina ceruice viri, lectoq; cubantem
Vix hominem, cui uita manens, sine corporis vsu
Mortis imago fuit, resolutaque membra iacebant
Officijs deserta suis, fluxosq; per artus
Languida demissis pendebāt vincula neruis.
Hunc vbi virtutum Dominus cōspexit egētē
Robore peccatis primum confirmat adeptis
Quæ generāt augmēta malis, miseroq; iacēti,
Surge ait, & proprium scapulis attolle grabatum,
Inq; tuam descende domū, nil iussa moratus
Cui fuerat concessa salus, vestigia linquens
Tandem aliena, suis lætatur vadere plantis
Vectoremq; suum grata mercede reuexit.
Sedul. lib. 2.
Inde domū repedat terrarum lumen Iesus,
Ecce reuerenti iuuenis torpentia membra
Officium quorum morbus dissoluerat acer,
Ante pedes ponunt tepido recubantia lecto,
Quem miserans animo, verbis cōpellat Iesus.
Adsit certa tuæ iuuenis constantia menti:
Nam tibi prȩteritus uitæ donabitur error,
Hoc dictū scribæ mentis per operta malignæ
Carpebant, quod verba Dei uirtute ferenda
Protulerat Christus, sed pectora talia cernens
Hoc, inquit, verbū Scribarum dicta retractāt
Quod

Quod quantũ facile fuerit dixisse sequentis,
Et dicti & facti pariter, virtute probabo,
Vt mihi concessum peccata remittere cernãt;
Quapropter iuuenis firmato corporis vsu.
Surge vigens, stratumque tuum sub tecta referto
Surrexit, lectũq; humeris iam fortibus aptat,
Per mediumq; vigens, populi mirantis abibat
Tunc timor, & laudes Domini per pectora plebis
Concelebrata simul miracula læta frequẽtãt.
Iuuenc. libro 2.

Parte alia supple cernes, id est quilibet cernere poterit dextram, scilicet manum penitus extinctam, idest mortuam & aridam, que pro & carentem sensu iam reuocari ad sua munera, id est ad sanitatem seu pristinum robur. Et ecce homo manum habens aridam, & interrogabant eum dicentes, si licet sabbatis curare? vt accusarent eum, ipse autem dixit illis. quis erit ex vobis homo, qui habeat ouem, & si ceciderit hæc sabbatis in foueam, nonne tenebit & leuabit eam? Quanto magis melior est homo oue? itaque licet sabbatis benefacere, tunc ait homini extende manum tuam, & extendit, & restituta est sanitati sicut altera, &c. Matth. duodecimo cap. Et introiuit iterũ in Synagogam, & erat ibi homo habens manum aridam, & obseruabant eum si sabbatis

cu-

Sicut semper agit nil tollit, & omnia reddit.
Sedul. libro secundo.

NEc *minus & tacta compesci uecte cruorem*
Fœmineum: exangueisq; artus, pallentiaq; ora
Ilicet obstructis calefacta rubescere uenis.
Ipsas quinetiam furias sub tartara pelli
Immanes Erebi furias, tum fessa leuari
Pectora, uexatosq; malis cruciatibus artus,
Hinc uacuas latè impleri stridoribus auras
Dirarum frustra clamantum, ac sæua trementū
Verbera, perq; cauas conantum euadere nubes.
Iam deploratis uitam post funera reddi
Corporibus uideo: iam mæstam incedere pompā,
Feralemq; anteire tubam: mox gaudia matrum
Insperatam, patrūq; hilares uerso ordine fletus,
Et circumfusam populis lætantibus urbem.
Huic tu mutantes quoties assurgere montes
Et (mirum) insuetas curuare cacumina syluas
Aspicies? quoties humienti in gramine ripæ,
Aut solantem æstus, aut lenes pectore somnos
Carpentem, tenui assuesces mulcere susurro?
Macte tuis merito ripis, macte omnibus undis,
Ad te deposito properabunt numina fastu,
Nudabuntq; sacros artus, & carmina dicent
Ad numerum: cum tu felix iam flumine sancto
Authorem rerum, Diuumque hominumque parentem

(Tantus honos, laus tanta tuo Rex maxima fonti)
Exutum ueste accipies, atque hospite tanto
Attonitus, trepidas hortabere uoce Napæas.
Ite citæ, date thura pias adolenda per aras
Cæruleæ comites: uiridiq; sedilia musco
Instruite, & uitreis suspendite serta columnis.
Purpureas miscete rosas, miscete hyacynthos,
Liliaq;, & pulchro Regem conspergite nimbo.
Tunc nomen latè clarum Iordanis ad auras
Attollent montes: Iordanem maxima circùm
Aequora, Iordanem syluæq;, amnesq; sonabunt.
Illa autem humanis, quamuis latura ruinis
Auxilium, finemq; dies gratissima quamuis
Vrbibus adueniat, totumq; optanda per orbem
Fluminibus tamen, & nostris felicior undis
(Si qua fides, si qua est ueri prudentia Proteo)
Ostendet roseos stellis ridentibus ortus
Quandoquidē non diuitias, non quæret honores
Ille patris decus, ac uirtus mortalia postquam
Membra sibi, & fragiles iam sponte induxerat artus.
Non sceptrum inuadet Cypri, non Caspia Regna
Diripiet: non exuuijs Babylona superbam
Eruet; aut alto scandet Capitolia curru
Militibus circùm, & læto comitante Senatu:
Sed maris undisoni tractus, & littora longè
Curua secans, media socios sibi quæret in acta.

NEC

NEc *minus, &c.* § Prosequitur hucusque miraculorum operationẽ, quam sibi inquit prædictum fuisse multo ante tempore a Proteo, vt vidimus. Ordo est. Nec minus, id est etiam supple cernere erit fęmineũ, cruorem compesci, id est fręnari tacta veste. s. Christi, que pro & artus exangues, id est sanguine exausti, & ora pallentia. i. ob nimiã sanguinis effusionem ilicet calefacta rubescere, id est rubedinem, seu solitum calorem indicare venis obstructis. i. clausis, quasi dicat mulier sanguinis fluxum patiens, pallida facie, exaustisque membris, tangens Saluatoris vestẽ sana effecta est. & ecce mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retrò & tetigit fimbriam vestimenti eius, dicebat enim intra se, si tetigero tantum vestimentum eius, salua ero. At Iesus conuersus & uidens eam dixit: Confida filia fides tua te saluam fecit, & salua facta est mulier ex illa hora. Matth. nono. Et mulier, quæ erat in pro fluuio sanguinis annis duodecim, & fuerat multa perplessa a compluribus medicis, & erogauerat omnia sua, nec quicquam profecerat, sed magis deterius habebat, cum audisset de Iesu, venit in turba retrò, & tetigit vestimẽtum eius, dicebat enim quia si vel vestimentũ eius tetigero, salua ero, & confestim siccatus

eſt fons ſanguinis eius,& ſenſit corpore, quia ſanata eſt a plaga,&c. Marc. quinto. & mulier quæ erat in fluxu ſanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos erogauerat omnem ſubſtantiam ſuam, nec ab ullo potuit curari, acceſſit retrò, & tetigit fimbriam veſtimenti eius, & confeſtim ſtetit fluxus ſanguinis eius, &c. Luc. octauo.

Mar. 5.

Iuuenc. 2. libr. Euangel. hiſto.

Progreſſi mulier ſequitur ueſtigia ſeruans,
Quàm langure graui bis ſex labentib. annis
Torquebat fluxus lacerans ſine fine cruoris,
Viribus abſumptis, & toto corpore feſſa,
Pectoris hæc tacitam uoluebat credula mẽtẽ
Arcana, ſecumq; fide iam certa tenebat
Actutum feſſo fugeret, quòd corpore tabes,
Extremam Chriſti poſſet ſi tangere veſtem.
Hæc vbi per populum ſummi pendẽtia pepli
Fila manu trepida tractauit protinus ille,
Et cauſas morbi, & credentia pectora cernẽs
Conceſſit celerem tali cum uoce ſalutem.
Accipe quod meruit fidei conſtantia munus,
Et mox conſtricto vigperunt ſanguine venæ, &c.

Quinetiam, id eſt inſuper ipſas furias, id eſt Dæmones furias immanes pelli ſub tartara Erebi inferni, tum. i. deinde pectora. i. corpora feſſa, id eſt obſeſſa, & vexata ab eis leuari. i. liberari, que pro & artus vexatos malis crucia

tibus

tibus,id est Dæmoniacis tormentis. Hinc, id est ex ista liberatione,seu expulsione Dæmonum a Redemptore facta auras vacuas latè impleri supple cernere erit stridoribus Dirarum,id est Dæmonum clamantum pro clamã tium,& stridentium frustra,& ac trementum pro trementium sæua uerbera, id est Domini cum verbum eos expellens, que pro & conantum euadere, id est aufugere per cauas nubes .i.per aera,vespere autem facto obtulerunt ei multos Dæmonia habentes & eiiciebat spiritus verbo, & omnes malè habentes curauit, &c.Matth.octauo. & paulò post subsequitur Euangelista. cùm venisset Iesus transfretum in Regionem Genazenorum occurrerunt ei duo habentes Dæmonia de monumentis exeuntes sęui nimis, ita ut nemo posset transire per uiam illam, & ecce clamauerunt dicẽtes. Quid nobis & tibi Iesu fili Dauid? venisti huc ante tempus torquere nos? Erat autem non longè ab illis grex multorum porcorum pascens: Dęmones autem rogabant eum dicentes: si eiicis nos hinc, mitte nos in gregẽ porcorum,& ait illis ite, at illi exeuntes abierunt in porcos. & ecce magno impetu abiit totus grex per præceps in mare, & mortui sunt in aquis,&c. Inde. Egressus Iesus secessit in partes Tyri & Sidonis,& ecce mulier Chananæa à finibus illis egressa,clamauit dicens ei, misererere *Mat.c.8*

rere mei Domine fili Dauid, filia mea malè à Dęmonio vexatur, &c. Et tandem scimus pòst continuam perseuerantem iugem, & humilẽ orationem mulieris, Saluatorem exaudiuisse, & filiam liberauisse: cùm dixit vade magna est fides tua, fiat tibi sicut vis, & sanata est filia ex illa hora. Idem. Matth. quintodecimo.

Mat. 15

Et erat in Synagoga eorum homo in spiritu immundo & exclamauit dicens. Quid nobis, & tibi Iesu Nazarene venisti ante tẽpus perdere nos? Scio quòd sis Sanctus, Dei, & comminatus est eis Iesus dicens, obmutesce, & exi de homine, & discerpens eum spiritus immundus, & exclamans uoce magna, exiit ab eo, &c. Marc. primo. Et exeunti ei de naui statim occurrit de monumentis homo in spiritu immundo, qui domicilium habebat in monumentis, & denique catenis iam quisquam poterat eum ligare, quoniam sæpe compedibus & catenis uinctus dirupisset catenas, & compedes comminuisset, & nemo poterat eũ domare, & semper die ac nocte in monúmentis, & montibus erat clamans & concidens se lapidibus, videns autem Iesum à longè, cucurrit & adorauit eum, & clamans voce magna dixit: Quid mihi & tibi Iesu fili Dei altissimi? adiuro te per Deum ne me torqueas: dicebat enim illi: Exi spiritus immunde ab homine isto, & interrogabunt eum. Quid tibi nomen

Mar. 1.

est? Et dicit ei, Legio mihi nomen est, quia multi sumus, & deprecabantur eum multum ne se expelleret extra regionem. Erat autem ibi circa montem grex porcorum magnus pascens in agris, & deprecabantur eum spiritus dicentes: mitte nos in porcos, vt eos introeamus, & concessit eis statim Iesus, & exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos; & magno impetu grex præcipitatus est in mare ad duo millia, & suffocati sunt in mari, &c. Idem quinto: Et in Synagoga erat homo habens Dæmonium immundum, & exclamauit voce magna. Sine, quid nobis & tibi Iesu Nazarene? venisti perdere nos? Scio te qui sis Sanctus Dei, & increpauit illum Iesus dicens obmutesce, & exi ab eo. Cùm proiecisset illũ Dæmonium in medium, exiit ab illo, nihilq; illi nocuit, &c. Luc. quarto. Et qui vexabantur *Luc.4.*
à spiritibus immundis, curabantur, & omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes, &c. idem sexto. Et cùm de naui egressus esset ad terrã, occurrit illi vir qui habebat Dæmonium iam temporibus multis, & vestimento non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis: is vt vidit Iesum procidit ante illum, & exclamans uoce magna dixit: quid mihi & tibi est Iesu fili Dei altissimi? obsecro te ne torqueas. præcipiebat enim spiritui immun-

do, vt exiret ab homine; multis enim temporibus arripiebat illum, & vinciebatur catenis, & compedibus custoditus, & ruptis vinculis agebatur a Dæmonio in deserta: interrogauit autem illum Iesus dicens: quod tibi nomen est? at ille dixit legio, quia intrauerunt Dæmonia multa in eum, & rogauerunt illum ne imperaret illis, ut in Abyssum irent. erat autem ibi grex porcorum multorum pascētium in monte, & rogabant eum vt permitteret eis in illos ingredi, & permisit illis: exierunt ergo Dęmonia ab homine, & intrauerunt in porcos, & impetu abiit grex per pręceps in sta
Luc.c.8. gnum & suffocatus est. & c. Luc. octauo capit. Et ecce vir de turba exclamauit dicens: Magister obsecro te respice in filium meū, quia vnicus est mihi, & ecce spiritus apprehendit eum, & subitò clamat, & elidit, & dissipat eū cum spuma, & uix discedit dilanians eum, & rogaui discipulos tuos, vt eiicerent illud, & non potuerunt. Respondens autem Iesus dixit: O generatio infidelis & peruersa, vsquequo ero apud vos & patiar vos? adhuc huc filium tuum, & cùm accessisset, elisit illum Dæmonium & dissipauit, & increpauit Iesus Spiritum immundum, & sanauit puerum, & reddidit illum patri eius & c. Idem nono. capite. Interea Placido transuectus marmore puppim

Lique-

Liquerat, & medios lustrabat passibus agros:
Cùm procul è tumulis gemino stridore ruen
tes
Prosilieré viri, quos nō mala Dæmone pauco
Sed legio uexabat atrox, nexuq; cruento
Sæua catenatis gestabant vincla lacertis;
Angebat quoque pęna duplex; heu dira furoris
Conditio, qui vim patitur, magis ille ligatur.
Tūc Domini præcepta tremēs exire iubentis
Spiritus infelix hominem non audet adire
Effigiem repetens, quam Christum cernit habere;
Sed pecus immunda gaudens lue, semper amicum
Sordibus, atq; olido consuetum viuere cæno
Pro meritis petiere suis, tristésq; Phalanges
Porcinum tenuere gregem, niger hispidus horrens,
Talem quippe domum dignus fuit hospes habere.
Sedul.lib. 2. Mirab. Diuin.
Postquam corporeos virtus ingressa per artus
Texit odoratam carnis velamine formam,
Atque palàm Dominus populis dedit: ecce repente
Vir humilis mæsto deiectus lumina uultu
Procedit, supplexq; manus, & brachia tendit
Imploratq; gemens: unus mihi filius, unus
Est

Est Domine, horrẽdâ lacerat quẽ spiritus irâ,
Nec linquit nisi mergat aquis, aut ignibus atris
Opprimat, atque animam dubia sub morte fatigat,
Hunc precor expulso miseratus vtrũq; furore
Redde mihi vel redde sibi, nec cæca potestas
Expellat trepidam subtracto lumine vitam.
Dixerat, & genua amplectens, genibusque volutans
Hęrebat, Dominusq; Pio iam pectore votis
Annuerat, tunc prædo fures ac noxius hostis,
Cui possessa diu est aliena fabrica iuris,
Peruasa migrare domo compulsus in iram
Tollitur accensam, correptaque carpere mẽbra
Nititur, & frustra Domino prohibẽte laborãs
Fugit in obscuras puero viuente tenebras.

Sedul. 2. eod. de vnici filij a spiritu vexati liberatione.

Et idem alio capite eiusdem 2. lib.

Iãq; Capharnææ Synagogã intrauerat vrbis
Ritè docens populos, quem cum vidisset iniquus
Humano sub corde latens clamore proteruo
Spiritus infremuit, quid nobis & tibi dicens
Perdere nos heu Christe venis? scio denique qui sis,
Et sanctum cognosco Dei, nec plura locutus,

Impe-

Imperio terrente tacet, hominemq; reliquit
Pulsus & in vacuas, fugiēs euanuit auras, &c.
Idem eiusdem lib. 2. alio cap.
Iam Gerasenorum steterat sub littore puppis:
Ecce sed egresso iuuenis (mirabile dictu)
Occurrit, miseram cui mentem spiritus ater
Horrenda implebat lacerans uirtute furoris.
Illi grata domus tetris habitare sepulchris,
Nec poterat rapidum, quisquam retinere furorem,
Fortia quin etiam rumpebat vincula ferri,
Scindebatq; graues, ut lanea fila catenas,
Etiam compedibus leuis insultare soluto
Ludus erat, saxisq; ferum concidere pectus.
Isq; ubi pergētem Christum per littora vidit,
Cum clamore ruit, longeq; accurrit adorans.
Regnatis semper Domini certissima proles,
Oramus ne nos solitæ regionis ab oris
Excutias, valde tormentis excruciatos:
Nam nomen legio est, nobis, multosque sub vno
Nomine consociat flatus vis sola nocendi.
Cernis vt immundi subigūt, hęc pascua porci
His saltem liceat rabiem satiare repulsam
Per patris altithoni nomē sublime rogamus.
Imperat his hominis mētem dimittere Christus
Porcorumq; finit gregibus finire furores.
Iáq; hominis stupidū discusso dęmone pectus
In-

Inſpirata ſuæ veneratur dona ſalutis,
Et iam præcipites ſcopulorum margine porci
In mare deiecti, properant diſperdere vitam.
At verò è ſpeculis miracula tanta pauentes
Diffugiunt, vrbiſq; ruunt ad tecta ſubulci,
Et famam ſpargunt, populoſque ad littora cogunt.
Inſanum verò iuuenem poſtquam reſipiſſe
Credere cernentum populorum turba coacta eſt.
Orabant pauidi Regionem linqueret illam.

Iuuenc. lib. 2. de Euang. hiſto.

Iam video uitam (ſubſequitur conſtructio) poſt funera reddi deploratis corporibus iam incedere mæſtam pompam, id eſt exequias, que pro & tubam feralem. i. lugubrem, ſeu exitialem ad defunctos pertinentem anteire, id eſt præcedere, ſcilicet cadauer. mox gaudia inſperata, id eſt non conſiderata, ſeu præuiſa matrum, & fletus hilares verſo ordine, id eſt mutato patrum, & vrbem circumfuſam populis lętantibus. hæc illo loquente, ad eos, ecce Princeps vnus acceſſit, & adorabat eum dicens. Domine filia mea modò defuncta eſt, ſed veni impone manum tuam ſuper eam & viuet. Et ſurgens Ieſus ſequebatur eum, & diſcipuli, & cum ueniſſet Ieſus in domũ Principis, & vidiſſet tibicines, & turbam tumultuãtem dicebat: recedite non enim eſt mortua

puella, ſed dormit, & deridebant eum. Et cũ eiecta eſſet turba, intrauit & tenuit manum eius,& dixit: Puella ſurge, & ſurrexit puella, &c. Matth. nono. Et venit quidam de Archiſynagogis nomine Iairus, & videns eum procidit ad pedes eius, & deprecabatur eum multum dicens, quoniam filia mea in extremis eſt, veni impone manum tuam ſuper eã, vt ſalua ſit,& viuat,& abijt cum illo,& ſequebatur eum turba multa,& comprimebant eũ, & paulò poſt ſequitur Euangelium. Ad huc eo loquente veniunt nuncij ad Archiſynagogum dicentes,quia filia tua mortua eſt, quid vltra vexas magiſtrum? Ieſus autem audito verbo,quod dicebatur, ait Archiſynagogo: noli timere tantummodò crede, & non admiſit quemquam ſe ſequi niſi Petrum & Iacobũ & Ioannem fratrem Iacobi, & veniunt in domum Archiſynagogi, & vidit tumultum, & flentes,& eiulantes multum,& ingreſſus ait illis: quid turbamini & ploratis? Puella non eſt mortua,ſed dormit & irridebant eum: ipſe verò eiectis omnibus aſſumit patrẽ & matrem puellæ, & qui ſecum erant & ingrediuntur, vbi puella erat iacens, & timens manum puellæ,ait illi. Tabithacumi, quod eſt interpretatum puella tibi dico ſurge, & confeſtim ſurrexit puella,& ambulabat, erat autem annorum duodecim,&c. Marc. quinto. Et factũ *Mar. 5.*
eſt

eſt deinceps ibat Ieſus in ciuitatem, quæ vocatur Naim, & ibant cum eo diſcipuli eius, & turba copioſa: cùm autem appropinquaret portæ ciuitatis: ecce defunctus efferebatur vnicus filius matris ſuæ, & hæc uidua erat, & turba ciuitatis multa cum illa, quam cùm vidiſſet Dominus miſericordia motus ſuper eā, dixit illi: noli flere & acceſſit, & tetigit loculum: hi autem qui portabant, ſteterūt, & ait: adoleſcens tibi dico ſurge, & reſedit, qui erat mortuus, & cœpit loqui, & dedit illum matri ſuæ, &c. Luc. ſeptimo. Et ecce venit vir, cui
Luc. 7. nomine Iaurus, & ipſe Princeps Synagogæ erat, & cecidit ad pedes Ieſu rogans eum, vt intraret in domum eius, quia unica filia erat ei ferè annorum duodecim, & hęc moriebatur, & contigit dum iret a turbis, comprimebatur, & paulò poſt ſequitur Euangelii textus. Adhuc illo loquente venit quidam ad Principem Synagogæ dicens ei, quia mortua eſt filia tua, noli vexare illum. Ieſus autem audito hoc verbo reſpondit patri puellæ, noli timere: Crede tantum, & ſalua erit. Et cùm veniſſet domum, non permiſit intrare ſecum, quemquam, niſi Petrum & Iacobum & Ioannem, & patrem & matrem puellæ. flebāt autem omnes, & plangebant illam, at ille dixit nolite flere, non eſt mortua puella, ſed dormit, & deridebant eum ſcientes, quòd mor-

tua esset, ipse autem tenens manum eius clamauit dicens: Puella surge, & reuersus est spiritus eius, & surrexit continuò, & iussit illi dare manducare, &c. Luc. cap. octauo. Hæc cùm dixisset voce magna clamauit: Lazare veni foras, & statim prodijt, qui fuerat mortuus ligatus manus & pedes institit, & facies illius sudario erat ligata, dixit eis Iesus: soluite eũ, & sinite abire, &c. Ioan. vndecimo. *Ioã. 11.*

Talibus insignis virtutibus ibat in vrbem,
Quæ sit dicta Naim, populo uallatus opimo,
Et grege discipulum, miserum cùm comminus ecce
Cõspicit efferi iuuenem, gelidumq; cadauer
Pluribus exequijs, & inani funere passum
Triste ministeriũ, cuius sors inuida matrem
Iam dudum vidua gemina uiduauerat vrna:
Nec remorata diu pietas inimica doloris
Auxilium uitale tulit, tactoq; pheretro,
Surge ait ò Iuuenis, parensq; in tẽpore dicto
Mortuus assurgit, residensque, loquensq; reuixit.
Atq; comes genitricis abit, nã funere torpẽs
Et licet amissæ passus discrimina uitæ,
Non poterat famulus Domino clamante tacere,
Nec uita præsenti mori. Mox agmine verso
Deponẽs trepidum recidiuo tramite luctum,
Candida felicem reuocauit pompa parentẽ.

Se-

Sedulius libro tertio.

Et idem eodem tertio de resurrectione Lazari.

Ergo ubi clamãtis Domini sonuit tuba dicẽs,
Lazare perge foras, magno concussa pauore
Tartara dissiliunt, Erebi patuere recessus,
Extimuit lethale chaos, mortisq; profundæ
Lex perit, atq; anima proprias repente medullas,
Cernitur ante oculos, viuens astare cadauer.
Postquàm sepulchralem tanquam recreatus honorem
Ipse sibi moriẽs, & posthumus extat & hęres.

Et Iuuen. lib. suo 2. quoque ait.

Postquã peruẽtũ est, vbi funera virginis ingẽs
Plangentis populi fremitus, clãgorq; tubarũ
Vltima supremæ celebrabat funera pompæ,
Abscedant, inquit, vestris hæc tristia testis:
Namq; puella iacet placido dimersa sopore
Defunctam retur flentum, quã nescia plebes
Talia dicentem ridentum turba reliquit,
Quod morte abreptam dixit dormire puellã.
Sed Christus lethi victor, vitæq; repertor
Frigentis dextrã dignatus prehendere dextra
Surgere mox iussit, mirãda ad gaudia Patris.

& idẽ de resurrectione Lazari inquit li. 4.

Hæc ubi dicta dedit, saxũq; immane reuulsis
Obijcibus patuit, uirtus mox conscia cælum
Suspicit, & tali genitorem uoce precatur.

Exi-

Eximias grates genitor tibi ſancte fatemur
Me placidus ſemper venerandis aurib. audis:
Sed populus præſens me miſſum credere diſcat,
Hæc vbi dicta dedit, tumuli mox limine in ipſo
Reſtitit, aduerſo complēs caua ſaxa canore.
Lazare ſopitis redeuntem ſuſcipe membris
En animā, tuq; ipſe foras te prome ſepulchro.
Nec mora, connexis manib. pedibuſq; repēte
Procedit tumulo, vultum cui linea texit,
Et totum gracilis connectit faſcia corpus,
Tum ſolui iuſſit, lætumque ad tecta remittit. &c.

Meritò Chriſti virtutem contemplans Ambroſius inquit. Omnia nobis Chriſtus factus eſt, ſi febribus æſtuas, fons eſt, ſi vulnus habes medicus eſt, ſi mortem timeas vita eſt, ſi auxilio indiges, virtus eſt, ſi cibum quæris, alimentum eſt. Sed redeamus ad conſtructionem. Huic ſcilicet venturo Chriſto tu inquit Proteus, ſcilicet Iordanis quoties aſpicies aſſurgere montes mutantes, id eſt montes excellſæ magnitudinis aſſurgere, & Chriſto reuerētiā præbere, & (mirum) ſyluas inſuetas curuare. i. inclinare cacumina ad reuerentiam etiam ipſi præſtandam, quoties ſei licet tu aſſueſces ſuſurro tenui, id eſt leuiter ſonanti, ſolantem, ſ. ipſum æſtus aut carpentem ſomnos leues pe- *Ambr.*

ctore? quasi dicat sæpe in gramine humenti ripæ.s.tuæ Macte.s.ò Iordanis.i magis aucte, seu accumulate virtute seu dignitate: Macte est vocatiuus a nomine mactus,macta,mactũ .i.magis auctus.Est autem dictio,quæ laudat, seu hortatur puerum,quem probitate crescere videt: Construitur cum genitiuo, & ablatiuo,vt: macte virtutis,seu virtute.Hic verò cũ ablatiuo, vt: macte tuis ripis. Meritò macte omnibus undis numina, id est Nymphæ fluminum deposito fastu .i. superbia properabũt ad te, que pro & nudabunt sacros artus, & dicent, id est canent carmina ad numerum, id est ad metrum, seu mensuram: cùm tu felix iam sancto, scilicet tuo flumine, id est alueo tuo excipies exutum veste.i. nudum authorẽ rerum.i. totius opificem, quæ pro & paretem Diuum pro Diuorum & hominum (ò supple Rex maxime,scilicet fluminum omnium tantus honos,tanta laus,supple erit tuo fonti, atque attonitus.s.tu tanto hospite voce, scilicet tua hortabere trepidas Napæas.i. Deas colliũ & florum supple dicens eis: ite, citæ,id est festinæ date thura adolenda.i.comburenda per pias aras. comites cęruleę.i.Nymphæ.s.fluminum sic dictæ a maris colore,seu cæli & instituite.i.ædificate sedilia.i. sedes viridi musco, id est in viridi herba nascenti in locis humidis,& in fluminum, seu fontium ripis, & suspendite

ſpendite ſerta columnis uitreis, miſcete roſas purpureas, miſcete hyacinthos, hyacinthus eſt flos rubens, que pro & lilia & conſpergite Regem, id eſt Chriſtum pulchro nimbo, id eſt pulchra florum copia, ſeu congerie veluti nube. Tunc montes attollent nomen clarū Iordanis latè ad auras.i. ad ſidera maxima æquora circū Iordanem.ſ.te amnes, que pro & ſyluæ ſonabunt .i. reſonanda canent Iordanē autem illa dies.ſ. Dominici aduentus primi; quamuis ſupple ſit latura auxilium humanis ruinis & finem, quamuis gratiſſima adueniat vrbibus,& optanda per totum orbem, tamen ſupple erit, ſeu adueniet felicior fluminibus, & noſtris vndis, reddit rationem (ſi qua pro aliqua fides, ſi qua pro aliqua prudentia veri eſt Proteo) quaſi dicat ſi Proteo adhibēda eſt fides oſtendet ſupple illa dies ortus roſeos, id eſt natiuitatem Saluatoris ridentibus ſtellis, quandoquidem ille.ſ. Chriſtus decus appos: patris ac uirtus poſtquam induxerit.i. induerit membra mortalia,& iam ſponte artus fragiles, non quæret diuitias ſibi, non honores, non inuidebit .i. inhians aſpirabit ad ſceptrū Cypri,Cyprus eſt Inſula in Carpatio mari inter Ciliciam & Syriam. diues, luxui dedita, vnde & Veneri ſacra eſt: in ea mercatus erat, quondam nouem regnorum ſedes, vrbes in ea prçclaræ, Non diripiet regna Caſpia.i. ma-

ria, quę inter Caspios & Hircanos mõtes sunt non eruet Babylona superbam exuuijs. i. spolijs, seu trophæis, aut scandet Capitolia alto curru. Capitolium est locus Romæ sic dictus a capite hominis ibi reperto, dum foderēt fundamenta. Circùm militibus supple comitantibus, & læto sonitu etiam comitante, quasi dicat non mundanam sibi appetet pompã, aut superbiam, sed secans. i. calcans littora longè curua & tractus maris undisoni quęret sibi socios in media acta: Acta dicitur littus, vt exponit Seruius in illo Maronis Aenei. quinto.

Ma. Aenei. 5. dum dicit,

At procul in sola secreta Troades acta.

DISPERSOSQVE *mari nautas, nudosq; colonos*
Vndarum, sinuosa fretis iactare parantes
Retia, uexatas aut iam reparare sagenas,
Sollicitos patris ad solium, ac sua tecta uocabit,
Atque ollis ius omne, potestatemque medendi
Adijciet: pellent morbos, dentesq; retundent
Vipereos: orciq; acies, ac monstra fugabunt.
Quin & custodes, foribus radiantis olympi
Præficiet, seruare aditus, & claustra iubebit
Aurea, queis non ulla queat uis sæua nocere
Eumenidum, duriq; umbrarum obsistere postes.
Tum sedes passim emeritis duodena per astra
Instituet, distincta suos de more sequetur

Tur-

Turba Duces, illi leges & sancta uocatis
Iura dabunt plausu sociorum, atque agmine læti.
Felices, qui iam cymba, remisque relictis
Alta serenati conscendent culmina cæli.
Præterea (si certa fides, nec uana futuri
Gaudia) cognatas etiam spectabimus undas
Lenæos uerti in latices, ea prima Deum Rex
Arcana, hos primos per signa ostendit honores
Accepti latè imperij, mirabitur auctus
Lympha suos, iussa insuetum spumare capaces
Per pateras, largeq; nouum, diffundere nectar,
Et mensas hilarare, & felices hymenæos,
Nec semel ille altum remis euictus in æquor
Cùm iam frustrato socios redijsse labore,
Accipit, præda ingenti ditabit & udas.
Squamigerum strata cumulos exponet in alga;
Iratos etiam fluctus, tumidasq; procellas
Miscentesq; imo turbatam gurgite arenam,
Iamq; superiecto mersuras æquore puppim
Imperio premet increpitans, cadet arduus undæ
Impetus, atq; audisse minantis iussa putares
Eurosq;, zephyrosq; & ouantes turbine coros.
Quid loquar, ut gemino numerosas pisce cater- Mat. 1
uas
Munere, & exiguo Cereris miserabile uulgus
Matres, atque uiros, pariter per gramina pascet,
Vt iam bis senis redeant fragmenta canistris?
Aut intempesta gradiens, ut nocte per altum
Libera sub strato ponet uestigia ponto,

Vixq; undas ſicco tanget pede? ſcilicet olli
Adnabunt blandæ Nereides humida paſſim
Sternent ſe freta: tum fundo Neptunus ab imo
Excitus, agnoſcet Dominum: poſitoq; tridente
Cum Phorco, Glaucoq;, & ſemifero comitatu
Proſiliet, trepidusq; ſacris dabit oſcula plantis.
Sed quid ego exili uectus ſuper alta phaſello
Cuncta ſequor memorans? non ſi Parnaſia Muſæ
Antra mihi, ſacroſq; aditus, atq; aurea pandant
Limina, ſufficiam non ſi mihi ferrea centum
Ora ſonent, centumq; ærato è gutture linguæ
Vocibus, expument agitantem pectora phæbam
Laudatos ualeam uenturi Principis actus
Enumerare, nouoq; amplecti ſingula cantu.

DISPERSOSQVE *mari, &c.* } Narrat hic perſequendo inceptum Chriſtũ non ad hoc in mundum veniſſe, vt honores affectaret mundanos, & eligeret ſibi procerumq; nobiliumque comitatum cateruam, at pauperes, humiles, & piſcatores, & demum non veniſſe miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animã ſuam in redemptionem pro multis, ut ipſe-
Mat. 20 met teſtatur. Matth. vigeſimo. Ordo eſt, que pro & ſupple quæret nautas diſperſos mari, & nudos colonos vndarum parantes iactare retia ſinuoſa fretis, aut iam ſollicitos reparare ſagenas uexatas. i. diſſipatas, & laceratas uocabit ad ſolium patris ac ſua tecta. Ambulans au-

autem Iesus iuxta mare Galileæ, uidit duos
fratres Simonem,qui vocatur Petrus, & Andream
fratrem eius, mittentes rete in mare
(erant enim piscatores) & ait illis,venite post
me,& faciam vos fieri piscatores hominum:
at illi continuò relictis retibus secuti sunt eũ,
& procedens inde vidit alios duos fratres Iacobum
Zebedæi,& Ioannem fratrem eius in
naui cum Zebedæo patre eorum reficientes
retia sua, & vocauit eos illi autem statim relictis
retibus,& patre secuti sunt eum,&c.Mat.
quarto.Et pręteriens secus mare Galileæ, vidit
Simonem & Andream fratrem eius mittentes
retia in mare,erant enim piscatores, &
dixit eis Iesus: venite post me, & faciam vos
fieri piscatores hominum, & protinus relictis
retibns secuti sunt eum: & progressus inde pusillum,
vidit Iacobum Zebedæi, & fratrem eius,
& ipsos componentes retia in naui,& statim
vocauit illos, & relicto patre suo Zebedæo
in naui cum mercenarijs secuti sunt eũ,
&c. Marc. primo. Ascendens autem in vnam Mar.1
nauim,quæ erat Simonis,rogauit eum a terra
reducere pusillum, & sedens docebat de nauicula
turbas, vt cessauit autem loqui, dixit ad
Simonem duc in altum, & laxate retia vestra
in capturam, & respondens Simon dixit illi:
Præceptor per totam noctem laborantes nihil
cæpimus,in verbo autem tuo laxabo rete,

& cum hoc fecisset, concluserunt pisciũ multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum, & annuerunt socijs, qui erant in alia naui, vt venirent & adiuuarent eos, & venerunt & impleuerunt ambas nauiculas, ita vt penè mergerentur. Quòd cùm videret Simon Petrus procidit ad genua Iesu, dicens exi a me, quia homo peccator sum Domine, stupor enim circumdederat eum, & omnes qui cum illo erant in captura piscium, quam cæperāt. Similiter autem Iacobum & Ioannem filios Zebedæi, qui erant socij Simonis, & ait ad Simonem Iesus: noli timere ex hoc iã homines eris capiens, & subductis ad terram nauibus relictis omnibus secuti sunt eum, &c. Luc. quinto.

Hinc maiora docens populos cælestia verum,
Se reserat sermone Deum turbasque frequentes,
Quæ nimis irruerant, cupiens uitare parũper
Stagna petit parua, residésq; Simonis in aula
Littore sistentem firmabat ab æquore plebẽ,
Et dictis iam finis erat, tunc altius actam
In Pelagus iubet ire ratem, vastoq; profundo
Retia dimitti piscantia, quæ nihil omnem
Claudere per noctem vacuo potuere labore.
Simo parat ouans, & aquosis gentib. instans
Linea claustra iacit, tantumque immanis apertos

Im-

Impleuit captura ſinus, vt præda redundans
Turbaret geminas cumulato piſce carinas.
Nam ſocia iſtic puppis erat, ſic maxima ſæpe
Gaudia non ferimus, propenſaque vita timemus,
Quodque Deo facile eſt, homines optare nec audent.

Sedul.eod.lib. ſuo tertio.

Atq; ollis pro illis: Anthiteſis eſt, vt diximus adiiciet.i.dabit omne ius, que pro & poteſtatem medendi, pellent morbos & retūdēt dentes vipereos, & acies orci. i. Diaboli orcus eſt infernalis fluuius, ſeu inferni obſcuritas. Hic verò accipitur pro Diabolo, ac fugabunt monſtra.i.ſpiritus malignos a corporibus, & cōuocatis duodecim diſcipulis ſuis, dedit illis poteſtatem ſpirituum immundorum, vt eijcerent eos, & curarent omnem languorem & omnē infirmitatem, &c.Mat.decimo. Et vocauit xij *Mat.10* & cæpit eos mittere binos, & dabat illis poteſtatem ſpirituum immundorum, &c.Marc.6. *Mar. 6.* Conuocatis autem Ieſus duodecim Apoſtolis dedit illis poteſtatem & virtutē ſupra omnia Dæmonia, & vt languores curarent, & miſit illos prædicare regnum Dei, & curare infirmos, &c.Luc.9.cap.

Neve redundantem cumulato germine meſſem
Exiguis Dominus ſineret languere colonis,

Discipulosq; alios, quorum mẽs conscia recti
Puraq; simplictas, numero, meritoque tefulgens:
Aurea libra fuit, velut agnos præcipit inter
Sanguineos properare lupos, assumite dicẽs
Iura potestatis, nullum metuatis ut hostem
Vipereasq; minas, & scorpi inimica venena
Omnia uirtutis sensu calcate fideli, &c.

Sedul. li. 3. Idem suo eod. 3. lib. suorum Diuin. mirab. Quin. i. etiam & præficiet. i. custodes statuet foribus. i. Ianuæ olympi. i. cæli radiantis, & iubebit seruare aditus, ideſt ingressum, & aurea claustra. i. loca in quibus quis clauditur, quasi dicat dabit potestatem ligandi & soluendi. Et tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque ligaueris super terram erit ligatum & in cælis, & quodcunque solueris super terrã, erit *Mat. 16* solutum & in cælis, &c. Mat. 16. & idem cap, 18. Amen dico uobis quæcunque alligaueritis super terram, erũt ligata & in cælis, & quæcunque solueritis super terram erunt soluta, & in cælo, &c. Queis pro quibus non ulla uis sæua. i. aliqua uis Eumenidum. i. furiarum, seu serpentum queat nocere, que pro & postes diri umbrarum, id est inferi obsistere. i. & portæ inferi non præualebunt, ut superius 2. capite ait Euangelista. Tum, id est deinde passim, id est vulgo instituet. i. ordinabit sedes emeritis, id est Apostolis post labores passos in uita per

astra duodena, id est per duodecim tribus. Turba distincta, idest separata de more seque tur suos Duces. illi dabunt leges, & dabunt sancta iura uocatis. Læti id est hilares plausu atque felices agmine, id est copia spirituum Beatorum, qui iam relictis remis, que pro & cymba, id est naui conscendent alta culmina cæli serenati. Tunc respondens Petrus dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Iesus autem dixit illis. Amen dico uobis, quòd uos qui secuti estis me in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ sedebitis, & uos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel, &c. Matth. decimonono. *Mat.* 19
Præterea, id est præter ea quæ dicta sunt (si supple est certa fides, nec supple sunt gaudia uana futuri) etiam spectabimus, id est spectādo cernemus undas cognatas, id est proprias aquas uerti, id est mutari in latices Lenæos, id est uinum. Lenæus autem dictus fuit Bacchus. Ea prima arcana, id est miracula Rex Deum pro Deorum, id est Christus Saluator ostendet hos primos honores per signa imperij latè accepti, id est tanquam Rex Regum, Lympha, id est aqua mirabitur suos austus, id est mutationem, & augmentum iussa, scilicet ipsa lympha spumare, id est superabundare per capaces pateras, que pro & largè diffundere

dere nouum insuetum nectar & hilarare.i. lætificare mensas.i. conuiuas, & felices hymenæos.i.nuptias, & die tertia nuptię factæ sunt in Chana Galilææ,& erat mater Iesu ibi, vocatus est autem Iesus ad nuptias, & deficiente vino, dicit mater Iesu ad eum, vinum non habent: & dicit ei Iesus. Quid mihi,& tibi est mulier? nondum venit hora mea, dicit mater eius ministris: quodcunq; dixerit uobis facite. Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundum purificationem Iudæorum capien tes singulæ metretas binas vel ternas:dicit eis Iesus. implete hydrias aqua, & impleuerunt eas vsque ad summum,& dicit eis Iesus: hau rite nunc,& ferte Architiclino, & tulerũt: vt autem gustauit architriclinus aquam vinum factam,& non sciebat vnde esset; Ministri autem sciebant, qui hauserant aquam,vocat spõ sum Architriclinus, & dicit ei. omnis homo primum bonum uinum ponit,& cùm inebrie ti fuerint,tunc id quod deterius est: tu autem seruasti bonum uinum,vsque ad huc. hoc fecit initium signorum Iesus in Chana Galilææ

Ioan. 2. &c.Ioann.cap.secundo. Aquæ rubescunt hydriæ mutauit vnda originem. Ecclesia in hy-

Ecclesia. mno Epiphaniæ,& Sedul.in principio 2. libri diuin.mirab.

Prima suæ Dominus thalamis, dignatus adesse

Vir-

Virtutis documēta dedit, conuiuaq; præsens
Pascere non pasci ueniens (mirabile) fusas
In uinum conuerti aquas, ammittere gaudér
Pallorem latices, mutauit læta saporem
Vnda suum, largita merum, mensasq; per oēs
Dulcia non nato rubuerunt pocula musto.
Impleuit sex ergo lacus hoc nectare Christus
Quippe ferax, qui uitis erat uirtute colenda
Omnia fructificans, cuius sub tegmine blādo
Mitis in occiduas enutrit pampinus uuas.

Et Iuuen. suo lib. 2. de Euang. histo.

Interea thalamis connubia festa parabant
In Regione Chanaam, ubi mitis mater Iesu
Cum nato pariter, conuiuia concelebrabant.
Vina, sed interea conuiuis deficiebant.
Tum mater Christum per talia dicta precatur.
Cernis lætitiæ iam defecisse liquorem?
Adsint nate bonis ex te data munera mensis.
Illi respondet terrarum gloria Christus.
Festinas Genitrix, nondum me talia cogit
Ad victus hominum tempus cōcedere dona.
Mensarum tunc inde vocat lætata ministros
Mater, & imperiis nati parere iubebat.
Sex illi fuerant saxis per pulchra cauatis
Vascula, quæ ternis aperirent Ilia metris.
Hęc iubet è fontis gremio cōplere ministros.
Præceptis parent, iuuenes, vndasq; coronant
Completis lapidum labiis, tum spuma p oras

Com-

Commiſtas vndis auras ad ſumma volutat.
Hinc iubet, ut ſummo tradant guſtanda miniſtro.
Ille vbi percepit uenerandi dona ſaporis,
Neſcius in uini gratum tranſiſſe liquorem,
Egeſtas nuper puris de fontibus undas.
Increpat ignarum ſponſum, quod pulchra reſeruans
Deteriora prius per menſas vina dediſſet.
His ſignis dignè credentum diſcipulorum
Perpetuam ſtabili firmauit robore mentem.

Nec ſemel ille, ſcilicet Saluator euectus in altum æquor remis cùm iam accipiet, id eſt intelliget ſocios, id eſt diſcipulos rediiſſe labore fruſtrato, quaſi dicat quia piſcantes tota nocte, & laborantes nihil ſagena traxerant, ditabit ingenti prẹda, id eſt piſcium multitudine, quam acceperant retis iactu Dominico iuſſu. & exponet cumulos vdos ſquamigerum pro ſquamigerorum, id eſt piſcium copia uda in alga ſtrata etiam increpitans premet, id eſt ſedabit iratos fluctus imperio, ſcilicet ſuo, id eſt propria uirtute, que pro & procellas tumidas & miſcentes, id eſt turbantes imo gurgite, id eſt ex profundo arenam turbatam gurgite, & iam merſuras, id eſt ſummerſuras puppim ſii periecto æquore arduus impetus, vnde cedet atque, id eſt tali modo ut putares, i. quilibet putare poterit audiſſe, ſcilicet procella iuſſa, id eſt

id eſt præcepta minantis, ſcilicet Chriſti iubẽtis, & Euros, Zephyroſque & Coros ouantes turbine. Corus eſt ventus flans ab occaſu ſolſtitiali. Quarta autem vigilia noctis venit ad eos Ieſus ambulans ſupra mare, & vidẽtes eum ſuper mare ambulãtem, turbati ſunt dicentes, Quia phantaſma eſt, & præ timore clamauerunt, ſtatimque Ieſus locutus eſt eis dicens. habete fiduciam, ego ſum, nolite timere: reſpondens autem Petrus dixit. Domine ſi tu es, iube me ad te uenire, ſuper aquas, at ipſe ait, veni. & deſcendens Petrus de nauicula, ambulabat ſuper aquam, vt veniret ad Ieſum, videns verò ventum validum timuit, & cùm cœpiſſet mergi, clamauit dicens. Domine ſaluum me fac. & continuò Ieſus extendens manum apprehendit eum, & ait illi, modicæ fidei, quare dubitaſti? & cùm aſcendiſſet in nauiculam, ceſſauit ventus, qui autem in nauicula erant, venerunt, & adorauerunt eum, dicentes. verè filius Dei es, &c. Matth. quartodecimo. Et aſcendente eo in nauiculam, ſecuti ſunt eum diſcipuli eius. Et ecce motus magnus factus eſt in mari, ita ut nauicula operiretur fluctibus, ipſe verò dormiebat, & acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, & ſuſcitauerunt eum dicentes: Domine ſalua nos perimus, & dicit eis Ieſus: quid timidi eſtis modicæ fidei? tunc ſurgens imperauit uẽtis,

& mari, & facta est tranquillitas magna, porrò homines mirati sunt, dicentes, qualis est hic, quia mari, & venti obediunt ei? Idem ca. octauo. Factum est autem in vna dierum, & ipse ascendit in nauiculam, & discipuli eius, & ait ad illos: transfretemus trans stagnum, & ascenderunt, & nauigantibus illis obdormiuit, & descendit procella uenti in stagnum, & compellebantur, & periclitabantur accedentes autem suscitauerunt eum dicentes. Præceptor perimus, at ille surgens increpauit uentũ & tempestatem aquæ, & cessauit. Et facta est tranquillitas: dixit autem illis. ubi est fides uestra? qui timentes mirati sunt adinuicem, dicentes: Quis putas hic est? quia uentis & mari imperat, & obediunt ei? &c. Luc. octauo. Et ait illis in illa die, cùm sero esset factũ transeamus contra, & dimittentes turbam, assumunt eum ita, ut erat in naui, & aliæ naues erant cum illo, & facta est procella magna vẽti & fluctus mittebat in nauim ita, ut impleretur nauis: & erat ipse in puppi super ceruical dormiens, & excitant eum, & dicunt illi. Magister non ad te pertinet, quia perimus? & exurgens comminatus est vento, & dixit mari, tace, obmutesce, & cessauit ventus, & facta est tranquillitas magna, & ait illis, quid timidi estis? nec dum habetis fidem? & timuerunt timore magno, & dicebant ad alterutrum, quis

puta s est iste, quia uentus & mari obediũt ei?
Marc. quarto.
Iuuenc. eo. suo lib. 2.
Conscendunt nauem, ventoq; inflata tumescunt
Vela suo, fluctuq; volat, stridente carina;
Postquàm altum tenuit puppis, consurgere in iras
Pontus & immensis hincinde tumescere vẽtis
Cæpit, & ad cælum rapidos sustollere mõtes
Et nunc mole ferit puppim, nunc turbine proram
Illisosq; super laterum tabulata receptant
Fluctus, disiectoq; aperitur terra profundo
Interea in puppi somnum carpebat Iesus
Illum discipuli pariter, Nautæq; pauentes
Euigilare rogant, pontiq; pericula monstrant
Ille dehinc, quàm parua subest fiducia vobis
Infidos animos timor irruit, inde procellis
Imperat, ac placidam sternit super ęquora pacem
Illi inter se se timidis miracula miscent
Coloquijs, quæ tanta illi permissa potestas
Quodve sit Imperium, cui sic freta concita ventis
Erectæq; nimis submittant colla procellæ
Inde marina petens arentes gressibus algas Iuu. li. 2.
Pressit, & exiguæ conscendens robora cymbę
Æquoreas intrauit aquas, Dominũq; sequẽtes

Diſcipuli placido librabant carbaſa ponto.
Iam procul a terris fuerat ratis, actaq; flabris
Sulcabat medium puppis ſecura profundum;
Cùm ſubitò fera ſurgit hyems, pelaguſq; procellis
Vertitur, & trepidam quatiunt uada ſalſa carinam.
Perculerat formido animos, ſeſeq; putabant
Naufraga littoreas iam tendere brachia ſaxis:
Ipſe autem placidum carpebat pectore ſomnum
Maieſtate vigil, quia non dormitat in æuum
Qui regit Iſrael, neq; prorſus dormiet vnquã.
Ergo vbi pulſa quies, cunctis clamantib. vna
Voce ſimul, miſerere citus, miſerere, perimus:
Auxilio ſuccurre pio, nil vota moratus
Exurgens Dominus validis miteſcere ventis
Imperat, & dicto citiùs tumida ęquora placat.
Non erat illa feri pugnax audacia ponti,
In Dominum tumidas, quæ ſurgere cogeret vndas
Nec metuenda truces agitabãt flumina vires:
Sed lætum exiliens, Chriſto mare compulit imum
Obſequio feruere fretum, rapidoq; uolatu
Mouerunt auidas ventorum gaudia pennas.

Sedul. lib. 2.

Quid

Quid loquar, vt.i.quomodo paſcet.i. cibabit per gramina numeroſas cateruas.i.quinq; milia hominum appoſit: vulgus miſerabile, viros, atq; pariter matres, id eſt mulietes gemino piſce, id eſt duob.piſcibus & exiguo munere Cereris.i. quinq; panibus hordeaceis, vt id eſt adeò iam fragmenta redeunt bis ſenis caniſtris? cùm ſubleuaſſet ergo oculos Ieſus, & vidiſſet, quia multitudo maxima venit ad eũ dicit ad Philippum; vnde ememus panes, vt manducent hi? hoc autem dicebat tentans eũ ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus, reſpõdit Philippus ei: ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, vt vnuſquiſque modicum quid accipiat: dixit ei vnus ex diſcipulis eius Andreas frater Simonis Petri. Eſt puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos piſces, ſed hæc quid ſunt inter tantos? dicit ergo Ieſus: facite homines diſcũbere. Erat autem fænum multum in loco: diſcubuerunt ergo viri numero quaſi quinq; milia: accepit ergo Ieſus panes & cùm gratias egiſſet diſtribuit diſcũbentibus: ſimiliter & de piſcib. quã tum volebãt. vt autem impleti ſunt, dixit diſcipulis ſuis. Colligite quæ ſuperauerũt fragmenta, ne pereant. Collegerunt ergo & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorũ ex quinque panibus hordeaceis, & duobus piſcibus, quę ſuperfuerunt eis, qui manducauerant,

rant,&c.Ioan.6.Et accedentes duodecim dixerunt illi dimitte turbas,vt euntes in castella villasq; quæ circa sunt, diuertant & inueniãt escas,quia hic in loco deserto sumus: ait autẽ ad illos: vos date illis manducare,at illi dixerunt non sunt nobis plusquam quinq; panes & duo pisces, nisi fortè nos eamus & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque milia: ait autem ad discipulos suos: facite illos discumbere per cõuiuia quingenos, & ita fecerunt, & discubuerunt omnes. acceptis autem quinq; panibus, & duobus piscibus, respexit in cælum, & benedixit,& fregit, & distribuit discipulis suis, vt ponerent ante turbas, & manducauerunt omnes,& saturati sunt,& subleuatũ est, quod superfuit illis fragmentorum cophini duode-

Luc. 9. cim,&c. Luc.nono. Vespere autẽ facto accesserunt ad eum discipuli eius dicentes: desertus est locus, & hora iam preteriit, dimitte turbas, vt exeuntes in castella emant sibi escas: Iesus autem dixit eis: non habent necesse ire date illis vos manducare: responderunt ei, non habemus hic nisi quinque panes,& duos pisces, qui ait: afferte mihi illos huc, & cùm iussisset turbam discumbere, super fænum, acceptis quinque panibus & duobus piscibus, aspiciens in cælum, benedixit & fregit, & dedit discipulis panes: Discipuli autem turbis &

manducauerunt omnes & ſaturati ſunt,& tulerunt teliquias duodecim cophinos fragmētorum plenos, manducantium autem fuit numerus quinque milia virorum exceptis mulieribus & paruulis,&c.Matt.14.Et cum iam hora multa fieret,acceſſerunt diſcipuli eius dicētes: deſertus eſt locus hic, & iam hora præterijt,dimitte illos,vt euntes in proximas villas, & vicos,emant ſibi cibos,quos manducent,& reſpondens ait illis, date illis manducare, & dixerunt ei, eūtes emamus ducentis denariis panes & dabimus illis mādūcare? Et dicit eis quot panes habetis? ite & uidete, & cum cognouiſſent dicunt quinque, & duos piſces,& præcepit illis ut accumbere facerent omnes ſecundum conturbenia ſuper viride fænum, & diſcubuerunt in partes per cētenos, & quinquagenos,& acceptis quinque panib. & duobus piſcibus intuens in cælum, benedixit, & fregit panes,& dedit diſcipulis ſuis, vt ponerent ante eos, & duos piſces diuiſit omnibus. Et manducauerunt omnes & ſaturati ſunt, & ſuſtulerunt reliquias fragmentorū duodecim cophinos plenos,& de piſcibus,erant autem, qui manducauerant quinque millia virorum &c.Marc. ſexto. Aut vt.i.quomodo nocte intempeſta gradiens per altum.ſ. mare ponet veſtigia libera ponto ſub ſtrato, que pro. & vix tanget vndas pede ſicco pro pedibus non hu-

Mat.14

Mat.14 mefactis,vt inquit Matt.c. 14. quod superius adduximus. Quarta autem vigilia noctis venit ad eos Iesus ambulans super mare, & vidẽtes eum super mare ambulãtem, turbati sunt dicentes, quòd phantasma est &c. scilicet olli pro illi blandæ.i.benignæ Nereides adnabũt, ideſt geſtiendo applaudent paſſim freta humida ſternent ſe.Tum Neptunus excitus.i. commotus, ſeu experrectus ab imo fundo agnoſcet Dominum.i.creatorem, que pro & poſito tridente.i.fiſcina, qua vti ſceptro utitur, fabuloſum eſt maris Deum Neptunũ eſſe Poetarum figmentum eſt. Creator.n.& totius opifex Deus eſt. hic verò Poeta noſter nihil aliud aſſerit, quàm omnia animata & inanimata noſcere eum eidem obnoxia eſſe,& obediẽtiam præſtare manifeſtum eſſe. Qui dominaris (ergo ait Pſalmographus) poteſtati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas Pſal.
Pſa.88 88.ſequitur textus cum Phorco, que pro & Glauco, & Comitatu ſemifero proſiliet.i.iubilando ſaliet Phorcus fuit Neptuni & Thooſæ Nymphæ filius,Rex Corſicæ & Sardiniæ Inſularum,quem ab Atlante nauali prelio victũ vndaque obrutum poſtea ſocij ſuperſtites in marinum Deum conuerſum dixere,eiq; diuinos honores exibuere, & fuit Meduſæ Pater. Glaucus etiam Deus marinus fingitur ex piſcatore conuerſus in Deum gramine guſtato,

ſtato, que pro & trepidus.ſ. ipſe Neptunus da bit oſcula ſacris plantis. hic Proteus noſcens proprias non ſufficere vires ad geſta Dominica proferenda, quamuis etiam ſibi aliũde eloquentia contingeret,metaphoricè,inquit, ſed quid.i. cur ego? vectus ſuper alta,ſcilicet maria exili phaſello.i. exigua naui, ſeu paruula cymba,ſequor memorans cuncta? quaſi dicat cùm non poſſim, Non ſi antra parnaſia, que pro & aditus ſacros, atque aurea limina pandant mihi.i.aperiant ſufficiam,non ſi centum ora ferrea ſonent mihi, que pro & cẽtum linguæ è gutture ærato uocibus expument.i. reſonent,ſeu excitent Phæbum agitantem, i.cõmouentem pectora,ſcilicet mea membra, valeam enumerare actus laudatos.i. geſta mira, & omni laude digna venturi Principis, id eſt Chriſti Redemptoris, que pro & ſingula amplecti nouo cantu.

HAEC Senior quondam felici pectore Proteus
Vaticinans (ut forte meo diuerterat antro)
Præmonuit,nunc euentus ſtat ſigna futuri
Expectare,nitor roſeo,ſed fulſit ab ortu
Clarior: & radijs Dux præuia matutinis
Oceani procul extremo ſe littore tollit
Exoriens Aurora,ſinuſq; induta rubentes
Ante diem citat auricomos ad fræna iugales

Et iam consuetis tempus me currere ripis
Vndantem, magnosq; lacus, & prata secantem
Vorticibus, uiden ut nostros agit impetus amnes?
Iordanemq; uocat tumidarum murmur aquarũ.

HAEC *Senior, &c.*} Fluuius ipse Iordanis præmonitus à Protei vaticinio, idque firmiter credens, atque haud dubiè asserens, inquit se prædicti, præconizatiq; signa uaticinij expectare, & demum oculata fide cernere vnde ait. Ordo est. hæc s. superius iam dicta, seu narrata quondam. i. olim, senior Proteus vaticinans felici pectore præmonuit (vt fortè diuerteret meo antro). i. cũ fortuna quodam die ad meum se contulerat antrũ. nunc stat, id est fas est expectare signa futuri euentus. Sed nitor, id est splendor clarior fulsit ab ortu roseo, id est stella, quam magi viderunt in oriẽte, & aurora matutina appositoriè Dux præuia. i. prænuncia radiis. s. suis matutinis procul ab extremo littore exoriens. i. nascens se tollit, que pro & induta rubentes sinus ante diem. i. diluculo citat. i. excitat, & agitat iugales. i. equos iugum suum trahentes auricomos. i. aureos habentes crines ad fræna, & iã tempus supple est me vndantem currere consuetis ripis, que pro & uorticibus. i. repentinis flatibus secantem. i. rigantem prata, & magnos

Lu-

Lucus, viden, ideſt an ne uides, vt.i.quomodo impetus agit noſtros amnes? Et murmur aquarum tumidarum uocat Iordanem.ſ.me? Ideò talia refert, quoniam ob lætitiam maximam uenturæ felicitatis a Proteo prædictæ ſe commoueri, & tumeſcere penitus aquarum cumulo ſentiebat.

SIc fatus confeſtim humeris circumdat amictus
Inſolitos, quos pulchræ udis neuere ſub antris
Naiades, molli ducentes ſtamina muſco,
Sidonioq; rudes ſaturantes murice telas,
Aurea conſperſo uariarunt ſidera limbo,
Atque ita ſe tandem currenti reddidit alueo
Spumeus, & motas aſpergine miſcuit undas.

SIc *fatus, &c.* Poſt talia quæ magnopere geſtiens Iordanis retulerat, refert modò Poeta qualiter diſceſſerat, & quali indutus veſte ſe immiſcuit vndis ſuis & euanuit. Ordo eſt. Sic fatus.i.poſtquàm ita allocutus fuit confeſtim circumdat inſolitos amictus humeris, quos.ſ.amictus pulchræ Naiades.i. Nymphæ fluminum neuere pro neuerunt ſub antris vdis.i.madidis, ducentes ſtamina.i. filãtes molli muſco.i.herba viridi illa naſcẽte in fontium, ſeu fluminum ripis, que pro & ſaturantes.i.contexentes, & implẽtes telas rudes mu-

rice Sidonia.i.purpura sidera aurea variarunt .i. vario modo ornauerunt limbo ornamẽto vestis extremitatem ambienti consperso.i.variè ornato, atque spumeus ita se reddidit tandem alueo.s.suo currenti, & miscuit.i. cõmouit, seu agitauit undas motas aspergine, id est aspersione aquarum ex vehementi uortice, seu venti ex æquoris imo vi efflantis facta, ut sæpissime accidit, & ferè omnibus quotidiana experientia liquidò aperit.

HACTENVS *ò superi partus tentasse verendos*
Sit satis, optatam posuit me dulcis ad umbram
Pausilypus, poscunt neptunia littora & udi
Tritones, Nereusq; senex, Panopeq;, Ephyreq;
Et Melite, quæq; in primis mihi grata ministrat
Ocia, Musarumq;, cauas, per saxa latebras
Mergellina, nouos fundunt ubi citria flores,
Citria Medorum, sacros referentia lucos,
Et mihi non solita nectit de fronde coronam.

HACTENVS *ò superi, &c.* Impositurus Poeta extremam manum operi suo, inquit, inuocando superos satisdictum fuisse, & enarratum, atque Virginei partus mysteriũ, quo ad vires potuerunt scripsisse, nunc quiescere & vitæ honesto, & decenti ocio indulgere, & demum Pausilypi amænitate frui velle,

vnde ait. Ordo est. O superi satis sit, id est suf-
ficiat hactenus. i. hucusque tentasse, id est scri
psisse partus verēdos plurali numero vsus est
pro singulari. Pausilypus dulcis. i. amænitate
loci plenus poscit me ad vmbram optatā. Pau
silypus locus est Neapoli extra mænia nō lon
gè ab vrbe propè Mergellinen. hic ambo con
fines & contermini. Locus quidem amænissi
mus, situ, insignis, visuque delectabilis, incola
tu dignus, aere saluberrimo, prope maris lit-
tus, habensque circumuicinos colles uariis di
uersisque arboribus, herbis & floribus refer-
tos vulgo dicitur. Pusilico. Littora Neptunia,
& vdi Tritones poscunt me, que pro & Ne-
reus senex, Panope, Ephyre, & Melite, Triton
Deus est maris Neptuni filius & Salacię Nym
phæ, quem fingunt Poetę Neptuni tibicinem
esse. Nereus Deus est maris Oceani, & Te-
thyos filius, Panope Nympha marina ē Ephy
re, est Nympha Oceani & Tethyos filia Meli
te, est etiam Nympha, que pro & in primis, id
est præcipuè Mergellina, quæ mihi ministrat
grata ocia per saxa, id est antra, & cauas late-
bras, Musarum, vbi citria fundunt nouos flo
res, id est emittunt citria referentia, id est re
præsentantia lucos sacros Medorum. Media
Regio est in Asia a Medo Medeæ, & Ægei
Athenienfium Regis filio nominata, quam
aliqui in duas partes diuidunt, quarum alte-
ram

ram maiorem uocauere alteram Atropatram hic intelligit Poeta Mediam Magnanimam maiorem, quæ apta eſt equis paſcendis, vnde Pratum, quoddam eſt in eo paſci dicuntur equorum quinque milia. Regium id Armentum eſt. Et mihi nectit (inquit Poeta in vltimo carmine) coronam de fronde non ſolita. vult ipſe innuere, ſi veluti Poeta olim dignus fuerat corona, qua cæteri Poetæ coronantur, & eadem Laurea, poſt editum & abſolutum ſanctum hoc & diuinum Poema meruit corona eadem coronari, ſed non laurea, & ſic ſolita, at de fronde non ſolita, quaſi dicat maiori, & digniori, & hoc eſt, quod ait mihi nectit coronam de fronde non ſolita.

Finis laus Deo Beatæq; Virgini.

EGo Don Lazarus Cardona V. I. D. qui commentaria hæc edidi, ſi quid fortè in eis inueniretur, quod Chriſtiano ſenſui minimè conſonaret id indictum & infectũ habeatur, & me totum Fidei Sanctæ, orthodoxæ, & Catholicæ Eccleſiæ ſubiicio in cuius gremio natus ſum, vixi, viuo, & (Deo dante) mori volo Regi ſeculorum immortali, inuiſibili ſoli Deo honor & Gloria.

IN ZOILVM DETRACTOREM eiusdem Don Lazari Carmen.

SI dum nostra legis forsan non illa placebunt
Sit satis, atque satis, sit satis usque decet.
Sed si dente paras genuino rodere forsan,
Improbe Mordacis Zoile nomen habes.
Et tua dum spargit uirus non recta loquendo
Lingua, tibi illudis, detrahis atque tibi.
Non mihi, nec nostris a te sic missa uenena
Sed tibi, quæ spargunt uerba maligna nocent
Desine sacrilego nostras lacerare camænas
Ore, pias, fugiat postica sanna procul
Virginis hæc pugnant Diuæ sub numine nostræ,
Et clypeo certant nomine tuta diu.

IN EVNDEM CARMINA, QVORUM laborioſa compoſitione ductus Poeta, vt nomen & cognomen vtrinq; exprimerent in dictione opem vſus eſt, Z, quam latinæ dictiones in fine, vt, M, fungatur officio non patiuntur. Nam Græca littera eſt, & in latinis dictionibus non vtimur.

D ura tibi ceruix, ſi carpis carpere & illuD
O s proprium lacerat, ſic ſceleratus homO
N oſtra placent forſan nunc cōmentaria ſi noN
L audentur potius, ſintque probanda ſimuL
A ſpirat uirgo, præſtat nam protinus illA
Z ona circundans virginitatis opeʒ
A ſtat Regina a dextris circundata diuA
R egnando Nati, cum pietate ſatuR
O mnibus, uſq; precor faueat Sāctiſſima VirgO
C æptis, & fini numine cordis ut aC
A uxilio dignum faciet pia mente benignA
R ex quoque cæleſtis confoueatq; pateR
D ulce leuamen erit ſemper præſtabilis iſtuD
O ſtendet cordi lumina Sancta meO
N unc Deus oīpotens ueneror dulciſſime nomeN
A t tu Saluator crimina terge meA.